

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DÎVÂNÜ LÜGÂTİ'T TÜRK VE ANADOLU AĞIZLARININ
SÖZ VARLIĞINDA ORTAKLAŞAN FİLLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem TOPÇU

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı: Yeni Türk Dili

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Zikri TURAN

MAYIS-2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DİVÂNÜ LÜGÂTİ'T TÜRK VE ANADOLU AĞIZLARININ
SÖZ VARLIĞINDA ORTAKLAŞAN FİLLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem TOPÇU

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı: Yeni Türk Dili

Bu tez 03/07/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Alaeddin MEHMEDOĞLU
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Zikri TURAN
Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfla bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Çiğdem TOPÇU

30.05.2006

ÖNSÖZ

Anadolu ağızlarında kullanılan söz varlığının bugün ne kadarının devam ettirilen, ne kadarının değişme ya da gelişme sonucu oluşan örneklerden oluştuğu sorusunun cevabı ve elde edilen sonuçların ne anlama geldiği çalışmamızın esas konusunu oluşturmaktadır. Böyle bir çalışmanın iki ayağı vardır ve ikincisinin Dîvânü Lügâti't Türk olması gerekmektedir. Söz varlığının ağızlarda muhafaza edildiğini ya da edilmediğini ve eğer muhafaza ediliyorsa hangi açılardan muhafaza edildiğini sağlam bir biçimde tayin etmek ancak Dîvânü Lügâti't Türk'ün şahitliğiyle mümkün olabilirdi; çünkü bu eser yazıldığı dönem, birçok ağız ve hatta şiveyi yansıtmaları bakımından çok önemlidir ve on birinci asır Orta Asya Türk dünyasının en önemli dil ve kültür mirası olması bakımından da hiçbir zaman değerini kaybetmeyecek bir eserdir.

Dîvânü Lügâti't Türk ile Anadolu ağızlarının söz varlığının fiil kısmının karşılaştırılması fiillerle sınırlandırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda tespit edilen ortak unsurların bütün yönleriyle birbirlerini karşılayan unsurlar olmayıp ortaklık unsurlarının değişkenlik göstermelerini dikkate almak suretiyle “ortaklaşan” kelimesi bir terim olarak benimsenmiştir. Ayrıca yine bu kısımda çalışmaya kaynaklık eden Dîvânü Lügâti't Türk Dizini ayrıca belirtilmemiştir; dil çalışmalarında Dîvânü Lügâti't Türk Dizini artık eserin kendisi gibi vazife görmektedir ve bizim çalışmamızın mevcut sınırları itibarıyla da en azından şimdilik tutulacak başka bir yol olmadığından yeterli de olmuştur.

Bu amaçla çalışmamız Ses Bilgisi, Anlam Bilgisi ve Sözlük olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Ses Bilgisi bölümünde, ortaklığın takibinde somut adımlar atılmasını büyük ölçüde kolaylaştırdığı için öncelikle ortaklaşan unsurlarda meydana gelen veya gelmeyen ses olayları yoluyla ses denklilikleri incelenmiştir. İnceleme yapılırken “ses olayları” ifadesi kullanılmıştır. Bunun nedeni ise, bu ses olayları kullanıldığı ağza göre bir ses değişimi sayılabilir; fakat ağızlarda kelimelerin değişen ve değişmeyen halleri bir arada bulunabilmektedir.

Anlam Bilgisi bölümünde ise, ortaklaşan fiiller anlambilimi açısından incelenmiş, sözlükte farklılık arz eden durumlar da bu bölümde başlıklar halinde belirtilmiştir.

Yerleşik anlambilimi çalışmalarının Türk dili için yetersiz olduğu görülmüş ve çok anlamlı fiiller de düşünülerek anlam değişmelerine “çok yönlü değişme” ve alt başlık olarak “1. ve 2. dereceden” anlam değişmeleri başlıkları da eklenmiştir.

Sözlük bölümünde ise, incelemelerin üzerine bina edildiği karşılaştırmalı sözlük eklenmiştir. Ortaklaştığı görülen fiiller, kullanıldıkları yerlerle kaydedilmiştir.

Çalışmada karşılaşılan en önemli zorluk ise, söz varlığı mirasımızın bugün ağızlarda ses değişmeleri ve türetme yolları bakımından çok çeşitlenmiş olmasıdır. Söz varlığı karşılaşılan halleriyle büyük ölçüde kaydedilmiş ve ağızlardaki kelime kökündeki ses değişmeleri takip edilmiş, morfolojik karşılaştırma çalışma dışında bırakılmıştır. Dîvân’daki fiillerin ağızlarla morfolojik açıdan karşılaştırılarak incelenmesi de ayrı bir çalışma konusu olacak kadar kapsamlı ve önemlidir.

Bu çalışma söz varlığı mirasımızın fiil kısmının ağızlardaki devamlılığını ve dayanıklılığını farklı ve sistematik bir anlayışla göstermesi bakımından önemlidir. Hep söz konusu edilen, fakat yerleşik ve Türk dili açısından artık yetersiz hale gelmiş bir anlayışla ele alınan söz varlığı ortaklığı konusunda, bu çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyim.

Çalışma boyunca benden desteğini esirgemeyip şevkimi ve azmimi her zaman canlı tutan hocam Prof. Dr. Zikri Turan’a teşekkür ederim.

Çiğdem TOPÇU

30.05.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: SES BİLGİSİ	9
1.1. Ses Olayı Geçirmeyen Ortak Fiiller.....	9
1.2. Ortaklaşan Fiillerin Geçirdiği Ses Olayları.....	33
1.2.1. İncelme.....	33
1.2.2. Kalınlaşma.....	36
1.2.3. Genişleme.....	37
1.2.4. Daralma.....	39
1.2.5. Düzleşme.....	41
1.2.6. Yuvarlaklaşma.....	42
1.2.7. Benzetme.....	43
1.2.8. Yutulma.....	48
1.2.9. Düşme.....	50
1.2.10. Türeme.....	51
1.2.11. Büzülme.....	54
1.2.12. Ünlü Uzaması.....	54
1.2.13. Diftong.....	55
1.2.14. Ötümlüleşme.....	55
1.2.15. Ötümsüzleşme.....	68
1.2.16. Sızıcılaşma.....	70
1.2.17. Geçişme.....	78
1.2.18. Erime.....	84
1.2.19. Göçüşme.....	86
1.2.20. Ünsüz Kaynaşması.....	88

1.2.21. Ünsüz Ayrışması.....	89
1.2.22. Damaklılaşma.....	91
1.2.23. Damaklılığını Kaybetme.....	91
1.2.24. Başkalaşma.....	93
1.2.25. İkizleşme.....	93
1.2.26. Nazalizasyon.....	94
BÖLÜM 2: ANLAM BİLGİSİ.....	95
2.1. Anlam Özellikleri Kaydedilen; Fakat Çeşitli Nedenlerle Anlam Değişmeleri İncelemeleri Dışında Kalan Fiiller.....	95
2.2. Ortaklaşan Fiillerin Anlam Değişmeleri Bakımından İncelenmesi.....	109
2.2.1. Anlam Genişlemesine Uğrayan Fiiller.....	109
2.2.2. Anlam Daralmasına Uğrayan Fiiller.....	121
2.2.3. Anlam Kaymasına Uğrayan Fiiller.....	125
2.2.4. Çok Yönlü Değişmeye Uğrayan Fiiller.....	142
2.3. Anlam Değişimine Uğramayan Fiiller.....	163
BÖLÜM 3: SÖZLÜK.....	164
3.1. Sözlük Hazırlanırken Uyulan Kurallar.....	164
3.2. Dîvânü Lügâti't Türk ve Anadolu Ağızlarının Söz Varlığında Ortaklaşan Fiillerin Karşılaştırmalı Sözlüğü.....	165
SONUÇ.....	384
KAYNAKLAR.....	394
ÖZGEÇMİŞ.....	398

KISALTMALAR

Ada.:	Adana
Adı.:	Adıyaman
Adı. Yö. Ağz.:	Adıyaman ve Yöresi Ağızları
Af.:	Afyon
Af. Mrk. Ağz.:	Afyon Merkez Ağzı Dil Özellikleri
Ağ.:	Ağrı
Ama.:	Amasya
Ank.:	Ankara
Ant.:	Antalya
Art.:	Artvin
Ay.:	Aydın
Ba.:	Balıkesir
Bil.:	Bilecik
Bn.:	Bingöl
Bit.:	Bitlis
Bo.:	Bolu
Bur.:	Burdur
Burs.:	Bursa
Çkl.:	Çanakkale
Çan.:	Çankırı
Çor.:	Çorum

Den.:	Denizli
Diy.:	Diyarbakır
DLT:	Dîvânü Lügâti't Türk Dizini
DS:	Derleme Sözlüğü
Ed.:	Edirne
Ed. İl. Ağz.:	Edirne İli Ağızları
Elz.:	Elazığ
Erz.:	Erzurum
Erz. İl. Ağz.:	Erzurum İli Ağızları
Ezc.:	Erzincan
Ezc. Yö. Ağz.:	Erzincan Yöresi ve Ağızları
Es.:	Eskişehir
Gaz.:	Gaziantep
Gir.:	Giresun
Gm.:	Gümüşhane
Gün.- Bat. And.Ağz.:	Güneybatı Anadolu Ağızları
Hak.:	Hakkari
Ha.:	Hatay
Iğ.:	Iğdır
Isp.:	Isparta
İst.:	İstanbul
İç.:	İçel
İz.:	İzmir

Kar.:	Kars
Kar. İl. Ağz.:	Kars İli Ağızları
Kas.:	Kastamonu
Kay.:	Kayseri
Krk.:	Kırklareli
Kır.:	Kırşehir
Kır. Yö. Ağz.:	Kırşehir ve Yöresi Ağızları
Koc.:	Kocaeli
Kon.:	Konya
Kü.:	Kütahya
Kü. Yö. Ağz.:	Kütahya ve yöresi Ağızları
Mal.:	Malatya
Man.:	Manisa
Mar.:	Maraş
Md.:	Mardin
Mu.:	Muğla
Mu. Ağz.:	Muğla Ağızları
Mş.:	Muş
Nev.:	Nevşehir
Ni.:	Niğde
Or.:	Ordu
Or. İl. Yö. Ağz.:	Ordu İli ve Yöresi Ağızları
Ri.:	Rize

Ri. İl. Ağz.:	Rize İli Ağızları
Sk.:	Sakarya
Sm.:	Samsun
Siv.:	Sivas
Siv.veTo.İl.Ağz.Top.:	Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar
Sr.:	Siirt
Sin.:	Sinop
Tk.:	Tekirdağ
To.:	Tokat
Tr.:	Trabzon
Tun.:	Tunceli
Urf.:	Urfa
Urf. Mrk. Ağz.:	Urfa Merkez Ağzı
Uş.:	Uşak
Uş. İl. Ağz.:	Uşak İli Ağızları
Va.:	Van
Yoz.:	Yozgat
Zon.:	Zonguldak

Tablo Listesi

Tablo 1: Sadece Şekilce Eşleşmiş Fillerin Kelime Başı Soslere Göre Dağılımı.....	389
Tablo 2: Şekilce Eşleşmemiş; Fakat Kök Anlamı Bakımından İlgili Fiiller.....	390
Tablo3: Anlam Genişlemesi.....	391
Tablo 4: Anlam Daralması.....	391
Tablo 5: Anlam Kayması.....	391
Tablo 6: Çok Yönlü Değişme.....	392
Tablo 7: Anlam Değişmesine Uğramayan Fiiller.....	392

Tezin Başlığı: Dîvânü Lügâti't Türk ve Anadolu Ağızlarının Söz Varlığında Ortaklaşan Fiiller	
Tezin Yazarı: Çiğdem Topçu	Danışman: Prof. Dr. Zikri TURAN
Kabul Tarihi: 30.05.2006	Sayfa Sayısı: IX (ön kısım)+ 398 (tez)
Anabilimdalı: Türk Dili ve Edebiyatı	Bilimdalı: Yeni Türk Dili
<p>Bu tez Orta Türkçe döneminin en önemli eserlerinden biri belki de birincisi sayılabilecek bir eser olan Dîvânü Lügâti't Türk dizinindeki fiillerin Anadolu ağızlarındaki devamlılığını ve bunun neticesi olarak da ortaklaştığını ortaya koymak için hazırlanmıştır.</p> <p>Çalışmamızda ağızlar yönünden ana kaynak olma vazifesi Derleme Sözlüğü'nündür; fakat müstakil ağız kaynaklarının sözlük kısımlarına da bakılmıştır.</p> <p>Bu çalışmada öncelikle Dîvân ve Anadolu ağızlarının söz varlığının fiil kısmının ortaklaşan unsurları için karşılaştırmalı bir sözlük hazırlanmıştır. İncelemeler bu sözlük üzerinde temellendirilmiştir.</p> <p>Ortaklığın belirlenmesinde en önemli kanıt ve yardımcıları fonetik hadiseler olmuştur. Fonetik hadiseler aslında dilin değişmezliğini, dayanıklılığını ortaya koyan unsurlardır. Bu noktadan hareketle birinci bölümde, ortaklaşan fiiller fonetik açıdan incelenmiş ve gruplandırılmıştır.</p> <p>Çalışmanın ikinci bölümünde ise, fiiller anlam bilgisi bakımından incelenmiştir. Bu bölümde yerleşik anlam bilimi çalışmalarından farklı olarak “çok yönlü değişme” ve anlam değişmelerinin alt başlığı olarak da -çok anlamlı fiiller düşünülerek- “1. ve 2. dereceden” anlam değişmeleri başlıkları da eklenmiştir. Sözlük kısmıyla ilgili farklılık arz eden durumlar bu kısımda belirtilmiştir.</p> <p>Üçüncü bölümde ise, incelemelerin üzerine inşa edildiği “Karşılaştırmalı Sözlük” yer almaktadır. Dîvân ve ağızlarda 707 fiilin ortaklaştığı görülmüş ve bu fiiller kullanıldıkları yerlerle birlikte kaydedilmiştir. Ağız kaynaklarına mümkün olduğunca bağlı kalınmıştır.</p> <p>Bu çalışmada geçmişten günümüze geniş bir söz varlığı mirasının aktarıldığı ve ağızlarda kullanıldığı saptanmıştır. Fiillerin bilinen dayanıklılıkları tekrar açığa çıkarılmıştır. Ağızlarda art zamanlı unsurların eş zamanlı hale getirildiği belirlenmiştir. Bu durum da farklı tabakaların varlığına işaret etmek demektir. Bunlar Kıpçak Türkçesi ve Azeri Türkçesi ses özelliklerini gösteren fiillerde de kendini göstermektedir.</p>	
Anahtar kelimeler: Dîvânü Lügâti't Türk, Derleme Sözlüğü, Fiiller, Ses Olayları, Anlam	

Sakarya University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Shared Verbs In Dîvânü Lügâti't Türk And Anatolian Dialects's Vocabulary	
Author: Çiğdem Topçu	Supervisor: Prof. Dr. Zikri TURAN
Date: 30.05.2006	Nu. of pages: IX (pre text)+ 398 (main body)
Department: Turkish Language And Literature Subfield: New Türkic Language	
<p>This thesis is prepared to determine the continuity and -a result of this- company of verbs in the work which is the one of the important works of middle Turkish term maybe the most important one as Dîvânü Lügâti't-Türk and Anatolian dialects In this work, from the point of dialects, main work is Derleme Sözlüğü; but for comparison, lexicon parts of other distinctive dialect works are examined. Firstly for this work, a comparative lexicon is prepared for the shared components of verb parts of vocabulary in Dîvân and Anatolian dialects. Studies are based on this lexicon.</p> <p>The most important evidence and helpers, for determing this company, are phonetic events. In fact, phonetic events are the elements that expose the unchangability and endurance of language. In respect of this reality associated verbs are examined and classified according to phonetic events.</p> <p>In the secoond part of this work, verbs are examined according to semantic. In this part, as being different from accustomed semantic studies, -by thinking of the very meaningful verbs- “change with many sides” and “changes on the 1. ve 2.degree” titles are added.</p> <p>In third part, there is a comparative lexicon that studies are based on. In lexicon, dialect works are dependent on, as possible. Relation with this part, the conditions that points out difference, are made clear in semantic part, anyway. 707 shared verbs are determined in Dîvân and dialects and registered with the areas that they are used.</p> <p>In fact, in this work it is observed is that a wide vocabulary heritage is transfered from past to today and is used in Anatolian dialects. Endurance of verbs that is known, again is documented.</p> <p>It is determined that diachronic elements is made synchronous in Anatolian dialects. This means indicating existence of different stratums. This is made clear the with verbs that Azerbaijan and Kıpçak Turkish's phonetic features.</p>	
Keywords: Dîvânü Lügâti't Türk, Derleme Sözlüğü, Verbs, Phonetic Events, Meaning	

Sakarya University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Shared Verbs In Dîvânü Lügâti't Türk And Anatolian Dialects's Vocabulary	
Author: Çiğdem Topçu	Supervisor: Prof. Dr. Zikri TURAN
Date: 30.05.2006	Nu. of pages: IX (pre text)+ 398 (main body)
Department: Turkish Language And Literature Subfield: New Türkiç Language	
<p>This thesis is prepared to determine the continuity and -a result of this- company of verbs in the work which is the one of the important works of middle Turkish term maybe the most important one as Dîvânü Lügâti't-Türk and Anatolian dialects In this work, from the point of dialects, main work is Derleme Sözlüğü; but for comparison, lexicon parts of other distinctive dialect works are examined. Firstly for this work, a comparative lexicon is prepared for the shared components of verb parts of vocabulary in Dîvân and Anatolian dialects. Studies are based on this lexicon.</p> <p>The most important evidence and helpers, for determing this company, are phonetic events. In fact, phonetic events are the elements that expose the unchangability and endurance of language. In respect of this reality associated verbs are examined and classified according to phonetic events.</p> <p>In the secoond part of this work, verbs are examined according to semantic. In this part, as being different from accustomed semantic studies, -by thinking of the very meaningful verbs- “change with many sides” and “changes on the 1. ve 2.degree” titles are added.</p> <p>In third part, there is a comparative lexicon that studies are based on. In lexicon, dialect works are dependent on, as possible. Relation with this part, the conditions that points out difference, are made clear in semantic part, anyway. 707 shared verbs are determined in Dîvân and dialects and registered with the areas that they are used.</p> <p>In fact, in this work it is observed is that a wide vocabulary heritage is transfered from past to today and is used in Anatolian dialects. Endurance of verbs that is known, again is documented.</p> <p>It is determined that diachronic elements is made synchronous in Anatolian dialects. This means indicating existence of different stratums. This is made clear the with verbs that Azerbaijan and Kıpçak Turkish's phonetic features.</p>	
Keywords: Dîvânü Lügâti't Türk, Derleme Sözlüğü, Verbs, Phonetic Events, Meaning	

GİRİŞ

Türk dilinde isim ve fiil olmak üzere iki kelime türünden bahsedilebilir. Söz varlığının iki temel dayanağından biri fiillerdir; üstelik fiillerin geçirdiği değişimler ne olursa olsun morfolojik dayanıklılıkları, dildeki devamlılık sürecinin başlı başına takipçisidir. Bu noktadan hareketle bu çalışma fiiller üzerine hazırlanmıştır. Türk dilinin söz varlığı üzerine bugüne kadar yazılmış en önemli eser şüphesiz Dîvânü Lügâti't Türk'tür; çünkü bu eser Eski Türkçeden gelen söz varlığını bir sözlük endişesi dahilinde koruduğu gibi, kelimelerin hangi boylar tarafından nasıl paylaşıldığını resmederek, önemli bir geleneğin kurulmasının yolunu açmaya çalışmasıyla da öne çıkmaktadır. Bizim için Dîvân'ın önemi söz varlığı kadar, hatta ondan daha çok bu kelimelerin Türk dilinin Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Yeni Türkçe dönemleri arasındaki önemli bir merhalesinde kayda geçirmiş olmasından ileri gelmektedir. Mukayese değil, muayyen bir dönemi temsil etmesi bakımından da önemlidir. Ağızlar ise dilin en canlı alanlarıdır ve bugüne aittir; ya birebir ya da geçirdikleri değişimler nedeniyle çok eskiyi de temsil edebilmektedir. Bu, mukayesenin sistemli bir şekilde yapılması açısından önemlidir.

Bu çalışmada bütün bunlar doğrultusunda Dîvân'dan yola çıkılarak söz varlığının, bu söz varlığı içinde fiillerin Anadolu ağızlarında devamlılığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız için Dîvân ve ağızların öneminden bahsettikten sonra konuyla yakından ilgili eserlerin durumu hakkında kısaca bilgi vereceğiz ve eleştirdiğimiz noktaları söyleyeceğiz.

Konuyla Yakından İlgili Çalışmaların Bugünkü Durumu

Bu konuda Gülenem Karaca'nın basılmamış yüksek lisans tezinde birkaç husus göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın giriş bölümünde Dîvân'da 3652 fiilin yer aldığı, bunlardan 572'sinin Derleme Sözlüğü'nde de kullanıldığı belirtilmektedir (Karaca, 2002). Çatı eki almış bir fiil, ayrı bir fiil sayılabiliyorsa bu rakamlar doğrudur; fakat çatı eki fiilin icra yönüyle ilgilidir; anlam değişikliği yapmaz ve bu gibi bir durumda ayrı bir fiil, olduğuna karar verilmesi uygun değildir. Nitekim bizim çalışmamızda fiillerin çatı ekli halleri ayrı bir madde başı yapılmamıştır; yapım ekli halleri anlam değişikliği gerçekleştirdiği için madde başı yapılmıştır. Bu yol, daha sistemattir ve uygundur.

Buna göre Dîvân'da yer alan 1838 madde başı fiilin 707 tanesinin ağızlarda karşılığı bulunmuştur.

Diğer bir husus, çalışmanın inceleme kısmında ses olayı geçiren fiiller, “düşme, türeme, değişme, ikizleşme, göçüşme” olayları bakımından incelenmiştir; fakat ses olayları bunlarla sınırlandırılmayacak kadar çoktur. Bizim çalışmamızda yer alan “benzetme, yutulma, büzülme, erime, kaynaşma, ayrışma, damaklılaşma, damaklılığını kaybetme, başkalaşma, nazalizasyon” gibi ses olayları zikredilmemiştir.

Yine bu bölümde “Ses olayı Yaşamamış Fiiller” başlığı altında ses olayı yaşamayan fiillerden bahsedilirken “DLT ahtar-> DS ahtar-, DLT aç-> DS ak-, DLT açış-> DS açıt-, DLT alar-> DS alar-, DLT alart-> DS alart-, DLT alda-> DS alda-, DLT alķ-> DS alk-.....” gibi örnekler verilmiştir; halbuki ses olayı yaşanmamışsa aradaki değişim işaretinin hiçbir görevi yoktur; zaten bu örneklerde değişim yoktur.

Çalışmanın ortak fiiller kısmında ortaklığı aranan fiillerin birkaçından söz etmek gerekmektedir. DLT'te “aç-, aġtar-, bil-, çal-, eg-, emge-, kaç-, kağ-, kama-, kaz-, kös-, ser-, sing-, soġı-, tawra-, taya-, toz-, tur-, tut-, tuy-“ fiillerinin kök halinde bulunmasına rağmen kök halinde değil de çatı ekli olarak inceleme konusu olması ayrıca dikkat çekicidir.

“Ünlü Düşmeleri” başlığı altında ise “DLT eğlet-> DS iyilt-, DLT kayın-> DS kayna-, DLT kaçur-> DS kawra-“ örnekleri verilmiştir (Karaca, 2002: 131). Bu fiillerde yaşanan ses olayı düşme değil, yutulmadır; düşme sonda olur. Ayrıca bu olaylar fiiller türetilirken ekleşme sürecinde yaşanmıştır, ağızlar için bir farklılık değildir.

Bu çalışmanın “Anlam Değişimi Yaşayan Fiiller” kısmında ise fiiller anlam bakımından “anlam genişlemesi, anlam daralması, başka anlama geçen fiiller” olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Halbuki Türk dili açısından böyle bir sınıflama yetersiz kalmaktadır. Çok anlamlı kelimeler -ki Dîvân'da çok örnekleri vardır- bu sınıflamayla yabana atılmış durumdadır. Ayrıca bir fiilin çok anlamlı olabileceği düşünülürse sadece bir anlam olayı yaşanmayabilir. Birden fazla anlam olayının görülmesi durumunda yeni bir başlığa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu başlık, bizim çalışmamızda “çok yönlü değişme” adıyla ve örnekleriyle yer almaktadır.

Toprak'ın çalışmasında da yukarıda bahsettiğimiz çalışmayla hemen hemen aynı yol izlenmiştir (Toprak, 2002). Bu çalışmalarda Anadolu'da çok kullanılan fiiller ile ilgili haritalar da verilmiştir. Halbuki Kaşgarlı'nın Oğuzca olarak işaret ettiği kelimelerin bugün Anadolu'da çok kullanılması gayet tabiidir. Önemli olan, fiillerin Anadolu ağızlarında anlam değişmelerini gösteren bir harita yapmaktır ki bu çok zaman alır ve ayrı, başlı başına bir çalışmayı gerektirmektedir.

Uyar'ın basılmamış yüksek lisans tezi ise Karahanlı Türkçesi fiillerini ele alması bakımından önemlidir. Karahanlı Türkçesi eserlerinden alınan fiillerin Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmasında diğer çalışmalarda olduğu gibi (ses bilgisi dışarıda bırakılacak olursa) bu çalışmada da anlambilimi yerleşik ve yanlış bir kavrayışla; daha doğrusu eksikleri olan bir anlayışla ele alınmış; çok anlamlı kelimelerin bu anlam özellikleri dikkate alınmadan inceleme yapılmıştır, ya da bu durum fark edilmiş; fakat bir çözüm getirilmemiştir (Uyar, 1985).

Tekcan'ın basılmamış “Derleme Sözlüğü'nün Ağız Hususiyetleri ve Mana Değişmeleri Üzerinde Bir Çalışma “D” Maddesi” adlı yüksek lisans tezinde kelimelerin anlamları ve o anlamların kullanıldıkları ağız bölgeleri yazılmakla yetinilmiştir; bu da Derleme Sözlüğü'nü tekrar etmekten ileriye gitmemiştir.

Kabataş'ın yüksek lisans çalışmasından yola çıkarak hazırladığını ifade ettiği (Bütün çabalarımıza rağmen bu çalışmaya ulaşamamıştır.) “Divânü Lügâti't- Türk'ten Türkiye Türkçesine” adlı makalesinde ise, ağızlarla Divân arasında ortaklığın çok fazla olduğundan söz edilir ve örnek yirmi kelime üzerinde ses değişimleriyle ortaklık gösterilir. Bu çalışmada ortaklık incelenirken Dîvân'ın ses olayları bakımından karşılaştırma için başlangıç olamayacağı söylenmektedir. d/>y/ geçişiyle ilgili Orhun Türkçesindeki adak ve DLT'teki adak biçimi göz önünde bulundurularak ayak biçiminin adak'tan dönüştüğünün öne sürülmesinin ihtiyatla karşılanması gerektiği bildirilmektedir. Söz konusu kelimenin Tuva Türkçesinde adak; Çağdaş Türkiye Türkçesinde ayak; Şor Türkçesinde azak; Yakut Türkçesinde atah; Çuvaş Türkçesinde ura şeklinde olduğu bildirilmekte ve bu d sesiyle ilgili Ana Türkçeye başvurulması gerektiği söylenmektedir. Kabataş, bu sesin ilk kaynağının sadece d değil aynı zamanda y'nin de çıktığı bir ses olabileceği fikrindedir (Kabataş, 2001).

Bu noktada şunları söylemek gerekir: Divânü Lügâti't Türk ve Türkiye Türkçesi söz varlığının karşılaştırılması, Türk Dilinin lehçeleri arasındaki ses denkliklerinin dışında tutulması gereken bir konudur, beklenmesi gereken amaca hizmet etmemektedir. Türk dilinin lehçeleri arasındaki ses denkliklerinin hangisinin hangisinden çıktığı belirlemenin güç olduğu doğrudur. Fakat bu karşılaştırmada söz konusu ses için Eski Türkçede “adın-, adır-, kıdığ...” ve bunlar gibi birçok kelimedede sağlam bir “d” sesinin olduğunu bilinmektedir. Bu ses Karahanlı Türkçesi döneminde ise đ (z) olarak peltekleşmiş, temas derecesi arttırılmıştır. Bu, diş sesinin y’ye dönüşmesinde bir geçiş merhalesidir ve bu d/>y/ değişimi, ortak Türkçe kavramının doğmasına sebep olmuştur (Tuna, 1986). Bu değişim bir Karahanlı Türkçesi metni olan Divân’da da birçok örnekte kendini göstermektedir.

Akar’ın “Divanü Lügati’t Türk ile Anadolu Ağızlarındaki Ortak Unsurlar Üzerine Bir Deneme” adlı makalesinde ise ağızlarda yaşayan 157 kelime Dîvân’daki anlam ve şekilleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada varılan sonuçlar arasında “Karahanlı Türkçesindeki -d-ler Anadolu ağızlarında ses gelişmesi yoluyla -y- ye dönüşmüştür. “ayrı”, “saman ya da başak demetlerini toplamak için yapılmış alet” (DS I 430); < adrı “buğday temizlemek için kullanılan yaba, çatal, çatal değnek” (DLT I 126)”(Akar, 1999: 107). ifadesi kullanılmaktadır. Fakat bu d/>y/ ses değişimi sadece ağızlarda değil, standart Türkçede yazı dilinde de yaşanmıştır ki bu değişim, ortak Türkçe kavramının anahtarıdır ve bu durumdan söz edilmemiştir.

Ayrıca bu makalede ses olayları için sadece #k>#g, d/>y/ değişimleri örnek verilmiştir, ses olayları bunlarla sınırlanmayacak kadar çoktur.

Gülensoy makalesinde Kaşgarlı’nın Oğuzca için söylediklerini desteklemek amacıyla ses olayları başlıkları ve örnekleriyle sıralamıştır. Bu çalışmada verilen örnek sayısı sınırlıdır; fakat konuya ilişkin kısa notlar içermektedir (Gülensoy, 1975).

Ayşen Kılıç’ın “Anadolu Ağızlarında Fiil Kökleri” adlı basılmamış doktora tezinde ise ağız kaynaklarındaki fiiller, ses olayı yaşamış ve yaşamamış halleriyle anlamlarıyla sıralanmıştır; fakat bu, sadece o fiillerin dökümü olarak kalmış, ses bilgisi, morfoloji veya anlam bilgisi bakımından bir inceleme yapılmamıştır.

Bugüne kadar konuyla ilgili hazırlanmış çalışmalardan kısaca bahsettikten sonra çalışmamız hakkında bilgi vereceğiz.

Çalışmanın konusu

Dîvân ve Anadolu ağızlarının söz varlığında ortaklaşan fiillerin saptanması, bunların ses ve anlambilimi bakımından incelenmesi ve karşılaştırmalı sözlüğünün oluşturulmasıdır.

Çalışmanın Önemi

Ağızların söz varlığı bakımından genişliğinden hep söz edilir; fakat bu konuda Dîvân’la karşılaştırmalı olarak geniş çapta ve farklı durumlardan söz eden çalışmalar vücuda getirilememiştir. Dîvân’la karşılaştırmalı olarak bu kadar ayrıntılı ve birtakım yeni tekliflerle konuyu inceleyen eser olması açısından bu çalışma önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Dîvân’la ağızlar arasındaki ortaklığı başta ses ve daha sonra anlam bilgisi incelemeleriyle ortaya koymak; karşılaştırmalı bir sözlük oluşturarak da söz varlığı ortaklığını topluca, fiillerin kullandıkları yerlerle göre göstererek, ağızlarda artzamanlı unsurların eşzamanlı hale getirilmiş olması ve tabakalaşmanın varlığına işaret etmektir.

Çalışmanın İçeriği

Çalışmamız Ses Bilgisi, Anlam Bilgisi ve Sözlük olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışma için DLT dizinindeki 1838 madde başı fiilinin ağızlardaki karşılığı aranmıştır. Bu fiillerden 707’sinin karşılığı bulunmuş, 1131 tanesinin ise karşılığı bulunamamıştır.

İlk bölüm olan Ses Bilgisi’nde ilk önce ses olayı yaşamayan fiiller ayrı bir başlık altında kullandıkları ağızlarla birlikte kaydedilmiştir. Ses olayı yaşayanlar ise yaşadıkları ses olayları bakımından “incelme, kalınlaşma, genişleme, daralma, düzleşme, yuvarlaklaşma, benzetme, yutulma, düşme, türeme, büzülme, ünlü uzaması, diftong, ötümlüleşme, ötümsüzleşme, sızıcılaşma, geçişme, erime, göçüşme, ünsüz kaynaşması, ünsüz ayrışması, damaklılaşma, damaklılığını kaybetme, başkalaşma ikizleşme, nazalizasyon” gibi ses olayları başlıklarıyla kaydedilmiştir. Bu ses olayları içinde ünlü

ve ünsüz ayrımı gösterenler için ayrıca başlık yapılmıştır. Ses olayları bakımından ihtiyatlı yaklaşılan durumlardan da söz edilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmı, Anlam Bilgisi'nde ise ortak fiiller anlam bilgisi bakımından incelenmiştir; fakat anlambilimin bir ilim dalı olarak ele alınmaya başlaması oldukça yenidir. Anlambilimi ile ilgili tarihçeye çok kısa yer verip bu çalışmada yerleşik anlambilimi görüşleri dışında neler yapılmış onlardan söz edeceğiz.

“Bu konuda Türkiye’de derli toplu olarak ortaya konan ilk eser, Doğan Aksan’ın 1971 yılında yayımladığı Anlambilim ve Türk Anlambilimidir. Bu eser bir nevi tercüme özelliği taşımasına rağmen, ortaya konan anlambilim kaidelerini Türkçeye uygulama gayret ve cesaretini göstermesi yönüyle takdire şayandır” (Selçuk:2000; 3). Anlambilimi konusunda eser veren diğer dilciler de yazılan eserleri Türkçeye aktarmakla yetinmişlerdir.

“Anlambilim, mantık açısından sınıflandırma ele alındığında üç bölümde incelenir: a-anlam daralması, b-anlam genişlemesi, c-başka anlam geçiş(anlam kayması)” (Aksan, 2000).

“Aksan, aynı eserinde bu üç maddeyi açıklayıp örnek verdikten sonra bu 3 maddeye anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesini de katar; fakat böyle bir sınıflandırma psikolojik sınıflandırmaya girer. Halbuki aynı eserde, yapılan sınıflandırmanın, mantık açısından yapıldığını söyler. Böyle bir sınıflandırma kabul edilse bile iyileşme veya kötüleşme ancak genişleme, daralma veya kaymanın içinde bir alt gurup olabilir” (Selçuk, 2000: 4).

Bu çalışmada genel kabul gören mantık açısından sınıflandırmanın Türk dili bakımından yetersiz kaldığı, birkaç alt başlığa ihtiyaç duyduğu da belirlenmiştir; çünkü art zamanlı unsurlar da olsa, eş zamanlı unsurlar da olsa bir kelimenin birden fazla anlamı olabileceği gözlenmiştir. “Bir dilde bir sözcüğün temel (göndergesel) anlamı dışında yeni yeni kavramları anlatır duruma gelmiş olması dilcilikte *çok anlamlılık* terimiyle karşılanmaktadır...Dilbilimciler dildeki bir sözcüğün çokanlamlılığını, yeni yeni anlamlar kazanmasını, onun sağlıklı durumda olduğunun, kolay kolay unutulmayacağına işaretleri sayarlar”(Aksan, 2000:65). “Bugünkü Türkiye Türkçesinde

de çokanlamlılık oldukça zengindir. Bunun en önemli etkeni de dilde canlı ve kolay anlatımı sağlayan aktarmalara başvurulmasıdır” (Bakır, 1996:31).

Buna göre mantık açısından sınıflandırmanın içinde anlam kayması için, 1. ve 2. dereceden anlam kayması; anlam genişlemesi için, 1. ve 2. dereceden anlam genişlemesi; anlam kayması için, 1. ve 2. dereceden anlam kayması alt başlıkları eklenmiştir.

Ayrıca mantık açısından sınıflandırma ile ilgili 3 ana madde de yetersiz görülmüş ve bir kelimenin çok anlamlı olabileceği düşünüldüğünde kelimedeki birden fazla anlam değişimi yaşanabilmesi bu çalışmada karşılaşılmış durumlardandır. Bu nedenle diğer bir madde olarak *çok yönlü değişme* başlığı da bu sınıflandırmaya eklenmiştir (Selçuk, 2000).

Ayrıca mantık açısından sınıflandırmada başka anlama geçiş bölümü için, diğer anlam değişimleriyle karışmasını engellemek amacıyla, *anlam kayması* terimi kullanılmıştır.

Çalışmamızda Anlambilimi bölümü eklenen bu yeni alt ve ana madde başlıklarıyla “Anlamları Özellikleri Kaydedilen; Fakat Çeşitli Nedenlerle Anlam Değişimleri Dışında Kalan Fiiller”, “Anlam Değişimine Uğrayan Fiillerin Sınıflandırılması” ve “Anlam Değişimine Uğramayan Fiiller” olarak üç bölüm halinde sunulmuştur.

“Anlamları Özellikleri Kaydedilen; Fakat Çeşitli Nedenlerle Anlam Değişimleri Dışında Kalan Fiiller” kısmında ise çalışma sırasında fiillerin şekilce eşleşip anlamca eşleşmeme, kök anlamı bakımından eşleşip şekilce eşleşmeme durumlarıyla, ağızlarda ekli; fakat Dîvân’da kök halinde ya da ağızlarda kök halinde, Dîvân’da ise ekli şekilleriyle karşılaşılan veya şekilce eşleşmiş halleri ağızlarda başka bir fiilin ses olayı yaşamış haline işaret eden fiillerle karşılaştırılması böyle bir bölüme ihtiyaç olduğunu hissettirmiştir.

“Anlam Değişimine Uğrayan Fiillerin Sınıflandırılması” kısmında ise fiiller “Anlam Daralmasına Uğrayan Fiiller” (1. ve 2. Dereceden), “Anlam Genişlemesine Uğrayan Fiiller” (1. ve 2. Dereceden), “Anlam Kaymasına Uğrayan Fiiller” (1. ve 2. dereceden), “Çok Yönlü Değişmeye Uğrayan Fiiller” olarak sınıflandırılmıştır.

“Anlam Değişmesine Uğramayan Fiiller” kısmında, DLT’teki anlamı ağızlarda değişime uğramayan, aynen kullanılan fiiller kaydedilmiştir.

Sonuç kısmında ise bütün ses olayları ve anlam değişmeleri açısından elde edilen sayıların ağızlar için ne anlama geldiği açıklanmaya çalışılmıştır. Ortaklığın sınırları çizilmiş ve çokluğu ortaya konmuştur.

BÖLÜM 1. SES BİLGİSİ

1.1. Ses Olayı Geçirmeyen Ortak Fiiller

aç-: aç- (Siv., Tok., Ağ., Top., Tok.; s.217-20)

açın-: açın- (*Bor-Ni.; *Zara-Siv.; Bekilli *Çal-Den.; DS)

al-: al- (Erz. İl. Ağz.; 07000 07/07015 02)

alar-: alar- (Yalvaç, *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova, Çerçin-Bur.; *Sarayköy köyleri-Den.; *İvrindi-Ba.; Burs.; Yenice *Emet-Kü.; Giremez *Araç-Kas.; Saray-Çan.; *Zile-To.; *Keşap-Gir.; *Zara-Siv.; *Ermenek, *Beyşehir-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Saray-Tk.; DS)

alda-: alda- (Düz.; Çor.; *Zile-To.; Tr.; *Torul, Seler-Güm.; Ri. köyleri; *Kızılcahamam-Ank.; DS)

angar- : angar- (Siv.; Isp. DS)

ar-: ar- (Siv., Siv.-To. Ağz. Topl., s.218)

arala-: arala (*Şarkikaraağaç, *Eğridir köyleri, *Senirkent, *Yalvaç, *Keçiborlu-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; Bekilli, *Çal, *Çivril, *Açpayarı-Den.; *Karahallı, *Eşme-Uş.; Eğmir, Hamzabalı *Bozdoğan, Alanlı-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Savaştepe köyleri-Ba.; *Emet-Kü.; *Cumalıkızık-Burs.; Muradiye-Ri.; *Ermenek-Kon.; Mu.; DS)

arı-: arı- (İz.; To.; Ed.; DS)

arıla-: arıla- (İlyas *Keçiborlu, Yassıvıran *Senirkent-Isp.; *Taşköprü-Kas.; Gm. ve köyleri; *Bor-Ni.; Çalılı-Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Tarsus-İç.; *Korkuteli-Ant.; Navlu *Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; DS)

arıt-: arıt- (Çiftlik *Dinar-Af.; *Eşme köyleri-Uş.; İlyas, *Senir *Keçiborlu, Yassıvıran *Senirkent, Yakaköy *Gelendost, *Şarkikaraağaç-Isp.; Karaatlı *Yeşilova-Bur.; Oğuz, Yukarıkaraçay *Acıpayam, *Çivil köyleri, Ekse, *Çal, *Sarayköy köyleri, Tekkeköy-Den.; Bozdoğan ve köyleri, Toygar *Nazilli-Ay.; Tepeköy *Torbalı *Bornova, *Çeşme-İz.; *Akhisar-Man.; *Edremit, Milletler *İvrindi-Ba. ve çevresi; B.çeşme *Biga,

*Gelibolu-Çkl.; Kayı, Yenice *Emet, *Simav-Kü.; Tokat, Bozan-Es.; Aslanköy, *İzmit-Koc.; *Gerede, İğneciler, *Mudurnu-Bo.; Düz.; Sin.; *Alaçam-Sm.; Küçükisa *Zile, Çilehane *Reşadiye-To.; Or. köyleri; Kınık *Şebinkarahisar-Gir.; Gökçeköy *Vakfikebir-Tr.; Gm. ve köyleri; Elz.; *Darende-Mal.; Urf.; *Kilis-Gaz.; Mar.; Hisarcık *Yayladağı, *Antakya-Hat.; Hacıilyas *Koyulhisar, *Yıldızeli, *Karatoruk *Gürün, Agrakos *Suşehri-Siv.; *Sorgun, *Boğazlıyan, Küçükboymul-Yoz.; Bayram, *Ayaş, Üçem, Yeniköy *Bala, *Haymana-Ank.; Kay.; Ni.; Ada.; *Silifke-İç.; Karadere *Gündoğmuş-Ant.; Orhaniye *Marmaris, *Milas-Mu.; *Lüleburgaz köyleri-Krk.; DS)

arkalan-: arkan- (Gaz.; DS)

art(-ur-): art- (Erz. İl. Ağz.; 05 079 04) (Af.; Bur.; Sofular, *Eğridir, Yassıviran *Senirkent-Isp.; Güney *Yeşilova, *Bucak-Bur.; İğdir, *Çivril, *Çal-Den.; Sürez *Bozdoğan-Ay.; *Emet-Kü.; Es.; *İskilip-Çor.; Zara-Ama.; *Ermenek-Kon.; *Elmalı-Ant.; *Yeşilova-Bur.; *Alaşehir-Man.; Kü.; Çor.; Kon.; *Tefenni-Bur.; *Kuyucak-Ay.; Kü.; Es.; İst.; *Elmalı-Ant.; Ed.; *Sarayköy-Tk.; *Susurluk-Ba.; Sm.; DS)

arta-: arta- (İz.; DS)

artla-: artla (*Dinar-Af.; *Alaşehir-Man.; Bur.; İskele-Va.; Barbaros-Tk.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

as-: as- (Erz. İl. Ağz., 05 079 04) (Den.; Isp.; *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Osmaneli-Bil.; *Kandıra-Koc.; *Zara-Ama.; *Maçka, *Of-Tr.; İğ.; Diy.; DS)

aş-: aş- (Erz. İl. Ağz. C.III. s.29) (Türkmen Aşireti *Dinar-Af.; *Gelendost-Isp.; *Nazilli-Ay.; *Kandıra-Koc.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Ardanuç-Art.; *Zara-Siv.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; *Bodrum-Mu.; *Akçakoca-Düz.; Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

aşa-: aş- (Af.; *Gemlik-Bur.; Düz.; *Şile-İst.; Karaçay aşireti *Kadınhanı, *İlgin-Kon.; Güneyce-Ri.; DS)

aşla-: aşla- (*Eşme-Uş.; *Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Alaşehir-Man.; *Sivrihisar-Es.; *Kandıra-Koc.; *Bartın-Zon.; *İnebolu-Kay.; Çan.; Varay-Ama.; *Zile-To.; Or.; *Maçka-Tr.; Ri.; Art.; Erz.; Siv.; Yoz.; *Haymana-Ank.; *Bünyan-Kay.; Bor-Ni.; *Torbalı-İz.; Man.; Burs.; *Keşap-Gir.; Gm.; *Şavşat-Art.; *Osmaneli-Bil.; DS)

at-: at- (*Bor-Ni.; Kon.; DS)

ay-: ay- (*Eşme-Uş.; İz.; *Susurluk-Ba.; *Gelibolu-Çkl.; Kü.; To.; *Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; *Gerede-Bo.; *Silivri-İst.; Çan.; *Osmancık-Çor.; Sm.; Gaz.; *Ayaş-Ank.; Ed.; Krk.; *Emet-Kü.; İst.; *Taşköprü-Kas.; Kon.; *Silifke-İç.; Güvenç-Kon.; DS)

aya-: aya- (*Eğridir-Isp.; *Reşadiye-To.; *Mesudiye-Or.; *Tirebolu-Gir.; Mal.; *Göksun-Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Kır.; *İncesu-Kay.; *Bor-Ni.; Nev.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; Ant.; *Bodrum-Mu.; *Sütçüler-Isp.; Mal.; Çan.; Kar.; Gm.; Yoz.; DS)

ayala-: ayala- (*Sütçüler-Isp.; *Kadirli-Ada.; Tokat-Es.; *Yıldızeli-Siv.; *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Yeşilova-Bur.; *Akhisar-Man.; *Göksun-Mar.; DS)

ayıt(-ıl-, ın-, tur-): ayıt- (Af.; *Nazilli-Ay.; Ba.; *Eceabat-Çkl.; *Tarsus-İç.; *Milas-Mu.; *Muradiye-Ri.; Kon.; DS)

az- (-ıl-, -ıt-): az- (*Afşin-Mar.; *Reyhanlı-Hat.; *Şarkışla-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Haymana-Ank.; *Avanos-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; Kar.; *Mudurnu-Bo.; *Ardanuç-Art.; DS)

azı-: azı- (*Adapazarı-Sk.; Koc.; *Gülнар-İç.; DS)

balala-: balala- (Kır.; Erz.; DS)

bar(-ıl-, -tur-, -ış-): bar- (Karaçay, Başhöyük aşiretleri, *Kadınhanı-Kon.; Körküler *Yalvaç-Isp.; DS)

bas (-ın-, -ık-, -ış-, -sık-, -tur-, -ur-): bas- (Or.; *Sorgun-Yoz.; *Kelkit *Bor-Ni.; *Mut-İç.; *Dinar-Af.; Isp.; *Yeşilova *Tefenni-Bur.; Den.; *Nazilli-Ay.; *Safranbolu-Zon.; Çor.; Sm.; Ama.; *Ermenek-Kon.; *Finike *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; *Çorlu-Tk.; Ds)

başakla- (-n-): başakla- (Af.; Isp.; Bur.; Ay.; İz.; Ba.; Çkl.; Koc.; Zon.; Kar.; Çan.; Or.; Bit.; Mar.; Ank.; Kay.; Ni.; Kon.; İç.; Ant.; Mu.; Ed.; DS)

bat(-ruş-, ur-): bat- (Siv.; Kon.; Ni.; Gir.; DS)

bekiş-: bekiş- (*Eşme-Uş.; *Senirkent-Isp.; Bur.; Bekilli *Çal-Den.; Çor.; Ama.; *Artova, *Zile-To.; Or.; Tr.; Siv.; *Afşar aşireti, *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; DS)

bele-(-l-): bele- (Af.; *Eşme-Uş.; *Eğridir-Isp.; *Yeşilova *Tefenni-Bur.; *Çivril *Tavas-Den.; *Bozdoğan *Nazilli-Ay.; *Çeşme *Bergama-İz.; *İnegöl-Burs.; Es.; Düz.; *Akyazı *Adapazarı-Sa.; *Ereğli-Zo.; *Daday *Araç *Taşköprü-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Çor.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Keşap *Tirebolu-Gir.; *Arpaçay-Kar.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ağın *Keban-Elz.; *Darendede-Mal.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *Dört Yol *Yayladağı-Ha.; *Gürün *Kangal-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *şereflikoçhisar-Ank.; Kır.; Afşar aşireti, Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Tarsus-İç.; *Korkuteli *Elmalı-Ant.; *Marmaris-Mu.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; Kıbrıs; DS)

bér-(il-, iş-): bér- (Kon.; DS)

bert-(in-): bert- (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Emet-Kü.; Urf.; Aslanköy-İç.; Fethiye- Mu.; *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; Ni.; Çkl.; DS)

bez-(it-): bez- (Or.; Hat.; DS)

beze-(-l-, n-, ř-, t-): beze-: (Çan.; Ni.; Kır.; DS)

biti-(l-, n-, t-): biti- (Kon.; DS)

bitle-: bitle- (Ri.; DS)

bol-: bol- (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

boluş-: boluş- (Karaçay, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

bozla-(t-): bozla- (Karakuzu-Man.; Nev.; *Bor-Ni.; Burhaniye-Ada.; *Silifke-İç.; Kestep-Mu.; Karakuş köyleri *Ünye-Or.; DS)

bök-(üt-): bök- (Gaz.; Kır.; DS)

buķ-(ul-, un-): buķ- (Den.; İz.; Bur.; DS)

bul-(duk-, duz-, un-, uş-): bul- (Uş. İl. Ağz.; I-15,73, *Gelibolu-Çkl.; DS)

bula-(t-, d-): bula- (*Gazipaşa-Ank.; *Senirkent-Isp.; DS)

bur-: bur- (Es.; Bo.; Çor.; Gaz.; DS)

burkur-: burkuş- (İç.; Ay.; Or.; DS)

burunla-: burunla- (*Yeşilova-Bur.; Bozan-Es.; *Çatalca-İst.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Şavşat-Art.; *Bor-Ni.; *Pınarbaşı-Kay.; Kon.; Ada.; *Tarsus, Mut-İç.; *Gündoğmuş-Ant.; Ed.; Gm.; DS)

buruş-: buruş-: (Den.; Bo.; DS)

bür-(ül-): bür- (Kar. İl. Ağz., *Ardahan-Kar.; *Edremit ve köyleri-Ba.; Or.; Ulubey-Den.; DS)

çağşa-: çağşa- (Kas.; *Gürün-Siv.; DS)

çak-(ıl-, -ın-, ış-, tur-): çak- (Gaz.; DS)

çakla-(n-): çakla- (Ri.; *Afşin-Mar.; Gaz.; DS)

çal-(ın-): çal-: (*Eşme-Uş.; *Çal *Acıpayam-Den.; *Gelenedost, *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova, *Göhlisar-Bur.; *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Burhaniye-Ba.; İsmetiye-Burs.; Kü.; Bozan-To.; *Kandıra-Koc.; Bo.; *Çaycuma-Zon.; Saray-Çan.; *Boyabat-Sin.; Kavak-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Şebinkarahisar-Gir.; *Kelküt-Güm.; *Çayırılı-Ezc.; *Kilis-Gaz.; Hat.; Siv.; Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Akseki-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; Kıbrıs; *Torbalı-İz.; Isp.; *Ulubey-Or.; *Ağın *Keban-Elz.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; *Cumalıkızık-Burs.; İst.; *Ermenek-Kon.; *Ahıska-Kar.; Uluşuran *Şiran-Gm.; DS)

çap-(ıl-, ın-, ıt-): çap- (Dinar-Af.; Isp.; *Aziziye-Den.; Ay.; Man.; Kü.; Bo.; İst.; *Taşköprü-Kas.; Çan.; Sin.; Sm.; *Zile-To.; *Alucra-Gir.; Tr.; Kar.; Erz.; *Erciş-Va.; Bit.; Di.; Mş.; *Palu-Elz.; Ma.; Urf.; *Divriği-Siv.; Ank.; Kay.; Ada.; Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

çat-: çat- (Ezc.; *Mudanya-Burs.; *Reşadiye-To.; DS)

çek-(ıl-, in-, iş-, tür-): çek- (Uş. İl. Ağz.; I-16, 55; Gaz.; Yapıntı *Mut-İç.; *Maçka-Tr.; DS)

çerle-(n-): çerle- (Çkl.; Or.; *Gürün-Siv.; Zencidere-Kay.; *Ermenek *Ereğli-Kon.; *Kadirli *Saimbeyli-Ada.; *Dört Yol-Ada.; *Eğridir-Isp.; Çerçin-Bur.; *Sivrihisar-Es.; *Anamur-İç.; Çiçekli-Mu.; *Eşme-Uş.; *Kula-Man.; Kü.; Gögebakan aşireti *Pınarbaşı, *İncesu-Kay.; Gerdan-Ada.; *Mut-İç.; DS)

çert-: çert- (Düz.; DS)

çık-(ar-, ıl-, ış-, rış-, tur-): çık- (Uş. İl. Ağz.; I-20,10) (Tr.; DS)

çile-: çile- (*Gelendost-Isp.; Güm.; *Şavşat-Art.; *Aşkale-Erz.; *Çayırılı-Ezc.; *Keban-Elz.; Mar.; *Karaman-Kon.; *Silifke-İç.; *Milas *Fethiye-Mu.; *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam *Çal-Den.; *Bergama-İz.; *Alaşehir *Akhisar-Man.; Ba.; Kü.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; *Safranbolu-Zon.; *İnebolu-Kas.; *Merzifon-Ama.; *Erciş-Va.; *Arapkir-Ma.; Mar.; Avşar aşireti-Kay.; *Bor-Ni.; Ada.; *Elmalı-Ant.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; Uşhum *Yusufeli-Art.; Erz.; *Ermenek-Kon., İç.; Zon.; Çor.; *Merzifon-Ama.; Yoz.; *Bozdoğan-Ay.; *Develi-Kay.; DS)

çok(tur-): çok- (Kas.; *Boyabat-Sin.; *Havza-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Erbaa-To.; *Ünye-Or.; Ed.; Uş.; *Senirkent-Isp.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Mersin-İç.; Isp.; DS)

çokra(t-): çokra- (*Şarkikaraağaç-Isp.; Alayunt-Kü.; Ada.; Söğüt-Bil.; Burs.; Bo.; DS)

çöm-: çöm- (*Bolvadin-Af.; *Yalvaç, *Senirkent, *Gelendost, *Eğridir-Isp.; Bur.; *Foça-İz.; *Kula-Man.; Ba.; Burs.; Kü.; Es.; *İlgaz-Çan.; Ant., Kon.; DS)

çum-(tur-, ruş-, ur-, uş-): çum- (*Bolçova-İz.; Art.; DS)

çun-: çun- (Mar.; *Alacahan, *Divriği-Siv.; *Darende-Mal.; DS)

eg-(il-, -iş, tür-): eg- (Urf. Mrk. Ağz.)

egir-(t-, n-, l-, iş-): egir- (*Edremit-Ba.; *Şiran-Güm.; Kar.; Ezc.; *Arapkir-Mal.; *Gemerek *Divriği-Siv.; *Ereğli-Kon.; Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; DS)

ekele-: ekele- (Çor.; *Vakfikebir-Tr.; *Şiran-Gm.; *Ardanuç-Art.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; *Çivril *Acıpayam-Den.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Akkuş-Or.; *Afşin-

Mar.; *Antakya-Hat.; *Mersin-İç.; Gaz.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Alucra-Gir.; *Bozdoğan-Ay.; Isp.; Kay.; Ed.; Ba.; DS)

elikle-: elikle- (Or.; Güm.; DS)

emle-(l-, n-, ş-, t-): emle- (*Göksun-Mar.; Sarıkavak-Es.; Uzunmusa-Or.; *Kemah-Ezc.; Gaz.; *Reyhanlı-Hat.; *Gürün *Gemerek-Siv.; *Bor-Ni.; *Osmaniye-Ada.; Ant.; Çor.; DS)

ergür-: ergür- (*Kızılcahamam-Ank.; DS)

erin-: erin- (*Dinar-Af.; *Eğridir, *Gelendost, *Senirkent-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni, *Göhlhisar-Bur.; *Çameli, *Çivril-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Bayındır-İz.; *Karaağaç-Man.; Görele-Ba.; Çkl.; Bozan-Es.; Düz.; Bo.; *Akyazı-Sk.; İst.; *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Çor.; Sin.; Sm.; *Ezine *Merzifon-Ama.; To.; *Fatsa-Or.; *Görele-Gir.; *Vakfikebir-Tr.; *Şiran-Güm.; *Şavşat *Yusufeli-Art.; İğ.; Erz.; *Ahlat-Bit.; Mş.; *Nazimiye-Tun.; Elz.; *Darende-Mal.; Urf.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *Antakya-Hat.; *Divriği, *Gürün-Siv.; *Balat-Ank.; *Mucur-Kır.; *Develi-Kay.; *Ürgüp-Nev.; *Bor-Ni.; Kon.; *Kozan-Ada.; *Anamur-İç.; *Elmalı *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; *Malkara-Tk.; DS)

erkeklen-: erkeklen- (*Gemerek-Siv.; DS)

erlen-: erlen- (*Fethiye-Mu.; DS)

ert-(iş-, tür-): ert- (Ank.; Or.; DS)

es-(il-, iş-, it-): es- (Den.; Isp.; Ni.; Burs.; Ama.; Elz.; DS)

esenle-: esenle- (Es.; Çan.; Den.; DS)

eskir-: eskir- (Ba.; Tk.; DS)

eş-(il-, iş-, it-, tür-): eş- (*Bozdoğan-Ay.; *Buca-İz.; Man.; *Lapseki-Çkl.; İst.; Gaz.; *Merzifon-Ama.; *Ahlat-Bit.; *Göhlhisar-Bur.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

etik-: etik- (Ni.; DS)

etle-(l-, n-, t-): etle- (Isp.; Burs.; DS)

eymen-: eymen- (*Gelendost *Şarkikaraağaç-Isp.; Bur.; *Çal-Den.; Sarıkamış, *Selim-Kar.; İz.; *Gördes, *Demirci-Man.; Mar.; *Çerkeş-Çan.; *Gürün-Siv.; Yoz.; Keskin-Ank.; Kır.; Kon.; *Osmaniye-Ada.; *Marmaris-Mu.; DS)

ez-(it-, tür-): ez- (Bur.; Den.; Ni.; DS)

ıl-(dur-, ış-): ıl- (Çor.; Ama.; To.; Koyulhisar-Siv.; DS)

ışla-: ışla- (*Maçka-Tr.; DS)

işle-: işle- (Gaz.; *Kandıra-Koc.; *Çaycuma-Zon.; Ank.; DS)

içik-: içik- (Gir., Siv.; Isp.; DS)

içlen-: içlen- (Koc.; DS)

il-(iş-, tür-, in-): il- (*Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; *Şarkikaraağaç *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Tefenni, *Yeşilova-Bur.; *Çivril *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; Man.; Düz.; *Safranbolu, *Devrek-Zon.; *Araç-Kas.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Reşadiye-To.; *Zıvarık *Ilgın-Kon.; *Fethiye-Mu.; *Bulancak-Gir.; *Akmağdeni-Yoz.; Kır.; *Bor-Ni.; Bo.; *Koyulhisar-Siv.; *Mut-İç.; Hisarüstü-Gir.; DS)

ilen-: ilen- (*Bolvadin, *Dinar-Af.; *Eğridir, *Senirkent, Gören-Isp.; *Tefenni *Yeşilova, *Bucak-Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Urla-İz.; *Kula-Man.; *Bandırma-Ba.; *Biga-Çkl.; Burs.; *Emet-Kü.; *Gölpazarı-Bil.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; *Mudurnu-Bo.; *Bartın-Zo.; *Araç, *Daday-Kas.; Çan.; Çor.; Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Or.; *Alucra-Gir.; Tr.; *Sarıkamış-Kar.; *Divriği-Siv.; *Ayaş-Ank.; Kır.; *Ulukışla-Ni.; *Karaman, *Ilgın-Kon.; Ada.; *Mersin, *Tarsus-İç.; *Elmalı *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; Ed.; Krk.; *Vize-Tk.; DS)

ilin-: ilin- (*Reşadiye *Niksar-To.; *Piraziz-Gir.; Bulgaristan göçmenleri-Ed.; *Şavşat-Ant.; *Sarıkamış-Kar.; DS)

irde-: irde- (Çor.; Ama.; Gm.; Art.; Erz.; Siv.; Yoz.; Or.; Sm.; Gir.; DS)

irk-(eş-, il-, in-, iş-, eş-): irk- (Sm.; Gm.; Art.; Burs.; Çkl.; DS)

işle-(l-, ş-, t-): işle- (Koc.; Zo.; Gaz.; Ank.; DS)

kabar-(t-): kabar- (Düz.; Yavuz *Şavşat-Art.; DS)

kağı-(ş-, t-): kacı- (Isp.; Ba.; *Lapseki-Çkl.; *İzmit-Koc.; İst.; Çor.; *Niksar-To.; *Bayadı-Or.; Mar.; Kon.; *Kozan-Ada.; *Akseki-Ant.; Ed.; DS)

kağla-(n-,t-): kakla- (*Eğridir-Isp.; Ba.; Düz.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Ama.; Gm.; Ni.; *Çumra-Kon.; Krk.; *Akseki-Ant.; *Saray-Tk.; İz.; Bo.; Kon.; Dikenli-Çan.; *Akyazı-Sk.; DS)

kala-: kala- (Çayağzı *Şavşat-Art.; DS)

kama-(ş-, t-): kama- (*Tefenni-Bur.; *Sarayköy *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Orhaneli-Burs.; *Eğridir-Isp.; İz.; Kas.; *Seydişehir-Kon.; Mu.; *Mesudiye-Or.; Gir.; Ed.; DS)

kana-(t-): kanat- (Ni.; DS)

kanıt-: kanıt- (Mu.; DS)

kap-(ış-, luş-, tur-): kap- (Gaz.; DS)

kapakla-(n-): kapakla- (Çan.; Siv.; Ni.; DS)

kapın-: kapın- (Çan.; Es.; Çor.; Ama.; Kon.; Ni.; Yoz.; Kay.; Siv.; Tk.; Art.; Ed.; DS)

kaplan-: kaplan- (To.; DS)

kar-(ıl-, ış-): kar- (Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bergama *Menemen-İz.; *Alaşehir, *Turgutlu-Man.; *Susurluk-Ba.; *Lapseki-Çkl.; *Bozüyük-Bil.; *Akyazı-Sk.; İst.; *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Tirebolu-Gir.; Mar.; *Antakya-Hat.; Yoz.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Akseki-Ant.; İç.; *Milas-Mu.; Ed.; *Saray-Tk.; *Kandıra-Koc.; Gaz.; *Çubuk, *Polatlı-Ank.; *Avanos-Nev.; Af.; İnegöl-Burs.; *Kilis-Gaz.; *Kangal-Siv.; DS)

karala-: karala- (*Yalvaç-Isp.; *Nazilli *Bozdoğan-Ay.; Man.; Ba.; Tokat-Es.; *Akyazı-Sk.; *Artova-To.; *Ünye-Or.; *Yusufeli-Art.; *Ağın-Elz.; Mar.; *Nizip-Gaz.; *Gürün-Siv.; *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; Mu.; *Çal-Den.; Kü.; DS)

karar-(t-): karar- (Den.; Ni.; Kırk.; DS)

ķarga-(l-, n-, Ő-, t-): karga- (Den.; Ćor.; Ama.; To.; Kar.; Urf.; DS)

ķarı-(t-): karı- (Ćkl.; Ama.; Ađ.; Gaz.; Siv.; Ada.; İĆ.; Va.; İst.; Ank.; DS)

ķarınla-: karınla- (Kay.; DS)

ķarmala-karmala- (Ćor.; Ay.; Va.; Mu.; DS)

ķartal-: kartal- (Düz.; Bo.; Gir.; Gaz.; DS)

ķarva-: kavra- (Isp.; Den.; Ama.; To.; Siv.; Ank.; İz.; Krk.; DS)

ķaşan-: kaşan- (*Ćivril-Den.; Karacaören-Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; *Akyazı-Sk.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Keşap-Gir.; Tr.; *Yusufeli-Art.; Va.; Mar.; *Antakya-Ha.; Gaz.; *ŞarkıŐla, *Divriđi-Siv.; *Bünyan-Kay.; Kır.; Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İĆ.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

ķaşı-(n-, it-): kaşı- (Ama.; DS)

ķaşla-: kaşla- (Af.; DS)

ķat-(ıl-, ın-, ıŐ-, ılıŐ-, tur-): kat- (*Buldan-Den.; *Beyşehir-Ko.; *Silifke-İĆ.; *Fethiye-Mu.; DS)

ķatar-: katar- (Ćan.; Tr.; DS)

ķatna-(t-): katna- (Ant.; DS)

ķay-(đur-, ıŐ-, tar-, tur-, tıŐ-): kay- (Man.; Burs.; Es.; *Niksar-To.; Or.; *Piraziz-Gr.; Tr.; Erz.; Elz.; *Arapkir-Ma.; Urf.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *ŞarkıŐla-Siv.; *Polatlı-Ank.; *Develi-Kay.; *Bor-Ni.; *Akşehir *Ermenek-Kon.; *Yatađan-Mu.; Isp.; *Pozantı-Ada.; Sm.; *Tire-İz.; İĆ.; DS)

ķayna-: kayna- (Ćkl.; Koc.; İst.; Zon.; Kas.; Kay.; Ni.; Gir.; To.; Ama.; Ed.; DS)

ķaytar-: kaytar- (İz.; Burs.; *Merzifon-Ama.; *Reşadiye-To.; Tr.; *ErciŐ-Va.; Kar.; Mar.; Ada.; Diy.; İst.; Den.; Kü.; *YalvaĆ-Isp.; Bur.; Man.; Kon.; *Mut-İĆ.; Mu.; Ant.; Or.; Bil.; DS)

ķaz-(ıl-, ın-, ış-, lın-, tur-): kaz-(ın-) (Ama.; DS)

kem(i)ř-: kemiş- (Burs.; DS)

kepi-(t-): kepit- (İç.; Es.; DS)

kert-(ıl-, ış-): kert- (Es.; Çan.; Yoz.; Ank.; Kır.; Ada.; Mar.; İç.; Tr.; Ni.; DS)

kes-(ıl-, in-, ış-, lın-, liş-, tür-): kes- (Tokat-Es.; *Tirebolu-Gr.; *Merzifon-Ama.; To.; Tr.; *Ardanuç-Art.; Ezc.; *Arapkir-Ma.; Ga.; *Antakya-Hat.; Siv.; *Bor-Ni.; İç.; Gm.; *Buldan-Den.; Burs.; Isp.; *Ahıska-Kar.; *Afşin-Mar.; DS)

ket-: ket- (To.; Ko.; Mal.; DS)

kez-(ış-, it-): kez- (Ank.; DS)

keze-(n-, ř-, t-): keze- (Yeniköy-Ba.; *Biga-Çkl.; *Taşova-Ama.; *Ünye-Or.; *Bor-Ni.; *Çorlu, *Saray-Tk.; *Tire-İz.; *Vize *Lüleburgaz-Krk.; DS)

ķına-(t-): kına- (*Bolvadin, *Dinar-Af.; *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Acıpayam, *Çal, *Çivril-Den.; *Nazilli-Ay.; *Torbalı-İz.; *Alaşehir-Man.; *Susurluk-Ba.; *Simav-Kü.; Tokat-Es.; Düz.; *Küre-Kas.; Saray-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Tr.; Ri.; *Şavşat-Art.; Ezc.; Va.; Bit.; Diy.; Ma.; *Nizip-Gaz.; *Antakya-Hat.; *Afşin-Mar.; *Gürün-Siv.; Yoz.; Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Elmalı-Ant.; *Marmaris-Mu.; Ed.; DS)

ķır(-ın-, ıl-, ış-): kır- (Tr.; DS)

ķırın-: kırın- (Siv.; Kon.; DS)

ķırça-(l-, t-): kırça- (Kü.; DS)

ķırla-(n-): kırla- (*Mustafakemalpaşa-Burs.; İst.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; Ri.; *Merzifon-Ama.; DS)

ķırtla-: kırtla- (İst.; Art.; Kır.; DS)

ķıs-(ıl-, ın-, ıruş-, tur-, ur-): kıs- (*Bozan-Es.; Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; Bayadı-Or.; *Elbistan-Mar.; *Bor-Ni.; DS)

kışla-(t-): kışla- (Kas.; Krk.; DS)

kızır-(t-): kızır- (Ama.; DS)

kızlan-: kızlan- (Va.; DS)

kirik-: kirik- (Es.; Ank.; DS)

kirlen-: kirlen- (Hat.; DS)

koç-(tur-, uş-): koç- (Çkl.; Çor.; Urf.; Gaz.; Mar.; Bil.; Kar.; DS)

koltukla-: koltukla- (Düz.; Man.; DS)

kon-(at-, dur-): kon- (Tr.; Elz.; Ank.; DS)

konukla-(ş-): konukla- (İst.; Tk.; Ba.; DS)

kop-(ruş-, ur-, urt-, uş-): kop- (*Dinar-Af.; *Gelendost-Isp.; Den.; *Balçova-İz.; *Kula-Man.; *Karacabey-Burs.; Es.; *Akyazı-Sk.; Kas.; Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Or.; Gm.; Va.; Hekimhan-Mal.; *Besni-Adı.; Mar.; *Nizip-Gaz.; *Gürün-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; *Develi-Kay.; Nev.; *Bor-Ni.; Ada.; *Mersin-İç.; Tr., Kon.; DS)

korğ-(ıt-, ul-, uş-, un-): kork- (Sm.; Or.; Elz.; İç.; DS)

koş-(lan-, lun-, ul-): koş- (Man.; Art.; To.; Bur.; DS)

köç-(ür-): köç- (Art.; Isp.; DS)

kökle-(n-, ş-, t-): kökle- (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; *İnegöl-Burs.; *Akyazı-Sk.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Kas.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Ermenek-Kon.; Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; *Acıpayam-Den.; To.; *Bor-Ni.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

köm-(tür-, ün-, üş-): köm- (Düz., Zon.; DS)

köpür-(t-): köpür- (To., Kon., Bur.; DS)

kör-(küt-, tür-, ül-, üş-, ün-): kör- (Kon.; DS)

kös-(ül-): kösül- (*Bolvadin *Dinar-Af.; Aliköy *Eğridir-Isp.; Bur.; *Çivril, *Çal *Tavas-Den.; *Kışla *Alaşehir-Man.; *Ayaş-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Reyhan *Kozan-Ada.; *Mut, *Silifke-İç.; *Akseki-Ant.; *Nazilli Bozdoğan-Ay.; *Urla *Tire-İz.; *Ilgaz-Çan.; *Bor-Ni.; Ba.; Burs.; Saraycık-Kü.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; Kas.; Gir.; *Ayaş-Ank.; *Milas-Mu.; Bur.; *Bodrum-Mu.; Tk.; DS)

köy-(tür-, ür-): köy- (Tr.; Ank.; Kon.; DS)

közle-: közle- (Isp.; *Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; *Nazilli-Ay.; *Bergama-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba.; Es.; *Kandıra-Koc.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Boyadı-Or.; *Divriği-Siv.; *Ayaş-Ank.; Ni.; *Milas-Mu.; DS)

kudur-: kudur- (Art.; DS)

kulaçla-: kulaçla- (Siv.; Kon.; DS)

kulunla-[*]: kulunla- (*Bandırma *Gelibolu-Çkl.; Es.; İst.; Sm.; Ama.; *Niksar-To.; *Akkuş-Or.; Tr.; Ni.; *Kadirli, *Osmaniye-Ada.; DS)

kur-(ış-, tur-, ul-): kur- (Burs.; Ank.; DS)

kurşa-(n-, t-): kurşa- (İst.; DS)

kutkar-: kutkar- (Tr.; DS)

kuşla-(t-): kuşla- (Nev.; DS)

kül-(tür-, üş-): kül- (Isp.; To.; Ni.; Kon.; DS)

küs-: küs- (Mu.; Ni.; DS)

mayış-: mayış- (*Emirdağ-Af.; *Uluborlu *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Gediz-Kü.; Tokat-Es.; Çor.; *Çarşamba *Bafra-Sm.; *Merzifon-Ama.; Ezc.; *Ahlat-Bit.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; Kon.; *Finike *Elmalı-Ant.; *Menemen-İz.; DS)

oğşa-(t-): oğşa- (Mar.; İz.; DS.)

okra-(ş-): okra- (İç.; DS.)

oltur-: oltur- (To., Kon.; DS.)

op-(ruş-): op- (İç.; DS.)

ota-: ota- (*Boyabat-Sin.; Mar.; DS.)

otla-: otla- (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Alaşehir-Man.; Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; Sm.; Bayadı *Ulubey-Or.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Suşehri-Siv.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Lüleburgaz-Krk.; *Kadirli-Ada.; Kas.; DS.)

oy-(tur-, ul-, uş-): oy- (Mu.; DS.)

oyna-(t-): oyna- (Gm., Kar.; Siv.; DS.)

oz-(ıt-)/Düzeltilmiş uz-: oz- (Çor.; İst.; To.; Tk.; Ank.; DS.)

öçeş-: öçeş- (Kon.; DS.)

öç-(ür-, üş-)/Düzeltilmiş üç-(rüş-): öç- (Kon.; DS.)

ök-(tür-, ül-): ök- (Mar.; Ni.; DS.)

ökse-: ökse- (*Senirkent-Isp.; *Beşiri-Sr.; Diy.; *Birecik-Urf.; *Nizip-Gaz.; *Halfeti-Mar.; *Gürün-Siv.; Ni.; *Ereğli-Kon.; Ada.; *Mersin-İç.; *Malkara-Tk.; Af.; Ba.; Es.; Ank.; *Kadınhanı-Kon.; Nalkulal-Ada.; DS.)

ökün-: ökün- (Kü.; Es.; *Arapkir-Mal.; Urf.; *Nizip-Gaz.; Çardak-Mar.; *Gürün, *Divriği-Siv.; *İncesu-Kay.; *Saimbeyli-Ada.; *Tarsus-İç.; *Fethiye-Mu.; DS.)

ön-(dür-): ön- (*Sandıklı, *Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Çal, *Acıpayam *Çal-Den.; *Çeşme *Bergama-İz.; Ba.; Mar.; *Kayadibi-Gir.; *Dört Yol-Ha.; *Mucur-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Kozan-Ada.; *Mut *Mersin-İç.; Fethiye-Mu.; Ed.; *Yeşilova-Bur.; *Kandıra-Koc.; Mar.; Ank.; Ni.; Bo.; *Erbaa-To.; Siv.; DS.)

öp-(tür-, üş-): öp- (Isp.; DS.)

öpkele-: öpkele- (To.; DS.)

ör-(üş-): ör- (Es., Kay., Kon.; Siv.; Krk.; DS.)

örkle-: örkle- (*Bergama-İz.; Ba.; Es.; *Alaca-Çor.; Bayadı-Or.; Gir.; *Nizip-Gaz.; *Dört Yol-Hat.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *İlgın-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mut-İç.; Çömlekçi-Mu.; DS.)

örüle-: örüle- (Ada.; Kon.; DS.)

öt-(ür-/tür-, ün-/kün-): öt- (*Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Kır.; Ni.; Kon.; *Milas *Marmaris *Bodrum-Mu.; *Ahıska-Kar.; Tr.; *Yeşilova-Bur.; *Mudanya-Burs.; Hasanoğlan-Ank.; Zon.; *Dinar-Af.; Isp.; DS.)

ötür-: ötür- (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; Bur.; Honaz-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Kula-Man.; *Erdek-Ba.; Çkl.; *Tavşanlı-Kü.; *Söğüt-Bil.; Es.; *İzmit-Koc.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; *Araç-Kas.; Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; *Merzifon-Ama.; Or.; *Görel-Gir.; Gm.; Ezc.; *Ağın-Elz.; Urf.; Gaz.; Mar.; *Antakya-Hat.; Siv.; *Ayaş-Ank.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; İç.; *Milas-Mu.; Ed.; Krk.; Kar.; Bo.; DS.)

özekle-: özekle- (İz.; DS.)

özle-: özle- (Siv.; DS.)

pus-(ar-, uç-, uş-): pus- (*Dinar-Af.; Isp.; Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; Man.; *Edremit-Ba.; *İnegöl-Burs.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Bo.; İst.; *Tosya-Kas.; Çor.; Sin.; Ama.; *Arpaçay-Kar.; Gaz.; *Afşin-Mar.; *Hafik-Siv.; Yoz.; *Ayaş-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; İç.; Ant.; *Bodrum-Mu.; DS.)

pürçeklen-: pürçüklen- (*Kandıra-Koc.; Sm.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; DS.)

pürülen-: pürülen- (Den.; Çor., Nev.; DS.)

sana-: sana- (Siv.; İst., Kon.; DS.)

sağ-(ıl-, in-, iş-, tur-): sağ- (*İzmit-Koc.; *Merzifon-Ama.; Gir.; Gaz.; *Ermenek-Kon.; Çan., Ank., Ni.; İz.; Bur.; DS.)

sat-(ıl-, in-, iş-, tur-): sat- (Zon.; DS.)

sal-(ış-, tur-): sal- (Sm., Siv., Yoz., Ni.; Art.; Koc.; DS.)

samsıt-: samsı-(t-) (Sk.; DS.)

sanç-(ıl-, ık-, ış-): sanç- (Es., Ama., Art.; Bit.; DS.)

sar-(mal-, maş-, mat-): sar- (İç., Ant.; Çan.; Bo.; DS.)

sekit-: sekit- (*Bor-Ni.; Sm., *Merzifon köyleri-Ama.; Tepeköy*Torbalı-İz., Hacıilyas*Koyulhisar-Siv.; DS.)

semri-(ş-, t-): semri- (*Zile-To.; DS.)

saklan-: saklan- (Kon.; DS.)

sark-(ış-, ıt-, ur-): sark- (Zon.; Ni.; Düz., Kas.; DS.)

ser-(in-): serin- (*Bor-Ni.; Kır.; DS.)

şeş-(tür-): şeş- (*Çeşme-İz.; DS.)

sez-(in-): sezin- (Seyit *Çal-Den., Bulgaristan Tuna boyu göçmenleri-Ed.; DS.)

singile-: singile- (Gaz., Yoz.; Kır.; DS.)

sır-(t-, ş-): sır- (*Boyat-Af., *Şarkikaraağaç-Isp., Ezc., Diy., *Siverek-Urf., *Bor-Ni., Ada., *Civanyaylağı-İç.; Tokat-Es.; Danışman *Fatsa-Or., Kuz *Akkuş, Nefsiköseli *Görel-Gir., *Ahlat-Bit., *Şarkışla, *Koyulhisar-Siv., *Pınarbaşı ve köyleri-Kay.; Nev.; *Merzifon-Ama.; Cenciğe-Ezc.; Arslanköy *Mersin *Mut-İç.; DS.)

sırla-(n-, t-): sırla- (*Kurşuni-Çan., *Merzifon-Ama., *Şarkışla-Siv.; DS.)

sız-(gur-, ıt-): sız- (Homa *Çivril-Den.; *Eğridir-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., *Bor-Ni.; *Ermenek, *Karaman-Kon.; DS.)

sirkele-(n-): sirkele- (Düz., *Antakya-Hat.; *Bor-Ni.; DS.)

sor-(ıt-, tur-, uş-): sor- (*Nazilli, *Bozdoğan-Ay., *Menemen *Urla-İz., *Kırkağaç-Man., Zeytinli *Edremit-Bal., Tavaklı *Ezine-Çkl., Kü., Mahmudiye-Es., *Kandıra-Koc., Sandallar *Devrek-Zon., *Osmancık-Çor., *Boyabat-Sin., Çakıralan *Havza-Sm., *Zile-To., *Ulubey, *Gölköy Bayadı-Or., *Ahlat-Va., *Birecik-Urf., Maksutlu *Şarkışla-Siv., *Bodrum-Mu.; DS.)

soy-(uk-/suk-, ul-, uş-): soy- (Tr.; Cumayanı-Zon.; DS.)

sömür-(üş-): sömür- (Çığırı *Dinar-Af., *Atabey-Isp., Salda *Yeşilova-Bur., Seyit *Çal, Çöplü *Çivril, Söğüt, Honaz-Den., Eymir *Bozdoğan, *Nazilli-Ay., *Urla-İz., *Alaşehir-Man., *Mudanya-Burs., Tokat-Es., *İskilip-Çor., Sin., *Çarşamba-Sm., *Merzifon-Ama., Bağlıcı *Ardanuç-Art., *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği-Siv., *Bünyan-Kay., Bahçeli *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Bodrum, *Milas-Mu., *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

sun-(uş-): sun- (Salda *Yeşilova-Bur.; Oğuz *Acıpayam, Yukarıseyit *Çal-Den. ve çevresi, Bolçova-İz., *Susurluk-Bal., Yalana- *Eceabat-Çkl., *Kandıra-Koc., Bayadı-Or.; Salmanlı, Haydarbeyli, Çayırşeyhi *Boğazlıyan-Yoz., Sarılar *Avanos-Nev., Ulaş *Tarsus-İç.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Lüleburgaz-Krk.; Düz., *Safranbolu-Zon., *Antakya-Hat., *Ayaş-Ank., Kır., Evrek *Develi-Kay., Ni.; Peşman *Daday, Karabüzey *Araç-Kas., Erz.; Eğrigöz-Kü., Şeref *Yatağan, *Milas, Dont *Fethiye-Mu.; Bo., *Finike, *Elmalı-Ant.; DS.)

süpür-(ül-): süpür- (Fırnis göçmenleri-Mar.; Şehli-Gir., Tr.; Ezc.; DS.)

sür-(ül-, ün-, üş-): sür- (Vazıldan *Divriği-Siv.; *Akkuş-Or.; *Antakya-Hat., *Bor-Ni.; Krk., Sm.; *Merzifon-Ama.; *Maçka ve köyleri-Tr., Gm.; Keben *Silifke-İç.; *Bozdoğan-Ay., *Milas-Mu.; DS.)

sürç-(it-): sürç- (*Akyazı ve çevresi-Sk., Aşağı Kayı *Tosya-Kas., İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar., Ni.; Honaz-Den., Müstecep-Ba., *Ayaş, Feruz, Kayaş, Pazar *Kızılcahamam-Ank.; *İskilip-Çor.; (*Urla-İz.; DS.)

sürt-(ül-, ün-, tür-, üş-): sürt- (Kesme *Eğridir-Isp., Kızılcahöyük-Den., Erbeyli *Bozdoğan, *Nazilli-Ay., Sancaklıboz *İğdecik-Man., *Burhaniye-Bal., Ahi-Mu.; Aliköy *Çaycuma-Zon.; Çilehane *Reşadiye-To.; *Alucra-Gir.; *Bor-Ni.; DS.)

süs-(tür-, üş-): süs- (Yassıören *Senirkent, *Atabey, *Eğridir köyleri, Gönen-Isp., Kavak *Yeşilova-Bur., Kale *Tavas, *Çivril, Ekse *Çal-Den., *Nazilli, *Bozdoğan-Ay., İz. İlçe ve köyleri, Zeytinli *Edremit-Bal., Kemalli *Ezine-Çkl., Kü., *Söğüt-Bil., *Sivrihisar-Es., *Gebze, *Kandıra-Koc., Düz., Kışla, Aliköy *Çaycuma-Zon., *Taşköprü, Peşman, *Daday, Aşağı Kayı *Tosya-Kas., *İskilip-Çor., Muscalı *Çarşamba-Sam., Zara, Ilıksu-Ama., *Perşembe-Or., *Tirebolu, *Mesudiye-Or., *Kemaliye-Ezc., *Kızılcahamam, *Keskin, *Çubuk-Ank., Kır., Aşağı Pınar-Kay.,

Bakırdağ, Çataloluk *Develi-Kay., *Bor-Ni., Kon. İlçe ve köyleri, *Feke, Gavurdağ-Ada., İç. ilçe ve köyleri, *Alanya-Ant., Mu., *Lüleburgaz-Krk., Karamemet *Çorlu, *Hayrabolu-Tk.; *Kurşunlu-Çor.; DS.)

süz-(lün-, lüş-, tür-, ül-): süz- (*Kandıra-Koc., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; Kıtız *Göksun-Mar.; Kırıklı *Karaisalı-Ada.; DS.)

süzün-: süzün- (Çığrı *Dinar-Af., Söğüt, Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den., Tepeköy *Torbalı-İz., Tokat-Es.; Uluğbey *Senirkent-Isp., Bur.; DS.)

tağ-(ıl-, tur-): tak- (Arpaköy-Or.; DS.)

tan-(ış-, tur-): tan- (Göçmenler-Siv.; Burgaz-İst.; DS.)

tap-(ın-, ul-): tap- (*Merzifon-Ama., Kerkük göçmenleri-Tr., Suhara *Çıldır, Iğ., Kazan-Ağ., Ni., Karkın *Çumra, Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon., Kerkük; Şehli-Gir.; Bereketli *Tavas-Den., *Bozdoğan-Ay., Man., *Simav-Kü., *Milas-Mu.; *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tapla-(ş-, t-): tapla- (*Pınarbaşı-Kay.; Bozüyük *Göksün-Mar., Şambayat-Ank., Çukur *Karaisalı, Kandilli *Saimbeyli, Faydalı *Kozan-Ada., Civanyaylağı *Mersin-İç.; Bozlar-Yoz.; Ni.; Gaz., Epçe, Fıratın-Kay.; DS.)

tara-[*](l-, n-): tara- (Ni.; DS.)

tart-(ıl-, ın-, ış-): tart- (Uluğbey *Senirkent-Isp.; *Bozdoğan-Ay., Milas-Mu.; Erkinis *Ardanuç *Yusufeli-Art.; *İznik-Koc.; DS.)

taşla-(t-): taşla- (Salarha ve Karadere köyleri-Ri., Bahçeli *Bor-Ni.; Genezin *Avanos-Nev.; *Bornova-İz.; *Andırın-Mar.; DS.)

tatlaş-: tatlaş- (Köşker-Kır.; *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tay-(ış-, ıt-/tur-): tay- (Karaçay-To.; DS.)

tenger-: tenger- (Kösten, Kızılyer-Den.; DS.)

tep-(ıl-, in-, ış-): tep- (Man. ve çevresi, Daz., Sm., *Tirebolu-Gir., Yavuz *Şavşat, Erkinis *Yusufeli-Art., Cenciğe-Ezc., *Nizip-Gaz.; *Milas-Mu., Aliköy *Çaycuma-

Zon., Yoz.; Diy., Elz. ve çevresi; Düz., Vazıldan *Divriği-Siv.; İğdecik-Isp.; Yavadi, Bebebe *Mesudiyi-Or., *Akyazı ve çevresi-Sk., Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; DS.)

tepre-(n-, ş-, t-): tepren- (Gelendost-Isp., Narlıdere *Buldan-Den., İz., *Alaşehir-Man., Tokat-Es., *Çarşamba-Sm., Tr., Ri. ve köyleri, Akarsu *Ardanuç, Erkinis *Yusufeli-Art., Erz., Ba., Diy., Siv., Ni., DS.)

tepe-(t-): tepse- (Çöplü *Çivril-Den., *Mecitözü-Çor.; *Eğridir ve köyleri-Isp., Erdoğmuş *Gediz-Kü., *Ünye-Or., Ada.; Rumeli göçmenleri *Yalova-İst.; DS.)

terle-(n-, t-): terle- (*Silifke-İç.; DS.)

tet-(rül-): tet- (*Eğridir ve köyleri-Isp.; Kırcaklı *Nazilli-Ay.; *Tire-İz.; DS.)

tez-(iş-, it-): tez- (Mormat *Ezine-Çkl., Sarayözü, Ezine pazarı-Ama., *Şebinkarahisar-Gir., *Maçka ve köyleri-Tr., Akarsu, Bağlıca *Ardanuç, Zor *Yusufeli, Yavuz *Şavşat-Art., İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar., Erz., Ezc., Elz., Lohan-Gaz., *Gemerek, *Gürün-Siv., *Bodrum-Mu.; Bereketli *Nazilli-Ay., *Bergama-İz., *Kırkağaç-Man., Gözene-Mal., Paşalı *Feke-Ada.; DS.)

tık-(ıl-, in-, iş-, it-, tur-): tık- (*Şebinkarahisar-Gir., Kaptanpaşa köyleri *Çayeli-Ri.; DS.)

tırmaş-: tırmaş- (Düz.; DS.)

tik-(il-, iş-, lin-, liş-, tür-): tik- (Koyundere *Ahıska-Kar., *Silifke-İç.; DS.)

tire-(n-, ş-): tire- (Civanyaylağı *Mersin, *Silifke, *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tokula-: tokula- (*Buldan-Den.; DS.)

tomur-(uş-): tomur- (*Merzifon ve köyleri-Ama., *Koyulhisar-Siv.; *İskilip-Çor., Sm., Yoz.; Balkur *Devrek-Zon.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Gelendost-Isp., *Alaşehir-Man., *Düz., Ni.; DS.)

toz-(it-): toz- (*Bor-Ni.; İncekum *Silifke-İç.; İmircik *Havza-Sm.; Kırım göçmenleri-İst.; DS.)

tök-(leş-, lün-, tür-, ül-, üş-): tök- (Koyundere *Ahıska-Kar.; Karaçay Aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

tunçuk-: tuncuk- (*Eğridir ve köyleri, Bağlılı *Gelendost-Isp.; Çamköy *Göhlisar-Bur.; Kızılcabölük, Yukarıseyit *Çal-Den.; Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; Güvenç, Araplar-Kon.; Unulla Güzelsu *Akseki-Ant.; Geriçam, Eksere, *Köyceğiz-Mu.; Elbistanlı *Kadirli-Ada.; Peşman *Daday-Kas.; DS)

tur-(gur-, uş-, un-): tur- (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

turul-: turul- (*Bornova-İz.; DS)

tuşla-(n-, t-): tuşla- (*Çıldır-Kar.; DS)

tut-(suk-, tur-, ul-, un-, uş-): tut- (Oğuz *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Milas-Mu.; *Maçka-Tr.; Kıbrıs; Çiftepınar *Mersin-İç.; DS)

tüle-: tüle- (*Gelendost, *Eğridir ve köyleri-Isp.; Tokat-Es.; *İskilip-Çor.; Tr.; Sm.; *Bayburt-Gm.; Ezc.; Urf.; Lohan-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; *Pınarbaşı-Kay.; Genezin *Avanos-Nev.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek, Hatip-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla-Siv.; *Beyşehir-Kon.; Ahırlı-Ank.; Kü. ve köyleri; DS)

tüne-(t-): tüne- (Alâaddin *Acıpayam-Den.; Ba.; DS)

tüple-(n-, ş-, t-): tüple- (Kü., Ada.; DS.)

tüş-(ür-): түş- (Kar.; DS.)

tüt-(üt-, ün-): tüt- (Erz.; *Kandıra-Koc., *Merzifon ve köyleri-Ama., Afşin ve köyleri-Mar.; Düz., *Antakya-Hat., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Mut ve köyleri-İç., *Serik-Ant.; DS)

uban-: uban- (Erz., Kar.; DS.)

uç-(ruş-, ur-): uç- (*Bor-Ni.; *Akyazı-Sk.; Ağlı *Küre-Kas.; DS.)

uçlan-: uçlan- (Uluğbey, *Senirkent-Isp., *Alaşehir-Man., Kü., *Kandıra-Koc., *Akyazı-Sk., *Kurşunlu-Çan., *Bor-Ni., *Kadirli-Ada., İç. Köyleri; DS.)

uçuk-: uçuk- (Mu.; DS.)

uğ-(tur-, ul-, uş-): uk- (Kon., DS.)

ul-(tur-): ul- (Bayat *Emirdağ-Af., *Eğridir köyleri-Isp., Kavak *Yeşilova-Bur., Yukarıseyit *Çal, Çöplü *Çivril-Den., *Alaşehir, Şaphane *Gediz-Man., *Kilis-Gaz., Mar., Erzin *Dört Yol-Hat., Siv ilçe ve köyleri, Kuzayca-Yoz., Genezin *Avanos-Nev., Madazı *Develi, Türkmen *Bünyan-Kay., Bahçeli *Bor-Ni., Azaplı, Kuzgün, *Kadirli-Ada., *Mut köyleri-İç.; *Elmadağ-Ank.; DS.)

ula-(n-, ş-, t-): ula- (Düz.; Kü., Siv.; Yavuz *Şavşat-Art.; *Bor-Ni.; Burs.; Vazıldan *Divriği-Siv.; Civanaylağı, Çiftepınar-İç.; DS.)

um-(dur-, un-): um- (Bağlılı, Anamas *Eğridir-Isp., *Ermenek-Kon.; DS.)

una-(ş-, t-): una- (Bo., Çkl., Ortaburun *Yalova-İst., *Vize-Krk., Ed.; İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

ur-(ış-, ul-, un-, uş-): ur- (*Ağın-Elz., Ni., *Gazipaşa-Ant.; DS.)

us-(ıt-, uğ-): us- (Sm., Merzifon köyleri-Ama., *Niksar-To.; Siv.; Burs., Teyneli-Or.; Kadıköy *Sarayköy *Çal-Den.; DS.)

ürper-: ürper- (*Şavşat-Art.; *Koyulhisar, *Divriği-Siv.; *Yeniköy-Yoz.; DS.)

uşakla-: uşakla- (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

ut-(suğ-, uş-): ut- (*Sivrihisar-Es.; *Bulancak-Gir.; Ezc.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Ma.; Gaz.; *Birecik-Urf.; *Afşin köyleri-Mar.; Tekerahma *Gürün, Vazıldan *Divriği, Ağrakos *Suşehri-Siv.; Kon.; DS)

üt-(i-, ül-): üt- (*Eğridir köyleri-Isp.; Salda *Yeşilova-Bur.; *Alaşehir-Man.; Tokat-Es.; Çor.; Ezc.; Harput-Elz.; *Kilis-Gaz.; *Afşin ve köyleri-Mar.; Vazıldan *Divriği-Siv.; Yoz.; Genezin *Avanos-Nev.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor, Ulukışla-Ni.; *Bozkır *Ermenek-Kon.; Çöplü *Çivril, *Çal-Den.; Ama.; Gaz.; Alibey-Ada.; *Mut köyleri, Civanaylağı *Mersin-İç.; Pınarbelen *Bodrum-Mu.; DS)

uyal-: uyal- (Karaçay Aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

üle-(ş-, t-): üle- (Sm.; Siv.; Hacıköy-Ed.; Krk.; DS)

ür-(ül-): ür-: (*Eğridir *Atabey-Isp.; Salda, *Çepni Kavak *Yeşilova-Bur.; İsabey, Yukarıseyit *Çal, Homa *Çivril, Alaettin *Acıpayam, Honaz-Den.; *Alaşehir-Man.; *Söğüt-Bil.; *Sivrihisar, Tokat, Bozan-Es.; Çan ilçe ve köyleri; Halas *Gümüşhacıköy *Merzifon, *Taşova-Ama.; Uzunisa-Or.; Gm.; Lârhan *Maçka-Tr.; Ağ.; Erz.; Cenciğe-Ezc.; *Ahlat-Bit.; *Varto-Mş.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; *Afşin-Mar.; *Güdül, Hasanoğlan, Çanıllı *Ayaş-Ank.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri-Hat.; Ömerhacılı *Kaman-Kır.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Karısalı-Ada.; *Mut *Mersin-İç.; Abdurrahmanlar *Serik-Ant.; *Ula *Marmaris-Mu.; Lefkoşa-Kıbrıs; Çepni, Karaözü *Gemerek, Hacılıyas *Koyulhisar-Siv. ilçe ve köyleri; Uş.; Ürküt *Sandıklı-Af.; DS)

ürk-(ül-, üş-, üt-): .ürk- (*Kandıra-Koc.; Gerze-Sin.; Sm.; *Perşembe köyleri-Or.; Gir.; Eğridir köyleri-Isp.; Es. köyleri; * Çiftepınar *Mersin-İç.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS)

ürper-: ürper- (Şalcı, Atalar *Şavşat-Ant.; Hacılıyas *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği, Karaözü *Gemerek-Siv.; *Yerköy-Yoz.; DS)

üş-(el-, tür-, gür-/kür-): üş- (Man. ve çevresi; *Akyazı-Sk.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; İst.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon köyleri-Ama.; Şabanözü *Polatlı-Ank.; Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

üz-(lün-, lüş-, tür-, ül-, üş-): üz- (*Merzifon köyleri-Ama.; *Çarşamba-Sm.; Nefsiköseli *Görele, *Tirebolu-Gir.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Milas-Mu.; *Kurşunlu-Çan.; Ezc.; DS)

üze-(l-): üze- (Taşkent göçmenleri-Elz.; DS)

üzne-: üzne- (Ed.; DS)

yat-: yat- (*Bor-Ni.; Maçka-Tr.; DS)

yap-(çın-/çun-/çur-, in-, ış-, rul-, tur-, ul-, ur-, urt-): yap- (*Bor-Ni.; DS)

yar-(ıl-, in-, ış-, tur-): yar- (Dedeköy *Çal-Den.; Yazırlı, *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Kemallı *Ezine-Çkl.; Çiftepınar *Mersin, İncekum, Tosmurlu *Silifke-İç.; Milas-Mu.; *Ünye-Or.; DS)

yara-(n-, ş-): yara- (Tokat-Es.; Önsen-Mar.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

yarla-: yarla- (*Emet-Kü.; Sm.; DS)

yarsı-(t-, d-): yarsı- (Bayat *Emirdağ-Af.; *Yalvaç-Isp.; Süller, Ortaköy *Çal-Den.; *Manyas-Ba.; *Sivrihisar, Keskin, Atlas, Muttalip, Tokat-Es.; Düz.; İğneciler *Mudurnu, *Kıbrısçık *Bo.; *Akyazı çevresi-Sk.; Ömerli *Üsküdar-İst.; *Ereğli-Zon.; *Kargı, *Boyalı *Araç *İnebolu ve çevresi-Kas.; Çardak, *Çerkeş, Kale, *Kurşunlu-Çan. köyleri; *İskilip-Çor.; Siv. ve çevresi *Alaçam-Sm.; *Merzifon-Ama.; Baydı-Or.; Ank. İlçe ve köyleri.; *Boyabat-Sin. Ve çevresi; Ant.; Gürlek *Gediz, *Simav, Viranşehir-Kü.; Yenipazar *Gölpazarı-Bil.; *Safranbolu-Zon.; DS)

yas-(ıl-): yas- (Bayat *Emirdağ-Af.; *Şarkikaraağaç *Eğridir köyleri-Isp.; Yazırlı *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; Güragaç *Tavşanlı-Kü.; Peşman *Daday-Kas.; *Perşembe-Or.; *Tirebolu-Gir.; Kümbe-Kar.; Kırık *Bergama-İz.; Ba. ve çevresi *Milas-Mu.; *Tirebolu-Gir.; Aracı *Akhisar-Man.; Civanyaylağı, Arslan *Mersin-İç.; Gündoğdu-Burs.; İncirgediği *Karaisalı-Ada.; Lüleburgaz-Krk.; DS)

yasta-(l-): yasta- (Düz.; Patlangıç *Fethiye-Mu.; DS)

yaşa-: yaşa- (*Afşin-Mar.; DS)

yağ-(ıl-, ış-, tur-, ur-): yak- (Uluğbey *Senirkent, Bağlılı, Anamos *Eğridir köyleri-Isp.; Kurna-Bur.; Oğuz, Darıveren *Acıpayam-Den.; Lapseki-Çkl.; *Sivrihisar, Tokat-Es.; *Merzifon köyleri-Ama.; Küçükisa *Zile-To.; Şeyhler *Ulubey-Or.; *Gemerek, Maksutlu *Şarkışla-Siv.; Genezin *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Navdalı *Mut-İç.; Güzelsu *Akseki-Ant.; *Bozdoğan-Ay.; Narlıdere-İz.; *Alaşehir-Man.; *Emet-Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Taşköprü-Kas.; *Hasankale-Erz.; *Milas-Mu.; *Maçka-Tr.; DS)

yan-: yan- (Ekse *Çal, Bereketli *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Milas-Mu.; Kıbrıs; *Maçka-Tr.; DS)

yama-(l-, n-, ş-): yama-: (Düz.; Tr.; Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

yamraş-: yamraş- (Heniskeköy, Şehsadi-Ama.; Muradiye-Ed.; Ni.; DS)

yayıq-: yayık- (Sarısü-Çan.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yayla(-t-): yayla- (*Silifke-İç.; Ada. ve çevrisi; DS)

yenç-: yenç- (Bayat *Emirdağ-Af.; *Çal-Den.; Ay. Köyleri *Fethiye-Mu.; Çayağzı *Şavşat köyleri-Art.; DS)

yık(-ıl-, ış-, tur-): yık- (*Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

yıra(-t-): yıra- (Afşar, Pazarören-Ni.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

yırla-: yırla- (İst.; Kar.; *Ahlat-Bit.; Va.; Diy.; Kesirik-Elz.; *Kilis-Gaz.; Urf.; *Ilgın-Kon.; Ada.; Drama, Rumeli; DS)

yin-[*](dür-): yin- (*Bor-Ni.; Tekeler *Silifke-İç.; DS)

yir-[*](iş-): yir- (Bayat *Emirdağ-Af.; Güney *Yeşilova-Bur.; Darıveren *Acıpayam, Kızılhisar-Den.; *Alaşehir-Man.; Tokat-Es.; Kas.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Antakya-Hat.; Yoz.; Ni.; *Ereğli-Kon.; Ballı *Malkara-Tk.; Kıca *Silifke, *Mut-İç.; Ba. ve çevresi)

yit(-tür-, ür-): yit- (*Dinar-Af.; Sarıdris *Karaağaç, *Eğridir köyleri-Isp.; Hacılar-Bur.; Yazır *Acıpayam, Honaz-Den.; Tepeköy *Torbalı, *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba. ve çevresi; Kamlık *Havza-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile ve köyleri, Bozcalı *Reşadiye-To.; Or.; *Alucra-Gir.; Tr.; Gm.; Müdrisler *Muradiye-Ri.; Çayağzı, *Şavşat, Baratlı *Ardanuç-Art.; Şambayat *Besni-Adı.; Lohan-Gaz.; Çardak *Göksun, *Afşin-Mar.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı, Maksutlu *Şarkışla, Vazıldan *Divriği, Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; *Sorgun-Yoz., Demirtaş Hasanoğlu *Kalecik-Ank.; Genezin, Sarılar *Avanos-Nev.; Köşker-Kır.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Taşrakaraslan *Ermenek-Kon.; *Kadirli, *Kozan, Cevdetiye-Ada.; *Silifke köyleri, *Tarsus-İç.; Kalkan *Kaş-Ant.; Kınık, *Fethiye-Mu.; *İskilip-Çor.; *Antakya köyleri-Hat.; DS)

yokla(-t-): yokla- (*Bor-Ni.; DS)

yol(-tur, -un-): yol- (Çepni *Gemerek-Siv.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

yort(-uş-): yort- (Kay. ve köyleri; *Bor-Ni.; Tunaboyu, Bulgaristan; Ayvagediği *Mersin-İç.; DS)

yum-[*](ın-, luş-): yum- (*Eğridir köyleri-Isp.; Cumalıkızık-Burs.; Kay.; Kon.; DS)

yut-: yut- (*Alaşehir-Man.; Kar.; *Antakya, Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; DS)

yut-: yut- (*Alaşehir-Man.; Kar.; *Antakya, Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Ada.; DSBağyaka *Finike-Ant.; DS)

yüle-(l-): yüle- (*Eğridir köyleri, Uluğbey *Senirkent-Isp.; Darıveren *Acıpayam, Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan-İz.; Sandallar *Devrek, Yakademirciler-Zon.; Mardar *Bafra, *Çarşamba-Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; *Zile ve köyleri-To.; *Görelî, Piraziz-Gir.; Bozüyük, *Göksun, *Afşin-Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; *Ermenek-Kon.; *Saimbeyli, *Kozan-Ada.; İç. ilçe ve köyleri; Ant.; DS)

1.2. Ortaklaşan Fiillerin Geçirdiği Ses Olayları

Bu çalışmada fiiller, kelime seviyesinde ele alınmıştır. Bütün ses olayları ağızlar için aslında bir ses değişmesi niteliğindedir. Genellikle nitelik değişmelerine dayalı fonetik olaylar oldukları ve ağızlarda değişen ve değişmemiş şekiller bir arada bulunabildikleri için bölüm başlığının ses olayları olması gerektiği uygun görülmüştür. Ses olayları ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

1.2.1. İncelme

“Diş ve diş eti ünsüzlerinin sebep olduğu ünlü incelmeleri, başta Batı Grubu ağızlarının bazı alt grupları olmak üzere bütün Anadolu ağızlarında görülür. Ana ağız gruplarının belirlenmesinde bir ölçü kabul ettiğimiz ünlü incelmesi ise genel eğilimlerden kaynaklanmaktadır (Karahana, 1996:10).”

Kelimenin Herhangi Bir Sesinde

a# > e#

bağla->bağle- (Kır.; DS)

ığla->āle- (Kü. Yö. Ağz.)

ḳama-(ṣ-)>game-(ṣ-) (*Yeşilova-Bur.; DS)

>kame-(ṣ-) (*Divriği-Siv.; DS)

külunla-> kulünle- (*Fethiye-Mu.; DS)

tuğla-> tuğle- (Ama.; *Gerze-Sin.; DS)

ı > i

#ı > #i

ırğa->irga-(la-) (*Alaca-Çor.; *Şiran-Gm.; *Ardanuç-Art.; Gaz.; Ada.; DS)

ı / > i /

ağıl->ayıl- (Erz. İl. Ağz., 01 111 01, 09 000 03)

ağır->ayır- (Erz. İl. Ağz., III.c., s.32-38)

>ayi- (Gün.-Bat. And. Ağz. Fon., s.18-3)

>ayirt- (Ri. İl. Ağz., 11/163)

u > i, ü

#u > #ü

ut-> üt- (*Eğridir köyleri, İğdecik, Geresun-Isp.; Bur.; Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; Alatepe, Eymir *Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; Burs.; *Tavşanlı-Kü.; Dodurga *Bozüyük-Bil.; Tokat-Es.; Düz.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Sin.; *Alaçam-Sm.; *Ünye-Or.; Nefsiköseli *Görele-Gir.; *Gemerek, *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla-Siv.; Yoz.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; Bahçeli *Bor, *Ulukışla-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut köyleri-İç.; *Alanya-Ant.; Pınarlıbelen *Bodrum, *Milas-Mu.; Lüleburgaz-Krk.; DS)

u / > i /

bud->biy- (Den.; DS)

u / > ü /

bud->büyü- (*Fatih-İst.; DS)

buğ->bük-(üştür-) (Kon.; DS)

kulunla->kulünle- (*Fethiye-Mu.; DS)

u# > ü#

yu->yü- (*Dinar-Af.; Yamşar, Gölkonak *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova köyleri-Bur.; Den. İlçe ve köyleri; *Bozdoğan, *Germencik, Koçarlı-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Çandır *Serik, Sidek, Kalkan *Kaş-Ant.; Karkın *Marmaris, *Ula-Mu.; DS)

Kelimenin Bütün Ünlülerinde:

Bu bölümde bir kelimenin bütün ünlülerinde görülen incelmeler ve daha sonra örneklerini vereceğimiz kalınlaşmalar, muhakkak ki benzetme tesiri içinde gerçekleşmişlerdir.

/a-ı/>/e-e/

bağır-> beğir- (Isp.; Bur.; Den.; Ay.; Ba.; Çkl.; DS)

talbı-(n)->delebi- (Honaz ve köyleri-Den.; DS)

/a-a/>/ü-e/

kabar->güber- (*Bolvadin-Af.; Seki Yaylası-Isp.; DS)

/ı-ı /> /i-i/

çığrıt->çiğrit- (Tokat-Es.; *Aşkale-Erz.; *Arapkir-Mal.; Gaz.; *Afşin-Mar.; Köşker-Kır.; DS)

>çiyrit- (Es.; Erz.; *Afşin-Mar.; DS)

çingıla- >çinile-, çinile- (*Bucak-Bur.; *Çivril-Den.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Gm.; *Bor-Ni.; *Senirkent-Isp.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; DS)

ıçgın->içki-(t-) (Kar.; DS)

ılın->ilin- (To.; DS)

1.2.2. Kalınlaşma

Karahan, kalınlaşmaların Kuzeydoğu Grubu ağızlarında sistemli bir şekilde görüldüğünü ve bu ağız gruplarını diğerlerinden ayırdığını söylemektedir (Karahan, 1996).

Kelimenin Herhangi Bir Sesinde

ö > o

ö/ > o/

köger>goğer- (Tokat-Es.; *Bor-Ni.; DS)

>gover- (*Bor-Ni.; DS)

kös-> kos- (*Silifke-İç.; DS)

Kelimenin Bütün Ünlülerinde:

/e-e/ > /a-a/

çelpeklen->çapañlan- (Art.; DS)

/i-e/ > /ı-a/

işen->ışan- (İst.; Kon.; DS)

/ö-e/ > /o-a/

köger->gogar- (*Ardanuç-Art.; DS)

/ü-e/ > /u-a/

küldre->guldura- (Mu.; DS)

küwen->kuvan- (Bil.; DS)

1.2.3. Genişleme

é > e

#é > #e

éne->ene- (*Çal-Den.; *Merzifon-Ama.; *Bor-Ni.; Karaçay, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; *Akseki-Ant.; *Şiran-Gm.; DS)

>enle- (*Bolvadin-Af.; *Bucak, *Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; *Sivrihisar-Es.; *İskilip-Çor.; *Ayaş-Ank.; *Beyşehir-Kon.; *Anamur-İç.; DS)

>enne- (*Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; *Ardanuç-Art.; Refahiye-Ezc.; Ank.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

ér->er- (Gaz.; Isp.; İz.; Ama.; Siv.; DS)

éril->eril- (İç.; DS)

éteş->etiş- (*Dinar-Af.; DS)

>ediş- (Çor.; Tr.; *Aşkale-Erz.; Kay.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; *Merzifon-Ama.; DS)

>edeş- (İz.; DS)

ét->et- (Uş. İl. Ağz.; I-63, 153; Ri. İl. Ağz.; 3/38)

é/ > e/

çét->çet- (*Senirkent-Isp.; *Tefenni-Bur.; DS)

yél-(dir-)>yel- (*Eğridir köyleri-Isp.; *Tefenni-Bur.; Söğüt *Çal-Den.; *Lapseki-Çkl.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; Orta *Kurşunlu-Çan.; Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; To.; Bahattin, *Ulubey, Bayadı-Or.; *Şebinkarahisar-Gir.; *Vakfikebir-Tr.; Mar.; Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; Çanlı *Ayaş, Gürcü, *Kızılcahamam-Ank.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı, Erkilet-Kay.; Genezin *Avanos-Nev.; Ni.; Bayındır *Beyşehir, *Çumra-Kon.; Yerebakan *Feke, Çukurköy *Karaisalı-Ada.; *Mut ve köyleri-İç.; *Ula-Mu.; DS)

yér-(et-)>yer- (İshaklı *Bolvadin, *Dinar-Af.; Gündürle *Atabey, Yılanlı *Eğridir-Isp.; Bur.; Den. İlçe ve köyleri; Burhaniye *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; İz. İlçe ve köyleri; Man. ve çevresi; *Susurluk, Ömerköy *Bandırma, Yeniköy-Ba.; Ağaçköy, Suluca *Lapseki-Çkl.; *Alayurt-Kü.; Bil.; *Sivrihisar köyleri-Es.; Demirciler *Gebze-Koc.; Dadanı-Düz.; *Akyazı çevresi-Sk.; *Bartın-Zon.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu, Orta-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Niksar-To.; *Ünye-Or.; *Afşin-Mar.; *Kilis-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Çanılı *Ayaş, *Beypazarı-Ank.; Kurugöl *Mucur, Genezin *Avanos-Nev.; *Beyşehir, Yaraşlı *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut ve köyleri, *Silifke-İç.; *Korkuteli, Kalkan *Kaş, Güzelsu *Akseki-Ant.; *Milas, Reşadiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yét-(il-, iş-, rül-, rüş-, sik-)>yet- (*Eğridir köyleri-Isp.; Ba. ve çevresi; düz.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Sm.; *Afşin, Kapıdere *Elbistan-Mar.; *Antakya, Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Maksutlu *Şarkışla, Hacıilyas *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği-Siv.; Yoz.; *Haymana-Ank.; Genezin *Avanos-Nev.; Elbaşı *Bünyan-Kay.; Ni.; *Ermenek-Kon.; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye-Ada.; DS)

u/ > o/

ķutrar->kortar- (Es.; Siv.; DS)

ķulunla->golunla- (Ama.; DS)

ü/ > ö/

büg->böğ- (*Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Torbalı-İz.; *Emet-Kü.; *İskilip-Çor.; Sin.; *Karaman, *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

>böğ- (*Emet-Kü.; DS)

>büğ- (*Acıpayam-Den.; *Bayramiç-Çkl.; Kas.; *Pınarbaşı-Kay.; *Hadım-Kon.; *Kadirli-Ama.; *Mersin-İç.; DS)

>böyü- (*Çıldır-Kar.; DS)

1.2.4. Daralma

a > ı

a/ > ı/

çarla->cırla- (*Çal, *Acıpayam-Den.; Düz.; *Seben-Bo.; *Çaycuma-Zon.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; Tr.; *Kelkit-Gm.; Es.; Karadere-Ri.; *Maçka-Tr.; *Çayeli-Ri.; *Bor-Ni.; Urf.; Gm.; Ay.; *Fethiye-Mu.; Siv.; Art.; DS)

>cıla- (*Torbalı-İz.; *Gemlik-Burs.; *Reşadiye-To.; Karaçay aşireti *Kadınhanı-Kon.; Pazarcık-Krk.; DS)

>cıllı- (Cumayanı-Zon.; Küçükboymul-Yoz.; DS)

mangra->mankır- (*Gelendost, *Yalvaç-Isp.; *Mecitözü-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; *Ereğli-Kon.; DS)

>mağır- (Kay.; Ni.; DS)

>makır- (*Reşadiye-To.; DS)

>mangır- (*Şarkışla-Siv.; DS)

>manğır- (*Merzifon-Ama.; DS)

talla->dılla- (*Niksar-To.; DS.)

a# > ı#

ķarga->kargı- (İz.; DS)

e > ı, i

#e>#i

eg->iğ- (Ba.; DS)

ewdi->ivdi- (*Divriği-Siv.; Boynuyğun-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

e/ > ı/

çert->çıt- (Uluşiran-Gm.; DS)

e/>i/

bele->bile- (*Urla-İz.; DS)

[çent-] >çint- (Bozan-Es.; *Akyazı-Sk.; *Gemerek-Siv.; *Beyşehir-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

e#>i#

ökse->öksi- (İz.; DS)

#é>#i

éw->iv- (İz.; *Söğüt-Bil.; Bozan-Es.; Düz.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *Osmancık-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Boyabat-Sin.; *Zile-To.; *Kelkit-Gm.; Erz.; Mal.; *Elbistan-Mar.; *Gürün-Siv.; *Keskin-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Finike-Ant.; *Ahiköy-Mu.; *Kilis-Gaz.; DS)

o > u

#o>#u

oğra->uğra- (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Mudanya-Burs.; *Kandıra-Koc.; *Tirebolu-Gir.; Ri.; *Bor-Ni.; *Serik-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

oğrıla->uğrula- (Es.; Çan.; Ama.; Sm.; Or.; Ni.; Tr.; DS)

o/>u/

koç->kuc- (Zon.; DS)

>guç- (Mal.; DS)

>guc- (Kar.; DS)

ö > ü

#ö> #ü

ög->üv- (Sk.; Ank.; DS)

ö/>ü/

çöm->çüm- (Burhaniye-Ba.; DS)

köger->güver- (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Şebinkarahisar-Gm.; *Gürün, *Divriği-Siv.; Kay.; Kır.; *Bodrum-Mu.; DS)

>güger- (*Kemaliye-Ezc.; Ağ.; *Divriği-Siv.; DS)

kökre->gükre- (İz.; DS)

kös-(ül-)>küs-(ül-) (Ba.; Mu.; DS)

sög->süğ- (*Lüleburgaz-Krk.; *Dinar, *Emirdağ, *Bolvadin-Af.; Uş.; Kon.; *Söğüt-Den.; *Ürgüp-Ni.; Isp.; DS)

Yarı Daralma

o > ò

boz-(ul-)>bóz(el)- (Ri. İl. Ağz. 47/39)

ı/ > í/

çıgır- >çígır- (Ri. İl. Ağz.; 9/29)

1.2.5. Düzleşme

u/ > ı/

bud->bıy- (İlbadı-Den.; *Alaşehir-Man.; *Beyoğlu-İst.; *Divriği-Siv.; DS)

buzagula->bızla- (*Çal, *Acıpayam, *Tavas-Den.; *Tavşanlı-Kü.; Bozan-Es.; *Seben-Düz.; Bo.; *Çaycuma, *Bartın-Zon.; *Daday, *Taşköprü-Kas.; *Çarşamba-Sm.; *Gerze-Sin.; *Zile-To.; *Fethiye-Mu.; DS)

>bızağla- (Yoz.; DS)

>bızala- (*Dinar-Af.; *Tefenni-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; Aşağısoku-Bo.;

Gökçekışla-Yoz.; Fethiye-Mu.; DS)

buyur->buyır- (Urf. Mrk. Ağz.)

ü/> i/

büt->bit- (Bo.; DS)

çüm->çim- (*Dinar, *Bolvadin, *Emirdağ-Af.; *Eşme-Uş.; *Eğridir, *Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Bucak, *Tefenni-Bur.; *Sarayköy-Çal.; Den.; *Nazilli, *Bozdoğan, *Karaağaç-Ay.; *Bergam, *Çeşme-İz.; *Kula-Man.; *Susurluk, *Edremit-Ba.; *Söğüt-Bil.; Es.; *Karamürsel-Koc.; Bo.; Sk.; Tuzla-İst.; *Bartın-Zon.; *Taşköprü-Kas.; Saray-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Erbaa-To.; *Ünye-Or.; *Tirebolu-Gir.; *Kelkit-Gm.; *Şavşat-Art.; Iğ.; *Göle-Kar.; *Aşkale-Erz.; *Çayırılı-Ezc.; Ağ.; *Erciş-Va.; Bit.; Diy.; Tun.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; Urf.; *Kilis-Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Antakya-Hat.; *Şarkışla, *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Polatlı, *Bala-Ank.; Köşker-Kır.; *Develi, Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ereğli, *Akşehir, *Ermenek-Kon.; *Kozan-Ada.; *Mut-İç.; *Elmalı, *Akseki-Ant.; *Marmaris-Mu.; *Keşan-Ed.; *Malkara-Tk.; DS)

>cim- (*Yalvaç-Isp.; Ay.; Susurluk-Ba.; *İskilip-Çor.; *Gürün-Siv.; Kır.; Hatip-Kon.; DS)

>cin- (İç.; DS)

>çin- (İç.; DS)

mün->min- (Den.; Kar.; Va.; DS)

tüple->diple- (Yayla *Tefenni-Bur., *Edremit-Bal., Arife-Yoz., *Ermenek-Kon., Çiftepınar *Mersin-İç.; *Merzifon-Ama.; DS.)

1.2.6. Yuvarlaklaşma

Bu kısımda sıralanan örneklerde yuvarlaklaşmaların genellikle b, v gibi dudak ünsüzleri ve g erimesinin tesiriyle gerçekleştiği görülmüştür.

e > ö, ü

#e > #ö

ewlen->övlén- (Kar.; DS)

e/>ö/

bele->böle- (*Dinar-Af.; *Reşadiye-To.; *Refahiye-Ezc.; *Şereflikoçhisar-Ank.; Kon.; DS)

e/>ü/

sew->süy- (*Reşadiye-To.; DS)

ı/>u/

arığla->arula- (Gm.; Topkapı-İst.; *Taşköprü ve köyleri-Kas.; DS)

1.2.7. Benzetme

1.2.7.1. Ünlülerde Benzetme

Gerilek Benzetme

Darlık Bakımından

/a-ı/>/ı-ı/

çağıla->çığıla-(t-) (Kar. İl. Ağz.; Hanak Türkmenleri Ağz.)

çaldra->çıldıra- (*Bucak-Bur.; *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; *Bodrum-Mu.; *Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; *Akseki-Ant.; DS)

/ö-ü/>/ü-ü/

kösül->küsül- (Ba.; Mu.; DS)

sömür->sümür- (*Atabey, *Eğridir, *Senirkent-Isp.; Hacılar-Bur.; Den.; İz. ve çevresi; Çkl.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; *Simav-Kü.; Es.; *İnebolu-Kas.; *Mudurnu-Bo.; *Kuşunlu-Çan.; *Sungurlu-Çor.; *Ünye-Or.; *Kangal-Siv.; Yoz.; Ank.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Kadirli-Ada.; İç. ve köyleri; *Akseki-Ant.; Mu.ve ilçeleri; *Hayrabolu-Tk.; DS)

Genişlik Bakımından

/i-e/ > /e-e/

ige->eğe-(ş-) (*Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; Ba.; *Göynük-Bo.; *Çaycuma-Zon.; *Tosya-Kas.; *Çerkeş-Çan.; Gaz.; *Kangal-Siv.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; *Ermenek-Kon.; DS)

igeş->egeş- (Kon.; DS)

Düzlük Bakımından

/ü-e/ > /i-e/

bürgelen->pirelen- (Bayburt *Sarıkamış, *Selim-Kar.; DS)

Yuvarlaklık Bakımından

/a-u/ > /o-u/

kağur->goyur- (*Sarıkamış-Kar.; DS)

/e-ü/ > /ö-u/

bedükle->böyükle- (İç.; DS)

İlerlek Benzetme

Genişlik Bakımından

/a-ı/ > /a-a/

bağırsa->bağarsa- (Gaz.; DS)

/e-i/ > /e-e/

egir->eğer- (Uzunmusa-Or.; DS)

/e-ü/ > /e-e/

belgür->beler- (Den.; Ba.; Ank.; DS)

/o-u/ > /o-a/

boşu- > boşa- (Uş. İl. Ağz.; I-2, 184; Kar. İl. Ağz.)

Darlık Bakımından

/é-i/ > /i-i/

éiril->iril- (Gm.; Urf.; DS)

éitiş->itiş- (*Eğridir-Isp.; Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Gm.; *Bor-Ni.; *Ayaş-Ank.; *Mersin-İç.; *Bodrum-Mu.; DS)

éttür->ittir- (*Bornova-İz.; DS)

Düzlük Bakımından

/a-u/ > /a-ı/

armutlan->armıtla- (Ni.; DS)

azuklan->azıklan- (Ni.; Kon.; DS)

bayu->bayı- (Kay.; Yoz.; Ank.; İç.; Den.; DS)

buzagula->buzagıla- (*Yalvaç-Isp.; *Bucak-Bur.; Ay.; İsmetiye-Burs.; Berk-Bo.; *Piraziz-Gir.; *Siverek-Urf.; DS)

mançukla-(n)->mancıkla- (Kas.; Sm.; Ni.; Ada.; DS)

/e-ü/ > /e-i/

enükle->enikle- (*Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; Düz.; *Merzifon-Ama.; Kar.; Gaz.; *Antakya-Hat.; *Divriği-Siv.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; DS)

erükle->erikle- (Ni.; DS)

esürt->esirt- (*Reşadiye-To.; Uzunmusa-Or.; DS)

éttür->ittir- (*Bornova-İz.; DS)

/u-ı/ > /ı-ı/

kıçur->gıçır- (İst.; Kon.; DS)

Yuvarlaklık Bakımından

/o-ı/ > /o-u/

korı->goru- (Ni.; Mal.; DS)

oğrıla->oğrula- (Ama.; Gaz.; Ank.; DS)

okı->oku- (*Ödemiş-İz.; *Sivrihisar-Es.; *Akyazı-Sk.; Kas.; *Boyabat-Sin.; *Gölköy-Or.; *Gemerek-Siv.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; DS)

sorı(-ş-)>soru(-ş-) (*Dinar-Af.; *Gelendost-Isp.; Salda *Yeşilova-Bur.; *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Sivrihisar-Es.; Kas.; Sin.; *Ünye, Bayadı-Or.; *Koyulhisar, Gürün-Siv.; Ank.; Bahçeli *Bor-Ni.; Kar.; DS)

/ö-e/ > /ö-ü/

ökse->öksü- (İz.; DS)

öşer->öşür-(t-) (Ank.; DS)

/u-a/ > /u-u/

buzagula->buzula- (*Gündoğmuş-Ant.; DS)

/ü-e/ > /ü-ü/

pürçeklen->pürçüklen- (*Kandıra-Koc.; Sm.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; DS)

1.2.7.2. Ünsüzlerde Benzetme

İlerlek Benzetme

/nl// > /nn/

belingle->belevünne- (*Şiran-Gm.; DS)

tingla->tınna- (İz.; Man.; DS)

/rl/ > /rr/

korlan->korran- (Kar.; DS)

/sk/ > /ss/

eskir->essi- (İç.; DS)

/şd/ > /şt/

Bu benzetme ses olayı aynı zamanda ötümsüzlük açısından ünsüz-ünsüz uyumunu da göstermektedir.

çağışda->çığıšta- (*Tefenni-Bur.; *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

Gerilek Benzetme

/ln/ > /nn/

kulna->gunna-/kunna- (*Yalvaç, *Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; *Bornova-İz.; Koc.; Bo.; Zon.; Kar.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Ağın-Elz.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Divriği-Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Kadirli-Ada.; *Silifke-İç.; *Akseki-Ant.; DS)

tangla->dağna- (Yukarıseyit *Çal-Den.; *Ayvacık-Çkl.; DS)

/rl/ > /ll/

ağırla->ağılla- (İncesu *Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; İsmetiye-Burs.; *Mut köyleri-İç.; *Elmalı-Ant.; *Mudurnu-Bo.; *Zile-To.; Es.; DS)

çarla->cıllı- (Cumayanı-Zon.; Küçükboymul-Yoz.; DS)

çerle(n)->çelle- (Sakarya *Tirebolu-Gir.; *Bünyan-Kay.; *Mudurnu-Bo.; DS)

/t-k/ > /k-k/

etmeklen->ekmekle- (İç.; DS)

1.2.8. Yutulma

1.2.8.1. Ünlü Yutulması

ı/>Ø

ayıt->ayt- (Ay.; Çkl.; Kon.; Mu.; DS)

buzagula->bızağla- (Yoz.; DS)

çağıla->çağla- (*Ayaş, *Kızılcahamam-Ank.; DS)

kıçıla->gıcla- (Gaz.; DS)

kıdığla->kıyla- (To.; Mu.; DS)

urıla->urla- (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS.)

1.2.8.2. Ünsüz Yutulması

b > Ø

#b >Ø

bol->ol- (Uş. İl. Ağz.; II 82-2) (*Acıpayam-Den.; Hacıbeyli *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Korkuteli-Ant.; DS)

b/>Ø

talbı-(n-)>dalı- (Ama.; DS)

G > Ø

G/>Ø

belgür->belür- (Ama.; DS)

>beler- (Den.; Ba.; Ank.; DS)

>belur- (Ama.; DS)

bulğa->bula- (*Gazipaşa-Ant.; *Senirkent-Isp.; İç.; Kü.; Af.; DS) (Or. İl. Yö. Ağz.; 107/25)

bürgelen->bürelen- (Yukarıkaraçay *Acıpayam, *Çivril-Den.; Bağyaka *Finike-Ant.; *Fethiye ve köyleri-Mu.; DS)

>pürelen- (*Kemalpaşa-İz.; *Alaşehir-Man.; *Bor-Ni.; Bayburt *Sarıkamış, *Selim-Kar.; DS)

elge->ele- (Kır.; Kar.; DS)

emge->eme-(n-) (*Bolvadin-Af.; *Eşme-Uş.; *Tefenni *Yalvaç-Bur.; *Çal, *Çivril-Den.; *Alayunt-Kü.; Es.; Kurşunlu-Çan.; *Kargı-Çor.; *Vezirköprü-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Niksar-To.; *Ünye-Or.; Siv.; *Haymana, *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Tarsus-İç.; Bil.; Af.; Kon.; DS)

>em- (*Silifke-İç.; DS)

esirge->esir- (*Emirdağ-Af.; *Şarkikaraağaç-Isp.; *Nazilli-Ay.; *Tire-İz.; Yeniköy-Ba.; Nilüfer-Burs.; Bozan-Es.; *Adapazarı-Sk.; İst.; Boyadı-Or.; Gm.; *Yusufeli-Art.; Elz.; Siv.; Ahiköy-Mu.; Ed.; *Nallıhan, *Polatlı, *Ayaş-Ank.; Kü.; Kon.; Gaz.; Erz.; Ba.; DS)

eşgeklen->>eşşeklen- (*Bor-Ni.; DS)

ırğa->ıra-(la-) (Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; *Emet-Kü.; Es.; *Feke-Ant.; *Finike, *Elmalı, *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

>ırla- (Bur.; *Sandıklı-Af.; *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Acıpayam, Ekse-Den.; Köşk-Ay.; Burs.; *Biga-Çkl.; Ank.; *İlgin-Kon.; *Yatağan-Mu.; DS)

igle->ili- (*Erciş-Va.; DS)

kapgakla-(n)->kapakla- (Çan.; Siv.; Ni.; DS)

karğa->kara- (*Gelendost-Isp.; Çkl.; *İskilip-Çor.; Ama.; *Zile-To.; *Nizip-Gaz.; Mar.; *Gemerek-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; *Bünyan-Kay.; Nev.; *Ereğli-Kon.; Ada.; İç.; DS)

koygaş->koyaş- (Çan.; DS)

közger->gözer- (Çkl.; DS)

otgar->otar- (*Merzifon-Ama.; *Koyulhisar-Siv.; Yoz.; Bur.; Düz.; *Kelkit-Gm.; Kar.; Erz.; *Erciş-Va.; Mar.; *Ağın-Elz.; Krk.; *Arapkir-Mal.; *Bergama-İz.; DS)

sarğar->saral- (Kar.; Tun.; DS)

talğır->dalır- (Mu.; *Bafra-Sm.; DS)

tatğan->tadan- (Elz.; Mar.; Tk.; DS)

tawışğanla-(ş-)>tavşanla-(n-) (Kas.; *Mut ve köyleri-İç.; *Mudurnu-Bo.; DS)

tingla->tına- (İz.; Man.; DS)

yinçgele->yincele- (Kon.; DS)

r/>Ø

ķutrar->gutar- (Kar.; DS)

1.2.9. Düşme

e# >Ø

Bu ses olayı g erimesinin ardından e ünlüsünün düşmesi yoluyla gerçekleşmiştir.

emge->em- (*Silifke-İç.; DS)

esirge->esir- (*Emirdağ-Af.; *Şarkikaraağaç-Isp.; *Nazilli-Ay.; *Tire-İz.; Yeniköy-Ba.; Nilüfer-Burs.; Bozan-Es.; *Adapazarı-Sk.; İst.; Bayadı-Or.; Gm.; *Yusufeli-Art.; Elz.; Siv.; Ahiköy-Mu.; Ed.; *Nallıhan, *Polatlı, *Ayaş-Ank.; Kü.; Zon.; Gaz.; *Acıpayam-Den.; DS)

u# >Ø

bayu->bay- (Siv.; Ed.; Ada.; DS)

sıyu-> sıy- (Den.; Kuzköy *Bucak-Bur.; Çan.; Mu.;Çığrı *Dinar-Af.; *Taşköprü-Kas.; (Kesme *Eğridir ve köyleri-Isp.; *Beyşehir-Kon.; Nefsiköseli *Görel-Gir.; DS)

yonu-(l-, n-, ş-)>yon-, yonmağ (Bağlılı, Anamos *Eğridir-Isp.; Darıveren *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Akyazı çevresi-Sk.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; Yavuz *Şavşat-

Art.; Kar.; *Arapkir-Mal.; *Kilis-Gaz.; *Antakya-Hat.; Hacıilyas *Koyulhisar, *Maksutlu *Şarkışla-Siv.; *Çubuk-Ank.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; Çaylı *Dörtyol-Hat.; *Mut ve köyleri-İç.; Gölcük *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

1.2.10. Türeme

1.2.10.1. Ünlü Türemesi

Ø#>e/

çente- (*Bucak-Bur.; Ba.; Düz.; DS) <[çent-] ← çert-

>çende- (Uzunmusa-Or.; DS)

özel->özele- (Ant.; Çan., Sm., Or., Gaz.; DS.)

üstel->üstele- (*Eğridir köyleri-Isp.; Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan, Dalıca *Nazilli-Ay.; *Bergama, Tepeköy *Torbalı-İz.; *Alaşehir-Man.; Yeniköy-Ba.; Fili *Biga-Çkl.; Kü.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; Düz.; *Akyazı-Sk.; Kurşunlu-Çan.; Peşman *Daday-Kas.; Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; danışman *Fatsa-Or.; Nefsiköseli *Görece-Gir.; *Maçka ve köyleri-Tr.; Ri.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Gemerek, *Gürün, Gölcük, Hacıilyas, *Koyulhisar-Siv.; Çanıllı *Ayaş-Ank.; Genezin *Avanos-Nev.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut köyleri, *Mersin köyleri-İç.; *Milas-Mu.; Ceylan *Lüleburgaz-Krk.; DS)

Ø/ >ı/

çaldra->çıldıra- (*Bucak-Bur.; *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; *Bodrum-Mu.; *Akseki-Ant.; DS)

>çıldırda- (*Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; DS)

ırkla->ırıkla- (Man.; Mu.; DS)

sanç->sanıç- (Uş.; DS.)

Ø/ > i/

çingla->çinile-, çinile- (*Bucak-Bur.; *Çivril-Den.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Gm.; Gaz.; *Bor-Ni.; *Senirkent-Isp.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; DS)

Ø/ > u/

bozla->bozula- (*Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; Tokat-Es.; İçerenköy-İst.; *Sorgun-Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Misis-Ada.; *Mut-İç.; *Serik-Ant.; *Fethiye-Mu.; *Haymana-Ank.; *Köşker-Kır.; *Keçiborlu-Isp.; DS)

küldre->guldura- (Mu.; DS)

Ø/ > ü/

örkle->örükle- (*Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; *Edremit-Ba.; Burs.; *Gediz-Kü.; *Bozüyük-Bil.; *Kandıra-Koc.; Bo.; Çor.; *Tosya-Kas.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Reşadiye-To.; *Ünye-Or.; Gm.; Ank.; *Serik-Ant.; Mu.; DS)

1.2.10.2. Ünsüz Türemesi

Ünsüz türemeleri konusunda, özellikle h, y gibi seslerinin türemesi hususunda, bilindiği gibi bu alanda çalışanlar arasında da bir görüş birliği sağlanamamıştır. Biz de bunu göz önünde bulundurarak birkaç hususa değinmeyi uygun gördük.

Ø>#h

Gürer Gülsevin, Doerfer'in eski #p-lerin Halaç Türkçesinde #h- olarak korunduğunu söylemesinin, Orta Moğolcadaki #h(< #p-)’lere Halaçcadaki #hlerin tekabül etmesi durumunu desteklediğini düşünmektedir. Bazı durumlar dışında bu h’lerin #p’den gelen bir #h olduğu görüşünü savunmaktadır. Burada verdiğimiz örneğin orijinal *#p-’ye gidebileceğini söylemektedir (Gülsevin, 2001). Bu görüş mutlaka dikkate alınması gereken bir noktaya dayanmaktadır; fakat ağızlar konusunda ses olayları çeşitli nedenlere dayanabilmektedir. Gülsevin’in bu konudaki açıklaması bir neden olabileceği gibi, kelimelerin telaffuzunda hızın ve kişinin bu telaffuza hazır olmayışının da etkisi olabilmektedir. Bu nedenle buradaki h sesinin geçmişten günümüze ur- şeklinin çok kullanıldığı da düşünülerek türeme bir ses olduğu söylenebilir.

ur->hur- (Den.; Mu.; DS)

Ø>I/

tabala->taballa- (Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

>daballa- (*Gazipaşa-Ant.; DS)

Ø>#v

ur->vur- (*Bor-Ni.; *Afşin-Mar.; *Silifke-İç.; DS)

Ø>#y

Günşen, bu konuda ünlü ile başlayan bazı kelimelerin ön hecelerindeki vurgusuz veya zayıf kelime başı ünsüzlerinin ses değerlerini koruma gibi sebeplerle h, y, v gibi boğumlanma noktaları zayıf olan ünsüzlerin türediğini söylemektedir. it-> yit- örneğini de ön seste ünsüz türemesi başlığı altında kaydetmektedir (Günşen, 2000). Bu türeme örneklerine ihtiyatla yaklaşılmalıdır; örnekler üzerinde çok taraflı düşünülmelidir. Türeme olarak adlandırma sakınca doğurabilir. Biz de danışman hocamızın görüşlerini alarak, türeme olup olmadığını söylemenin tereddütlü bir durum olduğunu belirtmekle birlikte bu başlık altında örnekleri veriyoruz.

ırğa->yırğa- (Kar.; Art.; DS)

ilet>yilet- (Kon.; DS)

it->yit- (*İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Antakya-Hat.; *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; *Kozan-Ada.; Kon.; DS)

opra->yıpra- (Den.; Tr.; Sk.; Art.; Ni.; Kon.; DS)

Bu bölümle ilgili olarak ayrıca, yutulma örneklerinin aksine, ağızlarda yutulmanın gerçekleşmediği; fakat Dîvân'da yutulmaya uğramış iki örnekten bahsedilmelidir. Bu fiiller için ağızlarda d sesi türemiş değildir, ağızlarda bir ses olayının gerçekleşmesi gerekirse, söz konusu ses için yutulma hadisesi görülebilirdi; fakat d'nin yutulmuş halli örneği Dîvân'da bulunmakta, yutulmamış halli örneği ise ağızlarda bulunmaktadır. Bu durum hakkında, +a-,+la- ve +da- morfemlerinin yapım eki fonksiyonunun yoğunlaşması nedeniyle bu morfemlerin bulunduğu teşkiller arasında bir ses-şekil bulaşmasından söz edilebilir. Bu nedenle bu gibi örneklere doğrudan türeme ses olayı gözüyle bakılmamalı, ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

çağıla-< çağıl-da- (Çor.; To.; Beşikdüzü *Vakfikebir-Tr.; DS)

<cığıl-da- (Bozan-Es.; Gaz.; DS)

çaldra-<çıldırda- (*Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; DS)

1.2.11. Büzülme

ağırla->ārla- (Kü. Yö. Ağz., 51/94) (Ed. İl. Ağz., 16-16)

bakır->bār- (Gaz.; DS)

buzagula->bızla- (*Çal, *Acıpayam, *Tavas-Den.; *Tavşanlı-Kü.; Bozan-Es.; Seben-Düz.; Bo.; *Çaycuma, *Bartın-Zon.; *Daday, *Taşköprü-Kas.; *Çarşamba-Sm.; *Gerze-Sin.; *Zile-To.; *Fethiye-Mu.; DS)

>bızala- (*Dinar-Af.; *Tefenni-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; *Aşağısoku-Bo.; Gökçekışla-Yoz.; *Fethiye-Mu.; DS)

>bızılı- (Gökçekaya *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; DS)

>buzala- (*Dinar-Af.; Bur.; *Mecitözü-Çor.; *Boyabat-Sin.; Ama.; *Zile-To.; *Mesudiye-Or.; Ergan-Ezc.; *Zara-Siv.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke *Tarsus-İç.; DS)

>buza- (*Mesudiye-Or.; DS)

>buzula- (*Gündoğmuş-Ant.; DS)

çağır->çār- (Mu. Ağz.; I/14-145)

ögütle->ötle- (Ank.; DS.)

sarağuçlan->saraçla-(t) (Ni.; DS)

1.2.12. Ünlü Uzaması

Bu bölümde erime ve büzülme gibi ses hadiselerinden kaynaklanan ünlü uzunlukları örnekleri yer almaktadır. Asli ünlü uzunlukları konu edilmediği için ünlü uzaması terimi kullanılmıştır.

Erime Neticesinde Gerçekleşen Ünlü Uzamaları

a > ā

ağ->ā- (Kır. Yö. Ağz.; XII/14)

ağna->āna- (*Tavas-Den.; *Alaçam-Sm.; *Niksar-To.; *Keşap, *Tirebolu-Gir.; Gözne ve çevresi-İç.; Gülağzı-Ni.;Bartın, *Safranbolu-Zon.; Kas.; *Gümüşhacıköy-Ama.; *Erbaa-To.; *Sürmene-Tr.; DS)

al->ā- (Bo., DS, s.236-11)

angla->āna- (Siv., To.; Siv.-To. İl. Ağz. Top. S.218)

bağla->bāla- (Sm.; Gaz.; Ank.; DS)

ıgla->āle- (Kü. Yö. Ağz.)

Büzülme Sonucunda Gerçekleşen Ünlü Üzamaları

a > ā

ağırla->ārla- (Kır. Yö. Ağz., XLIX/77)

bağır->bār- (Gaz.; DS)

Bu bölümde bir uzun ünlülü fiil de ek->ēk- “(Uş. İl. Ağz., I-6,3)” fiilidir. Gülsevin, bu örneği birincil ünlü uzunluğu olarak değerlendirmektedir (Gülsevin, 2002).

1.2.13. Diftong

çağır->çaar- (Kır. Yö. Ağz., XLIX/91)

>çair- (Uş. İl. Ağz., I-20,6)

büg->büek- (*Tarsus-İç.;DS)

1.2.14. Ötümlüleşme

ç > c

#ç>#c

Ötümlüleşme temayülünün hakim tesiriyle kelime başı ç>c ötümlüleşmesi için muhtemelen bir geçiş merhalesi olarak, ç > ç aşırı patlayıcılaşması meydana gelmiş olmalıdır (Turan, 2006).

çağıla->çağla- (*Gelendost-Isp.; *Acıpayam-Den.; Cumayanı-Zon.; *Kelkit-Gm.; *Nazimiye-Tun.; Rumkuş-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

>cavla- (Rumkuş-Ada.; DS)

>çağılda- (Çor.; To.; Tr.; Beşikdüzü *Vakfikebir-Tr.; DS)

>cığılda- (Bozan-Es.; Gaz.; DS)

çağıšta->cığıšta- (*Tefenni-Bur.; *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

>çağıšta- (*Bor-Ni.; DS)

>çağşa- (Çor.; DS)

çal->cal- (*Fethiye-Mu.; DS)

çarla->cırla- (*Çal, *Acıpayam-Den.; Düz.; *Seben-Bo.; Çaycuma-Zon.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; Tr.; *Kelkit-Gm.; *Bozdoğan-Ay.; *Edremit-Ba.; Gm.; Urf.; *Maçka-Tr.; *Çayeli-Ri.; *Bor-Ni.; *Reşadiye-To.; *Ilgın, *Ermenek-Kon.; Sm.; *Tefenni-Bur.; İsmetiye-Burs.; Kü.; *İnebolu-Kas.; *Yayladağı-Hat.; *Koyulhisar-Siv.; Ada.; *Fethiye-Mu.; Ed.; *Ağın, *Keban-Elz.; *Şavşat-Art.; DS)

>cıla- (*Torbalı-İz.; *Gemlik-Burs.; *Reşadiye-To.; Karaçay Aşireti *Kadınhanı-Kon.; Pazarcık-Krk.; DS)

>cıllı- (Cumayanı-Zon.; Küçükboymul-Yoz.; DS)

çerle-(n)->celer- (Ay.; Gm.; Sulutaşköyü-Kon.; Acıpayam-Den.; DS)

>cerel- (*Afşin-Mar.; DS)

>cerle- (*Hekimhan-Mal.; Yoz.; DS)

>celle- (*Mudurnu-Bo.; Gir.; DS)

çert- →[çent-]>cent- (Akkışla *Bünyan-Kay.; DS)

çevür->cevür- (Karakoyunlu-Kar.; DS)

çöm->cöm-(üt-) (*Çal-Den.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Beyşehir-Kon.; Ada.; DS)

çubar-(t-)>cıbir- (*Yalvaç-Isp.; *Acıpayam-Den.; Es.; Cumayanı-Zon.; Sm.; *Merzifon-Ama.; To.; *Ünye-Or.; Tr.; *Kangal-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; *Eğridir-Isp.; *Yeşilova-Bur.; DS)

çum->cum- (*Merzifon-Ama.; *Bünyan-Kay.; DS)

çüm->cim- (*Yalvaç-Isp.; Ay.; Susurluk-Ba.; *İskilip-Çor.; *Gürün-Siv.; Kır.; Hatip-Kon.; DS)

çun->cin- (İç.; DS)

ç/>c/

burçaqlan->burcaklan- (Bayburt-Erz.; DS)

mançukla-(n-)>mancıkla- (Kas.; Sm.; Ni.; Ada.; DS)

VçV>VcV

açı->acı- (*Babaeski-Krk.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Reyhanlı *Kırıkhan, Amik Ovası Türkmenleri-Hat.; Kay.; *Bor-Ni.; Ada.; Es.; To.; Çipni *Şarkışla-Siv.; *Yusufeli, *Şavşat Köyleri-Art.; Nev.; *Ermenek-Kon.; B.Cincirop *Ardahan-Kar.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Silifke *Mut köyleri-İç.; *Görece-Gir.; *Kilis-Gaz.; Avşar aşireti, Fakıekinciliği *Pınarbaşı-Kay.; *Gazipaşa köyleri-Ant.; *Salihli-Man.; Çavuşköy *Babaeski-Krk.; DS)

acığsı->acıksın- (And. Ağz.) (Çan.; Mar.; Isp.; To.; DS)

açık->acıh- (Urf. Mrk. Ağz.; s.255-6; Kır. Yö. Ağz.,XIX-9) (Uluşiran *Şiran-Gm.; Sarıhamzalı *Sorgun-Yoz.; DS)

kıçıla->gıcıla- (Gaz.; İç.; Bo.; Ni.; Uş.; Kü.; Kon.; Çan.; DS)

kiçi->gici-(ş-) (*Merzifon-Ama.; *Çal-Den.; Düz.; Çor.; Havza-Sm.; *Zile-To.; *Görel-Gir.; *Yusufeli, *Ardanuç-Art.; Ezc.; Mal.; *Afşin-Mar.; Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Karaman-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; *Bayburt-Gm.; DS)

küçe->güce-(n-, t-) (Sm.; İst.; Zon.; To.; DS)

uçuk->ucuk- (*Bodrum-Mu.;İç. Köyleri; DS.)

yaçan->yacan- (Horu *Dinar-Af.; *Yalvaç, Uluğbey *Senirkent-Isp.; Sarayköy, Darıveren *Acıpayam-Den.; Eymir *Bozdoğan-Ay.; Ba.; Epçeler-Burs.; *Tavşanlı-Kü.; *Bor-Ni.; Yerkesik-Mu.; Hasköy *Saray, *Hayrabolu-Tk.; DS)

>yecan- (*Tavşanlı-Kü.; DS)

ç#>c#

koç->koc- (Art.; Diy.; DS)

>kuc- (Zon.; DS)

>guc- (Kar.; DS)

sañ->sanc- (Bit.; DS.)

K > G

#K > #G

Bu ses olayı, hakim ötümlüleşme temayülüyle kelime ister kalın ünlülü, ister ince ünlülü olsun ağızların hemen hemen hepsinde, çok fazla örnekte görülmektedir.

ķabar->güber- (*Bolvadin-Af.; Seki yaylası-Isp.; DS)

>gabar- (Sm.; DS)

>gübre- (*Emirdağ-Af.; DS)

ķaç->gaç-(ın-) (*Bozdoğan-Ay.; Sm.; DS)

>gaş- (*Akçaşehir-Bo.; *Fatsa-Or.; Nefsiköseli *Görel-Gir.; *Ahıska-Kar.; İncekum *Silifke-İç.; DS)

kağ->gay-(it-) (*Nazilli-Ay.; *Biga-Çkl.; Mühye, *Ayaş-Ank.; Kar.; Kır.; *Bor-Ni.; *Ereğli-Kon.; DS)

kadran->gayran- (İç.; DS)

kağur->gavur- (Sm.; Kar.; Kesirik-Elz.; Hasanoğlan-Ank.; *Ermenek-Kon.; DS)

>goyur- (*Sarıkamış-Kar.; DS)

kağla-(n)->gakla- (Ama.; DS)

kaalı->galgı-(la-) (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Sivrihisar-Es.; Hasanoğlan-Ank.; *Bor-Ni.; Mu.; DS)

kaıtır->galdır-, galdur- (Düz.; Bo.; DS)

kaama-(ş-)>gama-(ş-) (*Dinar-Af.; *Mudurnu-Bo.; *Daday-Kas.; Sm.; *Gölköy-Or.; *Yeşilova-Bur.; DS)

kaamçıla->gamçıla- (Gm.; DS)

kaan->gan- (*Bozdoğan-Ay.; *Daday-Kas.; *Erbaa-To.; *Ahıska-Kar.; *Ayaş-Ank.; DS)

kaana-(t)->gana-(t) (Ni.; DS)

kaap->gap- (Sm.; Hasanoğlan-Ank.; *Sivrihisar-Es.; Ezc.; DS)

kaar->gar- (*Dinar-Af.; *Yalvaç, *Eğridir-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Acıpayam, *Çal-Den.; *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; *Edremit-Ba.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; *Mudurnu-Bo.; *Araç-Kas.; *Kargı-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Fatsa-Or.; Vakfikebir-Tr.; Siv.; *Ayaş-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Elmalı-Ant.; Mu.; Kay.; Gm.; Ni.; DS)

karar->garal- (*Şiran-Gm.; *Ahıska-Kar.; DS)

>garar- (Sm.; *Şiran-Gm.; Yoz.; DS)

kağga->garga- (Kar.; DS)

kaarış->gariş- (Sm.; Yoz.; İç.; DS)

kavra->gavra-(la-) (Sm.; Gm.; Bur.; DS)

kaşan->gaşan- (Gm.; DS)

kat->gat- (Sm.; *Şiran-Gm.; *Ahıska-Kar.; *Bayındır-İz.; *Silifke-İç.; DS)

kıytar->gaytar- (To.; Kar.; DS)

kaz->gaz- (Mu.; DS)

keç->geç- (*Senirkent-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Man.; Es.; Koc.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Ayaş-Ank.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; *Ayancık-Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Nizip-Gaz.; DS)

>giç- (İç.; DS)

keçün->geçin- (*Senirkent-Isp.; *Çal, *Çivril-Bur.; *Sarayköy-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bornova-İz.; Man.; Ba.; Çkl.; *İnegöl-Burs.; Tokat-Es.; *Merzifon-Ama.; *Fatsa-Or.; Gm.; Art.; Bit.; Elz.; Mal.; Gaz.; Mar.; Siv.; *Mut-İç.; DS)

kel->gel- (Den.; Or.; DS)

kemle->gemle- (Erz.; DS)

kemür->gemür- (Gm.; Elz.; DS)

>gemit- (Çor.; Hat.; DS)

kenge->gene-(ş-) (Ama.; Kar.; Ağ.; DS)

>genge-(ş-) (Kar.; DS)

ker->ger- (Bur.; Mu.; İz.; Kas.; DS)

kerekle->gerekle-(n-) (Tr.; DS)

kew->gev- (*Dinar-Af.; *Gelendost, *Yalvaç-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; Ba.; Kü.; Tokat-Es.; Kas.; Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; To.; *Akkuş-Or.; *Alucra-Gir.; Siv.; Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke-İç.; *Elmalı-Ant.; Mu.; DS)

kewre->gevre- (Erkinis *Yusufeli, *Şavşat-Art.; Ada.; *Kurşunlu-Çan.; Kü.; Ank.; Afşar *Pınarbaşı-Kay.; *Tirebolu-Gir.; Tr.; *Şiran-Gm.; *Ağın, *Keban-Elz.; DS)

kewşe->gevşe- (*Bartın-Zon.; *Kurşunlu-Çan.; *Artova-To.; Or.; *Görel-Gir.; Tr.; *Kelkit-Gm.; Ri.; *Yusufeli-Art.; Kar.; Siv.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Bor-Ni.; DS)

kez->gez-(ele-) (*Eğridir-Isp.; *Bucak-Bur.; *Akkuş-Or.; *Görel-Gir.; Tr.; *Ardanuç-Art.; Mar.; Siv.; Ahırlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; Af.; Çan.; DS)

kıçıla->gıçıla- (Gaz.; İç.; Bo.; Ni.; Uş.; Kü.; Den.; DS)

kıdığla->gıyıla- (Gir.; DS)

kıık(1)r->gığır- (Çor.; DS)

kıl->gıl- (Sm.; Kar.; Ni.; DS)

kına->gına- (*Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Güney-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; *Akhisar-Man.; *Susurluk-Ba.; *Emet-Kü.; *Bozüyük-Bil.; Es.; Koc.; Çor.; Sm.; *Zana-Ama.; *Ünye-Or.; *Şiran-Gm.; Elz.; *Afşin-Mar.; Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; *Kaş-Ant.; Mu.; *Saray-Tk.; DS)

kır->gır- (Sm.; To.; Or.; Kar.; DS)

kırk->gırk- (İç.; DS)

>gırh- (Kar.; DS)

kır-la-(n)->gır-la-(ş-) (Ank.; DS)

kıs->gıs-(tır-) (Sm.; DS)

kısğan->gısğan- (Sm.; DS)

kıy->gıy- (İç.; Ni.; DS)

kızır->gızır- (To.; Yoz.; DS)

kiçi->gici-(ş-) (*Merzifon-Ama.; *Çal-Den.; Düz.; Çor.; *Havza-Sm.; *Zile-To.; *Görel-Gir.; *Yusufeli, *Ardanuç-Art.; Ezc.; Mal.; *Afşin-Mar.; Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Karaman-Kon.; Ada.; Mut-İç.; *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

koç->goç- (Bo.; DS)

>guç- (Ma.; DS)

>guc- (Kar.; DS)

koğ>goy- (Sm.; Kar.; Yoz.; Ank.; Isp.; Den.; Ay.; Ni.; DS)

koğşa->govsa- (Isp.; DS)

koğ->goh- (To.; DS)

>gok- (Or.; DS)

kop->gop- (*Dinar-Af.; *Zile-To.; *Gemerek-Siv.; *Akdağmadeni-Yoz.; *Bor-Ni.; Sm.; Kar.; DS)

korı>goru-(n-) (Ank.; DS)

koş->gork- (Kar.; İç.; DS)

>gorı- (Sm.; DS)

koş->goş- (Or.; Sm.; DS)

kow->goğ- (Gir.; DS)

köç->göç- (Kar.; Düz.; DS)

köd->göy- (Gir.; Ni.; Isp.; DS)

kögle->gölge- (Çor.; DS)

köger->göger- (*Dinar-Af.; *Şarkikaraağaç, *Senirkent-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; *Susurluk-Ba.; Çkl.; Kü.; *Kandıra Koc.; Düz.; Bo.; Kas.; Sin.; Sm.; *Yusufeli, *Ardanuç-Art.; Kar.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ahlat-

Bit.; *Keban-Elz.; *Darende-Mal.; Mar.; Hat.; *Gürün-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; Ni.; Kon.; *Mut-İç.; *Milas-Mu.; DS)

>gogar- (Art.; DS)

>goğer- (Tokat-Es.; *Bor-Ni.; DS)

>göver- (*Emirdağ-Af.; *Acıpayam-Den.; *Kuşadası-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; Düz.; *Çaycuma-Zon.; Sin.; *Kilis-Gaz.; *Koyulhisar-Siv.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Osmaniye-Ada.; *Bodrum-Mu.; DS)

>göyer- (Elz.; DS)

>güver- (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Şebinkarahisar-Gm.; *Gürün, *Divriği-Siv.; Kay.; Kır.; *Bodrum-Mu.; DS)

>güger- (*Yeşilova-Bur.; Ama.; Mal.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

>güger- (*Kemaliye-Erz.; Ağ.; *Divriği-Siv.; DS)

kökre->gükre- (İz.; DS)

köler->göler- (*Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Sivrihisar-Es.; *Afşin-Mar.; *Gürün-Siv.; *Yerköy-Yoz.; *Develi-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Pozantı-Ada.; *Avanos-Nev.; *Saray-Çan.; *Şambayata, *Ayaş-Ank.; *Çiçekdağı-Kır.; DS)

köngüllen->gönüllen- (*Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bergama-İz.; Ba.; Es.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Yusufeli-Art.; *Oltu-Erz.; *Darende-Mal.; Mar.; *Gürün-Siv.; Kır.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; DS)

>gañüllen- (*Bor-Ni.; DS)

kötür->götür- (Den.; DS)

köze->göze- (*Dinar-Af.; *Sütçüler-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Tire-İz.; Ba.; *Gelibolu-Çkl.; *Emet-Kü.; *Bozüyük-Bil.; Bozan-Es.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; Kas.; Çan.; *Çıldır-Kar.; Va.; Diy.; *Ağın-Elz.; *Ahlat-Bit.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; Kır.; DS)

közleş->gözleş- (Gir.; DS)

ķudur->gudur- (Kar.; Yoz.; DS)

kulna->gunna- (*Senirkent, *Şarkikaraağaç-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Çivril-Den.; Çkl.; *Yenişehir-Burs.; Sivrihisar-Es.; Bo.; *Taşköprü-Kas.; İst.; Kas.; *Merzifon-Ama.; Ezc.; *Keban, *Ağın-Elz.; *Gürün-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

>gunla- (Aksaray-İst.; Ank.; DS)

K/ > G/

burkur->burgaş- (Den.; DS)

>burgeş- (Den.; DS)

ökse->ösge- (Mal.; DS.)

sürkile->sürgüle- (*Çarşamba-Sm.; DS.)

VkV > VgV

ikıt->egıt- (Zon.; Kas.; DS)

s/ > z/

tarasla->tarazla- (Mastar *Bafra-Sm.; İlyas *Karamürsel-Koc., Kurtköy *Kartal-İst., Mardar *Bafra-Sm.; Kayadibi-Gir.;Düz.; DS.)

>darazla- (İncirli-Bil., *Ermenek köyleri-Kon.; DS)

t > d

#t > #d

tirke-(ş-)>dirke-(ş-) (Çığıl *İlgin, *Beyşehir-Kon.; Senir-Isp.; *Fethiye-Mu.; Harzum, *Tefenni-Bur.; *Silifke-İç.; *Ödemiş-İz.; DS)

tér->der- (İst.; K>dir- (*Alaca-Çor.; *Pütürge-Mal.; DS)

>der- (*Dinar-Af.; *Sarayköy-Den.; Man.; *Susurluk-Ba.; Kü.; *Sivrihisar-Es.; *Akyazı-Sk.; *Sungurlu-Çor.; *Zile-To.; *Refahiye çevresi-Ezc.; Gaz.; Koyulhisar-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

tewin->devin (Sm.; *Bor-Ni.; *Karaman, *Ermenek-Kon.; *Gelendost-Isp.; Saray-Çan.; Çor.; Ama.; Ulubey-Or.; *Koyulhisar-Siv.; Ank.; *Anamur-İç.; DS)

>divin- (Es.; *Koyulhisar-Siv.; Haymana-Ank.; Kır.; *Bor-Ni.; *Anamur-İç.; Mar.; *Tarsus-İç.; Ada.; DS)

tewşe->devşe-(n-) (Urf.; *Yalvaç-Isp.; DS)

>devşin- (*Dinar-Af.; *Eğridir-Isp.; *Çivril-Den.; Es.; *Taşköprü-Kas.; *Kelkit-Gm.; Gaz.; *Kurşunlu-Çan.; *Gürün-Siv.; DS)

tıgra->dıgra- (*Kula-Man.; Es.; DS)

tık->dık- (*Dinar-Af.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; *Senirkent-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Göksun-Mar.; *Antakya-Hat.; *Kadirli-Ada.; DS)

>dıh- (*Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; DS)

tın->din-, diñ- (İğdecik-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; Kazanlı, *Ödemiş-İz.; *Susurluk-Ba.; *Ereğli-Kon.; *Varto-Mş.; Va.; DS)

tıngla->dınıla-, dıñıla- (Sarı *Merzifon-Ama.; DS)

>dıñılda- (*Mucur-Kır.; DS)

>dınla-, dıñla- (*Taşköprü-Kas.; *Ünye-Or.; DS)

>dıñırğa- (*Bor-Ni.; DS)

tırmal->dırmal-(a-) (*Taşköprü-Kas.; *Mersin-İç.; DS)

tışe->dişe- (*Emirdağ-Af.; Eşme-Uş.; *Senirkent-Isp.; Çebiş-Bur.; *Alaşehir-Man.; Ba.; *Sivrihisar-Es.; Düz.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Zile-To.; *Tirebolu-Gir.; *Kangal-Siv.; *Ayaş-Ank.; Kır.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; *Marmaris-Mu.; DS)

tıt->dit- (*Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Kay.; DS)

>did- (*Yavuzköy *Şavşat-Art.; *Araç-Kas.; Kar.; *Yatağan-Mu.; DS)

tile->dile- (Çorlu-Tk.; *Tefenni-Bur.; DS)

tire->dire- (*Senirkent-Isp.; Es.; Çor.; *Merzifon-Ama.; Kar.; Siv.; Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Dinar-Af.; *Bornova-İz.; *Bandırma-Ba.; Gir.; *Yusufeli-Art.; Or.; Man.; Ant.; DS)

tir->dir- (*Pütürge-Mal.; Çor.; Bo.; DS)

tokı->doku- (*Eğridir-Isp.; *Bozdoğan-Af.; Burs.; *Gölcük-Koc.; Düz.; *Safranbolu-Zon.; Kas.; *Ayaş-Ank.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

tol->dol- (*Anamur-İç.; DS)

tolğa-(n)->dola-(n-) (*Maçka-Tr.; DS)

tüg->düğ- (İğdecik, *Atabey-Isp.; Yayla *Tefenni-Bur.; Erz.; *Ahlat-Bit.; *Ağın-Elz.; Dastarlı *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; Güvenç-Kon.; *Korkuteli *Elmalı-Ant.; DS)

tür->dür- (Isp., Den., *Bozdoğan-Ay., *Bornova, Balçova *Kuşadası-İz., Kemaliye *Alaşehir-Man., *İnegöl-Burs., Kü., Es., *Akyazı-Koc., *Silivri köyleri *Çatalca köyleri-İst., Çor., Alaçam *Bafra-Sm., *Merzifon-Ama., *Zile-To., Gaz., Küçükyozgat-Ank., Kır., Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Kay., Ni., Kon., *Ula, *Milas-Mu., Muratlı *Çorlu-Tk.;DS.)

>dürele- (Homa *Çivril-Den., *Merzifon-Ama.; DS.)

>dürmele- (Karamanlı *Tefenni-Bur.; DS.)

>dürü- (Ada.; DS.)

tüş->düş- (*Mut köyleri-İç.; *Bor-Ni.; DS)

tüz->düz- (Yayla *Tefenni-Bur., Kırcaklı *Nazilli-Ay., Bo., Sm., Or. köyleri, Havsı *Kelkit-Gm.; Civanyaylağı *Mersin-İç.; Çiftlik *Dinar-Af., *Eğridir köyleri, Sücüllü, *Yalvaç, *Atabey-Isp., Karamanlı *Tefenni, Güney *Yeşilova-Bur., Oğuz., Alâettin *Acıpayam, Ortaköy *Çal-Den., Eymir, *Bozdoğan, Dalıca *Nazilli-Ay., Man., Kerem *Burhaniye-Ba., *Kandıra, *Akyazı çevresi-Koc., Düz., *Zile-To., Salman *Akkuş, Uzunmusa-Or., Hacavera *Maçka, Den., Beşikdüzü *Vakfikebir-Tr., Muradiye-Ri., Ölçek Bayburt *Selim-Kar., Ma., *Kilis-Gaz., *Antakya-Hat., *Gürün-Siv., Yoz.,

Çanıllı *Ayaş-Ank., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Korkuteli *Elmalı-Ant., Dont
*Fethiye, Yenice-Mu., Büyükmanika *Saray-Tk.; DS.)

t/ > d/

artıl->ardıl- (*Sandıklı-Af.; *Eşme-Uş.; *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Tavas,
*Acıpayam-Den.; Bozdoğan-Ay.; *Kınık-İz.; *Turgutlu-Man.; *Ünye-Or.; *Ermenek-
Kon.; *Mut-İç.; *Elmalı, *Kaş-Ant.; *Bodrum-Mu.; *İpsala-Ed.; *Saray-Tk.;
*Babaeski-Krk.; Bo.; *Zile-To.; *Altıntaş-Kü.; *Ayaş-Ank.; Sin.; DS)

artın->ardın- (*Eşme-Uş.; *Bucak, *Yeşilova-Bur.; *Sarayköy, Honaz-Den.; Eymir
*Bozdoğan-Ay.; *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; *Ayaş-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Elmalı,
*Korkuteli-Ant.; *Milas, *Fethiye-Mu.; DS)

artla->ardla- (Sin.; Siv.; DS)

ğaltur->galdır,galdur- (Düz.; Bo.; DS)

ğurtan->kurdan- (Bayadı-Or.; *Akseki-Ant.; *İskilip-Çor.; Siv.; Ni.; *Ermenek-Kon.;
DS)

>gurdan- (Den.; Kon.; DS)

ğurtla->gurdan- (Ni.; DS)

VtV > VdV

butakla->budakla- (Kızıllar *Karaman-Kon.; DS)

t# > d#

art->ard- (*Eşme-Uş.; *Dinar-Af.; *Keçiborlu, *Senirkent-Isp.; *Bucak, Yayla
*Tefenni-Bur.; Ortaköy *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Bayındır-
İz.; *Alaşehir-Man.; Yenice *Emet-Kü.; *Gölpazarı, *Osmaniye-Bil.; *Sivrihisar-Es.;
*Araç-Kas.; *Akyazı, Apsarı-Çan.; Çor.; *Boyabat-Sin.; *Nallıhan, *Ayaş, *Kırıkkale-
Ank.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye, *Milas-Mu.; DS)

küt->güd- (*Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; Almus-To.; *Pınarbaşı-Kay.;
*Ayaş-Ank.; *Kaş-Ant.; DS)

1.2.15. Ötümsüzleşme

G > K

G/ > K/

açıġsı->acıksın- (Çan.; Mar.; Isp.; To.; DS)

aġtar->akdar- (*Bolvadin-Af.; *Senirkent, *Keçiborlu, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova ve köyleri, *Tefenni-Bur.; *Tavas, *Sarayköy, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bigadiç-Ba.; *Ayvacık, *Gelibolu-Çkl.; *Emet-Kü.; Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; Bo.; *Safranbolu-Zon.; Sm.; *Reşadiye-To.; *Görece-Gir.; Gm.; *Oltu-Erz.; *Refahiye-Ezc.; Gaz.; *Afşin-Mar.; *Ermenek, *Karaman-Kon.; İç.; *Elmalı, *Finike-Ant.; *Mucur-Nev.; *Bartın-Zon.; DS)

angıla->ankır- (*Erciş-Va.; *Ardanuç-Art.; DS)

arıġla->arıkla- (Çapal, *Dinar-Af.; DS)

belingle->belekle- (*Lapseki-Çkl.; DS)

ıçġın->ıçkın- (*Sarayköy-Den.; İst.; DS)

>ıçkit- (Kar.; DS)

ırġa->ırka-(la-) (*Balçova-İz.; Çor.; DS)

kaşıġla->kasıkla- (Mu.; DS)

katıġla-(n-)>katıkla- (Siv.; Ri.; Çor.; DS)

kısġan->kızkan- (Kas.; DS)

kısırġan->kısırkan- (Ed.; DS)

köġle->kökle- (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; Ay.; *İnegöl-Burs.; *Akyazı-Sk.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Kas.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Ermenek-Kon.; Ant.; *Milas-Mu.; DS)

mangra->mankır- (*Gelendost, *Yalvaç-Isp.; *Mecitözü-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; *Ereġli-Kon.; DS)

tergeş->tirkeş- (Kas., Urf., Akçakent *Nizip-Gaz., Koyulhisar-Siv.; *Eğridir ve köyleri-Isp., *Merzifon-Ama., Siv., Nev.; Lamas *Silifke-İç.; Bahçeli, *Bor-Ni.; DS.)

>dirkeş- (Yenice *Ödemiş-İz.; (Horzum-Bur., Kınık *Fethiye-Mu.;İncekum *Silifke-İç.; DS.)

turuğsa->duruksa- (Or. ve köyleri; Rumeli göçmenleri-Siv.; Ada.; *Merzifon köyleri-Ama.; Tr.; *Bayburt-Gm.; Düz.; Kır.; *Bor-Ni.; DS)

VgV > VkV

büg->büke- (*Safranbolu-Zon.; DS)

b > p

#b > #p

bekiş->pekiş- (*Tavas-Den.; Yeniköy-Ba.; *Gerede-Bo.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Or.; Tr.; *Ardanuç-Art.; *Koyulhisar-Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Bodrum-Mu.; Tr.; Ank.; DS)

bekit->pekit- (*Taşköprü-Kas.; *Ladik-Sm.; Piraziz-Gir.; İz.; Burs.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Keskin-Ank.; *Akseki-Ant.; Pehlivan köy-Krk.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; Tokat-Es.; Bulgaristan Göçmenleri-İst.; Çkl.; DS)

bekle->pekle-(ş-, ştir-) (Düz.; Tr.; Kas.; DS)

bürgelen->pürelen- (*Kemalpaşa-İz.; *Alaşehir-Man.; *Bor-Ni.; DS)

>pirelen- (Bayburt *Sarıkamış, *Selim-Kar.; DS)

b/ > p/

tepre->tébre-(l-, t-) (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

VbV > VpV

kübi->köpü- (*Artova-To.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; Gaz.; *Koyulhisar-Siv.; Yoz.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

Ötümsüzleşmeyle ilgili olarak, b>p ötümsüzleşmesinin ağızlarda görülmediği örneklerden de bahsedilebilir. Aşağıda verilen örneklerdeki b sesi ağızlarda değil Dîvân'da ötümsüzleşmiştir, ağızlarda ise ötümlüleşmemiş halde bulunmaktadır. Dîvân'da da ağız özelliği taşıyan fiillerin bulunması sayesinde bu durum gayet tabiidir.

pış-(rıl-, ur-)< bış- (Düz., Bo.; DS.)

<büş-(ü-) (Düz., Bo., Zon.; DS.)

<biş-(ü-) (Düz., Bo.; DS.)

<büş-(ür-) (Düz., Bo., To., Elz.; DS.)

pus-< bus- (Kar., Va.; DS.)

Verilen bu örneklerin b'li olanları daha eskiyi temsil ediyor olmalıdır. Buna dayanarak Dîvân açısından bu fiillerde bir b>p ötümsüzleşmesinden söz edilebilir. Ağızlarda da bu fiillerin b'li şekillerinin yanı sıra p'li olanları da kullanılmaktadır.

1.2.16. Sızıcılışma

b > v

#b > #v

bar->var- (Yakademirci-Zon.; Kü.; İst.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Ardanuç-Art.; Kır.; *Hasanoğlan-Ank.; *Silifke-İç.; *Bağyaka-Ant.; *Divriği-Siv.; Yoz.; *Bor-Ni.; Kay.; DS)

bér->vir- (*Kavak-Sm.; *Hasanoğlan-Ant.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

ç > ş

ç# > ş#

Bu ses hadisesi, Kıpçak Türkçesi tesirini taşımaktadır. Ercilasun, bu ses olayının daha çok Kuzeydoğu Anadolu ağızlarında görüldüğünü bildirmektedir(Ercilasun, 2002). Gülsevin ise, bu ses olayının Kıpçak grubunun özelliği olarak değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmektedir; bunun nedenini ise ç>ş'nin Kıpçak grubunda başta ve iki ünlü arasında, Uşak ili ağızlarında ise sadece kelime sonunda gerçekleştiğini söyleyerek

açıklamaktadır. Halbuki Caferoğlu ise, ç>ş sızıcılılaşmasının kelime başında gerçekleştiği örnekleri de kaydetmektedir. Bu örneklerden bazıları çal-> şal-, çeşit-> şeşit, çuval-> şuval gibi örneklerdir (Caferoğlu, 1963). Bu da bu ses olayının Kıpçak tesiri taşıdığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

aç->aş- (Kü. Yö. Ağz.; s.27-2; Af. Mrk. Ağz., 25-63, 4, 61; Erz. İl. Ağz.; 14 0 6202 s.270-74; Elz. Yö. Ağz.; Kır. Yö. Ağz. XII/39; XXI/50; *Akçakoca-Düz.; Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

iç->iş- (Uş. İl. Ağz.; I-75, 10; II-91,19) (İç.; DS)

kaç->gaş- (*Akçaşehir-Bo.; *Fatsa-Or.; Nefsiköseli *Görece-Gir.; *Ahıska-Kar.; İncekum *Silifke-İç.; DS)

köç->göş- (Kar.; DS)

G > ğ

G / > ğ /

ağsa->ağsa- (Sm.; *Zile ve çevresi-To.; *Bor-Ni.; *Elmalı-Ant.; *Ünye-Or.; DS)

ağna->ağna- (*Dinar-Af.; Yayla *Tefenni *Göhlisar, *Yeşilova-Bur.; *Tavas, *Çal köyleri, *Acıpayam, *Sarayköy, Çardak-Den.; *Bozdoğan, *Nazilli-Ay.; *Akhisar-Man.; Ba.; Burs.; Bo.; Cumayanı-Zon.; *Çarşamba-Sm.; *Gümüşhacıköy-Ama.; *Reşadiye-To.; *Akkuş, *Musudiye-Or.; *Vakfikebir-Tr.; Kelkit-Gm.; Dülgerli-Ri.; *Arpaçay-Kar.; Va.; *Ahlat-Bit.; *Afşin-Mar.; *Dört Yol-Hat.; *Suşehri, *Divriği-Siv.; Yoz.; *Kaman-Kır.; Avşar aşiretleri *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Akşehir-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Elmalı-Ant.; *Milas, *Bodrum-Mu.; *Lüleburgaz, *Babaeski-Krk.; *Ayvacık-Çkl.; *Maçka-Tr.; Haymana, *Ayaş-Ank.; DS)

ağla->ağla- (Zara-Ama.; *Bor-Ni.; Burs.; DS)

ağrı->ağrı- (*Eşme-Uş.; Bozan-Es.; *İskilip-Çor.; *Boğazlıyan-Yoz.; Ni.; Ortaköy-Çan.; *Mecitözü-Çor.; Or.; *Koyulhisar-Siv.; Bur.; Gaz.; Kay.; DS)

angar->ağar (Siv.; Isp.; DS)

bağda->bağda-(la-) (Bo.; Isp.; İz.; Siv.; Kon.; Tk.; DS)

bağla->bağla- (Ama.; Gm.; *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; *Artova-To.; *Darende-Mal.; Yoz.; Kır.; İsp.; DS)

çığla->çığla- (Küçükkılıçlı-İst.; *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Yusufklar-Es.; Alayunt-Kü.; *Kayaş-Ank.; DS)

çığrı->çığrı- (Tokat-Es.; *Aşkale-Erz.; *Arapkir-Mal.; Gaz.; *Afşin-Mar.; Köşker-Kır.; DS)

egleş->egleş- (Kır.; Kon.; Kas.; DS)

ığla->ığla- (Sm.; DS)

>ağla- (Ama.; Ni.; DS)

ırğa->ığra-(la-, t-) (*Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Şiran-Gm.; Afşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Osmaniye-Ada.; *Ermenek, *Beyşehir-Kon.; DS)

>yırğala- (Art.; DS)

ıgla->ıgla- (*Tefenni-Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Mudurnu-Bo.; Sm.; *Ünye-Or.; *Ilgın-Kon.; *Mut-İç.; *Marmaris-Mu.; *Ağın-Elz.; *Bulancak-Gir.; *Senirkent-Isp.; *Bor-Ni.; Çor.; Ada.; DS)

karğa->karğa-(l-) (Kon.; Ama.; Kar.; DS)

kığla-(t-)>kığla- (Ni.; DS) kığla-(t-): Fışkı ile gübreletmek, at sıçırtmak, tersletmek

kögle->gögle- (Çor.; DS)

mangra->manğır- (*Merzifon-Ama.; DS)

ögren->öğren- (*Kilis-Gaz.; Mar.; *Lebelibereket-Ada.; DS.)

ögse->ögse- (Or., Gir., Yoz.; DS.)

üğri-(l-, ş-, t-)>üğü- (Şaphane *Gediz-Kü.; Uzunkavak-Kas.; Apsarı-Çan.; *Ayancık-Sin.; *Çarşamba, Tekkeköy-Sm.; *Ünye, Danışman *Fatsa-Or.; *Şebinkarahisar, *Alucra, Nefsiköseli *Görece-Gir.; *Kelkit-Gm.; Siv.; *Bor-Ni.; DS)

VG̈V >Vğ̈V

ağula->ağula- (*Kandıra-Koc.; *Sürmene-Tr.; Gm.; Kesirik-Elz.; *Eşme-Uş.; *Bucak-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; *Bornova-İz.; *Gelibolu-Çkl.; Düz.; *Taşköprü, *İnebolu-Kas.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Artova-To.; *Arpaköy-Or.; *Alucra-Gir.; *Muradiye-Ri.; *Şavşat-Art.; *İğdır-Kar.; Va.; Elz.; Bit.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

ağızla->ağızla- (*Senirkent-Isp.; Bur.; Gaz.; *Ermenek-Kon.; *Anamur-İç.; Gelibolu-Çkl.; *Zile-To.; *Şarkışla-Siv.; Kü.; *Kurşunlu, Saray-Çan.; *Çal-Den.; *Ardanuç-Art.; *Ünye-Or.; DS)

ağırla->ağılla- (İncesu *Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; İsmetiye-Burs.; *Mutköyleri-İç.; *Elmalı-Ant.; *Mudurnu-Bo.; *Zile-To.; Kü. Yö. Ağz.; Es.; DS)

bağırsa-> bağırsa-(Den.; Diy.; Gaz.; DS)

bağırsa-> bağarsa- (Gaz.; DS)

bağışla->bağışda- (Ba.; Kar.; DS)

bögürle->bögürle- (Karamanlı *Tefenni-Bur.; DS)

buzagula->buzagıla- (*Yalvaç-Isp.; *Bucak-Bur.; Ay.; İsmetiye-Burs.; Berk-Bo.; *Piraziz-Gir.; *Siverek-Urf.; DS)

>bızağla- (Yoz.; DS)

büg->böğē- (*Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Torbalı-İz.; *Emet-Kü.; Çor.; Sin.; *Karaman, *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

>böğēt- (*Emet-Kü.; DS)

>buğē- (Saray-Çan.; DS)

>büğē- (*Acıpayam-Den.; *Bayramiç-Çkl.; Kas.; *Pınarbaşı-Kay.; *Hadın Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mersin-İç.; *Finike-Ant.; DS)

>büğ- (*Taşköprü-Kas.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

>büğnū- (*Pınarbaşı-Kay.; DS)

[çağır-]>ćíğır- (Ri. İl. Ağz.; 9/29)

çağıla- >çığıla-(t-) (Kar. İl. Ağz.; Hancık Türkmenleri)

çağıla->cağla- (*Gelendost-Isp.; *Acıpayam-Den.; Cumayanı-Zon.; *Kelkit-Gm.; *Nazimye-Tun.; Rumkuş-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

>çağılda- (Çor.; To.; Beşikdüzü, *Vakıkebir-Tr.; DS)

>cığılda- (Bozan-Es.; Gaz.; DS)

egir->eğir- (Bur.; DS)

>eğer- (Uzunmusa-Or.; DS)

ige->iğe-(ş-) (Bur.; Çor.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Afşin-Mar.; Siv.; Köşker-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Kozan-Ada.; *Fethiye-Mu.; *Bor-Ni.; *Saimbeyli-Ada.; DS)

köger->göğër- (*Dinar-Af.; *Şarkikaraağaç, Senirkent-Isp.; *Yeşilova, Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; *Susurluk-Ba.; Çkl.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Dü.; Bo.; Kas.; Sin.; Sm.; *Yusufeli-Art.; Kar.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ahlat-Bit.; *Keban-Elz.; *Darende-Mal.; Mar.; Hat.; *Gürün-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; Ni.; Kon.; *Mut-İç.; *Milas-Mu.; DS)

>goğër- (Tokat-Es.; *Bor-Ni.; DS)

>güğër- (*Yeşilova-Bur.; Ama.; Mal.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

mangra->mağar- (*Küre-Kas.; *Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; Kay.; Ni.; DS)

>mağır- (Kay.; Ni.; DS)

ögele->öğele- (Ant.; Ni.; DS.)

ögürle-(n-)>ögürle-(ş-) (*Yalvaç-Isp.; Yeşilova-Bur.; Den.; *İnegöl-Burs.; *Şavşat-Art.; *Ayaş-Ank.; İncesu-Kay.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; DS.)

G# >ğ#

ağ->ağ- (*Dinar köyleri-Af.; *Şarkikaraağaç, Söbüova aşireti *Gelendost-Isp.; Bur.; Acıpayam-Den.; Falaka, *Bayındır *Torbalı, İneçikler *Bergama-İz.; Kü.; Büyükyenice

*Osmaniye-Bil.; *Sivrihisar-Es.; *Kandıra-Koc.; *Gerede-Bo.; *İnebolu, *Cide-Kas.; Sin.; Irmarsırtı *Çarşamba-Sm.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; *Artova-To.; *Mesudiye köyleri, Arpaköy-Or.; *Alucra-Gir.; *Kilis-Gaz.; Mar. ve çevresi; Çepni *Gemerek, *Divriği, *Zara, *Gürün-Siv.; Sarıhamzalı *Sorgun, Bektaşlı *Boğazlıyan, Kötüboynul-Yoz.; *Avanos, Köşker-Kır.; Avşar ve Türkmen aşiretleri *Pınarbaşı, *Bünyan-Kay.; *Mucur-Nev.; *Bor-Ni.; Kızıllar, *Karaman, Koraşı *Akşehir, *Ereğli-Kon.; *Elmalı-Ant.; Ed.; *Bodrum-Mu.; Çomaklı, *Korkuteli-Ant.; *Alaşehir, *Turgutlu-Man.; *Tavşancıl *Gebze-Koc.; *Şereflikoçhisar-Ank.; DS)

boğ-(-lun-, tur-, dur-, ul-, un-, uş-)>boğ- (İz.; İç.; DS)

çığ->çığ- (Bozan, Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; Zon.; To.; Siv.; Ni.; DS)

çök->çöğ- (*Bolvadin-Af.; *Gerede-Bo.; *Kurşunlu-Çan.; Kas.; *Merzifon, *Ezine-Ama.; *Zile-To.; Siv.; Yoz.; *Kızılcahamam, *Ayaş-Ank.; Turan-Kay.; DS)

>çoğ- (*Kayal ve köyleri-Siv.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

eg->eğ- (Urf. Mrk. Ağz.; Uş. İl. Ağz., II-87, 64) (Siv.; DS)

ög-(tür-, ül-, ün-, üş-)> öğ- (Ezc.; *Çal-Den.; *Reşadiye-To.; Mar.; *Koyulhisar-Siv.; *Ermenek-Kon.; *Akkuş-Or.; *Senirkent-Isp.; *Bolvadin-Af.; *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; Kü.; Yoz.; Çor., Gir.; *Emet-Kü.; Kon.; DS.)

tığ->tığ- (*Menemen-İz.; Mar.; *Biga-Çkl.; Bayadı-Or.; *Terme-Sm.; Kas.; DS)

tüg-> düğ- (İğdecik, *Atabey-Isp.; Yayla *Tefenni-Bur.; Erz.; *Ahlat-Bit.; *Ağın-Elz.; Dastarlı *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; Güvenç-Kon.; *Korkuteli *Elmalı-Ant.; DS)

sağ-(ıl-, ın-, ış-, tur-)> sağ- (*İzmit-Koc.; *Merzifon-Ama.; Gir.; Gaz.; *Ermenek-Kon.; DS.)

ķ > ħ

ķ / > ħ /

Korkmaz, bu hadiseyi Anadolu'ya gelmiş Avşar ve Salur boylarıyla ilişkilendirerek gösterir (Korkmaz, 1971). Azerbaycan Türkçesiyle benzerlik gösteren bir ses hadisesidir.

adaķla->adaħla- (*Taşburun, *İğdir, Kızılçakçak *Arpaçay-Kar.; DS)

>ayaħlan- (Erz. İl. Ağz. s.32)

arıġla->arıħ- (Bur.; DS) Bu örnek ġ'nin ötümsüzleşmesiyle meydana gelmiştir. (arıġla->arıķla->arıħla-)

arķalan->arħala-(n-) (Tekke-Gm.; *Gürün-Siv.; *Eşme-Uş.; *Avşar ve Türkmen aşiretleri *Pınarbaşı-Kay.; Koyundere *Ahıska-Kar.; Elz.; DS)

başakla->başahla- (Zon.; Kay.; Siv.; Kır.; DS)

>başşahla- (Kay.; DS)

çelpeklen->çapahlan- (Art.; DS)

ķakla-(n-)>gahla- (Ama.; DS)

VķV>VħV

baķ-(ın-)>bahın- (Çor.; DS)

aġula- [>aķula-]>aħıla- (*Silifke-İç.; DS)

ķ#>ħ#

açık->acıħ- (Urf. Mrk. Ağz., 255-6; Kır. Yö. Ağz., XIX-9; Uluşiran *Şiran-Gm.; Sarıhamzalı *Sorgun-Yoz.; DS)

aķ->aħ- (Erz. İl. Ağz., s.19-28; Kır. Yö. Ağz.; XII/72; Urf. Mrk. Ağz.; s.255)

baķ->bah- (Kesirik-Elz.; Hasanoğlan-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

çak̇->çaḣ- (Kır. Yö. Ağz.; XI/79)

çık̇->çiḣ- (*Ahıska-Kar.; *Silifke-İç.; Gaz.; *Şavşat-Art.; DS) (Kır. Yö. Ağz.; XLIV/119)

kağ̇->kaḣ- (Ni.; DS)

kırk̇->gırḣ- (Kar.; DS)

koğ̇->goğ̇- (To.; DS)

korğ̇->gorḣ- (Kar.; İç.; DS)

>korḣ-(ala-) (Mu.; DS)

soğ̇>soğ̇- (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS.)

K > ğ

k/ > ğ/

sekri->seğri- (*Dinar-Af.; *Eğridir-Isp.; Sögüt, Honaz-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Tokat-Es.; Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Hacıilyas-Siv.; Ahırlı-Ank.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

VKV>VğV

bağır->bağır- (İz.; DS)

>bağırın- (Bo.; DS)

>bağrın- (Bo.; DS)

>beğir- (Isp.; Bur.; Den.; Ay.; Ba.; Çkl.; DS)

[çağış-]> çahşa-, çağşa- (Çor.; DS)

[çağıšta-]>çığıšta- (*Tefenni-Bur.; *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

>çağıšta- (*Bor-Ni.; DS)

çık-(ar-)>çığ-(ar-) (Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

ikıt->eğit- (Kar.; DS)

kık(ı)r->kığır- (Çkl.; İst.; Ada.; Siv.; Man.; DS)

>gığır- (Çor.; DS)

K#>ğ#

çık->çığ- (*Mihalıççık, *Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Yeşilova-Bur.; *Bartın-Zon.; To.; Siv.; Ni.; DS)

çök->çoğ- (*Kangal ve köyleri-Siv.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

çök->çöğ- (*Boldavin-Af.; *Gemerek-Bo.; *Kurşunlu-Çan.; Kas.; *Merzifon, *Ezine-Ama.; *Zile-To.; Siv.; Yoz.; *Kızılcahamam, *Ayaş-Ank.; Turan-Kay.; *Eğrigöz-Kü.; Bozan-Es.; *Suşehri-Siv.; *Bozdoğan-Ay.; *Gölpazarı-Bil.; Gaz.; *Lüleburgaz-Krk.; Barbara-Tk.; Honaz-Den.; *Senirkent-Isp.; *Eşme-Uş.; DS)

Yarı Sızıcılışma

#ç > #ć

[çağır-]>ćığır- (Ri. İl. Ağz.; 9/29)

çağ->ćak- (Ri. İl. Ağz.; 38/14; 51/112)

1.2.17. Geçişme

Bir ses olayının başka bir ses olayına bağlı olarak gerçekleşmesi hadisesidir.

đ > d, ğ, v, y, z

VđV>VdV

adağla->adakla- (And. Ağz.) (Sofular *Eğridir-Isp.; Devri *Bucak-Bur.; *Ahlat-Bit.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; Yerleşik çevresi-Mu.; DS)

uğu->uyut- (Bağlılı, Anamos *Eğridir-Isp., Koc., Düz., İst., Kas., *Kurşunlu-Çan., Sm., Hat.; *Mudanya-Burs.; DS.)

ḍ#>ğ#

küḍ->güğ- (Zeamet-Ad.; DS)

>güğü- (*Eğridir-Isp.; DS)

ḍ#>v#

“d/ > v/ değişmesi, geçişme sonucu meydana gelen, tarihî d/ [>z]>y/ değişmesinden sonra, bazı kelimelerdeki dudak seslerinin tesiri sonucu y/ vasıtasıyla ikinci bir geçişme hadisesine uğrayarak ortaya çıkmış, iki dereceli bir değişme durumundadır” (Turan, 2006: 36).

küḍ->güv- (*Şıran-Gm.; Ezc.; Kon.; Siv.; DS)

ḍ > y

ḍ/ > y/

Bu ses hadisesi; damaklılaşma, sızcılaşma, farklı organlı değişme hadiselerini içeren bir geçişme hadisesidir. Ortak Türkçe tanımının doğmasına sebep olmuştur.

kaḍran->kayran- (*Mut-İç.; DS)

>gayran- (İç.; DS)

VḍV>VyV

aḍakla->ayaḥlan- (Erz. İl. Ağz.; s.32)

aḍıḳla->ayıkla- (Sarıidris *Şarkikaraağaç-Isp.; Adacık *Vakfikebir-Tr.; Ri. ve çevresi; DS)

>ayıtla- (*Dinar-Af.; *Yalvaç, *Şarkikaraağaç-Isp.; Devri *Bucak, Kozağaç *Tefenni-Bur.; Moraca *Çal-Den.; *Bergama, *Urla-İz.; *Eşme ve çevresi-Man.; *İznik köyleri-Burs.; Tokat, Bozan-Es.; *Gerede-Bo.; *Safranbolu-Zon.; *Taşköprü, *İnebolu, Giremez *Araç-Kas.; Genek-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Gümüşhacıköy, *Merzifon-Ama.; *Artova-To.; *Ünye-Or.; *Alucra-Gir.; Tr. ilçe ve köyleri; Gm.; Ri. ve köyleri; *Hopa-Art.; *Aşkale-Erz.; Ezc.; Bit.; *Kilis-Gaz.;

*Afşin-Mar.; Hat.; *Gürün-Siv.; Çayırılı, Yaraşlı, *Haymana, *Ayaş-Ank.; Kır.; Nev.;
*Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut köyleri, *Tarsus-İç.; Mu.; *Babaeski-Krk.;
*Saray, Şahin *Malkara-Tk.; DS)

adıl->ayıl-, ayıl- (Erz. İl. Ağz. 01 111 01, 09 000 03)

[adığ-]>ayıl (Kır. Yö. Ağz., XLVI-43; Siv.-To. Ağz. Top. s.219-21)

adıır->ayır-, ayır- (Erz. İl. Ağz. III.c., s.32-38)

>ayi- (Gün.-Bat. And. Ağz. Fon., s.18-3)

>ayirt- (Mar.; DS)

>ayirt- (Ri. İl. Ağz., 35/4)

>ayriş- (Ri. İl. Ağz. 11/163)

bedü->beyi-(n-) (Ri.; DS)

bedükle->böyükle- (İç.; DS)

boğu->boya- (*Mudurnu-Bo.; *Merzifon-Ama.; *Mesudiye-Or.; Tr.; *Elmalı-Ant.; DS)

buğ->buyu- (*Urla-İz.; *Reyhanlı-Hat.; *Erciş-Va.; *Haymana-Ank.; Kır.; Ni.; DS)

>bıy- (İlbadi-Den.; *Alaşehir-Man.; *Beyoğlu-İst.; *Divriği-Siv.; DS)

>buy- (Kü.; Bo.; *Araç-Kas.; Çor.; Çan.; Man.; Ank.; Kon.; Ada.; DS)

>büyü- (*Fatih-İst.; DS)

kağ>gay- (*Nazilli-Ay.; *Biga-Çkl.; Mühye, *Ayaş-Ank.; Kar.; Kır.; *Bor-Ni.; *Ereğli-
Kon.; DS)

>kay-(ıt-) (Ama.; *Doğubayazıt-Ağ.; *Erciş-Va.; *Bor-Ni.; *Kadınhanı-Kon.;
*Ahlat-Bit.; DS)

kağışla->kayışla- (Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; DS)

keç->gey- (Den.; Gir.; Düz.; Zon.; Ri.; Hat.; DS)

kıdığla->kıyla- (To.; Mu.; Ama.; DS)

>gıyla- (Gir.; DS)

>kıyla- (Düz.; DS)

uğın->uyun- (*Alaşehir-Man., Rumeli göçmenleri-Ed.;Ba. ve çevresi;Rumeli göçmenleri-İst.; Mar.; DS.)

đ#>y#

koğ->koy- (*Dinar-Af.; Bur.; *Acıpayam-Den.; Man.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Gaz.; Ank.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

>goy- (Sm.; Kar.; Yoz.; Isp.; Den.; Ay.; Ank.; Ni.; DS)

köç->köy- (Ank.; Kon.; Tr.; DS)

>göy- (Gir.; Ni.; Isp.; DS)

>küy- (*Reşadiye-To.; DS)

küğ->küy- (*İnebolu-Kas.; *Kavak-Sm.; *Çubuk-Ank.; Kon.; *Feke-Ada.; *Mut-İç.; *Alanya-Ant.; Ünür-Çan.; *Merzifon-Ama.; Havza-Sm.; *Reşadiye-To.; DS)

>güy- (*Şarkikaraağaç, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova-Bur.; İz.; *Susurluk-Ba.; *Lapseki-Çkl.; Elz.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

đ > z

đ / > z/

kedle->gezle- (Ba.; *Biga-Çkl.; Ama.; Or.; Ni.; Krk.; Tk.; DS)

ağna->aznaş- (İncesu *Dinar-Af.; Gönenköy-Isp.; Varay-Ama.; Hisarcık *Yayladağı-Hat.; Hamurcu, İncesu, Avşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; *Ermenek-Kon.; *Karaisalı-Ada.; Aslanköy-İç.; *Erciş-Va.; Yoz.; *Bor-Ni.; Görmel, Çukurbağ *Ermenek-Kon.; DS)

VdV>VzV

ağakla->azakla- (And. Ağz.) (Mu. Ağz. I/10-13; *Bozdoğan-Ay.; *Yatağan ve köyleri-Mu.; DS)

d# > z#

bud->buz- (*Susurluk-Ba.; Salarha-Ri.; *Yıldızeli-Siv.; *Milas-Mu.; DS)

G > v, y

G/>v/

koğsa->kovsa- (Burs.; İ.; Krk.; DS)

VGv>VvV

ağula->avula- (Düz.; *Zile-To.; *Gemerek-Siv.; Sarıhamzalı *Sorgun-Yoz.; DS)

büg->büve- (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Çivril-Den.; Koc.; avuşlu-İst.; *Tosya-Kas.; *Ünye-Or.; *Polatlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Kozan-Ada.; İ.; *Korkuteli-Ant.; *Saray-Tk.; *Babaeski-Krk.; DS)

>büvetle- (*Bakırköy-İst.; Yoz.; DS)

>büvet- (*Mustafakemalpaşa-Burs.; *Saray-Tk.; DS)

>büv- (Misis-Ada.; DS)

ağıla->cavla- (Rumkuş-Ada.; DS)

kağur->gavur- (Sm.; Kar.; Kesirik-Elz.; Hasanoğlan-Ank.; *Ermenek-Kon.; DS)

köger->göver- (*Emirdağ-Af.; *Acıpayam-Den.; *Kuşadası-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; Düz.; *Çaycuma-Zon.; Sin.; *Kilis-Gaz.; *Koyulhisar-Siv.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Osmaniye-Ada.; *Bodrum-Mu.; DS)

>güver- (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Şebinkarahisar-Gm.; *Gürün, *Divriği-Siv.; Kay.; Kır.; *Bodrum-Mu.; DS)

>gover- (*Bor-Ni.; DS)

ögütle->üvütle- (*Tavşanlı-Kü.; Es.; *Bor-Ni.; *Mersin-İç.; DS.)

G# > v#

ağ->av- (*Bozdoğan-Ay.; Bolamar-Or.; *İlgın-Kon.; DS)

büg->böv- (*Şarkikaraağaç-Isp.; DS)

ög->öv- (Kü.; Isp.; Kü.; Den.; Gir.; DS)

G > y

G/ > y/

ağla->ayla- (Sm.; *Zara, Türkmenlere *Yıldız-Siv.; Burs.; Ama.; Kay.; Bayat
*Emirdağ-Af.; Çukurbağ *Ermenek, Uğurlu, Görmel, Karaçay aşireti, Başhöyük
*Kadınhanı-Kon.; DS)

bağla->bayla- (Bo.; To.; DS)

çığrı->çiyrit- (Es.; Erz.; *Afşin-Mar.; DS)

igle->iyle- (*Yalvaç-Isp.; *Çal-Den.; *Kadirli-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

VGv > VyV

büg->böyü- (*Çıldır-Kar.; DS)

>büye- (*Torbalı-İz.; Çkl.; Kü.; DS)

>böye- (Sarıdris-Isp.; Armutlu-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Simav-Kü.; *Boyabat-
Sin.; *Vezirköprü-Sm.; DS)

köger-> göyer- (Elz.; DS)

egir->eyir- (*Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; *Ayaş-Ank.; DS)

ige-(ş-)>iye-(ş-) (*Bayramiç-Çkl.; *Afşin-Mar.; *Yerköy-Yoz.; *Osmaniye-Ada.; DS)

kağur->goyur- (*Sarıkamuş-Kar.; DS)

koğer->göyer- (Elz.; Ez.; DS)

ögütle->üyütle- (Isp.; *Urla-İz.; *Bor-Ni.; *Korkuteli-Ant.; DS.)

G# > y#

ög->öy- (*Eğridir-Isp.; *Safranbolu-Zon.; *Araç-Kas.; Sm.; *Niksar-To.; *Akkuş-Or.; Gir.; *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; Kon.; *Mut-İç.; Bur.; Ank.; *Ahıska-Kar.; *Marmaris-Mu.; DS)

söğ->söy- (Gir.; DS)

>süy- (*Karaburun-İz.; *Ermenek-Kon.; *Serik-Ant.; DS)

teg->tey- (*Eğridir-Isp.; *İlgın-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

>dey- (*Şiran-Gm.; Ri.; Ezc.; *Hozat-Tun.; DS)

tüg->düy- (Ank.; DS)

w > ğ, y

VwV>VğV

suwar->suğar- (*Hozat-Tun.;DS)

w#>ğ#

kow->goğ- (Gir.; DS)

w# > y#

éw->iy- (Ahiköy-Mu.; DS)

sew->süy- (*Reşadiye-To.; DS)

>söy- (*Ahıska-Kar.; DS)

1.2.18. Erime

d# > Ø

sid->sī- (Çanlılı *Ayaş-Ank.;DS)

G > Ø

G / > Ø

ağna->ana- (Kuşbaba *Bucak-Bur.; *Çal-Den.; *Maçka-Tr.; *Ermenek-Kon.; *Silifke, *Mut-İç.; *Korkuteli-Ant.; DS)

>āna- (*Susurluk-Ba.; *Silivri-İst.; *Meriç-Ed.; DS)

arığla->arıla- (*Keçiborlu, *Senirkent-Isp.; *Taşköprü-Kas.; Gm. ve köyleri; *Bor-Ni.; Çalılı-Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Tarsus-İç.; *Korkuteli-Ant.; *Navlu *Yeşilova-Bur.; Hırka *Tavas-Den.; Çeltikçi-Bur.; DS)

azığla->azıla- (Mu.; DS)

bağla->bāla- (Sm.; Gaz.; DS)

ığla->āla- (Uş. İl. Ağz., I-2, 86; III-95-33; Or. İl. Ağz.; 49/150; Kü. Yö. Ağz.; Mu.; Ağz.; I. Kır. Yö. Ağz.; IV/56)

G#>Ø

ag->ā- (Kır. Yö. Ağz.; XII/14; Siv.-To. İl. Ağz. Top.; To., s.218; Bur.; Den.; Ank.; Mu.; DS)

k / > Ø

eksü->esi-(l-) (*Eğridir-Isp.; *Bucak-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Çor.; *Keban-Elz.; Urf.; Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Saimbeyli-Ada.; *Mut-İç.; *Serik-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

l > Ø

l / > Ø

çelpeklen->çapañlan- (Art.; DS)

tangla->dana- (Zon.; *Daday-Kas.; Sin.; *Ünye-Or.; *Şarkışla-Siv.; Yoz.; *Kalecik-Ank.; DS)

l#>Ø#

al->ā- (Kır. Yö. Ağz., XII/14; Siv.-To. İl. Ağz. Top.; To.,s.218; Bur.; dEn.; Ank.; Mu.; DS)

m# >Ø

çöm->çö- (Çanılı *Ayaş-Ank.; DS)

r > Ø

r/>Ø/

artın->adın- (*Bozdoğan-Ay.; DS)

çarla->cıla- (*Torbalı-İz.; *Gemlik-Burs.; *Reşadiye-To.; Karaçay aşireti *Kadınhanı-Kon.; Pazarcık-Krk.; DS)

çert->çıt- (Uluşiran-Gm.; DS)

kurşa->guşan- (Düz.; Bo.; DS)

r#>Ø#

alar->alā (*Alaşehir-Man.; DS)

v/,w/>Ø

sövla->söle- (Hasanoğlan-Ank.; DS)

suwla->sula- (Sm.; DS)

1.2.19. Göçüşme

1.2.19.1. Ünlü- ünsüz göçüşmesi

/ar/ > /re/

kabar->gübre- (*Emirdağ-Af.; DS)

/ra/ > /ar/

mangra->mankır- (*Gelendost, *Yalvaç-Isp.; *Mecitözü-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; *Ereğli-Kon.; DS)

>mağar- (*Küre-Kas.; *Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; Kay.; Ni.; DS)

>mağır- (Kay.; Ni.; DS)

>makır- (*Reşadiye-To.; DS)

/el/ > /le/

çerle->cerel- (*Afşin-Mar.; DS)

1.2.19.2. Ünsüz-ünsüz göçüşmesi

/gn/ > /ng/

ağna->angala- (Orhaniye *Marmaris-Mu.; DS)

>angla- (Cumayanı-Zon.; DS)

/ğr/ > /rg/

ağrı->argı-(t-) (Urf. Mrk. Ağz.; Gaz.; DS)

ögren->örgen- (Kas.; DS)

/ks/ > /sk/

ökse->ösge- (Mal.; DS.)

>özke- (Kas., İç.; DS.)

/ln/ > /nl/

kulna->kunla- (*Acıpayam-Den.; Ay.; Karacabey-Burs.; *Bornova-İz.; *Beşiktaş-İst.; *Daday-Kas.; Çor.; *Ayaş-Ank.; *Avanos-Nev.; Osmaniye-Ada.; *Anamur-İç.; Ant.; Ed.; DS)

>gunla- (İst.; Ank.; DS)

/rg/ > /gr/

ırğa->iğra-(la-) (*Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Şiran-Gm.; Afşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Osmaniye-Ada.; *Ermenek, *Beyşehir-Kon.; DS)

>iğra-(la-) (Ni.; DS)

/rl/ > /lr/

çerle(n)->çeler- (*Alaşehir-Man.; Alayunt-Kü.; Bozan-Es.; Kurugöl-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Aksaray, *Akseki-Ant.; *Eğridir-Isp.; Çerçin-Bur.; *Anamur-İç.; Çiçekli-Mu.; *Eşme-Uş.; *Kula-Man.; Gögebakan aşireti *Pınarbaşı, *İncesu-Kay.; Gerdan-Ada.; *Mut-İç.; *Gürün-Siv.; Çivril-Den.; Kıbrıscık-Bo.; *Göksun-Mar.; *Bozdoğan-Ay.; Ba.; *Sandıklı-Af.; *Acıpayam-Den.; *Hekimhan-Mal.; *Ünye-Or.;

/rv/ > /vr/

karva->kavra- (Isp.; Den.; Ama.; To.; Siv.; Ank.; İz.; Krk.; DS)

>gavla- (Sm.; Gm.; Bur.; DS)

/tr/ > /rt/

kutrar->kurtar- (Ba.; *Akyazı-Sk.; Düz.; *Develi-Kay.; *Bor-Ni.; DS)

>kortar- (Es.; Siv.; DS)

>gurtar- (Ni.; DS)

1.2.2.20. Ünsüz Kaynaşması

ng > ŋ

“ñ ünsüzü, bugün Batı Grubu ağızlarında korunurken, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında değişerek veya düşerek kaybolmuştur (Karahan, a.g.e.:19)”.
anğır->añır- (*Şarkikaraağaç, *Keçiborlu-Isp.; *Çivril, *Bekilli, *Çal-Den.; *Bayındır köyleri-İz.; *Emet-Kü.; *Merzifon-Ama.; Çan.; *Artova, *Zile, *Niksar-To.; *Görel-Gir.; Tr.; *Kilis-Gaz.; *Antakya-Hat.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Gündoğmuş-Ant.; *Marmaris *Fethiye-Mu.; DS)

belingle->beliŋe- (*Mut köyleri-İç.; DS)

çingla->çiŋile- (*Bucak-Bur.; *Çivril-Den.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Gm.; Gaz.; *Bor-Ni.; *Senirkent-Isp.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; DS)

köngülle->gaŋüllen- (*Bor-Ni.; DS)

mengze-:benze- (İç.; DS)

mungad-<buñal- (Gir.; Tr.; Mu.; DS)

<boñal- (Kar.; Hat.; DS)

ong-> oñ- (*Senirkent-Isp.; *Acıpayam-Den.; Ay.; Düz.; Bo.; *Daday-Kas.; Sm.; *Ezine-Ama.; *Reşadiye-To.; *Görece-Gir.; Tr.; Gaz.; Mar.; *Akseki-Ank.; Ant.; *Fethiye-Mu.; Bur.; DS.)

tonguş->doñuş- (*Silifke-İç.; DS)

1.2.21. Ünsüz Ayırışması

/ng>[ŋ>g]> ğ/

Bu ses hadisesi ayırışma ve g>ğ sızıcılaşmaları ile gerçekleşmiştir.

angar->ağar- (Siv.; Isp.; DS)

belingle->beğille- (*Çal-Den.; DS)

>beğirle- (*Cide-Kas.; DS)

mangra->mağar- (*Küre-Kas.; *Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; Kay.; Ni.; DS)

>mağır- (Kay.; Ni.; DS)

/ng>[ŋ>ng>g]>K/

Bu ses hadisesi de konson ayırışması ve g>k ötümsüzleşmesiyle meydana gelmiştir.

belingle->belekle- (*Lapseki-Çkl.; DS)

mangra->makır- (*Reşadiye-To.; DS)

ng>[ŋ]>n

belingle->belinle- (*Sandıklı-Af.; *Eşme-Uş.; *Keçiborlu-Isp.; *Bucak, *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Savaştepe-Ba.; *Gelibolu, *Bayramiç-Çkl.; Kü.; Aşağınlıca-Es.; *Kandıra-Koc.; Yeniköy-İst.; Çan.; Çor.; *Kavak-Sm.; Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Refahiye-Ezc.; *Koyulhisar-Siv.; Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek, *Karaman-Kon.;

*Mut, *Gülner-İç.; *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

>belenle- (*Yeşilova-Bur.; *Çivril-Den.; *Akseki-Man.; *Lapseki-Çkl.; Kü.; *Merzifon-Ama.; *Gürün-Siv.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Akseki-Kon.; *Gündoğmuş-Ant.; Fadılca-Mu.; Ds)

>belinle- (Yeniköy-İst.; *Şebinkarahisar-Gir.; DS)

>belinne- (*Emet-Kü.; *Şiran-Gm.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

>belünle- (*Reşadiye-To.; DS)

kenge->gene-(ş-) (Ama.; Kar.; Ağ.; DS)

sing-(dür-/ür-/ir-, iş)>sin- (Bayat *Emirdağ-Af.; Sin., *İskilip-Çor., Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı, Büyükçaylı *Dört Yol-Hat., Kır., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., Meydan, Navdalı *Mut-İç.; DS.)

tangız->danız- (*Mersin-İç.; DS)

tangla->tanla- (Çan.; Siv.; Ank.; Tepelice *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Fethiye-Mu.; *Afşin-Mar.; Köşker-Kır.; *Ürgüp-Nev.; DS)

>danla- (*Dinar-Af.; *Ulubey-Uş.; *Yalvaç-Isp.; *Buldan, *Çal-Den.; Çor.; *Gemerek-Siv.; *Bünyan-Kay.; Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

>dana- (Zon.; *Daday-Kas.; Sin.; *Ünye-Or.; *Şarkışla-Siv.; Yoz.; *Kalecik-Ant.; DS)

teng->ten- (İncesu-Kay.; Kır.; *Ermenek-Kon.; Ama.; Nev.; Yoz.; DS)

/ng/> y/

Karahan bu ses hadisesi ile ilgili olarak “ñ >g>ğ” değişmesinin daha ileri safhası olan bu akıcılaşma hadisesi bir Kıpçak şivesi özelliği olup, Eski Türkçe dönemine ait metinlerde de tespit edilmiştir” şeklinde görüş beyan etmektedir (Karahan, a.g.e.:22).

songda->soyla- (Çanlılı *Ayaş-Ank.; *Acıpayam-Den.; *Datça, *Milas-Mu.; DS)

1.2.22. Damaklılaşma

n/>η/

ene->eηe- (*Emirdağ-Af.; Ba.; Çan.; DS)

kulunla->goluηla- (Ama.; DS)

ön->öη- (*Sandıklı, *Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Çeşme-İz.; Ba.; Mar.; *Kayadibi-Gir.; *Dört Yol-Hat.; *Mucur-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Kozan-Ada.; *Mut-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

1.2.23. Damaklılığı kaybetme

w > v

w/>v/

awla->avla- (Akçakoca-Düz.; Danışman *Fatsa-Or.; Çanılı *Ayaş-Ank.; Oğuz *Acıpayam-Den.; DS)

ewdi->ivdi- (*Divriği-Siv.; Boynuyğun-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

ewlen->övlen- (Kar.; DS)

ewsin->evsin- (Elz.; Mal.; Siv.; Ank.; *Afşin-Mar.; *Fethiye-Mu.; *Çakır-Af.; *Bozdoğan-Ay.; DS)

ewze->evzi-(n-) (*Çivril, *Çan-Den.; *Bozdoğan, *Emirdağ-Ay.; *Kula, *Alaşehir-Man.; *Uluborlu, *Senirkent-Isp.; Uş.; İz.; DS)

kewre->gevre- (Erkisin *Yusufeli, *Şavşat-Art.; Ada.; *Kurşunlu-Çan.; Kü.; Ank.; Afşar *Pınarbaşı-Kay.; *Tirebolu-Gir.; *Şiran-Gm.; *Ağın, *Keban-Elz.; DS)

kewşe->gevşe- (*Bartın-Zon.; *Kurşunlu-Çan.; *Artova-To.; Or.; *Görece-Gir.; Tr.; *Kelkit-Gm.; Ri.; *Yusufeli-Art.; Kar.; Siv.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; Ni.; DS)

sawla-(ş-)>savla- (Bayat *Emirdağ-Af.; *Çal-Den.; DS)

söwle->sövle- (*Akçakoca-Düz.; DS)

VwV>VvV

çewür->çevür- (*Divriği-Siv.; DS)

küwen->kıvan- (*Demirci-Man.; *Bandırma-Ba.; Kü.; Kıbrısık-Bo.; Bozan-Es.; *Derbent-Koc.; Çor.; Mal.; Yoz.; *Ayaş, *Çubuk-Ank.; *Genezin-Kır.; *Avanos-Nev.; *Ereğli-Kon.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; *Şabanözü-Çan.; DS)

>kuvan- (Bil.; DS)

>güven- (Isp.; *Buldan, Acıpayam-Den.; *Bartın-Zon.; Çan.; Havza-Sm.; *Ezinepazarı-Ama.; Elz.; *Akyazı-Sk.; DS)

sawıl->savıl- (*Yukarıseyit-Çal.; Bayat-Den.; Kuzköy *Bucak-İz.; *Bozdoğan-Ay.; DS)

sewün->sövün- (*Silifke-İç.; DS)

suwa-(ş-)>suva-(ş-) (Gaz.; *Afşin-Mar.; *Antakya-Hat.; *Bor-Ni.; DS)

suwar->suvar- (Isp.; Den.; *Ödemiş, *Bergama-İz.; Ba.; Düz.; Kas.; Gm.; *Yusufeli-Art.; Kas.; Erz.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; Urf.; *Kilis-Gaz.; *Polatlı-Ank.; Nev.; *Bor-Ni.; DS)

>sıva-(ş-) (*Dinar-Af.; *Alaşehir-Man.; Burs.; Düz.; Bo.; *Akyazı-Sk.; *Taşköprü-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Bağlıca *Ardanuç-Art.; *Koyulhisar-Siv.; *Ayaş-Ank.; DS)

tawuşla->davuşla-(n-) (*Kadirli-Ada.; DS)

w#>v#

aw->av- (*Bozdoğan-Ay.; Gavraz, Bolaman-Or.; *İlgın-Kon.; Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

ew->ev-(dir-, iş-) (*Dinar, *Bolvadin-Af.; *Keçiborlu, *Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Bucak, *Tefenni, *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam, Honaz, Kösten-Den.; *Bergama, *Bayındır, Kızılbahçe, *Bornova-İz.; Ba.; *İnegöl-Burs.; *Söğüt, *Bozüyük-Bil.; Tokat, *Sivrihisar-Es.; *Mudurnu-Bo.; İst.; *Safranbolu-Zon.; *Araç, *İnebolu-Kas.; *Saray, Kavak-Çan.; *İskilip, *Sungurlu-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon, Zana-Ama.;

*Reşadiye-To.; *Fatsa, *Ünye-Or.; *Görece, *Piraziz-Gir.; *Vakfikebir-Tr.; *Şiran, *Kelkit-Gm.; Kar.; Erz.; Ezc.; Diy.; *Keban-Elz.; *Pötürge, *Darende-Mal.; *Göksun-Mar.; *Dört Yol-Hat.; *Gürün, *Gemerek, *Kangal-Siv.; *Boğazlıyan-Yoz.; *Ayaş, *Nallıhan, Köşker-Ank.; Köşker-Kır.; Türkmen aşireti *Bünyan-Kay.; *Avanos-Nev.; Ni.; *Karaman *Fethiye-Mu.; Uşum *Yusufeli-Art.; DS)

>evedle- (*Tavas-Den.; *Nazilli-Ay.; *Kırkağaç-Man.; *Yeşilova-Bur.; *Vakfikebir-Tr.; *Ardanuç-Art.; Ezc.; *Fethiye-Mu.; DS)

>iv- (İz.; *Söğüt-Bil.; Bozan-Es.; Düz.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *Osmançık-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Kelkit-Gm.; Erz.; Mal.; *Elbistan-Mar.; *Gürün-Siv.; *Keskin-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Finike-Ant.; Çkl.; *Ula-Mu.; *Kilis-Gaz.; DS)

kew->gev- (*Dinar-Af.; *Gelendost, *Yalvaç-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; Ba.; Kü.; Tokat-Es.; Kas.; Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; To.; *Akkuş-Or.; *Alucra-Gr.; Siv.; Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke-İç.; *Elmalı-Ant.; Mu.; DS)

kow->kov-(uş-) (Sm.; Ank.; Ni.; Hat.; İç.; DS)

1.2.24. Başkalaşma

/nl/>/ml/

Bu örneklerde "u" dudak ünsüzünün tesiriyle l>m ses olayı gerçekleşmiştir.

kulunla->kulumla- (*Kırkağaç-Man.; DS)

kulna->gımla- (Mal.; DS)

1.2.25. İkizleşme

Bu ses olayı açıklık uyumu gereğidir.

l/>ll/

tabala->taballa- (Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

>daballa- (*Gazipaşa-Ant.; DS)

s/>ss/

yasıla->yassıla- (*Erciş-Va.; DS)

ş/>şş/

başakla->başşahla- (Kay.; DS)

>başşakla- (Çan.; Siv.; Kay.; Nev.; Ni.; Kon.; Mu.; DS)

eşgeklen->>eşşeklen- (*Bor-Ni.; DS)

1.2.26. Nazalizasyon

#b>#m

ban->man- (*Darende-Mal.; Siv.; *Şereflikoçhisar-Ank.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Alaşehir-Man.; *Emet-Kü.; DS)

bangra->mankur- (*Gelendost, *Yalvaç-Isp.; *Mecitözü-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; *Ereğli-Kon.; DS)

>mağar- (*Küre-Kas.; *Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; Kay.; Ni.; DS)

>mağır- (Kay.; Ni.; DS)

>makır- (*Reşadiye-To.; DS)

<manğırda- (*Şarkışla-Siv.; DS)

>manğır- (*İnegöl-Burs.; *İskilip-Çor.; Ama.; Ezc.; *Bala-Ank.; DS)

<manğırda- (Elecik-Ank.; DS)

>manğır- (*Merzifon-Ama.; DS)

>mankırda- (*Ardanuç, *Şavşat-Art.; DS)

BÖLÜM 2. ANLAM BİLGİSİ

“Doğrudan doğruya anlam konusuna eğilen çalışmalar ve anlambilim adında bir alanın belirmesi oldukça yenidir. Dilin doğrudan doğruya anlam yönüne eğilen bir inceleme alanı olarak doğuşunu Alman dilcisi H. Reisig’e borçluyuz. 1826-27 yıllarında Latin Dilbilimi Üzerine Dersler’i hazırlarken Yunanca *semasia* “anlam” sözcüğünden türettiği *semasiologie* terimiyle bu alanı adlandıran Reisig, konuya ilişkin sorunlar üzerinde uzun uzadıya duruyordu.

Anlam, bir dili konuşan insanların zihninde; kelimenin sözlükte karşılanan şekliyle ortak veya birbirine çok yakın kavramlar oluşturmasıdır”(Selçuk, 2000: 2).

Anlambilimi ise, dilin anlam yönünü inceleyen bilim, olarak tanımlanmaktadır. (Aksan; 1999;20)

Bu bölümde, filerin Dîvân’ dandaki anlamları ile bugün Anadolu ağızlarındaki anlamları karşılaştırılmış ve geçirdikleri anlam değişimleri belirlenmiştir.

2.1. Anlam Özellikleri Kaydedilen; Fakat Çeşitli Nedenlerle Anlam Değişimleri İncelemesinin Dışında Kalan Fiiller

2.1.1. Şekilce Eşleşmiş; Fakat Anlamca Eşleşmemiş Fiillerin Anlam Özellikleri

Sadece Şekilce Eşleşmiş Fiillerin Anlam Özellikleri

Bu bölümde şekil bakımından eşleşmiş; fakat anlamları arasında ilgi bulunmayan fiiller verilmiştir.

ağıkla- fiili DLT’te “şaşalamak” anlamındayken ağızlarda “bir meseleyi incelemek, soymak” anlamlarını karşılamaktadır. (Bkz. 1. Dereceden Anlam Genişlemesi)

arta- fiili DLT’te “bozulmak, kötüleşmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “artıp kalmak, bir aile efradından birkaçı, öldükten sonra sağ kalmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bur- fiili DLT’te “kokmak -iyi-, buğusu yükselmek, buğulanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “darılmak, kıskanmak; çevirmek; sancımak (karın hakkında)” anlamlarında kullanılmaktadır.

çap- fiili DLT’te “yüzmek, arı çamurla sıvamak; vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “koşmak, ivmek; köpek havlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çığrit- fiili DLT’te “çiğnetmek; çiğneterek; işte pişirmek -insan için” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “nefret ettirmek” anlamında kullanılmaktadır.

elikle- fiili DLT’te “alay etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “büyütmek; babasız, annesiz çocuğu alıp evlat edinmek büyütme; beslemek; beklemek” anlamları karşılanmaktadır. (Bkz. Dîvân’da Ek Almış Haliyle, Ağızlarda Kök Halinde Karşılaşılan Fiiller)

ert- fiili DLT’te “geçmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “kurtarmak ve köpek havlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ıl- fiili DLT ’te “inmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekil “uykuya dalmak, uyuklamak” anlamında kullanılmaktadır.

karala- fiili DLT ’teki “karalamak, pislemek” anlamlarının yanı sıra ağızlarda “kesici araçların ağzını bilemek” anlamında kullanılmaktadır.

kaşla- fiili DLT ’te “kaş, germeç yapmak, kaşa vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “yünü iki kat yapıp bükme” anlamında kullanılmaktadır.

kirlen- fiili DLT ’te “kirlenmek” anlamındayken ağızlarda “dönme” anlamında kullanılmaktadır.

közger- fiili DLT’te “göndermek, görüştürme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “buğday, toprak vb. şeyleri iri gözlü kalburdan elemek” anlamında kullanılmaktadır.

kuşla- fiili DLT’te “kuş avlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “zorlamak, omuzlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kül- fiili DLT’te “gülmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “el ve ayaklarını bağlamak” anlamında kullanılmaktadır.

küs- fiili DLT’te “küsmek” anlamındayken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “yoğurt tutmamak” anlamında kullanılmaktadır.

op- fiili DLT’te “höpürdeterek içmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “yer altı suları ya da deprem nedeniyle toprak çökmek; koymak” anlamlarında kullanılmaktadır.

owun- fiili DLT’te “oğuşturmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “topaç hızlı dönerken sesi kesilerek bir noktada durur gibi olmak; eritilen yağın dumanı çıkmaya başlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ög- fiili DLT’te “öğmek, sena etmek” anlamlarına gelirken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ karıştırmak; emmek; kömür yavaş yavaş yanarak kor durumuna gelmek” anlamların da kullanılmaktadır. (Bkz. 2. Dereceden Anlam Genişlemesi)

ör- fiili DLT’te “belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek -bulut-” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise bu şekliyle karşılaşılan ör- fiili “yapmak; türkü söylemek; köpek havlamak; gözetlemek, pusuya düşürmeye çalışmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

örüle- fiili DLT’te “ayakta kesmek, boğazlamak” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda fiil bu haliyle “tepeleme doldurmak; gece uyuyamayan kimse kalkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ötür- fiili DLT’te “hatırlatmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise bu şekliyle “ishal, sürgün olmak; kimse görmeden almak, aşırarak; ilkbaharda sürülmüş tarlalar kendiliğinden göz göz çamur olmak” anlamlarına gelmektedir.

özekle- fiili DLT’te “şah damarını kesmek, şah damarına vurmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise fiil, bu şekliyle “derleyip toparlamak, dağınık olan şeyleri düzenlemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sawıl- fiili DLT’te “savulmak, -güneş- inmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu şekliyle “değirmen boş durmak, değirmenin suyu kesilmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sawla-(ş-) fiili DLT’te “söylemek, atalar sözü söylemek” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda ise bu şekliyle fakat fiil kökü temeliyle “başından savuşturmak, atlatmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

septür- fiili DLT’te “çeyizlemek, çeyizle güveyin evine göndermeği emretmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “ayakta işemek” anlamında kullanılmaktadır.

suwal- fiili DLT’te “sulanmak, su verilmek, su saçılmak” anlamlarına gelirken ağızlarda “azalmak” anlamında kullanılmaktadır.

talkalan- fiili DLT’te “koruklamak, salkım koruk olmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “başı dertte olmak, telaşa düşmek” anlamında kullanılmaktadır.

taw- fiili DLT’te “tasarruf etmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise “uyuşmak (ayak için)” anlamında kullanılmaktadır.

tenger- fiili DLT’te “iki şeyi birbirine denkleme, denkleştirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “yuvarlanmak” anlamında kullanılmaktadır.

temle-[*] fiili DLT’te “tırkazlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “rahat etmek, sefa sürmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüngit- fiili DLT’te “eğmek, baş eğmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda tüngüt-şekliyle “hoplatmak, atlatmak, sıçratmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüple- fiili DLT’te “dipleme, kökten aramak” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “korkudan yada heyecandan yürek çok çarpmak” anlamı karşılanmıştır.(Bkz. Çok yönlü değişme)

uban- fiili DLT’te “gizlenmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “oyalanmak” anlamı karşılanmaktadır.

uçuk- fiili DLT’te “sonuna varmak” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “görünmek” anlamı karşılanmaktadır.

ulı- fiili DLT’te “ulumak” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “çürümek, ezilmek, kokmak” anlamları karşılanmaktadır.

uşakla- fiili DLT’te “koğlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “doğurmak” anlamını karşılamaktadır.

üdü- Düzelt. ödü- fiili DLT’te “seçmek, üstün tutmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda ödü- şekliyle “koşturmak, hızlandırmak; davar ve sığırı sağarken yavruyu biraz emzirtip çekerek sütün inmesini sağlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üle- fiili DLT’te “dağıtmak, yaymak, üleştirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “yavaşça sallamak; balta, bıçak vb. nesnelere sivriltmek, bilemek” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmemiş; Fakat Kök Anlamı Bakımından Eşleşmiş Fiiller)

ürk- fiili DLT’te “ürkmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “yıkılmak, çökmek; yara başka yerlere sıçramak; sırçan denilen iğden çıkma bükülmüş iplik topağı birbirine karışmak, dolaşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yarla- fiili DLT’te “tükürmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “bağışlamak, korumak” anlamları karşılanmaktadır.

yarsı- fiili DLT’te “murdar bulmak ve öğrenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “benimsemek, bağlanmak; korumak, yardım etmek; beğenmek, hoşlanmak, imrenmek, istemek; çok sevmek; göreceği gelmek, özlemek; bir şeyi bir işi yapmaya heveslenmek yapmaya başlamak; yün örmek” anlamları karşılanmaktadır.

yamraş- fiili DLT’te “kuzular anaları ile karışmak” anlamında kullanılırken aynı şekilde “yan gelip yatmak, tembellik yapmak, işi savsaklamak; yerleşip kalmak, çevresini tedirgin etmek; bir yere biçimsiz oturmak” anlamları karşılanmaktadır.

yayığ- fiili DLT’te “yaz olmak, baharlaşmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “çekinmek; yerinden, yuvasından uzaklaşmak, soğumak, tedirgin olmak” anlamlarını karşılamaktadır.

yığ- fiili DLT’te “yığmak, toplamak, bir şeye engel olmak, alıkoymak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “dileğini geri çevirmek” anlamı karşılanmaktadır.

yokla- fiili DLT’te “yükselmek, çıkmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde “nişanlılar ve aileleri birbirlerine armağan vermek; hastalık, ara ara belirlemek” anlamları karşılanmaktadır.

Sadece Şekilce Eşleşmiş; Fakat Ağızlarda Başka Bir Fiilin Ses Olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller

Dîvân'daki fiillerin ağızlardaki karşılıklarının şekilce eş olduğu bazı durumlarda ağız kaynaklarında bu şeklin ses olayı yaşamış başka bir fiile işaret ettiği fark edilmiş ve bu fiiller anlam özellikleriye sıralanmıştır; haklarında tabii olarak anlam değişmeleri yorumu yapılmamıştır.

aşla- fiili DLT'te “kap kenetlemek” anlamında kullanılan bir fiildir. aşu yapmak; sebze fidesi dikmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda karşılaşılan aynı şekil, aşla-fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “aşu yapmak; sebze fidesi dikmek” anlamlarını karşılanmaktadır. (Bkz. 1. Dereceden Anlam Kayması)

aw- fiili DLT'te “avlamak, toplasamak, üşüşmek, etrafı çevirmek” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda karşılaşılan av- şekli ise ang- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “anmak” anlamında kullanılmaktadır.

awla- fiili DLT'te “avlamak” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda aynı şekille karşılaşılan fiil, agla- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “ağlamak; bir yerin çevresini çitle çevirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

bür- fiili DLT'te “büzmek” anlamında kullanılırken ağızlarda aynı şekil, böğür- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “kederli bir insan seslice ağlamak; hayvan bağırarak, acı acı ses çıkarmak” anlamlarını karşılamaktadır. (Bkz. 1. Dereceden Anlam Kayması)

elge- fiili DLT'te “elemek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda karşılaşılan aynı şekil, eyle fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “eylemek, etmek” anlamlarını karşılamaktadır. (Bkz. 1. Dereceden Anlam Kayması)

oy- fiili DLT'te “oymak, yerleştirmek, sıkıştırmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bulduğumuz oy- fiili ise ay- fiilinin ses olayı yaşamış haliyle “öze karşılık vermek, yanıtlamak” anlamındaki bir fiildir.

ögele- fiili DLT’te “öge demek, öge adını vermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bulduğumuz ögele- fiili ise “hamuru ele ile ovalayıp özleştirmek, avuçlar arasında ovarak ufalamak, ezmek” anlamlarında kullanılan bir fiildir.

ök- fiili DLT’te “yığmak, biriktirmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu şekliyle karşılaştığımız fiil ong- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “onmak” anlamında kullanılmaktadır.

ökün- fiili DLT’te “pişman olmak” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda aynı şekliyle bulduğumuz ökün- fiili, öykün- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “öykü anlatmak” anlamındadır.

öt- fiili DLT’te “ötmek” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda bu şekliyle karşılaşılan fiil, “öğüt-” fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “öğütmek” anlamındadır.

tık- fiili DLT’te “tıkmak, doldurmak” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda bu şekliyle karşılaşılan fiil, dik- fiilin ses olayı yaşamış halidir ve tık- şekliyle “iğneyle dikmek” anlamını karşılamaktadır. (Bkz. 2. dereceden anlam genişlemesi)

toşgur- fiili DLT’te “taşarak doldurmak” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda doşur- şekliyle karşılaşılan fiil, devşir- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “devşirmek, toplamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üz- fiili DLT’te “-ip ve benzeri şeyleri- kesmek” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda aynı şekilde karşılaşılan fiil yüz- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “yüzmek” anlamında kullanılmaktadır.(Bkz. 1. dereceden anlam genişlemesi)

yin-[*] fiili DLT’te “aramak, sormak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aynı şekilde karşılaşılan fiil, yen- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “yenmek” anlamında kullanılmaktadır.

yir-[*] fiili DLT’te “yirmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda aynı şekil karşılaşılan fiil, yer- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “birinin ardından kötülüğünü söylemek, bir şeyi beğenmemek” anlamında kullanılmaktadır.

yit- fiili DLT’te “kaybolmak, yitmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamı korunmakla birlikte, aynı şekilde karşılaşılan fiillerden bir tanesi it- fiilinin ses olayı

yaşamış halidir ve “itmek” anlamında kullanılmaktadır. Bir diğer fiil ise yet- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “olmak, ermek, erginleşmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yuw- fiili DLT’te “koşmak” anlamında kullanılırken ağızlarda karşılaşılan aynı şekil, yu- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “yıkamak” anlamında kullanılmaktadır.

yüle- fiili DLT’te “desteklemek, destek vurmak, güvenmek” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda karşılaşılan aynı şekil, bilegile- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

2.1.2. Şekilce Eşleşmemiş Fiiller

Şekilce Eşleşmemiş; Fakat Kök Anlamı Bakımından İlgili Fiillerin Anlam Özellikleri

Bu bölümde Dîvân’daki fiillerin, kök anlamları bakımından ağızlardaki fiillerle ilgili olanları verilmiştir. Bunların kök anlamlarının ilgili olmasının yanında ağızlardaki fiillerin farklı ve çeşitli türetme yollarına gitmesi neticesinde, bu fiiller farklı anlamlar kazanmış olabilirler; fakat bunları göstermekte bir sakınca görülmemiştir. Bu durum Dîvân’daki kök halindeki fiillere karşılık, ağızlardaki zengin türetme yoluna girmiş ve kök anlamı bakımından Dîvân’daki fiillerle anlamca ilgiye sahip olan fiilleri açığa çıkarmaktadır; önem arz eden, çeşitli türetme yollarına gidilmiş olsa bile söz varlığının korunmuş olduğunu göstermektedir.

açıġsı- fiili DLT’te “ekşimek, acılaşmak” anlamlarındayken ağızlarda acıksın- şekliyle “üzülmek, acımak, müteessir olmak” anlamları karşılanmaktadır.

ağna- fiili DLT’te “değişmek, bozulmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aznaş- şekliyle “bozlaşmak, kavga etmek, birbirine girmek; bela olma, bela sürmek; kızışmak, şiddetlenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

aġla- fiili DLT’te “yalnız olmak, boş olmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda aylanla- şekliyle 2.dereceden anlam genişlemesine uğramış ve “yalnız kalmak, ayrılmak; dolanıvermek, sıvışmak, yan çizmek; yoldan sapmak; gezmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. (Bkz. 2. dereceden Anlam Kayması, Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Başka Bir Fiilin Ses Olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller)

bağda- fiili DLT’te “güreşte ayak yakalamak, çelme vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bağdala- şekliyle “çelme vurmak” anlamında kullanılmaktadır.

bérigse- fiili DLT’te “vermek istemek, vere yazmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda virimse- şekliyle aynı anlam karşılanmaktadır.

buş- fiili DLT’te “sıkılmak, usanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda busura- şekliyle aynı anlam karşılanmaktadır.

çemre- fiili DLT’te “bir şeyin ucu kıvrılmak, bükülmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda çemren- şekliyle “kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çubart- fiili DLT’te “çalıp soyup çıplak bırakmak; cıbrılatmak” anlamında kullanılırken ağızlarda cıbrıla- şekliyle “parasız kalmak, dara düşmek; zayıflamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

eksü- fiili DLT’te “eksilmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise esil- şekliyle “eksilmek, azalmak; içini dökmek, iç sıkıntısından kurtulmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

emge- fiili DLT’te “emek çekmek” anlamında kullanılırken ağızlarda emen- “boş yere uğraşmak, emek vermek, uğraşmak, dindirmek; gidip gelmek, geri dönmek; dikkat etmek, özen göstermek; ümit edip de olmamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ered- fiili DLT’te “erkekleşmek” anlamında kullanılırken ağızlarda eril- şekliyle “yaşı büyüyerek çocukluktan çıkıp, gençlik çağına ermek; boyu bir yere yetişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

erseklen- fiili DLT’te “kadın azlığından erkek istemek” anlamında kullanılırken ağızlarda erse- şekliyle “koca istemek” anlamında kullanılmaktadır.

ige- fiili DLT’te “inat etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda iğeş- şekliyle “inatlaşmak, aksilik etmek; tartışmak, münakaşa etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

irte- fiili DLT’te “arkasına düşmek, istemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda irtekle- şekliyle “bir işin peşine düşmek, izlemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kana-(t-) fiili DLT’te “kanamak, kan gelmek, kan almak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda kanat- şekliyle “sakız elde etmek için sakız otunun kökünü bıçakla çizerek süt çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kergekle- fiili DLT’te “yokluğu dolayısıyla aramak, araştırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda gereklen- şekliyle “kullanmak” anlamında kullanılmaktadır.

kırlan- fiili DLT’te “kırışmak, kırılaşmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda kırış- şekliyle aynı anlamlarında kullanılmaktadır.

kiçikle- fiili DLT’te “küçük saymak” anlamında kullanılırken ağızlarda küçüksün- şekliyle aynı anlamda kullanılmaktadır.

kös- fiili DLT’te “-ayak- uzanmak, uzatılmak” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda kösül- şekliyle 1.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “uzanıp yatmak, sere serpe oturmak; büzülmek, toplanmak; yorulmak, gücünü kaybetmek; öfkesi geçmek, yatışmak; yılmak, pısmak, korkmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “ateş yavaş yavaş sönmeye yüz tutmak; bitki, meyve vb. gibi şeyler kurumaya yüz tutmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ota- fiili DLT’te “ısınmak, odun yakmak, ilaç yapmak” anlamlarına gelirken ağızlarda ota- ve odla- şekliyle “ilaçlamak; ateşlemek, ateş yakmak” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. 2. Dereceden Anlam Daralması)

ögürle- fiili DLT’te “at sürüsü aygıra sahip olmak, başka hayvanlar sürü ve bölük halinde gezmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise ögürleş- şekliyle “birbirine alışmak, dost olmak, birbirinden ayrılmayacak derecede sevişip anlaşmak; dişi hayvan çiftleşmek istemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

öli- fiili DLT’te “ıslanmak” anlamındadır. Ağızlarda ise öllüt- şekliyle “ıslatmak, yumuşatarak işlenecek duruma getirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

örlen- fiili DLT’te “belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek –bulut-” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda ise örle- şekliyle “yokuşu koşarak çıkmak” anlamında kullanılmaktadır.

özel- fiili DLT’te “özlemek” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda özele- şekliyle “özlem duymak, özlemek; ezip çalkalamak, karıştırmak (Yoğurt vb. yiyecekler için)” anlamlarında kullanılmaktadır.

sarsıt- fiili DLT’te “sert ve kaba muamele yapmak” anlamında kullanılırken ağızlarda sarsın- şekliyle “sallanmak” anlamında kullanılmaktadır.

sarla- fiili DLT’te “sarmak” anlamında kullanılırken ağızlarda sarlaş- şekliyle “bıktırarak biçimde ilgilenmek” anlamında kullanılmaktadır.

saru-(t-) fiili DLT ’te “sararmak” anlamındadır. Ağızlarda da saral- şekliyle aynı anlamda kullanılmaktadır.

sawur- fiili DLT’te “savurmak, saçmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda savruk- şekliyle “keçi ve koyun çiftleşme isteği duymak” anlamında kullanılmaktadır.

ser- fiili DLT’te “sabretmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise serin- şekliyle “kendisi için sermek, yaymak; sabırla beklemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sézik- fiili DLT’te “sezmek” anlamında kullanılırken ağızlarda sezikle-şekliyle “anlamak istemek” anlamında kullanılmaktadır.

taru- fiili DLT’te “daralmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda daral- şekliyle “canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek; parasızlıktan sıkıntıya düşmek; sıkışmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tepre- fiili DLT’te “tepremek, kımıldamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda tepren- şekliyle “yerinden oynamak, kımıldamak; tekme atmak, tepinmek; hastalık ya da kapanmak üzere olan yara yeniden azmak, yinelemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

teringüklen- fiili DLT’te “-su- derinlemek, çoğalmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise derine- şekliyle “derinleşmek” anlamında kullanılmaktadır.

terle- fiili DLT’te “terlemek, kaşağılamak, gebrelemek, silmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise tersi- şekliyle “hafifçe terlemek” anlamında kullanılmaktadır.

tet- fiili DLT’te “çevrilmek, ters olmak, kötü olmak, kötüleşmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda tettir- şekliyle “itmek, yerinden oynatmak, düşürmek, devirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tırmal- fiili DLT’te “tırmalanmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise dırmala- şekliyle “tırmalamak” anlamının yanında “kayalık yerleri, dik yokuşu emekleyerek çıkmak” anlamında kullanılmaktadır.

toğ- Düzelt. toğ- fiili DLT’te “doğmak, meydana çıkmak, belirlemek, yükselmek, havalanmak, göğe ağmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda doğun- şekliyle “doğmak” anlamında kullanılmaktadır.

tolğa- fiili DLT’te “takılmak, dolanmak, ağrı tutmak, iç bulanmak, burulmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda dolan- şekliyle “meyil göstermek, kur yapmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

töşe- fiili “döşemek” anlamında kullanılırken ağızlarda döşen- şekliyle “can çekişmek; isteğini etraflıca açıp anlatmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tu- fiili DLT’te “kapatmak, tıkamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda tum şekliyle “suya batırmak, dalmak; saldırmak; körebe oyununda gözleri yumarak duvara dayanmak; suya dalmak, suya batmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tuy- fiili DLT’te “duymak” anlamında kullanılırken ağızlarda duysu- şekliyle “kulağına çalınmak, duyar gibi olmak” anlamında kullanılmaktadır.

tüke- fiili DLT’te “tükenmek, bitmek, yetmek, kifâyet etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda tühet- şekliyle anlam daralmasına uğramıştır ve sadece “bitmek, tükenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

uçuzla- fiili DLT’te “hor ve alçak görmek, hakaret etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda ucuzsun- şekliyle “ucuz görmek, ucuz saymak” anlamlarında kullanılmaktadır.

uğı- fiili DLT'te "uyumak" anlamında kullanılırken ağızlarda uyut- Şekliyle "yoğurt yapmak için sütü mayalamak; kandırmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

usla- fiili DLT'te "anlamak, hayrı Şerden ayırd etmek" anlamlarında kullanılırken ağızlarda uslan- Şekliyle "büyümek, eğitilmiş olmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

le- fiili DLT'te "dağıtmak, yaymak, leŐtirmek" anlamlarında kullanılırken ağızlarda leŐ- Şekliyle sadece "paylaşmak" anlamında kullanılmaktadır.

Üstel- fiili DLT'te "artmak, çoğalmak, artırılmak" anlamlarında kullanılırken ağızlarda stele- Őekliye "artmak" anlamının yanında "ayak diremek, üstüne düşmek; karşı koymak" anlamlarında kullanılmaktadır.

Őe- fiili DLT'te "yer ve benzeri Şeyleri aramak üzere eşmek" anlamlarında kullanılırken ağızlarda Őele- Şekliyle "ufalamak, parçalamak" anlamlarında kullanılmaktadır.

yaş- fiili DLT'te "gizlenmek, saklanmak" anlamlarında kullanılırken ağızlarda yaşın- Şekliyle "yaşmak örtülmek" anlamında kullanılmaktadır.

yavaşlan- fiili DLT'te "yavaşlanmak, dlekleŐmek, yumuşak huylu olmak" anlamlarında kullanılırken ağızlarda yavaşı- Şekliyle "yavaşlamak" anlamında kullanılmaktadır.

yawđanlan- fiili DLT'te "yavan bulunmak" anlamında kullanılırken ağızlarda yavansa- Şekliyle "tadını alamamak" anlamında kullanılmaktadır.

yılı- fiili DLT'te "ılmak" anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise yılış- Şekliyle kendini sevdirmek, hoşa gitmek, ilgi toplamak için soğuk, yapma bir tavır takınmak, gülmek; korkmak, sinmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

yuba- fiili DLT'te "ihmal etmek, yüzüstü bırakmak, üstüne düşmek" anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kayması yaşayarak yuban- Şekliyle "gecikmek, ayak srmek" anlamları karşılanmaktadır.

yzlen- fiili DLT'te "yüzünü dönmek, saygı sahibi olmak, halktan istemek" anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda yzlendir- Şekliyle karşılaşılan fiil, "düzeltmek" anlamını karşılamaktadır.

Dîvân'da Ek Almış Haliyle; Fakat Ağızlarda Kök Halinde Karşılaşılan Fiiller

Çalışmamızın bu kısmında Dîvân'da ekli; fakat ağızlarda kök halindeki fiiller anlam özellikleriyle verilmiştir. Bölüm, Anlamca İlgili Olanlar ve Anlamca İlgili Olmayanlar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

Anlamca İlgili Olanlar

boşlağlan- fiili DLT'te “kızmak, öğüt tutmamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda boşla-şekliyle “bırakmak, vazgeçmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

elikle- fiili DLT'te “alay etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda elik- şekliyle “yabancı gözüyle bakmak, yabancı saymak” anlamları karşılanmaktadır.

öklen- fiili DLT'te “dinlenmek, önceden anlamayıp sonradan anlamak, çocuk büyümek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise ökle- şekliyle “hayvanı kaçmaması için bir yere bağlamak” anlamında kullanılmaktadır.

örülen- fiili DLT'te “belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek -bulut-” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda ise örle- şekliyle “yokuşu koşarak çıkmak” anlamında kullanılmaktadır.

samsıt- fiili DLT'te “incilmek” anlamında kullanılırken ağızlarda samsı-(t-) şekliyle “ekşimek, bozulmak” anlamında kullanılmaktadır.

soğuklan- fiili DLT'te “soğuk bulmak veya soğuk saymak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda soğukla- şekliyle “üşümek, loğusa soğuk su içerek hastalanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tayaqlan- fiili DLT'te “dayak, baston sahibi olmak” anlamlarına gelirken ağızlarda dayakla- şekliyle “kapıyı bir destekle arkasından kapamak, sürgülemek” anlamında kullanılmaktadır.

tuşal- fiili DLT'te “dolaşmak, kösteklenmek” anlamlarına gelirken ağızlarda duşa- ve doşa- şekilleriyle “hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek; yıpranmak, eskimek; beklenmeyen bir şeyle birdenbire karşılaşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yatık- fiili DLT’te “yabancılaşmak, yadlaşmak” anlamlarına gelirken ağızlarda yadı-şekliyle “alışmamak, yabancılık çekmek; yerinden, yurdundan soğumak; gönülden çıkarmak, unutmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yelpin- fiili DLT’te “yele, cine çarpılmak, yal çarpmak, cin çarpmak, yelpazelenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı daralarak sadece “yel hafif esmek” anlamında kullanılmaktadır.

yumğaqlan- fiili DLT’te “yumak, yuvarlak yapılmak” anlamında kullanılırken ağızlarda yumahla- şekliyle “dertop yapmak” anlamı karşılanmaktadır.

Anlamca İlgisi Olmayanlar

armutlan- fiili DLT’te “armutlanmak” anlamıyla kullanılırken ağızlarda armutla-şekliyle “ağaçtan kesilmiş büyük bir dalın üzerindeki küçük dalları keserek kalın odunu ayırmak” anlamında kullanılmaktadır.

yufkalan- fiili DLT’te “yaltaklanmak, yavuncılamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda yufkala- şekliyle “sığlaşmak, incelmek, zayıflamak” anlamları karşılanmaktadır.

2.2. Ortaklaşan Fiillerin Anlam Değişimleri Bakımından İncelenmesi

2.2.1. Anlam Genişlemesine Uğrayan Fiiller

“Bir nesne veya vakanın bir kısmını/türünü/çeşidini gösteren vs. gösteren bir kelimenin zaman içersinde o nesne veya vakanın öncekine göre daha çok kısmını/türünü/çeşidini göstermesi olayıdır. Bu çeşit değişmeye gerçek anlam genişlemesi de denebilir”(Selçuk, a.g.e:7).

2.2.1.1. Birinci Dereceden Anlam Genişlemesine Uğrayan Fiiller

1. Dereceden Anlam Genişlemesi, tek anlamlı kelimelerin yaşamış olduğu anlam genişlemesidir.

adıkla- fiili DLT’te “şaşalamak” anlamındayken, 1. dereceden anlam genişlemesi yaşayarak ağızlarda ayıkla- şekliyle “şaşmak, bilememek, şaşırarak, tereddüt etmek”

anlamlarında da kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Fakat Anlamca Eşleşmemiş Fiiller)

arıla- fiili DLT’te sadece “aralamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “temizlemek; seyrekleştirmek; saflaştırmak” anlamlarına da gelmektedir.

art- fiili DLT’te ve ağızlarda “artmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “işini başkasına yükletmek; yükletmek; yüklemek; asmak; sermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

azuqlan- fiili DLT’te “azık sahibi olmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “geliri ile kendini idare etmek, ürünü ihtiyacına yetecek kadar olmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bağır- fiili DLT ve ağızlarda “bağırarak” anlamında kullanılırken, ağızlarda bu anlamının yanında anlam genişlemesine uğrayarak “ağlamak” anlamında da kullanılmaktadır.

bert- fiili DLT’te “berelemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “incinmek, burkulmak; berelenmek, yaralanmak; morarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

boğ- fiili DLT’te “boğmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “torba, kese, çuval gibi şeylerin ağzını bağlamak” anlamında da kullanılmaktadır.

çık- fiili DLT’te sadece “nemlenmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “testi dışına su vermek; terlemek, nemlenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

çılra- fiili DLT’te “çığıl çığıl ettirmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “hafif rüzgar esmesiyle ağaçlar ve çalılar hışırdamak, ses çıkarmak; su şakırdarak akmak; deve koyun gibi hayvanlara takılan top çanlar ses çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

it- fiili DLT’te sadece “itmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “itmek” anlamının yanı sıra “dürtmek” anlamında da kullanılmaktadır.

kabar- fiili DLT’te sadece “kabarmak” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamının yanı sıra “birisine kafa tutmak; gururlanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ka- fiili DLT’te sadece “kamaşmak” anlamında kullanılırken ağızlarında “kamaşmak” anlamının yanı sıra “uyuşmak (diş için)” anlamında da kullanılmaktadır.

kan- fiili DLT’te “su ve başka Şeylere kanmak” anlamında kullanılırken ağızlarında “doymak; inanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kaz- fiili DLT’te “kazmak, at haşarılanarak ve amışlanarak ayağıyla yeri kazmak, kazımak” anlamındayken ağızlarında bu anlamının yanı sıra “dürtmek” anlamında da kullanılmaktadır.

kert- fiili DLT’te sadece “kertmek” anlamında kullanılırken ağızlarında “yontmak, çizmek, kertik yapmak; kendine yontmak, çıkarını dűřünmek; kendini beğenmek, övünmek; temriyenin iyileşmesi için hastanın damağından ustura ile kan almak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ko- fiili DLT’te “kucaklamak” anlamındayken ağızlarında “kucaklamak” anlamının yanı sıra “cinsel ilişkide bulunmak; sevmek (ocuk dilinde)” anlamlarında da kullanılmaktadır.

koğsa- fiili DLT’te sadece “katı Őey gevşek olmak” anlamına gelirken ağızlarında “gevşemek” anlamını yanı sıra “duvarın sıvası ayrılıp dűřecek duruma gelmek; salıvermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

kon- fiili DLT’te “konmak” anlamındayken ağızlarında “kısa bir süre için bir yere yerleşmek” anlamında kullanılmaktadır.

kögle- fiili DLT’te “hayvan- yeşil ot yemek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarında ise bu anlamının yanı sıra “ağaç ve bitkiyi köküyle sökmek; bağ çubuklarını ya da fidanları köklendirip dikmek; yağmur bitki köklerine inmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

kökre- fiili DLT’te “kükremek” anlamında kullanılırken ağızlarında “ağzı köpürmek; azmak, kızmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

köpür- fiili DLT’te “köpürmek” anlamındayken ağızlarında “ateş çok alevli yanmak” anlamında da kullanılmaktadır.

kulna- fiili DLT’te “kulunlamak, kısarak yavru doğurmak” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamı korunmakla birlikte “yumurtlamak” anlamında da kullanılmaktadır.

küldre- fiili DLT’te “güldür güldür etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “açlıktan ya da üşümekten barsaklar ses çıkarmak, guruldamak” anlamında kullanılmaktadır.

küwen- fiili DLT’te “öğünmek” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamının yanı sıra anlam genişlemesine uğrayarak “sevinmek; güvenmek; ümit etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

öçeş- fiili DLT’te sadece “yarış etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “lades tutuşmak, bahse girmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ögren- fiili DLT’te sadece “öğrenmek” anlamına gelirken ağızlarda anlamı genişleyerek “öğrenmek” anlamının yanında “bir şeye alışmak, bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek” anlamında da kullanılmaktadır.

öp- fiili DLT’te “öpmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesi yaşayarak “birbirine eklenen iki ağacın ek yerleri iyice birleşmek” anlamında kullanılmaktadır.

sekit- fiili DLT’te sadece “sektirmek” anlamına gelirken ağızlarda anlamı genişleyerek “bir şey üstünden atlatmak, geçirmek; yerinden oynatmak, kımıldatmak; ara vermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

songda- fiili DLT’te “arkasından kovalamak” anlamındayken anlamı genişleyerek “izlemek, iz sürmek; karşılamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sorış- fiili DLT’te “yüzü ekşimek” anlamındayken ağızlarda “kurumaya başlamak (çamur vb.); soruşturmak, araştırmak; yüzü üzüntüden solmak; emmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sömür- fiili DLT’te sadece “sömürmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişlemiştir ve “hepsini birden bitirmek, silip süpürmek (yiyecek içecek için)” anlamında da kullanılmaktadır.

tarik- fiili DLT’te sadece “daralmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise anlam genişlemesine uğrayarak “canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tatlaş- fiili DLT’te “Farsça veya Uygurca konuşmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “çekişmek, ağız dalaşı yapmak; işaretlerle konuşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tire- fiili DLT’te “dayak veya direk dikmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “bir şeyi düşmemesi için desteklemek, bir şeyi dikine koymak, dayamak, durdurmak; inat ve ısrar etmek; bir şeyin ağırlığına dayanmak, çekmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tul- fiili DLT’te “topa vurmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “atmak, fırlatmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tuş- fiili DLT’te sadece “kavuşmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “rastlamak, rast gelmek; uğramak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tür- fiili DLT’te “dürmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “katlamak, katlayarak kaldırmak, sarmak, kıvırmak; derleyip toparlamak; düğümlemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

törü- fiili DLT’te “yaratılmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “büyüme; çoğalmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüz- fiili DLT’te “düzmek, düzeltmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “bir şeyi hazırlamak, eksikleri tamamlayıp yapmak; bir sanatla ilgili aygıtları tamamlayarak bir yere kurup işlemeye başlamak; süslemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

üt- fiili DLT’te “-kıl- yakmak, ütme” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “koyun, tavuk vb. hayvanların kıllarını, tüyelerini yakmak; taze mısırlı, buğday ateşe tutup pişirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

uz- Düzelt oz- fiili DLT’te “başkasını ileri geçmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “büyüme, yükselmek, büyük adam olmak; öne geçmek, yarışı kazanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

üz- fiili DLT’te “-ip ve benzeri şeyleri- kesmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “koparmak, ayırmak; kopacak duruma getirmek” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Başka Bir Fiilin Ses Olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller)

yaramsın- fiili DLT’te “dalkavukluk etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “dost olmak; korumak, yardım etmek; beğenmek, hoşlanmak, imrenmek, istemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yalğandır- fiili DLT’te “yalanlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “aldatmak, kandırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır

yamur- fiili DLT’te “kesmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “yıkma, çökertme, bozup dağıtma” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yayla- fiili DLT’te “yaylanma” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamı korunma ile birlikte “otlatma” anlamında da kullanılmaktadır.

yazuğla- fiili DLT’te “suçu yüzünden yakalamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “üzülmek” anlamında da kullanılmaktadır.

yort- fiili DLT’te “dört nala koşturma, bir işe başlamak üzere yürüme” anlamlarındayken ağızlarda “koşma” anlamının yanında anlam genişlemesi yaşayarak “çalımla yürüme, şımarıkça davranma, gezip dolaşma” anlamlarında da kullanılmaktadır.

2.2.1. 2. İkinci Dereceden Anlam Genişlemesine Uğrayan Fiiller

2. Dereceden Anlam Genişlemesi, çok anlamlı kelimelerin yaşadığı anlam değişmesidir. Dîvân’da bu tür anlam genişlemesinin sayısı oldukça fazladır; çünkü Dîvân’daki çoğu fiil, çok anlamlıdır.

ağtar- fiili DLT’te “aktarma, devirme, yenme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “bir şeyi altüst etme, karıştırmak, savurma, boşaltma, devir etme, hatmetme,

çevirmek; tarlayı sürerek toprağı kabartmak, iletmek, göndermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

aħsa- fiili DLT’te “aksamak, topallamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “topallamak, aksamak; iş gereğı gibi yürümek, geri kalmak; yavaşlamak, azalmak; basmak, dayanmak, yerleşmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

arığla- fiili DLT’te “iğdiş etmek, bir şeyin içinden iyisini seçmek ve toplamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “temizlemek; seyrekleştirmek; saflaştırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

arħalan- fiili DLT’te ve ağızlarda “bir şeye sırtını vermek, dayamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil arħala- şekliyle “sahip çıkmak, yardım etmek, kayırmak; sırtlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

arħaş- fiili DLT’te “yük yüklemekte yardım etmek, arka arkaya gelmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesi yaşayarak “birbirine arka çıkmak, yardımcı olmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

azığla- fiili DLT’te “azı dişiyile ısırarak, azı dişine vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “ısırarak” anlamının yanı sıra “incitmek; düşmanlık etmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

bele- fiili DLT’te “belemek, beşiğe bağlamak, bulaştırmak” anlamlarına gelirken ağızlarda “çocuğı kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak; bulamak, bulaştırmak; karıştırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

belingle- fiilinin DLT’teki “belinlemek, korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek” anlamlarının ağızlarda korunmasıyla birlikte bu fiil, 2. dereceden anlam genişlemesi de yaşayarak ağızlarda “havale geçirmek; uçuklamak, dudakta uçuk olmak; hayvanın beli çökmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

çahşsa- fiili DLT’te “çağıl çuğul etmek, takılan süs eşyası, ses vermek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “üşüme, titremek; gevşemek, birbirinden ayrılmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çaldra- fiili DLT’te “çağıl çuğul etmek, ses vermek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “hafif rüzgar esmesiyle ağaçlar ve çalılar hışırdamak, ses çıkarmak; su şırıldayarak akmak; deve ve koyun gibi hayvanlara takılan top çanlar ses çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çokra- fiili DLT’te “pınarda, su ve tencerede bir şey kaynamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “mide ekşimek, kaynamak; tencere içinde yemek kaynamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

emle- fiili DLT’te “ilaçlamak, sağaltmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “araya merhem sürmek, iyileşmek; kalpteki acıyı dindirmek için uygun sözlerle karşısındakini avutmak; çanak çömlek gibi kapların çatlaklarını onarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

éne- fiili DLT’te “enemek, kulaktan bir parçasını keserek imlemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “hayvanlara işaret koymak amacıyla kulaklarını kesmek ya da boynuzunu kertmek; iyisini seçmek, ayırmak; pancar, turp gibi bitkilerin tohumluklarını kök kısmından kesip huni şeklinde oyarak dikmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

éril- fiili DLT’te “gedilmek, gedik açılmak; eksikleşmek” anlamlarına gelirken ağızlarda “dar olan bir şeyi büyütmek; deri, kulak, dudak vb. organlar yırtılmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ewze- fiili DLT’te “koğlamak, müzevvirlik etmek” anlamlarına gelirken ağızlarda “yattığı ya da oturduğu yerde sağa sola dönmek; kabına sığamamak, rahat duramamak, gereksiz yere her tarafı karıştırmak; telaş etmek; çocuk bir yerde duramamak, yaramazlık etmek; saçma sapan konuşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

eymen- fiili DLT’te “utanmak, çekinmek” anlamlarındadır. Ağızlarda bu anlamının yanı sıra “korkmak, korkuyla canı sıkılmak, ürmek” anlamlarına da gelmektedir.

ırğa- fiili DLT’te “sallamak, ırgalamak” anlamlarındadır. Ağızlarda bu anlamı devam etmekle genişlemiştir ve “çabuk olmak, davranmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ırkla- fiili DLT’te “kâhinlik etmek, ırk fala bakmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “boş inanca göre hastayı çeşitli büyü ya da sihirle iyileştirmek” anlamında kullanılmaktadır.

il- fiili DLT’te “ilişmek, takılmak, uğramak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesi “dokunmak, değmek, rastlamak; göze takılmak, ilişmek; birbirine sataşmak, çatmak; iltifat etmek; eğlenmek; çiviye bir şey asmak; iki parçayı birbirine dikmek; örmek, dikmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

ķak- fiili DLT’te “kakmak, hafifçe vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamlarının yanı sıra “toslamak; itelemek; el şakası yapmak; gaga ile vurmak, gagalamak; sıçrayıp kalkmak; sürmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ķalı- fiili DLT’te “sıçramak, çamışlanmak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlamı genişleyerek “zıplamak, hoplamak; öfkeyle kalkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kew- fiili DLT’te “gevelemek, gevme, gevşetmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “ağızda katı bir şey çiğnemek; kendini koyvermek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kezle- fiili DLT’te “gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek” anlamlarına gelirken ağızlarda “avlamak için nişan almak; bir işi yapmak için zaman ve fırsat beklemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

ķışgan- fiili DLT’te “kıskanmak, pintilik etmek, kısımlanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “kıskanmak” anlamı korunurken 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “herhangi bir şeyi başkalarına karşı korumak” anlamında da kullanılmaktadır.

ķow- fiili DLT’te “koğmak, kovalamak, sürmek” anlamlarına gelmektedir. Ağızlarda “kovmak, sürmek” anlamlarının yanı sıra “yürütmek, koşturmak; sürekli arkasına düşmek, izlemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ķöd- fiili DLT’te “gözlemek, görmek” anlamlarındayken ağızlarda bu anlamların yanı sıra “beklemek, sabırsızlanmak; katlanmak, sabretmek; izin vermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ķöngüllen- fiili DLT’te “gönüllenenmek, -çocuk- düşünmek ve anlamak, arzu etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “küsmek, darılmak; kibirlenmek, nazlanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

kur- fiili DLT 'te “kurmak, germek, toplamak, himaye etmek” anlamlarına gelirken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yapmak; atmak, salmak (balık oltası için); koyunlar sıcağın bunalarak bir araya toplanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

mayış- fiili DLT'te “buyurulan bir işi yapmaktan çekinmek, tembellikten yere yapışıp kalmak” anlamlarında kullanılırken anlamı genişleyerek ağızlarda “sıcağın, mide dolgunluğundan ya da zevkten gevşemek, baygın duruma gelmek; nazlanmak, kısıtmak, süzülme” anlamlarında kullanılmaktadır.

okı- fiili DLT'te “okumak, çağırma” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek bu anlamlarının yanında “öğrenim yapmak” anlamında da kullanılmaktadır.

okra- fiili DLT'te “yem zamanında kişnemek, homurdanma” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamının yanında “bir şeye karşı çok istek duymak, gönülde sevmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

öpkele- fiili DLT'te “ciğerine vurma, öfkelenme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “darılmak, gücenme” anlamlarında da kullanılmaktadır.

pürçeklen- fiili DLT'te “pürçeklenme, yelesi çıkmak, kâkül -perçem- çıkmak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlam genişlemesi yaşayarak “dokuma eşyalar eskiyerek örselenerek kenarları tel tel olmak; bazı bitkiler tel tel köklenmeye başlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

semri- fiili DLT'te “semirmek, yağlanma” anlamlarında “büyümek, beslenme, gelişme” anlamlarında da kullanılmaktadır.

singile- fiili DLT'te “soğuktan zırcıncıma, donacak halde soğuma, çınlamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “boş yer hafif ve sin sin ses çıkarmak; köpek inlemek; madensel kaplar dokununca ses çıkarmak; canı yanan köpek inler gibi ses çıkarmak; hafif sesle inleyerek ağlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sıyu- fiili DLT'te “yenme, bozma, yarma” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kabuklu meyvelerin kabuğunu kırma

(Ceviz, fındık, badem vb. için), taze fasulyenin kılçıklarını ayıklamak; oruç bozmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sirkele- fiili DLT’te “bir şeye sirke katmak, baştan sirke toplamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “bit, pire yumurtlamak” anlamında kullanılmaktadır.

soy- fiili DLT’te “soymak, deri yüzmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “açmak, yontmak (kalem için)” anlamlarında da kullanılmaktadır.

tık- fiili DLT’te “tıkmak, doldurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “doldurmak” anlamının yanında “sokmak, koymak, kapamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

tit- fiili DLT’te “ditmek, ziyadesiyle parçalamak” anlamlarına gelirken ağızlarda “ditmek” anlamının yanında “deşmek, deşelemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

tizle- fiili DLT’te “dizle ezmek, çiğnemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “diz üstü düşmek” anlamında da kullanılmaktadır.

töl- Düzelt. tüle- fiili DLT’te “döllemek, kuzulamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “çocuk doğurmak; ağaç meyve vermek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ur- fiili DLT’te “urmak, vurmak, döğmek, koymak, yapmak, takmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamlarını yanında “çalmak; denk getirmek; yönelmek, sapmak; yüklemek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

uygur- fiili DLT’te sadece “uyarmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “öğütü, eğitimle yola getirmeye çalışmak; uykudan uyandırmak; sönmüş ateşi canlandırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üçlen- fiili DLT’te “üç olmak, üçlenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “bir işi, bir eylemi ardınca üç kez yapmak; üçtaş oyununda, taşları aynı çizgi üstündeki köşelere koyup oyunu kazanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ür- fiili DLT’te “üflemek, ürmek, havlamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “havlamak” ve “üflemek” anlamlarının yanında “kavgada bağırarak, kötü söylemek; gevezelik etmek, söze karışmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yaçan- fiili DLT’te “utanmak, gocunmak, sıkılmak” anlamlarına gelmektedir. Ağızlarda bu anlamlarının yanında “korkmak, ürkmek, çekinmek, sakınmak; bıkmak, usanmak; tiksirmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yad- fiili DLT’te “döşemek, yaymak, sermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak bu anlamlarının yanında “hamur açmak; sofraya hazırlamak, kurmak; dağıtmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “duyduğu sözü orda burada söylemek; yayığı çalkalamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yara- fiili DLT’te “yaramak, uygun gelmek, yaraşmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesi yaşayarak “zamanı, sırası gelmek (koyun kırma, tarla sürme, ekme vb. için)” anlamında da kullanılmaktadır.

yaldra- fiili DLT’te “az ışımak, parlamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleterek “ışık yansıtmak, parlak bir nesne parlayıp sönmek, şimşek çakmak; düzgün, parlak duruma gelmek, güzelleşmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yér- fiili DLT’te “yermek, beğenmemek, iğrenmek, zemmetmek, hakir görmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise fiil, bu anlamlarının yanında “kalabalık içinde birine kötü davranmak” ve “seçmek, ayırt etmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yık- fiili DLT’te “yıkmak, yıkılmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesi yaşayarak “güreşte, oyunda yenmek; büyük zarar vermek; yükü indirmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

yoza- fiili DLT’te “-kısırdan başka hayvan- kısır kalmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bitki, hayvan zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabanılaşmak; kök salamayıp gelişmemek (fidan vb.)” anlamlarında kullanılmaktadır.

yüg(ü)r- fiili DLT’te “-at- koşmak, yüğrükçe koşmak, geçmek, seğirtmek, beze eriş yapmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “çiftleşmek, çiftleşme isteği göstermek (hayvan için)” anlamında da kullanılmaktadır.

yüli- fiili DLT’te “tırış etmek, yülümek” anlamında kullanılırken ağızlarda “tırış etmek” anlamının yanında anlam genişlemesine uğrayarak “kazımak; yolmak, koparmak (çiçek, meyve vb. için)” anlamlarında da kullanılmaktadır.

2.2.2. Anlam Daralmasına Uğrayan Fiiller

Kelimenin başlangıçta ifade ettiği/karşılıdığı nesne veya mefhumun eski mânâsının kullanımdan kalkması neticesinde yeni çıkan mânânın eskisinin ancak bir bölümünü veya türünü anlatır hale gelmesidir.

2.2.2. 1. Dereceden Anlam Daralmasına Uğrayan Fiiller

Bu bölümde hiçbir fiile rastlanmamıştır. Bu durumda geçerli olan iki sebep vardır. Biri, Dîvân’daki fiillerin büyük kısmı çok anlamlıdır; diğeri ise tek anlamlı fiillerde çok yönlü değişme veya başka anlam değişimleri yaşanmıştır.

2.2.2. 2. Dereceden Anlam Daralmasına Uğrayan Fiiller

Çok anlamlı kelimenin anlamlarından birini ya da birkaçını yitirerek artık onları karşılayamaz duruma gelmesine, 2. dereceden anlam daralması denir.

aç- fiili DLT’te “açmak, aramak, fethetmek” anlamlarında kullanılırken Anadolu ağızlarında sadece “açmak” anlamında kullanılmıştır.

alk- fiili DLT’te “bozulmak, mahvetmek, yiyip bitirmek, batırmak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlamı daralarak “yok etmek, tüketmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

bağda- fiili DLT’te “güreşte ayak yakalamak, çelme vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “çelme vurmak” anlamında kullanılmaktadır.

bekle- fiili DLT’te “beklemek, göz etmek, saklamak, hapsetmek, pekitmek, kapatmak” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “sağlamlaştırma” anlamında kullanılmaktadır.

bıç- fiili DLT’te “bıçmek, kesmek” anlamlarındayken ağızlarda sadece “bıçmek” anlamında kullanılmaktadır.

boluş- fiili DLT’te “birinden yana çıkmak, birini dileğine uymak” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “yardım etmek” anlamında kullanılmaktadır.

boşu- fiili DLT’te “boşalmak, bırakmak, çözülmek, boşanmak, gevşemek, izin verip bırakmak” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “eşini boşamak” anlamında kullanılmaktadır.

buğ- fiili DLT’te “buymak, donmak ve ölmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “ donmak” anlamında kullanılmaktadır.

çum- fiili DLT’te “dalmak, çimmek” anlamlarındayken ağızlarda sadece “yıkanmak” anlamında kullanılmaktadır.

iç- fiili DLT’te “içmek, bir şeyi içmek veya sorup içine çekmek” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “içmek “ anlamında kullanılmaktadır.

içlen- fiili DLT ’te “içlenmek, tanelenmek, içi olmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “mısır olgunlaşmak” anlamında kullanılmaktadır.

ilen- fiili DLT’te “kötü dua etmek, ilenmek; ayıblanmak, takdir etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “beddua etmek” anlamında kullanılmaktadır.

işen- fiili DLT’te “güvenmek, inanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “güvenmek” anlamında kullanılmaktadır.

karış- fiili DLT’te “karışmak, kamaşmak, karşılanmak, karşı koymak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “karışmak” anlamında kullanılmaktadır.

kenge- fiili DLT’te “danışmak, görüşmek, tedbir etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “danışmak” anlamında kullanılmaktadır.

kıftula- fiili DLT’te “sındı ile kırmak, kırpmak” anlamlarına gelirken ağızlarda “arpa, buğday vb. tahılın başını koparmak” anlamında kullanılmaktadır.

kus- fiili DLT’te “kusmak, -boya- solmak, bezikmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “kusmak” anlamında kullanılmaktadır.

oğurla- fiili DLT’te “vaktinde yapmak, çalmak, hırsızlık etmek” anlamlarında kullanılırken anlam daralmasına uğrayarak ağızlarda sadece “çalmak” anlamında kullanılmaktadır.

oğşa- fiili DLT’te “okşamak, şakalaşmak, oynaşmak, benzemek, at uyumak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlamı daralarak sadece “benzemek; okşamak, sevmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

or- fiili DLT’te “kesmek, biçmek, vurmak, urmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı daralmaya uğrayarak “vurmak; koymak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ota- fiili DLT’te “ısınmak, odun yakmak, ilaç yapmak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlam daralmasına uğrayarak “hastalığı geçmek, iyi olmak; hastalığı iyileştirmek” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmemiş Fakat Kök Anlamı Bakımından Eşleşmiş Fiiller)

öç- Düzelt üç- fiili DLT’te “söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam daralmasına uğrayarak sadece “sönmek” anlamında kullanılmaktadır.

pış- fiili DLT’te “pişmek, olmak (kemale gelmek), kırmızı tulumunu olması için sallamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “pişmek” anlamında kullanılmaktadır.

sanç- fiili DLT’te “sançmak, dürtmek, sokmak, yenmek” anlamlarına gelirken ağızlarda “dürtme” ve “yenmek” anlamları kullanılmamaktadır.

sakın- fiili DLT’te “sakınmak, sanmak, düşünmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “sakınmak” anlamında kullanılmaktadır.

sı- fiili DLT’te “kırmak, bozmak, yenmek, galebe etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “kırmak” anlamında kullanılmaktadır.

sırla- fiili DLT’te “sırlamak, sır vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “küpü sır sürerek parlatmak” anlamında kullanılmaktadır.

sız- fiili DLT’te “sızmak, erimek, -güneş- belirlemek, ucu görünmek, arıklamak, zayıflamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “bal, yağ vb., eritip süzmek” anlamında kullanılmaktadır.

sok- fiili DLT’te “sokmak, delmek, döğerek incelemek, toplamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı daralmaya uğrayarak sadece “sokmak” anlamında kullanılmaktadır.

sor- fiili DLT’te “emmek, sormak” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “emmek” anlamında kullanılmaktadır.

suwla- fiili DLT’te “sulandırmak, su içmek, sulandırmak, su koymak” anlamlarına gelirken ağızlarda sadece “sulandırmak (Yoğur, bulama vb. için)” anlamında kullanılmaktadır.

sürkile- fiili DLT’te “koğalamak, sürmek, koğalayıp sürerek üzerine saldırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “sürmek” anlamıyla ilgili sadece “kütük çekmek” anlamında kullanılmaktadır.

taşu- fiili DLT’te “taşımak, çıkarıp atmak, koğmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “taşımak” anlamında kullanılmaktadır.

tawra- fiili DLT’te “davranmak, büyüme, kuvvetlenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “davranmak” anlamında kullanılmaktadır.

tırmaş- fiili DLT’te “tırmaşmak, kaşınmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise sadece “tırmanmak” anlamında kullanılmaktadır.

tik- fiili DLT’te “bir şeyi delmek, dürtmek, sokmak, -ağaç- dikmek, bir şeyi dikey hale getirmek, -dikiş- dikmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı daralarak sadece “iğneyle dikmek; uzunca bir şeyi dikine duracak biçimde bir yere tutturmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiilin “bir şeyi delmek, dürtmek, sokmak” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

tile- fiili DLT’te “dilemek, istemek, beklemek, aramak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “dilemek, istemek, aramak” anlamları korunmaktadır; fakat “beklemek”

anlamı kullanılmamaktadır. Bu yönden bakılacak olursa fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır.

tur- fiili DLT’te “durmak, çıkmak, yükselmek, ayakta durmak, kalkmak, kalkımak, zayıflamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “ayağa kalkmak, ayakta durmak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “birinin hizmetine girmek” anlamında kullanılmaktadır.

uyal- fiili DLT ’te “çekinmek, utanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “utanmak” anlamında kullanılmaktadır.

üç- fiili DLT’te “söndürmek, yatıştırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “sönmek” anlamında kullanılmaktadır.

ügri- fiili DLT’te “sallamak, kımıldatmak, birisine karşı yaltaklanarak hilesini saklamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “sallamak” anlamında kullanılmaktadır.

ürper- fiili DLT’te “ürpertmek, saçını dağıtmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam daralmasına uğrayarak sadece “korkmak” anlamında kullanılmaktadır.

yigren- fiili DLT’te “tüyü ürpermek, iğrenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda sadece “iğrenmek” anlamında kullanılmaktadır.

yori- fiili DLT’te “yürümek, gitmek, varmak, ismi varıp yayılmak, yürüyüp yorulmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı daralarak sadece “yürümek” anlamında kullanılmaktadır.

yükse- fiili DLT’te “yükselmek, uzamak” anlamlarına gelirken ağızlarda anlam daralmasına uğrayarak sadece “yükselmek” anlamında kullanılmaktadır.

yüz- fiili DLT’te “yüzmek, soymak, yayılmak ve dağılmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “yüzmek” ve “koparmak” anlamları korunmakla birlikte anlam daralmasına uğramıştır; “yayılmak” ve “dağılmak” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

2.2.3. Anlam Kaymasına Uğrayan Fiiller

Anlam kayması, bir kelimenin eskiden ifade ettiği mânâyı bırakarak artık yepyeni, farklı bir mânâyı karşılar duruma gelmesidir. Bu durum, “anlam değişmesi, başka anlama

geçiş” bazı kaynaklarda terimleriyle de ifade edilir; fakat biz diğer değişmelerle karışmaması ve ilmi prensip olarak diğer anlam değişmelerinin adlarına da uygun olması bakımından “anlam kayması” terimini kullanmayı uygun gördük.

2.2.3.1.1. Dereceden Anlam Kaymasına Uğrayan Fiiller

1. dereceden anlam kayması, tek anlamlı fiillerin uğradığı anlam kaymasıdır.

ağsa- fiili DLT’te “çıkılmak, yükselmek, ağmak istemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “eğilmek, meyil göstermek; aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

al- fiili DLT’te sadece “almak” anlamıyla kullanılmakta ve ağızlarda da fiilin bu anlamı korunmaktadır; fakat bu fiil 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “parlamak, tutuşmak; iki parça uygun hale gelmek; meyletmek, bir taraf ağır gelmek; tutmak, musallat olmak; çatmak, dokunmak, değmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

arpala- fiili DLT’te “arपालamak, arpa vermek” anlamında kullanılırken ağızlarda “ağızına geleni söylemek, ne dediğini bilememek” anlamında kullanılmaktadır.

as- fiili DLT’te sadece “asmak” anlamındadır ve ağızlarda da bu anlamıyla kullanılmaktadır; bunun yanı sıra bu fiil, 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “üzüm ve soğan gibi meyve ve sebzeleri kış için saklamak üzere hevenk yapmak; zincirli ocaklarda yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya güğümü zincire geçirmek; yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya başka bir kabı ateşe, ocağı koymak” anlamlarında kullanılmaktadır.

aşla- fiili DLT’te “kap kenetlemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “katmak, karıştırmak; yün giysilerin yırtık yerlerini örtmek; yamamak” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Ses olayı Yaşamış Başka Bir Fiile İşaret Eden Fiiller)

at- fiili DLT’te sadece “atmak” anlamındayken ağızlarda “yüklemek; beli gelmek; sinek yumurtlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bağırsa- fiili DLT’te “canı ciğer istemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “boğaya gelmek, inekler (çiftleşmek için) boğa istemek” anlamında kullanılmaktadır.

başaqla- fiili DLT’te “başak, demir uç takmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “tahıl ve meyveleri devşirdikten sonra geriye kalan döküntüleri toplamak; koyun ve keçileri sağdıktan biraz sonra tekrar sağmak; boşaltılan bir evi tekrar araştırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bez- fiili DLT’te “titremek” anlamında kullanılırken ağızlarda “mısır, fasulye gibi bitkilerin tanelerini iyice dolgunlaşmamak; solmak rengi atmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bitle- fiili DLT’te “bit aramak” anlamında kullanılırken ağızlarda “bir işin ardına düşmek” anlamında kullanılmaktadır.

boğmaqla- fiili DLT’te “düğmelenmek” anlamındayken ağızlarda “bir ağacın kuruması için toprağa yakın yerinden kabuğunu kesmek; bir değneğin çabuk kırılması için değişik yerlerinden bıçakla iz açmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bol- fiili DLT’te ve ağızlarda “olmak” anlamıyla kullanılırken ağızlarda “bir işi bitirmek” anlamında da kullanılmaktadır.

bögürle- fiili DLT’te “böğüre vurmak, harp safını karşılaşmadan sağ veya soldan vurup yenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “arada kalan tarlayı sulamak” anlamında kullanılmaktadır.

bul- fiili DLT’te ve ağızlarda “bulmak” anlamında kullanılmaktadır; fiil aynı zamanda 1.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “değmek, dokunmak (kayık)” anlamında kullanılmaktadır.

bula- fiili DLT’te “pişirmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “dolanmak, sarmak; kendi çevresinde dönerek inmek (uçurtma hak)” anlamlarında kullanılmaktadır.

bür- fiili DLT’te “büzmek” anlamındayken ağızlarda bu anlamının yanı sıra 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ağacın kuruması için köküne yakın bir yere soymak” anlamında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Başka Bir Fiilin Ses olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller)

çağla- fiili DLT’te ve ağızlarda “çalkanmak” anlamında kullanılırken ağızlarda ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “birer birer gizlice toparlayıp götürmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

çat- fiili DLT’te “kuzuyu koyuna katmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “kan almak için ustura ile vücudu çizmek; rast gelmek, yetişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

çık- fiili DLT’te ve ağızlarda “çıkmaq” anlamıyla; ağızlarda bu anlamı korunmakla birlikte fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “oyunda kazanmak” anlamında kullanılmaktadır.

elge- fiili DLT’te “elemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “sorulan şeye kaçamaklı cevap vermek, yanıtlamak” anlamında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Ses Olayı Yaşamış Başka Bir Fiile İşaret Eden Fiiller)

értele- fiili DLT’te “erken başlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “ertesi güne kalmak” anlamında kullanılmaktadır.

erükle- fiili DLT’te “sepilemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “çeşitli meyve ve çerez yiyip tıkanarak bir şey yiyemeyecek hale gelmek” anlamında kullanılmaktadır.

esenle- fiili DLT’te “selamlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “hayır dua ile yolcu etmek, selâmetlemek; hatırını hoş, gönlünü şen etmek; ferahlamak, rahatlamak” anlamlarına gelmektedir.

esürt- fiilinin DLT’teki “sarhoş etmek” anlamı ağızlarda da korunmaktadır. Bunun yanı sıra bu fiil, ağızlarda “beslemek; delirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

étiş- fiili DLT’te “barıştırmak” anlamında kullanılırken ağızlarda aksine “tartışmak, söz atışmak; büyüklerin sözüne saygısızca karşılık vermek; kadınlar aralarında çekişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

etmekle- fiili DLT’te “ekmek sahibi olmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “ev halkını, misafirleri doyurmak, onlara yemek çıkarmak” anlamında kullanılmaktadır.

éw- fiilinin DLT'teki "acele etmek" anlamının ağızlarda korunduğu gibi bu fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda "çok istemek" anlamında da kullanılmaktadır.

kaç- fiili DLT'te ve ağızlarda "kaçmak" anlamında kullanılmaktadır ve ağızlarda ayrıca bu fiil, 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak "ateş sönmek" anlamında kullanılmaktadır.

kağısla- fiili DLT'te "kayış yapmak" anlamında kullanılırken ağızlarda "sövmek, küfür etmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

kapgakla- fiili DLT'te "kapaklamak" anlamında kullanılırken "sebze dipleri sulandıktan sonra çatlamak; ayak bir yere takılarak yüzüstü düşmek, kapaklanmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

karar- fiili DLT'te "kararmak" anlamındayken ağızlarda "kararmak" anlamının yanı sıra "kin tutmak; inat etmek; surat asmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

karınla- fiili DLT'te "karna vurmak" anlamındayken ağızlarda "direk, duvar vb. şeyler eğilmek, bel vermek" anlamında kullanılmaktadır.

keçün- fiili DLT'te "geçer görünmek" anlamındayken ağızlarda "ölmek" anlamında kullanılmaktadır. Bu aynı zamanda bir *anlam koyulaşması* örneği bile sayılabilir.

kel- fiili DLT'te "gelmek" anlamındayken ağızlarda "hamur mayalanmak; uğraşmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

kes- fiili DLT'te "kesmek" anlamında kullanılırken ağızlarda "birini kötölemek, palavra atmak, abartmak; bir şeyin özelliği değişmek; taklit etmek, alaya almak; birisinin yanağını okşamak; pazarlık etmek; yayıkta dövölen ayran yağ tutmaya başlamak" anlamlarında kullanılmaktadır.

kızar- fiili DLT'te "kızarmak" anlamında kullanılırken ağızlarda "oyunda mızıkçılık etmek" anlamında kullanılmaktadır.

kızlan- fiili DLT'te "pahalı bulmak" anlamındayken ağızlarda "kesilmiş tavuk vb. hayvanların derileri üstündeki kıllar ateşte yakılmak" anlamında kullanılmaktadır.

ķori- fiili DLT'te "korumak" anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarında bu anlamı korunmakla birlikte fiil, 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak "yetişmek, yetmek, idare etmek; kızmak, gücenmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

ķork- fiili DLT'te "korkmak" anlamındadır ve ağızlarında da bu anlamı korunmuştur; fakat ağızlarında aynı zamanda 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak "ürünler sararmaya yüz tutmak" anlamında da kullanılmaktadır.

ķötür- fiili DLT'te "götürmek" anlamında kullanılırken ağızlarında "dayanmak, tahammül etmek" anlamında kullanılmaktadır.

ķulaçla- fiili DLT'te "kulaçlamak" anlamında kullanılırken ağızlarında "vuracak gibi yapmak" anlamında kullanılmaktadır.

ķutrar- fiili DLT'te "kurtarmak" anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarında bu anlamının yanı sıra 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak "yemeği hazırlayıp yenecek duruma getirmek, kaplara dağıtmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

oğra- fiili DLT'te "uğramak" anlamında kullanılırken ağızlarında anlam kaymasına uğrayarak "cine, şeytana çarpılmak; yerinden fırlayıp çıkmak; hastalığa tutulmak" anlamlarında kullanılmaktadır.

otla- fiili DLT'te "otlamak" anlamında kullanılırken ağızlarında anlam kaymasına uğrayarak "başkalarının sırtından geçinmek" anlamında kullanılmaktadır.

oğse- fiili DLT'te "oğmek istemek" anlamında kullanılırken ağızlarında anlam kaymasına uğrayarak "dişi hayvan çiftleşmek istemek" anlamında kullanılmaktadır.

oķse- fiili DLT'te "yığmak istemek" anlamında kullanılırken ağızlarında anlam kayması yaşayarak "göreçeği gelmek, özlemek, istemek" anlamlarında kullanılmaktadır.

oķün- fiili DLT'te "pişman olmak" anlamında kullanılırken ağızlarında anlam kayması yaşayarak "birinin yaptıklarını, söylediklerini yineleyerek alay etmek" anlamında kullanılmaktadır.(Bkz. şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarında Başka Bir Fiile İşaret Eden Fiiller)

öşer- fiili DLT’te “açlıktan göz kararmak” anlamındayken ağızlarda “abartmak, büyütmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sarağuçla- fiili DLT’te “baş örtüsü örtmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “heybe, çanta, torba vb. şeylerin çevresine meşin geçirerek dikmek” anlamında kullanılmaktadır.

sat- fiili DLT’te “satmak” anlamında kullanılırken 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “kız evlendirmek” anlamında kullanılmaktadır.

sık- fiili DLT’te “sıkmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “patlamak; içindekini dökmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

suwıgılan- fiili DLT’te “sulu bulmak” anlamındayken ağızlarda anlam kayması yaşayarak “semirmek, güzelleşmek, gelişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

süpür- fiili DLT’te “süpürmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kayması yaşayarak “kaçmak; silmek; köpek, koyun sürüsünü toparlayıp sürmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

süz- fiili DLT’te sadece “süzmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “gözden geçirmek; temize çekmek; avcı nişan almak” anlamlarında kullanılmaktadır.

süzün- fiili DLT’te “süzülür gibi görünmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “kırıtmaq; etkili bakmaq” anlamında kullanılmaktadır.

taltur- fiili DLT’te “bayıltıncaya dek döğmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “bir dalı kökünden koparmadan orta kısmını toprağa gömerek köklendirmek; dağıtmak; bir kimse yapamayacağı işlere girişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

talla- fiili DLT’te “seçmek” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamı korunmakla birlikte 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “takip etmek, peşinden gitmek; savurup atmak, fırlatmaq; kaldırmak; budamak, seyreltmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tangız- fiili DLT’te “şişmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “güneş ve soğuktan el, yüz kurumak, sertleşmek; yufka ekmeği kuru pişmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tatık- **Düzeltilmiş.** **tutuğ-** fiili DLT’te “paslanmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “yemek ve süt bozulmak” anlamında kullanılmaktadır.

tatın- fiili DLT’te “tadar görünmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “alışmak” anlamında kullanılmaktadır.

tıngla- fiili DLT’te “dinlemek” anlamında kullanılırken ağızlarda “ses vermek, söylemek; gizlice, sessizce söylemek; maden bir şeye vurulunca ses çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tikile- fiili DLT’te “ses, hışırtı çıkarmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “vurmak” anlamında kullanılmaktadır.

tir- fiili DLT’te “diriltmek” anlamındayken ağızlarda “yırtmak; toplamak, derlemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

toğula- fiili DLT’te “toka yapmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “ham ipliği tokaçla dövmek” anlamında kullanılmaktadır.

tol- fiili DLT’te “girmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “bir şeyin çevresinde dolaşmak” anlamında kullanılmaktadır.

toz- fiili DLT’te “tozarmak, toz yükselmek” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamının yanında anlam kayması yaşayarak “gözden kaybolmak; eskimek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tök- fiili DLT’te “dökmek” anlamındayken ağızlarda “dökmek” anlamının yanında anlam kaymasına uğrayarak “vermek” anlamında kullanılmaktadır.

tön- fiili DLT’te “dönmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “boğaya çektilen inek gebe kalmayıp tekrar çiftleşmek istemek; bulanmak, altüst olmak; bir kimseden nefret edip yüz çevirmek, soğumak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tuğsa- fiili DLT’te “durmak istemek” anlamındayken ağızlarda “tereddüt etmek, karar verememek; mahzunlaşmak, durgunlaşmak; konuşurken susuvermek” anlamlarında kullanılmaktadır.

turumsın- fiili DLT’te “kalkar görünmek” anlamındayken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “durur gibi olmak; su durulmaya yüz tutmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüle- fiili DLT’te “tüyünü dökmek” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamı kullanılmakla birlikte anlam kaymasına uğrayarak “kumarda ya da ticarete para yitirmek, kumarda yenmek, bir şeyi sona erdirmek; bir işin hilesini, kolayını öğrenmek, ustalaşmak; sıçramak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüt- fiili DLT’te “duman tütme Düzelt: ateş tutuşmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak bu anlamının yanında “kaçmak, koşmak; özlemek, göreceği gelmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

uç- fiili DLT’te “uçmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “bir şeyi çok sevinerek, isteyerek yapmak, yapmaya itmek; çok üşümek” anlamlarında kullanılmaktadır.

uçlan- fiili DLT’te “uç peyda etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “yararlanmak” anlamında kullanılmaktadır.

uğın- fiili DLT’te “sönme” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “kan pıhtılaşmak; süt kaymak bağlamak; bayılır gibi olmak; sürekli sataşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

uğ- fiili DLT’te “anlamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “tasalanmak” anlamında kullanılmaktadır.

um- fiili DLT’te “ummak” anlamında kullanılırken ağızlarda “özenmek” anlamında kullanılmaktadır.

ügi- fiili DLT’te “öğütmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “öğütmek” anlamını yanında anlam kaymasına uğrayarak “birbiri ardınca, ara vermeden konuşmak; çok istekli, çabuk yemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

ünde- fiili DLT’te “ünlemek, çağırma” anlamında kullanılırken ağızlarda “seslenmek” anlamının yanında anlam kaymasına uğrayarak “ilenmek; gözünü boyamak, aldatmak, şaşırtmak; ay doğup yükselmeye başlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üşü- fiili DLT’te “soğuktan üşümek” anlamında kullanılırken ağızlarda “soğumak, sevgisi sönmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yalğa- fiili DLT’te “yalamak” anlamında kullanılırken ağızlarda “sıyırarak berelemek” anlamında kullanılmaktadır.

yé- fiili DLT’te “yemek yeyip telef etmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “yemek” anlamının yanında anlam kaymasına uğrayarak “öldürmek” ve “rüşvet almak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yémsin- fiili DLT’te “yemeksizin yer görünmek” anlamında kullanılırken ağızlarda “yemle, yiyeceklerle aldanmak; canı çekmek, isteklenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yum- fiili DLT’te “sadece “yummak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “çukuru toprakla doldurmak; ortadan kaldırmak, yok etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yumşa- fiili DLT’te “yumuşamak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “yola gelmek” anlamında kullanılmaktadır.

yut- fiili DLT’te “yutmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “oyunda kazanmak” anlamında kullanılmaktadır.

2.2.3.2. 2. Dereceden Anlam Kaymasına uğrayan Fiiller

“2. dereceden anlam kayması, birden fazla anlamı olan bir kelimenin anlamlarından en az bir tanesinin eski halini muhafaza etmesi şartıyla diğer bir veya birden fazla anlamının öncesine göre başka, yepyeni bir kavramı karşılar hale gelmesidir” (Selçuk; a.g.e.;9).

açı- fiili DLT’te “ekşimek, -yara, vücut-acımak” anlamlarına gelirken Anadolu ağızlarında “sevmek, okşamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ağla- fiili DLT’te “yalnız olmak, boş olmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “tarlayı çitle çevirmek” anlamlarında kullanılmaktadır; yani fiil 2. dereceden anlam kaymasına uğramıştır. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarda Ses Olayı Yaşamış Başka Bir Fiile İşaret Eden Fiiller, Şekilce Eşleşmemiş; Fakat Kök Anlamı Bakımından Eşleşmiş Fiiller)

angar- fiili DLT’te “yemin ettirmek, ant içirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “zorlamak; bir şey yapmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

artla- fiili DLT’te “enseyi tokatlamak, sille vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “sırtlamak, kovuşturmak, takip etmek, tekrar etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

aş- fiili DLT’te “aşmak, bir tepeyi öbür yana geçmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamı kullanılmakla birlikte 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “hayvanlar çiftleşmek” anlamında da kullanılmaktadır.

ay- fiili DLT’te “söylemek (Oğuzca), sormak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “caymak, pişman olmak; parlatmak, ağartmak, temizlemek; gözetmek, nezaret etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

bas- fiili DLT’te “basmak, üzerine çökmek, yıkmak” anlamlarına gelirken ağızlarda “evlenme niyetinde olan bir kızı alıp kaçırmak; cinsi münasebette bulunmak; kümes hayvanları, hayvanlar çiftleşmek; kümes hayvanları kuluçkaya yatmak; oyunda yenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

bat- fiili DLT’te “batmak, gözden kaybolmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “acımak, batar gibi ağrımak; çok olmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

boğu- fiili DLT’te “boyamak, yapıştırmak” anlamında kullanılırken ağızlarda “ağır söz söylemek, aşağılamak; koku ortalığı kaplamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

boz- fiili DLT’te “bozmak, yıkmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “tarlayı iki defa sürmek” anlamında kullanılmaktadır.

buķ- fiili DLT’te “bükme, kıvrırmak” anlamında kullanılmaktadır; fiilin “bükme” anlamı ağızlarda da devam etmektedir; fakat diğer yandan fiil, 2. dereceden anlam kaymasıyla “uğur sayılmak; lehimlemek, tutturmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

bulğa- fiili DLT’te “bulandırmak, barıştırmak, bulanıp kusa yazmak, öfkelendirmek” anlamlarında kullanılırken fiilin “bulanmak” anlamı ağızlarda da korunmaktadır. Fakat fiil, 2.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “çok olgunlaşmak” anlamında kullanılmaktadır.

buruş- fiili DLT’te “buruşmak, büzölmek” anlamlarına gelirken ağızlarında “baş sağlığı dilemek” anlamında kullanılmaktadır.

butakla- fiili DLT’te “budamak, tomurcuklanmak, kollara ayırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarında “damların üstünü loğ taşı ile düzeltmek” anlamında kullanılmaktadır.

bürgelen- fiili DLT’te “pirelenmek, öfkeden pire gibi sıçramak” anlamlarına gelirken ağızlarında “örtünmek; kuşkulanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çak- fiili DLT’te “çakmak, eriştirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarında “çakmak” anlamı korunmakla birlikte “kötölük etmek” anlamında kullanılmaktadır.

çal- fiili DLT’te “yere çalmak, vurmak, yenmek, söz kulağa çalmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarında “sütü mayalamak; bulaştırmak; diş kamaşmak; silahı ateşlemek; karıştırmak; biçmek; badana yapmak; hava çarpmak, hava etkisiyle hasta olmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

çewür- fiili DLT’te “çevirmek, bir şeyi sol elin başparmağı üzerinde çevirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarında “çevirmek” anlamının yanı sıra 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “hayvanları çiftleştirmek” anlamında kullanılmaktadır.

egir- fiili DLT’te “sevk etmek, döndürmek; eğirmek; çevirmek, bir yeri kuşatmak, sarmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarında “hayvanları bir araya toplamak; yünü büküp iplik yapmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ergür- fiili DLT’teki “erişmek, vaktinde yetişmek” anlamıyla ağızlarında da kullanılmaktadır. Bu fiil aynı zamanda 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “hamuru ekşitmek” anlamında ağızlarında kullanılmaktadır.

erlen- fiili DLT’te “kadın evlenmek, er sahibi olmak” anlamlarına gelirken ağızlarında “cin çarpmak” anlamında kullanılmaktadır.

es- fiili DLT’te “esmek, kalburlayarak savurmak, uzatmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarında ise “sıvışmak, kaçmak; herhangi bir şeye kızıp bulunduğu yerden hızla çıkmak; yüreği kalkmak, heyecanlanmak; esnek olmak, yaylanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ét- fiili DLT’te “yapmak, etmek, eylemek; kılmak” anlamındayken ağızlarda bu anlamının yanı sıra “demek, söylemek, ayıtmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

etik- fiili DLT’te “çocuk yetiştirmek, tombullaşmak, büyüme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “terbiyesi bozulmak, saygısızca davranmak” anlamında kullanılmaktadır.

etle- fiili DLT’te “etlik yapmak, et yapmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “kireçten çıkarılan derilerin üzerindeki fazla et parçalarını ayıklamak” anlamında kullanılmaktadır.

kaşığla- fiili DLT’te “itelemek, itmek, avurda vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “bıçaklamak” anlamında kullanılmaktadır.

kay- fiili DLT’te “meyletmek, kaymak, caymak, acımak, kayırmak, tınmak, iltifat etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “sobaya ya da ocağa odun sıralamak; istif etmek, yığmak; iğfal etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

keç- fiili DLT’te “geçmek, ölmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “uykuya dalmak; bilincini yitirmek; çekiştirmek; sönmek, solmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kezle- fiili DLT’te “gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “avlamak için nişan almak; bir işi yapmak için zaman ve fırsat beklemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kına- fiili DLT’te “işkence etmek, cezalandırmak, bir şeye kın yapmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “ayıplamak; birini başkasına yermek, kötülemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kır- fiili DLT’te “kazımak, bir şeyi kökünden çıkarmak, kırmak” anlamlarındayken ağızlarda “iskambil oyununda koz kırmak; sıvışmak, uzaklaşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kırın- fiili DLT’te “soyar veya kazır görünmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “oynamak, raksetmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kırla- fiili DLT’te “kazmak, yerde çukurlar açmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “kaçmak, bir işte başarı gösteremeyip çekilmek; ağaçsız kalmak; gevezelik etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kıs- fiili DLT’te “kısaltmak, daha kısa yapmak, kısarak çalmak, kısırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “pintilik etmek” anlamında kullanılmaktadır.

koğ- fiili DLT’te “koymak, bırakmak, terk edilmek, koyuvermek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamlarının yanı sıra 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “etkilenmek, dokunmak; etkilendirmek, içlendirmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

koltuğla- fiili DLT’te “koltuklamak, koltuğuna almak, koltuğuna vurmak” anlamlarındayken ağızlarda “pohpohlamak, abartmak, övmek; kışkırtmak, fit vermek, desteklemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

köler- fiili DLT’te “göl haline gelmek, gölermek, toplanmak, su göllenmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamları korunmakla birlikte 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “bağdaş kurup oturmak; düşmek; çocuklar katılarak ağlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

kuşa- fiili DLT’te “kuşanmak, kuşağı bağlamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamları kullanılmakla birlikte 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “aldatmak, kandırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

küçe- fiili DLT’te “zulmetmek, zorla fenalık etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “üzülmek” anlamında kullanılmaktadır.

öğütle- fiili DLT’te “öğütle vermek, öğütleme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kayması yaşayarak bu anlamlarının yanında “birini kandırıp bir başkasına karşı kışkırtmak” anlamında da kullanılmaktadır.

ök- fiili DLT’te “yığmak, biriktirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kayması yaşayarak “beklemek” anlamında kullanılmaktadır.

sangar- fiili DLT’te “bir şeyden saymak, bir şeye nispet etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamlarının yanında 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “alay etmek” anlamında da kullanılmaktadır.

saklan- fiili DLT’te “saklanmak, çekinmek” anlamlarına gelirken ağızlarda anlam kayması yaşayarak “beklemek” anlamında kullanılmaktadır.

sark- fiili DLT’te “akar şey sızıp damlamak, uyuşmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise “istememek, çekememek, kıskanmak; açgözlülük yapmak; imrenmek, yönelmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sedre- fiili DLT’te “incelmek, seyremek, seyrekleşmek, elbise eprimek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda “seyrekleşmek” anlamını yanında 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “sinek konan etlerde kurt yumurtaları oluşmak, et kokmaya yüz tutmak; sebze fidelerini bahçeye dikmek; az kıpırdamak, seğirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sergekle- fiili DLT’te “yalpalanmak, iki yana sallanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “sayıklamak, uykuda konuşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sezin- fiili DLT’te “sezinmek, sanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “bir işi olamadan önce duymak” anlamında kullanılmaktadır.

sıdır- fiili DLT’te “sıyırmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “göndermek; yukarı kaldırmak (sürgülü şeyler için)” anlamlarında kullanılmaktadır.

sıg- fiili DLT’te “sımak, tesir etmek, dokunmak, koymak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “söylemek; yerleşmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

sit- fiili DLT’te “işemek, siymek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “üşümekten titremek” anlamında kullanılmaktadır.

tamula- fiili DLT’te “sıkılamak, sıkıştırmak, pekitmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “evlenmelere ya da yolsuz birleşmelere aracılık etmek” anlamında kullanılmaktadır.

tara-[*] fiili DLT’te “dağıtmak, yaymak, ayırmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiil, 2. dereceden anlam kaymasın uğrayarak “iyice yoklayarak, araştırmak geçmek; sivilce, çıban çıkarmak; karınca, tavuk biti, kurt gibi küçük böcekler bir şey üzerine üşüşmek; sığır, at, davar sürüsü yürümek; toplamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tatğan- fiili DLT’te “tatlı bulmak, tat almak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamlarının yanında 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “hoşlanmak; alışmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

taya- fiili DLT’te “dayak koymak, dayak dikmek, dayamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “kapı ve pencereyi ardına kadar açmak; çekmek, tahammül etmek, kaldırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

teng- fiili DLT’te “havalanmak, havaya yükselmek, gözden kaybolmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “koşmak; düşmek; yenmek, üstün gelmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tengle- fiili DLT’te “iki şeyi birbirine denkleme, denk etmek, denkleştirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “doğrusuna gitmek, dolanmamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tepe- fiili DLT’te “haset etmek, günölemek, çekememek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “susuzluktan dudak kurumak; uzlaşmak, anlaşmak, barışmak; oynamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tez- fiilli DLT’te “kaçmak, tezilmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda “kaçmak” anlamının yanında bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “yolunu şaşırma” anlamında kullanılmaktadır.

tınça- fiili DLT’te “bozulmak çürümek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “kömürün tavı kaçmak, kararmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

turuğ- fiili DLT’te “durmak, toplanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “teredüt etmek, karar verememek, duralamak; uslanmak; dinmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

turul- fiili DLT’te “usanmak, bıkmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “saydamlaşmak” anlamında kullanılmaktadır.

tut- fiili DLT’te “tutmak, yakalamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “yeni bir şeyi ilk kez kullanmak; çiftleşmek isteyen inek vb. hayvanları iple bağlayarak boğaya çekmek; nişan alınan yere değmek, vurmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüş- fiili DLT’te “düşmek, inmek” anlamlarının yanında anlam kaymasına uğrayarak “dadanmak” anlamında kullanılmaktadır.

us- fiili DLT’te “susamak, sanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ummak; ölçmek, karşılaştırmak; susmak; bıkmak, usanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üze- fiili DLT’te “yorulmak, sıkılmak, güç işe düşmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “girmek” anlamında kullanılmaktadır.

yak- fiili DLT’te “yaklaşmak, dokunmak, yakmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “alıştırmak, ısındırıp sevdirmek; önemli acılar, olaylar, ayrılıklar, seviler üstüne türkü, ağıt yapmak, düzenlemek; sürmek, koymak (kına için); oyunda yenmek, oyun dışı yapmak anlamlarında da kullanılmaktadır.

yan- fiili DLT’te “yanılmak, alevlenmek, -yara- iltihaplanmak, güneş yüzü yalıyarak çalıp karartmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “sevdalanmak; candan, içten üzülme; oyunda yanlış yapmak, oyun dışı kalmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yıpla- fiili DLT ’te “ip üzerinde oynamak, canbazlık etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “bir şeyin liflerini ayırmak, tiftiklemek; tarlayı ölçmek; tazıyı tavşan kovalamaya salmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

yüle- fiili DLT’te “desteklemek, destek vurmak, güvenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlam kaymasına uğrayarak “birini başkasına karşı doldurmak” anlamında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce eşleşmiş haliyle ağızlarda başka bir fiilin ses olayı yaşamış haline işaret eden fiiller)

2.2.4.Çok Yönlü Değişmeye Uğrayan Fiiller

Birden fazla anlam değişmesi yaşayan fiiller, diğer üç bölümün dışında danışman hocamızın teklifiyle çok yönlü değişme başlığı altında incelenmiştir. Dîvân'da çok anlamlı fiillerin sayısı oldukça fazla olduğundan bu kısımda bu blüme ait fiil sayısı da çok olmuştur.

ağ- fiili DLT'te “çıkmaq, belirlemek, aşmaq, ağmaq, bozulmaq, değişmek, başkalaşmaq, yükselmek, meyletmek, dönmek” anlamlarında iken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek; aşmaq;-yağmur- inmek, düşmek; yıldız, yılan vb. kaymaq; toplanmaq, üşüşmek; güneş batmaq; çömelmek, oturmaq; yatıp yuvarlanmaq, debelenmek; bir kimsenin üzerine yüklenmek, çullanmaq, asılmak; yükselmek, yukarı çıkmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “hayvanlar çiftleşmek; delirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

ağızla- fiili DLT'te “ağza vurmaq, ağız açmaq” anlamlarına gelirken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “bir işe başlayıp kolaylamak, işi sonuna getirmek, birine bir iş başlamak; işe başlatmaq; hazırlanmaq, hazır etmek; yolcu etmek, uğurlamak; sürüyü yaylaya sürmek; suyu başka bir yöne çevirmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “gerekli şeyleri söylemek, öğüt vermek; ağız aramak; yemeğin üstünden yemek; bir şeyin ağız kısmını onarmak; bitki yeşermek; çıkmaya, büyümeye başlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ağrı- fiili DLT'te ve ağızlarda “ağrımaq” anlamının yanı sıra ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “hayvanlar sıcaklığın etkisiyle bir çeşit hastalığa yakalanmaq” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “yiyecek kokmaya, bozulmaya başlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ağna- fiilli DLT'te “-hayvanlar- yatıp debelenmek, kekemeleşmek, dili tutulmaq” anlamlarına gelirken ağızlarda “hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmaq; balık kendine has hareketler yapmak; sevinçten coşup oynamak” anlamlarında kullanılarak anlamı genişlemiştir. Ayrıca bu fiilin DLT'teki “kekemeleşmek, dili tutulmaq” anlamı

ağızlarında kullanılmamaktadır; bu yönüyle de bu fiil 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır, denebilir. (Bkz. Şekilce Eşleşmiş Haliyle Ağızlarında Başka Bir Fiilin Ses Olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller)

ah̄tar- fiili DLT’te sadece “aktarmak” anlamında kullanılırken ağızlarında 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “karıştırmak, alt üst etmek, devirmek; dolu olan bir şeyi boşaltmak; baştan sonuna kadar okuyup bitirmek, hatmetmek; aramak, araştırmak, soruşturmak; arayıp bulmak; tarlayı ilk defa sürmek; tarlayı ikinci veya üçüncü defa sürmek; devirmek, yıkmak; yenmek; tavuk veya horoz toprak, çöp eşelemek; mide bulanmak; tohum ekmeden tarlayı sürüp nadasa bırakmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarında “beslemek ve çağırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

alar- fiili DLT’te “konuşmak -göz-, kızarmak, al olmak, ala olmak, alacalaşmak” anlamlarına gelirken 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak ağızlarında “kızarmak; tahıl veya meyva olgunlaşmaya başlamak; tam yanmamış kömürden gaz çıkmak; şafak sökmek, ışımak” anlamlarına gelmektedir. Ayrıca bu fiil 2.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “gözleri açarak dik dik bakmak” anlamında kullanılmaktadır.

arala- fiili DLT’te “aralamak, arasını bulmak, barıştırmak” anlamlarına gelirken 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarında “bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek, budamak; temizlemek; derleyip toplamak, yerleştirmek; tınasın samanını tanesinden ayırmak ve çok bağırarak sesleri bastırmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kavga eden iki kişiyi araya girerek ayırmak; kalabalığı yarıp geçmek; güreşte veya döğüşte birkaç kişiyi döğüş dışı bırakmak, haklarından gelmek; iki şeyi birbirinden ayırmak, arayı açmak, aralık bırakmak; ayırmak, çözmek (iplik vb. hakkında); uzaklaşmak, geride bırakmak; uzamak (zaman hakkında); uzaklaştırmak, ayırmak; değırmende acele işi olan birinin sırasını öne almak, araya sokmak” anlamlarına da gelmektedir.

artıl- fiili DLT’te “yüklemek, binmek, ardılmak, erişilmek, bir binit üzerine başı bir tarafa ayaklar bir tarafa gelmek üzere heybe gibi ardılmak” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam genişlemesi yaşayarak ağızlarında “abanmak, yaslanmak, dayanmak, yüklenmek; asılmak, tutunmak, tırmanmak, takılmak, çıkmak; atılmak, saldırmak;

binmek; uzanmak; sarmak; eğilmek; yüzüstü kapanmak; yıkılmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “sataşmak, karşı gelmek; kaçarken dönüp karşı koymak; peşe düşmek; aleyhinde bulunmak, takip etmek; alay etmek, kızdırmak; şakalaşmak; eziyet etmek; konuşan ya da ağız kavgası yapan iki kişi arasına girmek; yük olmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

aya- fiili DLT’te “lakap vermek, korumak” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak ağızlarda “korumak” anlamıyla birlikte “çok yüz vermek, şımartmak; serbest bırakmak; serbest büyüme, zorluk çekmeden gelişmek; saygı göstermek, saymak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğramıştır ve ağızlarda “men etmek; karşı koymak, dayatmak; yalnız veya işsiz kalmak; temizlemek; mehtapta yürümek, gezmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ayala- fiili DLT’te sadece “el ayalarını birbirine vurmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğramış ve “el ayasıyla süpürmek; ayalama ile kar küremek; harman sonunda kalan tozlu taneleri tırmıkla toplamak, süpürmek; hububat temizlemek, ayıklamak; alkışlamak; el tezgahında varan gelen ağacı yukarı kaldırarak mekik yerini açmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “kayırmak, korumak; sahip çıkmak, benimseyip kendine mal etmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ayıt- fiili DLT’te “söylemek, sormak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “söylemek” anlamının yanı sıra “anlatmak, nakletmek, konuşmak; türkü söyletmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “ayıklamak, seçmek, temizlemek; beyazlatmak, parlatmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

az- fiili DLT’te “azmak, yoldan çıkmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yolunu kaybetmek, şaşırma, kaybolma; toprak tavını kaybetmek; oyun, eğlence maksadıyla boğuşmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ekşimek, tadı bozulmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

bağla- fiili DLT’te “bağlamak, örgü yapmak” anlamlarında kullanılırken 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bağlamak” anlamının yanı sıra “akan suyun önüne set yapmak; akışı istenen tarafa çevirmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğramıştır ve ağızlarda “büyülemek, aldatmak; erkeği büyüleyerek cinsi bakımdan iktidarsız kılmak; kısmetine mani olmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

bar- fiili ağızlarda da DLT’te olduğu gibi “varmak” anlamıyla kullanılmaktadır; bu anlamının yanı sıra 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “gitmek; gelmek; yetişmek, ulaşmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 1.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak bar- şekliyle “eğlenmek”; var- şekliyle “iyice anlamak; duymak, sezmek; gönül kırmak, acı konuşmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

bekiş- fiili DLT’te “pekişmek, sağlamlaşmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda da “pekişmek, sağlamlaşmak” anlamları korunmaktadır. Bu anlamlarının yanı sıra fiil, ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “sertleşmek, katılaşmak, sıkışmak; iyileşmek; güçlenmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “zorlamak; tutunmak; iki şey birbirine iyice yapışmak, tıpatıp eklenmek” anlamlarına da gelmektedir.

bekit- fiili DLT ve ağızlarda “pekitmek, sağlamlaştırmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Bunun yanında fiil, 2.dereceden anlam genişlemesi yaşayarak ağızlarda “düzeltmek, onarmak” anlamlarına da gelmektedir. Aynı zamanda fiilde 2.dereceden anlam kayması olayı da görülmektedir. Fiil, ağızlarda bekit- şekliyle “kuşatmak; bir yere gözcü dikmek; vurmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Fiil, bugün ağızlarda pekit- şekliyle “tarla, bağ, bahçeyi korumak için çevresini çitle çevirmek, sarmak, örtmek; sınırlandırmak, önünü almak (Mec.); ışık ve yelin girmesine engel olmak; sulu şeyleri koyulaştırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

bér- fiili DLT’te “vermek, gelmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “ vermek “ anlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “bir durumu, bir eylemi sürekli ve etkin biçimde sağlamak” anlamında da kullanılmaktadır.

beze- fiili DLT’te “bezemek, nakışlamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Bir yönüyle, bu fiil ağızlarda 2.dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “bezemek” anlamında kullanılmaktadır. Diğer yönden, bu fiil, 2.dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “şifalı olduğuna inanılan çamur, toprak veya suyu ele yüze sürmek; hamuru bir parça atmak; ağzının payını vermek” anlamlarına da gelmektedir.

bozla- fiili DLT’te “ses vermek, bağırarak, bozlamak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “deve acı acı bağırarak; acı, inilti ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak; su çağlamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “tarla boş kalmak, sürülmeden kalmak” anlamında da kullanılmaktadır.

bök- fiili DLT’te “eğilerek yere kapanmak, yemekten bıkmak usanmak bıkmak, gözü doymak, kanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “dolmak, taşmak; çok kazanmak” anlamlarında da

kullanılmaktadır. Arica fiil, 2. dereceden anlam daralmasına da uğramıştır; “eğilerek yere kapanmak” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır.

burunla- fiili DLT’te “buruna vurmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “civciv yumurtadan çıkmadan önce yumurtayı delmek; burnu ile itmek; havan samanı burnu ile itmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca 1.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “öne geçmek; darılmak, gücenmek” anlamlarına da gelmektedir.

büg- fiili DLT’te “durdurmak, hareketine mani olmak, kapanmak, sed çekilmek, toplamak, bükülmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam daralmasına uğrayarak “suyun önüne bent yapıp toplanmasını sağlamak, göl haline getirmek; engel olmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “öfkeli birini yatıştırmak” anlamında kullanılmaktadır.

çarla- fiili DLT’te “cırlamak, ağlamak, bağırarak” anlamlarında kullanılırken 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak ağızlarda “ince ses çıkararak ağlamak; tiz sesle bağırıp çağırarak; şarkı okumak; ötmek; gevezelik etmek; zil çalmak; menteşe ve tekerlek sürtünerek ses çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil

2.dereceden anlam kaymasına uğrayarak “işemek; oyunda mızıkçılık etmek; çaresiz kalmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

çile- fiili DLT’te “yaşartmak, ıslatmak” anlamlarındayken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “sulamak; yağmur çiselemek; terlemek, nemlenmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “serpmek, saçmak, ekmek; pamukları kozadan ayırmak; çocuk dünyaya getirmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

çök- fiili DLT’te “diz çökmek, dibe çökmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “alçalmak, aşağı inmek; ayaklar üzerinde oturmak, çömelmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “birdenbire fırlamak; bir tarafa kaymak, eğilmek; otururken ayağa kalkar gibi yapmak, doğrulmak; atlayıp zıplamak, hoplamak; hayvanlar arka ayakları üzerinde kalkmak, yukarı sıçramak; yılan çöreklenip başını kaldırarak karşısındakine atılacak duruma gelmek; mandalar vuruşma esnasında kafalarını yukarı kaldırmak; gururlanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

ewsin- fiili DLT’te “evini benimsemek, kendi evi saymak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “ısınmak, alışmak, yabancılık çekmemek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “daha önce korktuğu bir şeyi andıran olay ya da nesneden korkmak; merak etmek, kuruntu etmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

igle- fiili DLT’te sadece “hasta olmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “zayıflamak; eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak; inlemek; kuraklık ya da hastalık nedeniyle ağaç gelişmemek, meyve vermemek; bitki sararmak; ezilmek, üzülmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “yara iyileşmek; temizlemek; bir şeyi delmek; tohum toprakta filizlenmeye başlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kap- fiili DLT’te “kapmak, çalmak, dokunmak, çarpmak, uçurmak, hücum ve defi etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam daralmasına uğrayarak “kapmak, almak; yağma etmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden

anlam kaymasına uğrayarak “hayvan ısırarak; türemek, çıkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kar- fiili DLT’te “bir şeyi bir şeyle karıştırmak, katmak, karmak, boğazda su durmak, su bir yerde durmak, taşmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “karışmak” ve “su birikmek” anlamlarının yanı sıra 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bentin ya da arkin suyu çoğalmak, taşmak; hayvanlar çiftleşmek; eskimek; hastalık bulaşmak; kümes hayvanları çiftleşmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “birinin arkasından kötü konuşmak, bıkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kat- fiili DLT’te “katmak, karıştırmak, katılaşmak, sert olmak, mihnete ve sıkıntıya düşmek, yorulmak” anlamlarında kullanılırken 2.dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “karıştırmak” anlamında kullanılmaktadır. Diğer açıdan fiil, 2. derecen anlam kaymasına uğrayarak “bırakmak” anlamında kullanılmaktadır.

kayna- fiili DLT’te sadece “kaynamak” anlamındayken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yerinde duramamak, oynamak; kapta bulunan su donarak hacmi genişlemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “sataşmak, takılmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kaytar- fiili DLT’te “geri döndürmek, yöneltisinden döndürmek, çevirmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “geri döndürmek” anlamının yanı sıra “toplamak, bir araya getirmek; yerleştirmek; atın gemini çıkarmadan ahıra çekip bağlamak, hayvanın gemini, yularını kasmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “kibirleşmek, kendini beğenmek; kayırmak; kusmak; aşırarak, çalmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

ker- fiili DLT’te “germek, çekip uzatmak, kapatmak, ürümek, havlamak” anlamlarına gelirken ağızlarda 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “ kapamak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “yok olmak; sıkıntı vermek” anlamlarında kullanılmaktadır.

kewre- fiili DLT’te “zayıflamak, gevşemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ekin susuzluktan kurumak; ölmek, gebermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “öfkelenmek, kızmak; ekin olgunlaşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kıdığla- fiili DLT’te “kıyı dikmek, kıyılanmak” anlamlarına kullanılırken ağızlarda 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak ağızlarda “ayakkabıların daha dayanıklı olması için alındığı zaman yüzü ile tabanını tekrar diktirmek; çarık yapılacak hayvan derisini parça parça kesip kenarlarını düzeltmek; kapı, pencere gibi şeyleri aralık bırakmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “bir işi yapmaktan çekinmek” anlamında da kullanılmaktadır.

kığla- fiili DLT’te “fişki ile gübreletmek, at sıçirtmak, tersletmek” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak ağızlarda sadece “koyun pislemek” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “tuttuğu işin sonunu getirememek; yerli yersiz konuşmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kık(ı)r- fiili DLT’te “yüksek sesle çağırmak, bağırmak, haykırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “çağırmak, davet etmek; koyun ve keçileri çağırmak; horoz ötmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “yiğitlik göstermek” anlamında kullanılmaktadır.

kıl- fiili DLT’te “kılmak, yapmak, etmek, eylemek, olmak” anlamlarındayken ağızlarda “yapmak, etmek” anlamları korunmuştur; fakat “kılmak” anlamı genişleyerek “namaz kılmak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına da uğramıştır ve “olmak” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır.

kıy- fiili DLT’te “sözden dönmek, kıymak, eğrilemesine doğramak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “acımamak; kesmek, ufak ufak doğramak; yiyecek miğdeye ezinti vermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam daralmasına uğramıştır; “sözden dönmek” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır.

kiçi- fiili DLT’te “kaşınmak, gicişmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kaşınmak” anlamının yanı sıra “kaygılanmak; kızmak; neşelenmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “peynir bozulmak” anlamına gelmektedir.

koķ- fiili DLT’te “fena kokmak, kokusu yükselmek, -su- senmek, -hastalık-sakinleşmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “bozulmak, kokmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “iki kişi arasında söz getirip götürmek” anlamında kullanılmaktadır.

konuķla- fiili DLT’te “konuk etmek, ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır ve “ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yemeğe çağırma” anlamında da kullanılmaktadır.

kop- fiili DLT’te “kopmak, gelmek, kalkmak, başlamak, çıkmak, baş kaldırmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kopmak, kalkmak” anlamlarının yanı sıra, “hızlı gitmek; koşmak; ayrılmak” anlamlarında da kullanılmaktadır; fakat fiil aynı zamanda 2.dereceden anlam daralmasına da uğramıştır ve “baş kaldırmak” anlamı ağızlarda kullanılmaktadır.

koş- fiili DLT’te “koymak, katmak, türkü dizmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “tarlayı sürmek; koşmak; dökmek; karıştırmak; yollamak, göndermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır ve “türkü dizmek” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır.

köç- fiili DLT’te sadece “göçmek” anlamında kullanılırken 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak ağızlarda bu anlamının yanı sıra “kız evlenmek; düşmek, yıkılmak; kocaya gitmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca bu fiil, ağızlarda 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “ihtiyarlamak” anlamında kullanılmaktadır.

köger- fiili DLT’te “göğermek, gök rengini almak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bitki büyüyerek yeşillenmek; vurma ya da çarpma sonunda vücudun herhangi bir yeri morarmak, çürümek; vücudun herhangi bir yeri soğuk etkisiyle morarmak, kızarmak; küflenmek, kalaysız bakır kaplar oksitlenmek; sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak; iyi yıkanmayan çamaşırın rengi değişmek, morarmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “çocuk yetiştirmek, büyütme; çok acıkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

köy- fiili DLT’te “yanmak, yakmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu fiil, ağızlarda bu anlamlarının yanı sıra 2.dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kavrulmak, kararmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “beklemek, gözlemek, sabırsızlanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kudur- fiili DLT’te “kudurmak, üstüne düşmek, çabalamak” anlamlarında kullanılırken 2.dereceden anlam daralmasına uğrayarak ağızlarda sadece “kudurmak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2.dereceden anlam kaymasına da uğrayarak ağızlarda “oynamak” anlamında kullanılmaktadır.

kurlan-/Düzelt. korlan- fiili DLT’te “acınmak, tasa, acı duymak, ziyan görmek, katılaşmak, koyulaşmak, mayalanmak, ekşimek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “bir şeye iyice alışmak, bir şeye dadanmak, düşkün olmak” anlamlarında kullanılır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “birisinden ayrılınca onun için üzölmek, tasalanmak” anlamlarında kullanılmaktadır, “ziyan görmek, katılaşmak, koyulaşmak, mayalanmak, ekşimek” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

kurtan- fiili DLT’te “bitten aşınmak, koyunlarda bit aramak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kıvrınmak, oynamak, kımıldamak; oyalanmak, uğraşmak, az çalışmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “barınmak” anlamında kullanılmaktadır.

küğ- fiili DLT’te “Durmak, beklemek, gözlemek, gütmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “beklemek” ve “gözlemek” anlamlarının yanı sıra anlam genişlemesine uğrayarak “dayanmak, sabretmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “kaçmak; sessiz olmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

kürle- fiili DLT’te “gürlemek” anlamında kullanılırken anlamı genişleyerek ağızlarda “anlatmak, söylemek, bir kimsenin üzerine yürüyerek bağırarak, azarlamak; ateş alevle, hızla yanmak; çağlamak, su gürül gürül akmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “neşelenmek” anlamında kullanılmaktadır.

opra- fiili DLT’te sadece “yıpramak” anlamındayken ağızlarda “yıpranmak” anlamının yanında “eskimek; yırtmak, koparmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “yırtınmak, bağırarak; usandırmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

otğar- fiili DLT’te “otlatmak” anlamında kullanılırken ağızlarda bu anlamının yanında 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “ot toplamak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “beğenip istemek, birini öbüründen üstün tutmak” anlamında kullanılmaktadır.

oyna- fiili DLT’te sadece “oynamak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam kayması yaşayarak “toprak yarılmak, kaymak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “kanun dışı cinsel ilişki kurmak” anlamında kullanılmaktadır.

öz-/Düzelt öz- fiili DLT’te sadece “başkasını ileri geçmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “büyüme, yükselmek, büyük adam olmak; öne geçmek, yarış kazanmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak ağızlarda “indirmek” anlamında da kullanılmaktadır.

ög- fiili DLT’te “öğmek, sena etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “övmek” anlamının yanında “kılmak (namaz); birisini izlemek, gözlemek; etkilemek, duygulandırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

Ayrıca bu fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “içine işlemek, geçmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce eşleşmiş, anlamca eşleşmemiş fiiller)

öt- fiili DLT’te sadece “ötmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “konuşmak, sözünü etmek; alaycı bir dille konuşmak; kavga aramak, horozlanmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kayması yaşayarak “erinleşmek, evlenmek isteğini göstermek; ölmek; oyunda kazanarak karşısındakinin elinde olanı almak; yemek, turşu, pekmez vb. yiyecekler ekşimək” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce eşleşmiş haliyle ağızlarda başka bir fiilin ses olayı yaşamış haline işaret eden fiiller)

pus- fiili DLT’te “pusu kurmak, pusuya girmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesi yaşayarak “korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmamak; gizlenerek bir konuşmayı dinlemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması yaşayarak “tütmeğ” anlamında da kullanılmaktadır.

pürlen- fiili DLT’te “tomurcuklanmak, filizlenmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yeşermek; tomurcuklar patlamak, açılmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “başörtüsünü başa sarmak; sevinmek, gurur, mutluluk duymak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sana- fiili DLT’te sadece “saymak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “saymak” anlamının yanında “tanımak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “alay etmek” anlamında kullanılmaktadır.

sabanla- fiili DLT’te “sabanla sürmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “saban demiri hayvan ayağına batmak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğramıştır ve “saçma konuşmak, saçmalamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

sağ- fiili DLT’te “sağmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “akmak, kaymak, aşağıya doğru hızla inmek; bir şeyi kucaklayarak yukarı çıkarmak; bir şeyi atmak, fırlatmak; makara ya da yumaktaki iplik

ve iplerin bir uncundan tutarak bunların bir bölümünü ya da hepsini boşaltmak,çözmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “hastalık ya da yara iyileşmek” anlamında kullanılmaktadır.

sal- fiili DLT’te “atmak, bir şeyle işaret etmek, göndermek, götürmek, toplamak, toplu getirmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiilin “atmak” ve “göndermek” anlamlarında 2. dereceden anlam genişlemesi olmuştur ve “uğurlamak, yollamak; hayvan yavrusunu düşürmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması da yaşayarak ağızlarda “köpek havlamak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına da uğramıştır ve “bir şeyle işaret etmek, götürmek, toplamak, toplu getirmek” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

sırı- fiili DLT’te “pislemek, siymek, sık dikişle dikmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yorgan, şilte vb. iri iri, aralıklı dikmek; sağlam ve sıkıca dikmek, çitirmek; özensiz dikmek, iliştmek; yamamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “sopa ile dövmek; çok yüklemek; birisinin sözünü başkasına ayrıntıyla söylemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra fiilde 2. dereceden anlam daralması da yaşanmıştır; ağızlarda “pislemek, siymek” anlamları kullanılmamaktadır.

sid- fiili DLT’te “işemek, siymek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “hayvan işemek, sidiklemek; sızmak; koyun ve keçi gibi hayvanlar kızgınlık dönemlerinde tohum akıtmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, anlam kayması yaşayarak “kötülük yapmak, sataşmak, baş belası olmak” anlamında kullanılmaktadır.

sing- fiili DLT’te “sinmek, hazmedilmek, işlemek, girmek, saklanmak, sahibine sormadan bir yere gidip sinmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “uygun düşmek, yakışmak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır. Fiilin “hazmedilmek, işlemek, girmek, saklanmak, sahibine sormadan bir yere gidip sinmek” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

sun- fiili DLT’te sadece “sunmak” anlamında kullanılırken ağızlarda anlamı genişlemiştir; fiil, “dokunmak, elini uzatmak, uzanmak; kedi, köpek vb. hayvanlar

yiyeceğe uzanmak dokunmak; uzatmak, tutmak, ağırlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kayması da yaşayarak “güreşe tutuşmak, güreşmek; havlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

sür- fiili DLT’te “sürmek, koğmak, sürgün etmek, devam etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesi yaşayarak “sürmek” ve “kovmak” anlamlarının yanında “götürmek; ileri itmek, sürdürmek; izlemek; direnmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “tos vurmak; sığırla çiftleşmek; filizlenmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

sürç- fiili DLT’te “sürçmek, ayak kaymak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak bu anlamlarının yanında “toprak kaymak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması yaşayarak “zenginken yoksul olmak” anlamında da kullanılmaktadır.

sürt- fiili DLT’te “sürtmek, sürmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “badana etmek” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “zaman öldürerek nedensiz gezip dolaşmak; söylemek, anlatmak; gizlenmek” anlamlarında da kullanılmaktadır.

süs- fiili DLT’te sadece “süsmek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “toslamak, boynuz vurmak; hor bakmak, itip kakmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kayması yaşayarak “küskün kimse yan yan bakmak” anlamında da kullanılmaktadır.

tabala- fiili DLT’te “kınamak, ayıplamak” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “azarlamak, hakir görmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “çabalamak, uğraşmak” anlamında kullanılmaktadır.

tağla- fiili DLT’te “dağlamak” anlamında kullanılırken 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “dağa çıkmak, eşkıyalık yapmak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “yağı tavaya koyup kızdırmak” anlamında kullanılmaktadır.

talbın- fiili DLT’te “-kuş- dalbınmak, çırpınmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yüzme bilmeyen bir kimse su içinde çırpınmak; suda yüzen bir cisim batıp çıkmak; mücadele etmek; küçük çocuk elini, kolunu oynatmak, atılmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması yaşayarak “bir yere tutunarak sallanmak, iki tarafı sabit ağaç veya tahtanın ortası sallanmak, esnemek, asılmak” anlamında da kullanılmaktadır.

tam- fiili DLT’te “damlamak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamının yanında 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “su konulan kap su sızdırmak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “gelmek; ekmeği yemeğe batırmak, daldırmak; akla gelmek, önceden hissetmek, sezme, ummak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tan- fiili DLT’te “inkâr etmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamı korunmakla birlikte 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “akla gelmek, önceden hissetmek, sezme, ummak; düşünmek; sormak, fikir almak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “inkar etmek” anlamının yanında “şaşmak; ayıplamak, kınamak” anlamlarında da kullanılmaktadır.

tap- fiili DLT’te “tapmak, hizmet etmek, bulmak, sezme, kaybolanı bulmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiil, 2. dereceden anlam genişlemesine uğramıştır ve “bir şeye tutkun olmak, düşkünlük göstermek” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması uğrayarak “başa kakmak; yapı, köprü vb. şeyler selden çökmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tanğla- fiili DLT’te “danlamak, taaccüp etmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kınamak, ayıplamak; aldatmak; güç durumda olduğunu anlamak, akli başına gelmek; şaşırma” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “sabahlamak; uğuldamak, ses çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tapla- fiili DLT’te “kabul etmek, razı olmak” anlamlarına gelirken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “saptamak; kestirmek; bir işin olabileceğine inanmak, akli yatmak; sahip çıkmak, malımsıma” anlamlarında da kullanılmaktadır.

Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “hamur topağını biraz açmak; kimseye sezdirmeksizin bakmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tarasla- fiili DLT’te “Bir şeyi kuvvetle dağıtmak” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesi yaşayarak “altüst etmek, araştırmak, karıştırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “tarlayı 3 kez sürmek; az eskimek, kumaşın havı dökülmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tarma- fiili DLT’te sadece “tırmalamak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “tırmalamak” anlamının yanında “asma, sarmaşık, diken vb. bitkiler bir yere sarılarak tırmalamak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “kayalık yerleri, dik yokuşu emekleyerek çıkmak” anlamında kullanılmaktadır.

tart- fiili DLT’te “tartmak, cezbetmek, çekmek, uzatmak, germek, getirmek, almak, çıkarmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiil, 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “çekmek” anlamının yanında “dik duran bir şey ya da hayvan yüklü bir yana yatmak, dengesi bozulmak” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “bir kimseyi denemek; uyuklamak; başörtüsünü çene altından geçirip baş üstünde bağlamak” anlamlarında kullanılmaktadır.

taşla- fiili DLT’te “taşlamak, gurbete gitmek, dışarılıklı olmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “at yürürken tırnağı taşa çarpmak; tarladaki taşları temizlemek; akarsu taş yığmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “göz koymak, nişan koymak; laf atmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tayuklan- fiili DLT’te “dayılanmak, kibarlanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “büyüklenmek, böbürlenmek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “güvenmek, başkasının himayesine, yardımına sığınmak” anlamında kullanılmaktadır.

teg- fiili DLT’te “değmek, dokunmak, ermek, erişmek, varmak, yakalamak, düşmek, hücum etmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam

genişlemesine uğrayarak “atlamak, sıçramak, görünmeden gitmek, kaçmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “olmak, olgunlaşmak (meyve ve çıban)” anlamlarında kullanılmaktadır.

tep- fiili DLT’te “döğmek, vurmak, tepmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “deliğe bir şey tıkamak, bastırmak; saman ya da otu sıkıca bastırarak doldurmak; çiğnemek; saklamak; tekme atmak, tepinmek; dövmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “hastalık ya da kapanmak üzere olan yara yeniden azmak, yinelemek; sığır süt vermemek; tüylü kumaşları sürterek tüy ve kıllarından temizlemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tergeş- fiili DLT’te “arka arkaya gelerek derleşmek” anlamında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “birbirine fazla yanaşmak, yığılmak; arka arkaya tek sıra olmak; harekete geçmek, peşine düşmek (ev hakkında)” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “sataşmak, tedirgin etmek; ayak diremek, direnmek; sık sık nefes almak; niyetlenmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tér- fiili DLT’te “dermek, toplamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda ise 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “dermek, toplamak” anlamlarının yanında “ekini biçip toplamak; yırtmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “dilencilik etmek, dilenmek” anlamında kullanılmaktadır.

tet- fiili DLT’te “çevrilmek, ters olmak, kötü olmak, kötüleşmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kaymak, yerinden oynamak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “kaybolmak; tetikten kurtulmak” anlamlarında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce eşleşmemiş, fakat kök anlamıyla eşleşmiş fiillerin anlam bilgisi bakımından incelenmesi)

tewin- fiili DLT’te “tasalanmak, utanmak, sıkılmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yanıp yakılmak, dert yanmak”

anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “kıvıldamak, hareket etmek; kaşınmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tewşin- fiili DLT’te “çalışmak, çırpınmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “çırpınmak” anlamının yanında “debelenmek, kıvıldamak; omuzlarını kıvıldatarak kendi kendine kaşınmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “yaramazlık yapmak” anlamında kullanılmaktadır.

tın- fiili DLT’te “dinlenmek, solumak, nefes almak, dinmek, sonu gelmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam daralmasına uğrayarak sadece “çok yorulup iş göremez hale gelmek (İnsan ve hayvan)” anlamında kullanılmaktadır.

Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “söylemek” anlamında kullanılmaktadır.

tişe- fiili DLT’te sadece “dişemek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bebek ve hayvan yavrusu diş çıkarmak, diş çıkarmaya başlamak, yedi yaşındaki çocukların süt dişleri dökülüp esas dişleri çıkmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “karı boşamak; atlara köstek vurmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tokı- fiili DLT’te “-insan- döğmek, -demir- döğmek, vurmak, çarpmak, dokumak, dokunmak, götürmek ve batırmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “dokumak” anlamının yanında “ceviz, pestil eriği vb. meyveleri sılıkla vurup düşürmek” anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “kusurlu bir malı kusurunu gizleyerek satmak” anlamında kullanılmaktadır. Diğer bir açıdan bakılacak olursa fiilin “döğmek, götürmek, batırmak” anlamları ağızlarda korunmamaktadır; bu nedenle fiilde 2. dereceden anlam daralması yaşanmıştır.

tomur- fiili DLT’te “tomruk yapmak, kesmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ağacı dibinden kesmek, ağaç dallarını kesmek, bir şeyi uzunluğuna yarmak (daha çok ağaç için)” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “oburca yemek; ağaç ve asmalarda filiz vermek üzere gözler kabarmak; ağaçlar tomurcuklanmak; kabarmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tög- fiili DLT’te “döğmek, dövmek, inceltmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yenmek, çalmak, vurmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “koyun, keçi vb. hayvanları iğdiş etmek” anlamında kullanılmaktadır.

tunçuk- fiili DLT’te “kaygıdan soluyamaz olmak, hayvan kış için inine girip bahara dek çıkamamak” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam kayması yaşayarak “çok dinlenmiş hayvan tepinmek, koşmak, aşırı davranışlarda bulunmak; tütün, saman, buğday yığınları kızışıp bozulmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “ürkmek, bunalmak, üzölmek, tasalanmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tuşla- fiili DLT’te “hizasına, karşısına durmak” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “öne çıkmak, karşılamak, göğüslemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “rastlamak, rast gelmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüne- fiili DLT’te “gecelemek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “barınmak; uyumak; kümes hayvanları tünemek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ölmek; hendekten ya da yüksekten atlatmak, yukarı doğru sıçramak” anlamlarında kullanılmaktadır.

tüple- fiili DLT’te “diplemek, kökten aramak” anlamlarında kullanılmaktadır. Fiil, ağızlarda 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “içilecek bir şeyi dibine kadar içmek; bir bitkiyi kökünden sökmek; bir şeyi diğeri bir şeyin içine tabanına kadar sokmak; üzüm, kiraz vb. meyvelerin konulacağı küfenin dibini otla doldurmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “olduğı yerde saymak” anlamında kullanılmaktadır. (Bkz. Şekilce eşleşmiş; fakat anlamca eşleşmemiş fiillerin anlam bilgisi bakımından incelenmesi)

ula- fiili DLT’te “ulamak, eklemek, ulaşmak ve buluşmak” anlamlarında kullanılırken 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “eriştirmek; uzamak; halı tellerini birbirine düğömsüz bağlamak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam

kaymasına uğrayarak “balta, keser gibi gereçlerin bozulan ağızlarını kızdırarak düzeltmek, onarmak; aşı yapmak (ağaç için)” anlamlarında kullanılmaktadır.

una- fiili DLT’te “razı olmak, kabul etmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “saymak, değer vermek, önem vermek; üstün tutmak, yeğlemek” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “anlamak; olgunlaşmak, büyümek” anlamlarında kullanılmaktadır.

üri- fiili DLT’te “içten çürümek” anlamında kullanılırken ağızlarda 1. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “kendi kendine yıkılmak” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “çoğalmak, üremek; sabaha karşı davar otlamaya kalkmak” anlamlarında kullanılmaktadır.

üş- fiili DLT’te “üşmek, üşüşmek, toplanmak, delgiç ile delmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda anlamı genişleyerek “bir kişi topluca saldırmak; köpekler havlayarak saldırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır; “delgiç ile delmek” anlamı ağızlarda kullanılmamaktadır.

yar- fiili DLT’te “yarmak, bir şeyi keserek zorla yarmak, parçalamak, yere sınır çizmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlamı genişleyerek “yavruyu memeden ayırmak; uğraşmak, emek vermek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “soymak, çalmak; öğütme (buğday vb.)” anlamlarında kullanılmaktadır.

yas- fiili DLT’te “dağıtıp yaymak, çözmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “eğmek, çökertmek; bastırmak, sindirmek; yatıştırmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “düzen kurmak, düzene koymak; yüzüstü bırakmak; dokuztaş oyununda üç taşı bir araya dizmek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yasıla- fiili DLT’te “yassılamak, yaymak, sözü açık geniş ve kinayesiz söylemek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “sözü yineleyerek alay etmek” anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralmasına uğramıştır, “yassılamak, yaymak” anlamları ağızlarda kullanılmamaktadır.

yasta- fiili DLT’te “yastık dayamak, yaslanmak, söz dokundurmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda bu anlamının yanında 2. dereceden anlam kaymasına uğrayarak “ezmek, yere yamak, çiğnemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yél- fiili DLT’te sadece “koşmak” anlamına gelirken ağızlarda anlam genişlemesine uğrayarak “bir işin, bir şeyin, birinin peşinde koşmak, koşturmak; çabuk yürümek; amaçsız gezip dolaşmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 1. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “oyunda ebe olmak; erkek hayvan dişi istemek” anlamlarında kullanılmaktadır.

yenç- fiili DLT’te “ısırmak, yere vurup ayağıyla ezmek, dişle ısırarak parçaları birbirine katmak” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “sarsmak, silkelemek, tartaklamak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam daralması da yaşamıştır. Ağızlarda verilen anlamlardan sadece “ezmek” anlamı kullanılmaktadır.

yét- fiili DLT’te “yetişmek, erişmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bu anlamları korunmakla birlikte 2. dereceden anlam kayması yaşayarak “olgunlaşmak; başa çıkmak, gücü yetmek; sarmak” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kayması da yaşayarak “bir kimseyi elinden tutup götürmek, bir hayvanı yedeğe alıp çekmek” anlamında kullanılmaktadır.

yod- fiili DLT’te “silme, bozma, mahvetme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “silme” ve “bozma” anlamlarının yanında 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “bitki, hayvan, zamanla soysuzlaşma, bozulma, yabanılaşma; kök salamayıp gelişmemek (fidan vb.); zayıflama; çirkinleşme” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “isteğinden cayma, bir şeyden soğuma; sevişen iki kişi darılma; sivrilme; başaramama, becerememe, eline yüzüne bulaştırma” anlamlarında kullanılmaktadır.

yol- fiili DLT’te “yolma, yolma için kaynar suya bırakma, kurtarma, bırakma, salıverme, istinsah etme” anlamlarında kullanılırken ağızlarda 2. dereceden anlam genişlemesine uğrayarak “yolma” anlamının yanında “tırmalama, yırtma” anlamlarında da kullanılmaktadır. Ayrıca fiil, 2. dereceden anlam kaymasına da uğrayarak “parasını çekme, ütmek” anlamında kullanılmaktadır.

BÖLÜM 3. SÖZLÜK

3.1. Sözlük Hazırlanırken Uyulan Kurallar

1. Sözlük hazırlanırken Dîvân'ın dizinindeki isim+ fiil tamlaması yapısı dışındaki bütün fiiller tek tek fişlenmiş ve bu fişler ilk önce Derleme Sözlüğü daha sonra ise diğer müstakil ağız kaynaklarının sözlük kısımlarıyla karşılaştırılarak incelenmiştir. Divân 'da olduğu gibi Anadolu ağızlarında da isim+fiil tamlamalı yapılar dışarıda bırakılmıştır.
2. Besim Atalay'ın herhangi bir fiil için okumayla ilgili kullandığı yıldız işaretleri, düzeltmeler, bk. ibareleri sözlükte de aynen kullanılmıştır.
3. Divân' daki fiiller çatı ekleri aldığı taktirde bu çatı ekleri fiilin anlamını değiştirmedığı, fiilin icra yönüyle ilgili olduğu için fiilin yanında parantez içinde gösterilmiştir. Divân' daki fiillerin yapım eki almış halleri ise, yapım ekleri anlam değişikliğine sebep olduğu için, ayrı bir fiş olarak yazılmıştır. Ayrıca Dîvân'da kök halinde bulunmayan her fiil, Dîvân'da geçtiği gibi kaydedilmiş ve ona göre karşılıkları aranmıştır.
4. Divân 'daki fiilin anlamı ile ağızlardaki karşılığı aynı ise, ağızlara ait anlam kısmı üç nokta ile yazılmış; fakat karşılaşılan şeklin anlamı farklı ise madde başı yapılarak yazılmıştır.
5. Anadolu ağızları ile karşılaştırmada ağız kaynaklarına büyük ölçüde bağlı kalınmıştır. Derleme Sözlüğündeki fiiller içinde buldukları anlam ailesiyle, yan anlamları, madde başı anlamlarıyla birlikte verilmiştir; ses olayı yaşamış başka bir fiile işaret edilse bile ağız kaynağına uyularak aynı yerde o fiile de yer verilmiş ve bunlar anlam bilgisinin “Şekilce Eşleşmiş; Fakat Ağızlarda Başka Bir Fiilin Ses Olayı Yaşamış Haline İşaret Eden Fiiller” başlığı altında belirtilmiştir.
6. Her fiilin hangi il ve ilçelerde kullanıldığı, hangi ağız kaynağından alındığı parantez içinde belirtilmiştir.

7. Sözlük hazırlanırken ağızların farklı ve çeşitli türetme yollarına gitmesi göz önünde bulundurulmamıştır. Ortaklık üzerinde yoğunlaşmıştır ve farklı eklerin bulunması ortaklığın ortaya konmasında engel olarak görülmemiştir.

8. Karşılaştırmada ağız yönünde en büyük kaynak Derleme Sözlüğü olmuştur; fakat Derleme Sözlüğü eski bir kaynaktır ve yenilenmesi gerekmektedir.

9. Derleme Sözlüğündeki “ñ” sesi bu çalışmada “ŋ” olarak karşılanmıştır; çünkü bu ses “ny” sesi değil, n ve g’nin kaynaşmasından oluşmuş bir sestir.

3.2. Divânü Lügâti’t Türk ve Anadolu Ağızlarında Ortaklaşan Fiillerin Karşılaştırmalı Sözlüğü

aç-: Açmak, aramak, fethetmek

aç-: Açmak (Siv., Tok., Ağ., Top., Tok.; s.217-20)

aş-:... (Kü. Yö. Ağz.; s.27-2)

aç-, aş-: (Af. Mrk. Ağz., 25-63)

aş-(dır-): ...(Af. Mrk. Ağz., 4-61)

aş-:... (Erz. İl. Ağz., 1406202, s.240-74)

aş-:... (Kır. Yö. Ağz., XII/39; XXI/50)

aş-: ... (*Akçakoca-Düz.; Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

açı-: Ekşi-, -yara, vücut-acılamak

acı-: Sevmek, okşamak (Çavuşköy * Babaeski- Krk.;DS)

açıĝı-: Ekşimek, acılaşmak

acıksın-: Üzülme, acılamak, müteessir olmak (Yassıviran *Senirkent-Isp.; *Niksar-To.; DS)

açıķ-: Karnı acıkmak

acıķ-: Açlık duymak, acıkmak (Urf. Mrk. Ağz.; s.255-6)

acıh-:...(Kır. Yö. Ağz.; XIX-9)

acıh- :... (Uluşiran *Şiran-Güm.; Sarıhamzalı *Sorgun-Yoz.; DS s.47-32)

açın-: Açar gibi görünmek, yem vermek

açın-: Açılmak, görünmek (*Bor-Ni.; *Zara-Siv.; Bekilli *Çal-Den.; DS)

ağakla-(n-): Ayaklamak, ayağa vurmak

adakla-: Küçük çocuk yeni yürümeye başlamak (*Eğridir-Isp.; Devri *Bucak-Bur.; *Ahlat-Bit.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; Yerleşik çevresi-Mu.; DS)

adağla-: ... (*Taşburun-Iğ.; Kızılçakçak, *Arpaçay-Kar., DS)

ayağlan-: ... (Erz. İl. Ağz., s.32)

ağıkla-: Şaşalamak

I.ayıkla-: Şaşmak, bilememek, şaşırarak, tereddüt etmek (Sarıidris *Şarkikaraağaç-Isp.; DS)

II.ayıkla-: 1.Bir meseleyi incelemek (Adacık *Vakfikebir-Tr.; DS)

2.Soymak (Ri. ve çevresi; DS)

ağıl-: Ayılmak

ayıl-, ayıl-: ... (Erz. İl. Ağz., 01 111 01, 09 000 03)

ayıl-:.... (Af. Mrk. Ağz., 29-10)

ayıh-:.... (Kır. Yö. Ağz. XLVI-43)

ayıh :... (Siv.; Siv.-To. Ağz. Topl., s.219-21)

ağır-: Ayırmak

ayır-, ayır-: ... (Erz. İl. Ağz., III C., s.32-38)

ayi-: ... (Gün.-Bat. And. Ağz. Fon., s.18-3)

ayırt-: ... (*Afşin, *Elbistan-Mar.; DS)

ayirt-: ... (Ri. İl. Ağz., 3514)

ayriş-: ... (Ri. İl. Ağz. 11/163)

ağna-: Değişmek, bozulmak

aznaş-: 1.Bozuşmak, kavga etmek, birbirine girmek (*İncesu *Dinar-Af.; Gönenköy, İncesu-Isp.; Varay-Ama.; Hisarcık *Yayladağı-Hat.; Hamurcu *İncesu, Avşar Köyleri *Pınarbaşı-Kay.; *Ermenek-Kon.; *Karahisarlı-Ada.; Aslanköy-İç.; DS)

2.Bela olma, bela sürmek (*Erciş-Va.; Yoz.; DS)

3.Kızışmak, şiddetlenmek (*Bor-Ni.; Görmel Çukurbağ *Ermenek-Kon.; DS)

ağ-: Çıkmak, belirlemek, aşmak, ağmak, bozulmak, değişmek, başkalaşmak, yükselmek, meyletmek, dönmek

I.ağ-: 1.Aşğı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek (*Dinar köyleri-Af.; *Şarkikaraağaç, Söbüova Aşireti *Gelendost-Isp.; Bur.; Kızıllıhisar *Acıpayam-Den.; Falaka *Bayındır *Tepeköy *Torbalı *İncikler *Bergama-İz.; Kü.; Büyükyenice *Osmaneli-Bil.; *Sivrihisar-Es.; *Kandıra-Koc.; *Gerede-Bo.; *İnebolu *Cide-Kas.; Sin.; Irmarsırtı *Çarşamba-Sm.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; Kızıllca *Artova-To.; *Mesudiye köyleri, Arpaköy-Or.; *Alucra-Gir.; *Kilis-Gaz.; Mar. ve çevresi; Çepni *Gemerek, *Divriği, *Zara, *Gürün-Siv.; Sarıhamzalı *Sorgun, Bektaşlı *Boğazlayan, Kötüboynul-Yoz.; *Avanos Köşker-Kır.; Avşar ve Türkmen Aşiretleri *Pınarbaşı, *Bünyan *Develi-Kay.; *Mucur-Nev.; *Bor-Ni.; Kızıllar *Karaman, Koraşı *Akşehir, *Ereğli-Kon.; *Elmalı-Ant.; Ed.; DS)

ağ-(dır-): ... (Aydoğmuş *Keçiborlu-Isp.; DS)

ağ-(dır-): ... (*Dinar köyleri, İshaklı *Bolvadin-Af.; *Eşme köyleri-Uş.; Banus, Akçaşar *Eğridir, Körküler, Hisarardı *Yalvaç, *Şarkikaraağaç, Yassıviran, Senirkent, Hamidiye, Hamallar, İlyas *Keçiborlu-Isp.; Karamanlı, *Tefenni, Navlu, Çuvallı *Yeşilova, Pazaravdan *Bucak, Çerçin-Bur.; Eziler *Buldal, Garipköy *Tavas, Bekilli, *Çal, İğdir *Çivril, *Sarayköy köyleri, Kösten-Den.;

Hamzabali, Eğmir *Sürez, *Bozdoğan-Ay.; Orhanlı *Seferihisar-İz.; *Alaşehir, *Turgutlu, *Akhisar ve köyleri-Man.; Minnetler *İvrindi, Pelitköy *Burhaniye, Savaştepe köyleri-Ba.; Küçükkuyu *Ayvacık-Çkl.; İnegöl-Burs.; Emet, *Simav-Kü.; Sivrihisar, Yakaköy, Bozan-Es.; Tavşancıl *Gebze-Koc.; Bo.; *Safranbolu-Zon.; Giremez *Araç-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Çor.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Bayburt köyleri-Gm.; *Afşin-Mar.; *Divriği-Siv.; *Boğazlıyan, Çalılı-Yoz.; Sobran *Nallıhan-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; *Ermenek *Beyşehir-Kon.; *Mut, *Silifke-İç.; Çomaklı *Korkuteli-Ant.; *Bodrum-Mu.; DS)

ağ-(dur-): ... (*Niksar-To.; DS)

ağmanla-: ... (Gemerek-Siv.; DS)

ağmanlan-: ... (Demirayak *Şereflikoçhisar-Ank.; *Avanos-Kır.; DS)

ağmannan-: ... (Kay.; DS)

ağsa-: ... (Karakuşbudağı köyleri-Or.; *Elmalı-Ant.; DS)

ağ-: ... (Göbekviran *Gürün-Siv.; Yenice *Tarsus-İç.; DS)

avdır-: ... (*Bozdoğan-Ay.; DS)

av-: ... (*Bozdoğan-Ay.; Bolaman-Or.; *İlgın-Kon.; DS)

2.Aşmak (Cumalıkızık-Bur.; *Çivril, *Tavas, Honaz-Den.; *Emet-Kü.; *Bozüyük-Bil.; Bozan-Es.; Bo.; Afşar *Taşköprü-Kas.; *Çarşamba-Sm.; *Niksar-To.; *Mesudiye *Ünye, Uzunmusa-Or.; *Merzifon-Ama.; DS)

3.“Yağmur” inmek, düşmek (*Kandıra-Koc.; *Taşköprü-Kas.; *Ulukışla, *Bor-Ni.; DS)

4.Yıldız, yılan vb. kaymak (Keskin-Es.; *Çarşamba-Sm.; Ni.; DS)

5.Toplanmak, üşüşmek (Bur.; *Senirkent-Isp.; *Alaşehir-Man.; Mar. ve çevresi; Çepni *Şarkışla-Siv.; *Bor-Ni. ve köyleri; DS)

6.Güneş batmak (Kü.; DS)

7.Çömelmek, oturmak (Kü.; DS)

8.Yatıp yuvarlanmak, debelenmek (*Sivrihisar-Es.; DS)

9.Bir kimsenin üzerine yüklenmek, çullanmak, asılmak (*Nizip-Gaz.; DS)

ağmaş-: ... (Tekkeköy-Den.; *Elmalı-Ant.; DS)

10.Yükselmek, yukarı çıkmak (İncesu *Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; Körküler *Yalvaç, *Gelendost, Yassıviran *Senirkent, *Şarkikaraağaç, Sübüova, Yakaköy-Isp.; Çandır, Karamanlı *Tefenni, *Yeşilova-Bur.; Acıpayam ve köyleri, Ekse, *Çal, *Çivril, *Buldan, *Sarayköy, Honaz-Den.; Eğridere *Kuyucak, Sürez *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Bergama-İz.; *İvrindi-Ba.; Yenice *Emet-Kü.; *Sivrihisar, Bozan-Es.; Bo.; *İnebolu köyleri-Kas.; *Çerkeş-Çan.; Çor.; *Ayancık-Sin.; *Bafra-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Mesudiye, Danışman, *Fatsa-Or.; Tr.; Elz.; Urf.; *Gürün-Siv.; Küçükboynul-Yoz.; *Ayaş-Ank.; *Avanos-Kır.; *Ulukışla, *Bor-Ni.; *Ermenek, *Akşehir-Kon.; *Kadirli, *Karaisalı-Ada.; *Anamur, *Silifke-İç.; *Gündoğmuş, *Akseki, *Silifke-İç.; *Kaş, *Elmalı, *Gazipaşa-Ant.; Gölcük-Mu.; Ed.; DS)

ağmala-: ... (*Karaisalı-Ada.; *Mut-İç.; DS)

ağman-: ... (Çeltek *Yeşilova, Gökçekaya-Bur.; DS)

ağmaş-: ... (Pazaravdan *Bucak-Bur.; Tekkeköy-Den.; Çepnidere *Turgutlu-Man.; *Korkuteli-Ant.; *Fethiye, *Marmaris-Mu.; DS)

11.Hayvanlar çiftleşmek (Bulkaz *Çivril-Den.; *Emet-Kü.; DS)

II.ağ-: Anmak (Cumayanı *Devrek-Zon.; DS)

III.ağ-: 1.Delirmek (Akçaeniş *Elmalı-Ant.; DS)

2.Ahmak, salak (Den.; Ri.; DS)

ā-: Eğmek (Kır. Yö. Ağz.; XII/14)

ā-: Yükselmek (Siv., Tok. İl. Ağz. Top., To., s.218)

ağırla-: Ağırlamak, ikram ve ihsan etmek

ārla-: ... (Kır. Yö. Ağz., XLIX/77)

ağarla-: ... (Kü. Yö. Ağz., 51/94)

ārlan-: ... (Ed. İl. Ağz. 16-16)

ağılla-: ...(*Mudurnu-Bo.; *Zile-To.; DS)

ağızla-: Ağza vurmak, ağız açmak

I.ağızla-: 1.Bir işe başlayıp kolaylamak, işi sonuna getirmek (*Senirkent-Isp.; Bur.; Gaz.; *Ermenek-Kon.; *Anamur-İç. köyleri; DS)

ağızlat-: ... (*Senirkent-Isp.; Pazaravdan *Bucak-Bur.; *Gelibolu-Çkl.; Çor.; DS)

2.Birine bir iş başlamak (*Ermenek-Kon.; *Mut köyleri *Anamur-İç.; DS)

3.İşe başlatmak (*Zile-To.; Çor.; *Ermenek-Kon.; DS)

4.Hazırlanmak hazır etmek (Uğurlu *Ermenek-Kon.; DS)

5.Yolcu etmek, uğurlamak (*Mudurnu-Bo.; Uğurlu *Ermenek-Kon.; *Mut, *Silifke *Anamur-İç.; DS)

6.Sürüyü yaylaya sürmek (*Mudurnu-Bo.; *Şarkışla-Siv.; Mut köyleri-İç.; DS)

7.Suyu başka bir yöne çevirmek (Kü.; *Kurşunlu, Saray-Çan.; DS)

8.Gerekli şeyleri söylemek, öğüt vermek (*Şarkışla, *Zara-Siv.; DS)

9.Ağız aramak (*Çan-Den.; DS)

II.ağızla-: Yemeğin üstünden yemek (Art.; DS)

III.ağızla-: Bir şeyin ağız kısmını onarmak (Or.; DS)

IV.ağızla-: Bitki yeşermek, çıkmaya, büyümeye başlamak (Den.; DS)

ağna-(t-): -hayvanlar- yatıp debelenmek, kekemeleşmek, dili tutulmak

ağna-: 1.Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak (*Dinar-Af.; Yayla *Tefenni *Göhlisar, *Yeşilova köyleri-Bur.; *Tavas, *Çal köyleri, *Acıpayam köyleri,

*Sarayköy, Çardak-Den.; *Bozdoğan, *Nazilli-Ay.; *Akhisar-Man.; Ba.; İsmetiye-Burs.; Bo.; Cumayanı-Zon.; *Çarşamba-Sm.; *Gümüşhacıköy-Ama.; *Reşadiye-To.; *Akkuş, *Musudiye, Akpınar-Or.; *Vakfikebir-Tr.; *Kelkit-Gm. ve köyleri; Dülgerli-Ri.; *Arpaçay-Kar.; Va.; *Ahlat-Bit.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Dört Yol-Hat.; *Suşehri, *Koyulhisar, *Divriği-Siv.; *Boğazlıyan-Yoz.; *Kaman-Kır.; Avşar Aşiretleri *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Akşehir-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Elmalı-Ant.; *Milas, *Bodrum-Mu.; *Lüleburgaz, *Babaeski-Krk.; DS)

ağnan-: ... (Uş. Köyleri; *Gelendost-Isp.; *Yeşilova, *Bucak-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; Tepeköy *Torbalı-İz.; Man.; Ba.; *Ayvacık-Çkl.; *Bozüyük-Bil.; *Sivrihisar Bozan-Es.; Düz.; *Çaycuma, *Safranbolu-Zon.; *Taşköprü, *Tosya, *Küre-Kas.; Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon, *Gümüşhacıköy, Varay-Ama.; *Zile, *Taşova-To.; *Maçka-Tr.; *Bayburt köyleri, *Kelkit köyleri-Gm.; *Andırın-Mar.; *Yayladağı-Hat.; *Sorgun-Yoz.; *Haymana, *Şereflikoçhisar, *Ayaş-Ank.; *Akseki-Ant.; *Milas-Mu.; DS)

ana-, āna-: ... (*Tavas-Den.; *Alaçam-Sm.; *Niksar-To.; *Keşap, *Tirebolu-Gir.; Gözne ve çevresi-İç.; Gülağzı-Ni.; DS)

ānamah: ... (*Bartın, *Safranbolu-Zon.; Kas.; *Gümüşhacıköy-Ama.; *Erbaa-To.; *Sürmene-Tr.; DS)

angala-: ... (Orhaniye *Marmaris-Mu.; DS)

angla-: ... (Cumayanı-Zon.; DS)

anla-, aṅla-: ... (Kuşbaba *Bucak-Bur.; *Çal-Den.; *Maçka-Tr.; *Ermenek-Kon.; *Silifke, *Mut-İç.; *Korkuteli-Ant.; DS)

anna-, aṅna-: ... (*Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; Ulukışla *Bor-Ni.; DS)

2. Balık kendine has hareketler yapmak (Güneyce-Ri.; DS)

3. Sevinçten coşup oynamak (Güneyce-Ri.; DS)

4. Duvar, direk veya yük eğilmek, yana meyletmek (*Mustafakemalpaşa-Burs.; Ri.; *İpsala, Kırıyık-Ed.; *Lüleburgaz, *Babaeski-Krk.; Hayrabolu-Tk.; DS)

āna-: ... (*Susurluk-Ba.; *Silivri-İst.; *Meriç-Ed.; DS)

añdır-: ... (Solakuşağı *Şereflikoçhisar-Ank.; DS)

II.ağna-: Anlamak (*Devrek-Zon.; *Merzifon-Ama.; *Artova, *Zile-To.; *Şavşat-Art.; Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Zara-Siv.; Yoz.; DS)

āna-: ... (Burs.; *Bartın-Zon.; *Taşköprü-Kas.; Çor.; *Tirebolu, *Görece-Gir.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Gürün-Siv.; Yoz.; Hasanoğlan-Ank.; DS)

ağna-: ... (Ady. Yö. Ağz. S.277-6)

ağla-(t-): Yalnız olmak, boş olmak.

I.ağla-: Kesilen bağ çubuğunun buçlanan yerinden özsuğu akmak (Zara-Ama.; *Bor-Ni.; DS)

aylanla-: 1.Yalnız kalmak, ayrılmak (Bayat *Emirdağ-Af.; DS)

2.Dolanıvermek, sıvışmak, yan çizmek (Çukurbağ *Ermenek-Kon.; DS)

3.Yoldan sapmak (Uğurlu, Görmel *Ermenek-Kon.; DS)

4.Gezmek (Af.; Karaçay Aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon; DS)

ağrı-: ağrımak

argı-: ... (Gaz., DS s.311-1)

argıt-: ... (Urf. Mrk. Ağz.; s.255-15)

ağrı-: 1.Hayvanlar sıcağın etkisiyle bir çeşit hastalığa yakalanmak (*Eşme-Uş.; Bozan-Es.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boğazlıyan-Yo., Ni.; DS s. 110-20)

2.Yiyecek kokmaya, bozulmaya başlamak (Bozan-Es.; Ortaköy-Çan.; *Mecitözü-Çor.; Or.; *Koyulhisar-Siv.; DS)

ağsa-: Çıkmak, yükselmek, ağmak istemek

ağsa-: 1.Eğilmek, meyil göstermek (Sm.; *Zile ve çevresi-To.; *Bor-Ni.; *Elmalı-Ant.; DS)

2.Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek (*Ünye-Or.; *Elmalı-Ant.; DS)

ağtar-: Aktarmak, devirmek, yenmek. Bk. ahtar-

ağdar-: 1.Bir şeyi altüst etmek, karıştırmak, savurmak, boşaltmak, devir etmek, hatmetmek, çevirmek (*Bolvadin-Af.; *Senirkent, *Keçiborlu, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova ve köyleri, *Tefenni-Bur.; *Tavas, *Sarayköy, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bigadiç-Ba.; *Ayvacık, *Gelibolu-Çkl.; *Emet-Kü.; Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; Bo.; *Safranbolu-Zon.; Sm.; *Reşadiye, *Zile-To.; *Görele-Gir.; Gm.; *Oltu-Erz.; *Refahiye-Ezc.; Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Gürün, *Ermenek-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bünyan-Kay.; *Ulukışla, *Bor-Ni.; *Ermenek, *Karaman-Kon.; İç.; *Elmalı, *Finike-Ant.; DS)

akdarmağ: ... (*Mucur-Nev.; DS)

2.Tarlayı sürerek toprağı kabartmak (İskele *Bigadiç-Ba.; *Safranbolu, *Bartın-Zon.; DS)

3.İletmek, göndermek (*Gelendost-Isp.; DS)

ağula-: Zehirlemek, ağılamak

ağula-: ... (Kandıra-Ko.; *Sürmene-Tr.; Güm.; Kesirik-Elz.; DS)

ağula-(n-): ... (*Eşme-Uş.; *Bucak-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; *Bornova-İz.; *Gelibolu-Çkl.; Kandıra-Koc.; Düz.; *Taşköprü, İnebolu-Kas.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Artaca-To.; Arpaköy-Or.; *Alucra-Gr.; Tr.; Güm.; Pazar, Muradiye-Ri.; *Şavşat-Art.; *İğdır-Kar.; Va; Elz.; Bit.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

ahıla-: ... (*Silifke-İç.; DS)

avula-: ... (Düz.; *Zile-To.; *Gemerek-Siv.; DS)

avulemağ: ... (Sarıhamzalı *Sorgun-Yoz.; DS)

aḥsa-: aksamak, topallamak

aḡsa-: 1.Topallamak, aksamak (*Bolvadin-Af.; *Yalvaç, *Gelendost, Uluḡbey *Senirkent, *Şarkikaraaḡaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; Çardak-Den.; *Bergama-İz.; Man.; Bozan-Es.; *Araç-Kas.; *Mecitözü, *Sungurlu-Çor.; *Kavak-Sm.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; *Reşadiye, *Zile-To.; *Ünye-Or.; Çandır-Gir.; *Ardanuç, *Şavşat köyleri-Art.; *İğdır ve çevresi-Kar.; Diy.; Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Şarkışla-Siv.; *Haymana-Ank.; Türkmen aşireti *Bünyan, Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Ulukışla, Bor-Ni.; Çukurbaḡ *Ermenek, *Karaman, Belekler *Ilgın-Kon.; Ada.; *Mut köyleri, *Anamur, *Mersin köy ve aşiretleri-İç.; *Elmalı-Ant.; Ed.; *Babaeski-Krk.; DS)

aḡsı- : ... (Bur.; *Zile-To.; Kayalıpınar *Yıldızeli-Siv.; Yoz. köyleri; *Anamur-İç.; Baḡyaka *Finike-Ant.; DS)

2.İş gereḡi gibi yürümemek, geri kalmak (*Araç-Kas.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

3.Yavaşlamak, azalmak (*Gelendost-Isp.; *Bor-Ni.; DS)

4.Basmak, dayanmak, yerleşmek (*Bor-Ni.; DS)

5.Eḡilmek, meyil göstermek (Sm.; *Zile-To.; *Bor-Ni.; *Elmalı-Ant.; DS)

6.Ahlakı bozulmak (*Elmalı-Ant.; DS)

7.Aşaḡı inmek, yük veya terazide bir yanı aḡır gelmek (*Ünye-Or.; *Elmalı-Ant.; DS)

aḡtar-: Aktarmak Bk. aḡtar-

I.aḡtar-: 1.Karıştırmak, alt üst etmek, devirmek (Yakakayı-Es.; *Boyabat-Sin.; Varay-Ama.; *Artova-To.; *Alucra-Gir.; Tekke-Gm.; *Yusufeli-Ant.; Diy.; *Hozat-Tun.; *Divriḡi-Siv.; *Yerköy, *Sorgun-Yoz.; Avşar ve Türkmen aşiretleri *Pınarbaşı-Kay.; DS)

2.Dolu olan bir şeyi boşaltmak (*Varay-Ama.; Çamlıbel, *Artova, Çilehane *Reşadiye-To.; Gaz.; *Elbistan-Mar.; *Zara-Siv.; DS)

aḡdar-: ... (*Boyabat-Sin.; *Zile-To.; Gaz.; Kay.; DS)

3.Baştan sonuna kadar okuyup bitirmek, hatmetmek (*Zile-To.; Gaz.; Girseli *Bünyan-Kay.; DS)

aħdar:- ... (*Zile-To.; Gaz.; *Bünyan-Kay.; DS)

4.Aramak, araştırmak, soruşturmak (*Çal-Den.; *Alucra-Gir.; *İğdır ve çevresi-Kar.; *Lice-Diy.; *Hafik-Siv.; Kerkük; DS)

aħdar:- ... (Taşburun *İğdır, *Ahıska, *Arpaçay-Kar.; DS)

5.Arayıp bulmak (Kar.; DS)

aħdar:- ... (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

6.Tarlayı ilk defa sürmek (İncesu *Dinar-Af.; DS)

7.Tarlayı ikinci veya üçüncü defa sürmek (*Reşadiye-To.; DS)

aħdar:- ... (Karaözü *Gemerek-Siv.; DS)

8.Devirmek, yıkmak (*Susurluk-Ba.; *Hozat-Tun.; DS)

9.Yenmek (Çayağzı *Şavşat-Art.; DS)

10.Tavuk veya horoz toprak, çöp eşelemek (*Maçka-Tr. ve çevresi; DS)

11.Mide bulanmak (*Sivrihisar-Es.; DS)

12.Tohum ekmeden tarlayı sürüp nadasa bırakmak (*Tavas-Den.; *Reşadiye-To.; *Keban-Elz.; *Arapkir-Mal.; Ank.; DS)

II.aħtar:- Beslemek (*Şavşat köyleri-Art.; DS)

aħdar:- ... (Kas.; Sin.; *Zile-To.; Kar. köyleri; *Şarkışla-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bünyan-Kay.; DS)

aħdar:- Çağırnak (Kızılcakçak *Arpaçay-Kar.; DS)

aħdar:- ... (Ady. Yö. Ağz.; 277-8)

aķ- akıtmak, göndermek

aḥ-: Akmak (Erz. İl. Ağz., s.19-28)

aḥ-:... (Kır. Yö. Ağz., XII/72)

aḥ-:... (Urf. Mrk. Ağz., s.255)

al(-ın-, -ış, -duz, -sık-, -tur-): Almak

a -: ....(Kü. Yö. Ağz., s.242-1)

āl-: ... (Gün. –Bat. And. Ağz., s.70-5)

al-: ... (Erz. İl. Ağz., 07000 07/07015 02)

ā-: ... (Bo., DS, s.236-11)

I.al-: Parlamak, tutuşmak (*Afşin-Mar.; Ada.; *Silifke-İç.; DS)

II.al-: 1.İki parça uygun hale gelmek (*Afşin-Mar.; Ada.; DS)

2.Meyletmek, bir taraf ağır gelmek (*Elmalı-Ant.; DS)

al-: 1.Tutmak, musallat olmak (hastalık vb. durumlar için) (Ri. İl. Ağz. 12/43)

2.Çatmak, dokunmak, değmek (Ri. İl. Ağz., 16/21)

alar-(t): Konuşmak -göz-, kızarmak, al olmak, ala olmak, alacalaşmak

I.alar-: 1.Kızarmak (Yalvaç, *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova, Çerçin-Bur.; *Sarayköy köyleri-Den.; *İvrindi-Ba.; Burs.; Yenice *Emet-Kü.; Giremez *Araç-Kas.; Saray-Çan.; *Zile-To.; *Keşap-Gir.; *Zara-Siv.; *Ermenek, *Beyşehir-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Saray-Tk.; DS)

alal-:... (*Erciş-Vn.; DS)

alā-:... (Alaşehir-Man.; DS)

alamar-:... (*Bor-Ni.; DS)

2.Tahıl veya meyva olgunlaşmaya başlamak (*Keşap-Gir.; Harşit bucağı köyleri *Torul-Gm.; DS)

3.Tam yanmamış kömürden gaz çıkmak (*Gürün-Siv.; DS)

4.Şafak sökmek, ışımak (*Bor-Ni.; *Karaman Çukurbağ *Ermenek-Kon.; DS)

II.alar-: Gözleri açarak dik dik bakmak (İncirgediği *Karaisalı-Ada.; DS)

alda-: Aldatmak

alda-: Aldatmak, kandırmak (Düz.; Çor.; *Zile-To.; Tr.; *Torul, Seler-Güm.; Ri. köyleri; *Kızılcahamam-Ank.; DS)

alk-(ın-, ış-): Bozulmak, mahvetmek, yiyip bitirmek, batırmak Bk. alık-

alk-: Yok etmek, tüketmek (*Kırkağaç, *Akhisar-Man.; DS)

angar-: Yemin ettirmek, ant içirmek. Bk. andgar-

angar-, ağar-: 1. Zorlamak (Siv.; DS)

2. Bir şey yapmak (Isp.; DS)

angla-: Anlamak

āna-: ... (Siv., To.; Siv.-To. İl. Ağz. Top. S.218)

anna-: ... (Mu. Ağz., II/11-79)

anna-: ... (Kır. Yö. Ağz., XIV/5)

anna-, ana-, aña, ağna-, ağne- : ... (Erz. İl. Ağz., 03 038 01, 01 111 01, 09 031 01, 03 000 01, 02 000 01)

anna-: ... (Ed. İl. Ağz. 21-99)

añna-: ... (Af. Mrk. Ağz., 16-23)

anna-: ... (Ady. Yö. Ağz. s.277)

ayna-: ... (Urf. Mrk. Ağz. s. 255)

añne-: ... (Kü. Yö. Ağz. 45/13)

añna-: ... (Gün.- Bat. And. Ağz. 2-10)

ağna-: ... (Zon.; Ama.; To.; Art.; Gaz.; Mar.; Siv.; DS)

āna-: ... (Zon.; Kay.; Çor.; Gir.; Mar.; Siv.; Ank.; DS)

ar-(-ğar-, ğur-, -ğurt-, ğurtur-): Yorulmak, dermansız kalmak

I.ar-, ār-: Güçsüz kalmak (İz.; DS)

ar-: ... (Siv., Siv.-To. Ağz. Topl., s.218)

arala-: Aralamak, arasını bulmak, barıştırmak

I.arala-: 1.Bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek, seyrekleştirmek, budamak (*Şarkikaraağaç, *Eğridir köyleri, *Senirkent, *Yalvaç, *Keçiborlu-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; Bekilli, *Çal, *Çivril, *Açpayarı-Den.; *Karahallı, *Eşme-Uş.; Eğmir, Hamzabalı *Bozdoğan, Alanlı-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Savaştepe köyleri-Ba.; *Emet-Kü.; *Cumalıkızık-Burs.; Muradiye-Ri.; *Ermenek-Kon.; Mu.; DS)

2.Temizlemek (*Ermenek-Kon.; DS)

3.Derleyip toplamak, yerleştirmek (*Osmaneli-Bil.; Kas.; DS)

4.Tınasın samanını tanesinden ayırmak (Kuşbaba *Bucak-Bur.; DS)

II.arala-: 1.Kavga eden iki kişiyi araya girerek ayırmak (*Eğridir-Isp.; *Çivril, Moraca *Çal-Den.; Giremez *Araç-Kas.; Sm.; *Zile-To.; Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; Çepni, *Şarkışla-Siv.; *Haymana-Ank.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Kalabalığı yarıp geçmek (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Zara-Siv.; DS)

3.Güreşte veya döğüşte birkaç kişiyi döğüş dışı bırakmak, haklarından gelmek (*Mut köyleri-İç.; DS)

4.İki şeyi birbirinden ayırmak, arayı açmak, aralık bırakmak (*Şarkikaraağaç-Isp.; Düz.; *Zile-To.; *Bor-Ni.; DS)

5.Ayırmak, çözmek (iplik vb. hakkında) (*Mersin köyleri-İç.; DS)

6.Uzaklaşmak, geride bırakmak (*Gelendost-Isp.; Çerçin-Bur.; *Bornova-İz.; *Sivrihisar-Es.; *Kandıra-Koc.; Sm.; DS)

aralamah: ... (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

7.Uzamak (zaman hakkında) (Bulkaz *Çivril-Den.; DS)

8.Uzaklaştırmak, ayırmak (*Akyazı ve çevresi-Sk.; DS)

9.Değirmende acele işi olan birinin sırasını öne almak, araya sokmak (*Eğridir-Isp.; DS)

III.arala-: Çok bağırarak sesleri bastırmak (*Zara-Siv.; DS)

arı-(n-, t-): Temizlemek temiz olmak. Bk.arıt-

I.arı-: Temizlemek (İz.; To.; Ed.; DS)

II.arı-: 1.Yorulmak (Dağlat-Af.; Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

2.Ağrımak (Ank.; DS)

arıl-: ... (Bur.; DS)

arıla-: Temizlemek (Isp.; Kay.; Güm.; Ni.; Yoz.; Kon.; İç.; Ant.; DS)

arula-: ... (Güm.; İst.; Kay.; Bur.; Den.; DS)

ağıla-: Anırmak -eşek-

ağıra-: Eşek bağırmak (Keşap-Gir.; *Elmalıye-Ezc.; DS)

ağırda-: ... (Uluşiran *Şiran-Güm.; DS)

ağır-: ... (*Dinar-Af.; Gönen-Isp.; *Keşap-Gir.; Vakfikebir-Tr.; Ri.; *Yusufeli-Art.; İç.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Antakya-Hat.; DS)

ağur-: ... (*Sürmene-Tr.; DS)

ağır-: ... (*Şarkikaraağaç, Keçiborlu-Isp.; *Çivril, *Bekilli *Çal-Den.; *Bayındır köyleri-İz.; *Emel-Kü.; *Merzifon-Ama.; Çan.; *Artova, *Zile *Niksar-To.; *Görelle-Gir.; Tr.; *Kilis-Gaz.; *Antakya-Ha.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; *Gündoğmuş-Ant.; *Marmaris, *Fethiye-Mu.; DS)

ankır-: ... (*Erciş-Va.; *Ardanuç, *Şavşat-Art.; DS)

arıġla-: İġdiř etmek, bir Şeyin içinden iyisini Őemek ve toplamak

arıla-: 1.Temizlemek (*Keçiborlu, *Senirkent-Isp.; *Taşköprü-Kas.; Gm. ve köyleri; *Bor-Ni.; alılı-Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Tarsus-İ.; *Korkuteli-Ant.; DS)

arıhmag: ... (Bur.; DS)

arıkla-: ... (apalı *Dinar-Af.; DS)

arılaştır-: ... (Bur.; DS)

arı-: ... (Bornova-İz.; *Zile-To.; Ed.; DS)

arındır-: ... (*Őarkikaraaġa-Isp.; Devri *Bucak-Ed.; *Edremit ve evresi-Ba.; K.; Ulubey-Or.; *Vakfikebir-Tr.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Gazipaşa-Ant.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

arıt-: ... (*Dinar-Af.; *EŞme-UŞ.; Senir *Keçiborlu, *Senirkent, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova-Bur.; Oġuz, *Acıpayam, *Çivril-Den.; *Bozdoġan, Toygar *Nazilli-Ay.; *Todbalı, Bornova *eŐme-İz.; *Akhisar-Man.; *Edremit, Minletler *İvrindi-Ba.; B.eŐme *Biga, *Gelibolu-kl.; Kayı, Yenice, *Emet, *Simav-K.; Es.; *İzmit-Koc.; *Gerede, *Mudurnu-Bo.; *Alaçam-Sm.; *Zile, *Reşadiye-To.; Or. köyleri; Mar.; *Yayladaġı, *Antakya-Hat.; Siv.; Yoz.; Kay.; Ank.; Ni.; Ada.; *Silifke-İ.; Ant.; Mu.; Krk.; DS)

arula-: ... (Gm.; Topkapı-İst.; *Taşköprü ve köyleri-Kas.; DS)

2.Seyrekleştirmek (Navlu *Yeşilova-Bur.; Hırka *Tavas-Den.; DS)

3.Saflaştırmak (eltiki-Bur.; DS)

arıla-: Aralamak Bk.arala-

arıla-: 1.Temizlemek (İlyas *Keçiborlu, Yassıviran *Senirkent-Isp.; *Taşköprü-Kas.; Gm. ve köyleri; *Bor-Ni.; alılı-Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Tarsus-İ.; *Korkuteli-Ant.; DS)

2.Seyrekleştirmek (Navlu *Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; DS)

3.Safılaştırmak (Çeltikçi-Bur.; DS)

arıt-: Temizlemek Bk. arı-

arıt-: Temizlemek (Çiftlik *Dinar-Af.; *Eşme köyleri-Uş.; İlyas, *Senir *Keçiborlu, Yassıviran *Senirkent, Yakaköy *Gelendost, *Şarkikaraağaç-Isp.; Karaatlı *Yeşilova-Bur.; Oğuz, Yukarıkaraçay *Acıpayam, *Çivil köyleri, Ekse, *Çal, *Sarayköy köyleri, Tekkeköy-Den.; Bozdoğan ve köyleri, Toygar *Nazilli-Ay.; Tepeköy *Torbalı *Bornova, *Çeşme-İz.; *Akhisar-Man.; *Edremit, Milletler *İvrindi-Ba. ve çevresi; B.çeşme *Biga, *Gelibolu-Çkl.; Kayı, Yenice *Emet, *Simav-Kü.; Tokat, Bozan-Es.; Aslanköy, *İzmit-Koc.; *Gerede, İğneciler, *Mudurnu-Bo.; Düz.; Sin.; *Alaçam-Sm.; Küçükisa *Zile, Çilehane *Reşadiye-To.; Or. köyleri; Kınık *Şebinkarahisar-Gir.; Gökçeköy *Vakfikebir-Tr.; Gm. ve köyleri; Elz.; *Darendede-Mal.; Urf.; *Kilis-Gaz.; Mar.; Hisarcık *Yayladağı, *Antakya-Hat.; Hacıilyas *Koyulhisar, *Yıldızeli, *Karatoruk *Gürün, Agrakos *Suşehri-Siv.; *Sorgun, *Boğazlıyan, K.boymul-Yoz.; Bayram, *Ayaş, Üçem, Yeniköy *Bala, *Haymana-Ank.; Kay.; Ni.; Ada.; *Silifke-İç.; Karadere *Gündoğmuş-Ant.; Orhaniye *Marmaris, *Milas-Mu.; *Lüleburgaz köyleri-Krk.; DS)

arulamah: ... (Tekke-Gm.; DS)

arula-: ... (Topkapı-İst.; Taşköprü ve köy.-Kas.; DS)

arķalan-: Bir şeyin sırtını vermek, dayamak

arkalan-: Güvenmek (Gaz.; DS)

arkılan-: ... (Bur.; DS s.326)

arhala-: 1.Sahip çıkmak, yardım etmek, kayırmak (Tekke-Güm.; *Gürün-Siv.; DS)

arhala-: ... (*Eşme-Uş.; *Avşar ve Türkmen Aşiretleri, *Pınarbaşı-Kay.; DS)

2.Sırtlamak (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

arhalan-: ... Güvenmek, güç almak (Elz.; DS)

arkaş-: Yük yüklemekte yardım etmek, arka arkaya gelmek

arkaş-: Birbirine arka çıkmak, yardımcı olmak (İç.; DS)

armutlan-: Armutlanmak

armıtla-: Ağaçtan kesilmiş büyük bir dalın üzerindeki küçük dalları keserek kalın odunu ayırmak. (Ni.; DS)

arpala-(n): Arpalamak, arpa vermek

arpala-: Ağzına geleni söylemek, ne dediğini bilememek (Çkr.; Krk.; DS)

art-(-ur-): Artmak

artır-, artur-: ... (Erz. İl. Ağz.; 05 079 04)

art-: 1.İşi başkasına yükletmek (Af.; Bur.; DS)

2.Yükletmek (Çiftlik *Sandıklı, *Dinar-Af.; Sofular, *Eğridir, Yassıviran *Senirkent-Isp.; Güney *Yeşilova, *Bucak-Bur.; İğdir, *Çivril, *Çal-Den.; Sürez *Bozdoğan-Ay.; *Emet-Kü.; Es.; *İskilip-Çor.; Zara-Ama.; *Ermenek-Kon.; *Elmalı-Ant.; DS)

3.Yüklemek (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Sarayköy köyleri, *Acıpayam, *Çal-Den.; *Alaşehir-Man.; Kü.; Çor.; Kon.; DS)

4.Asmak (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Kuyucak-Ay.; Ba.; Kü.; Es.; İst.; *Elmalı-Ant.; Ed.; *Sarayköy-Tk.; DS)

5.Sermek (*Susurluk-Ba.; Sm.; DS)

ard-: 1.Yükletmek (*Eşme-Uş.; *Dinar-Af.; *Keçiborlu, *Senirkent-Isp.; *Bucak, Yayla *Tefenni-Bur.; Ortaköy *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, Furunlu *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; Yenice *Emet-Kü.; *Gölpazarı, *Osmaneli-Bil.; *Sivrihisar-Es.; Giremez *Araç-Kas.; Akyazı, Apsarı-Çan.; Çor.; *Boyabat-Sin.; *Nallıhan, *Ayaş *Kırıkkale-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye, *Milas-Mu.; DS)

ardı-: ... (Düz.; DS)

ardır-: ... (*Kavak-Sm.; DS)

ardıştır-: ... (*Ermenek-Kon.; DS)

art-: ... (Bademli, Çiftlik *Sandıklı, *Dinar-Af.; *Eğridir, *Senirkent-Isp.; Güney *Yeşilova, Çamlık *Bucak-Bur.; Iğdır *Çivril, Bekeilli, *Çal-Den.; Sürez *Bozdoğan-Ay.; *Emet-Kü.; Es.; *İskilip-Çor.; Zara-Ama.; *Ermenek köyleri-Kon.; *Elmalı-Ant.; DS)

2.Asmak, takmak (*Dinar köyleri-Af.; *Keçiborlu-Isp.; Kozluca, Çebiş-Bur.; Hisar ve çevresi, *Sarayköy-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bayındır-İz.; Ba.; *Çan., *Bayramiç-Çkl.; *Osmaneli-Bil.; Bo.; *Taşköprü-Kas.; Bayadı-Or.; *Nallıhan-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Finike, *Serik-Ant.; DS)

3.Uzanmak (*Çan, *Bayramiç-Çkl.; DS)

arta(-ş-, -t-): Bozulmak, kötüleşmek

arta-: Artıp kalmak, bir aile efradından birkaç, öldükten sonra sağ kalmak (İz.; DS)

artıl-: Yüklemek, binmek, ardılmak, erişilmek, bir binit üzerine başı bir tarafa ayaklar bir tarafa gelmek üzere heybe gili ardılmak

I.ardıl-: 1.Abanmak, yaslanmak, dayanmak, yüklenmek (*Sandıklı-Af.; *Eşme-Uş.; *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Tavas, *Acıpayam, Çivril-Den.; *Bozdoğan, Alanlı-Ay.; *Kınık, Bulçuva-İz.; *Turgutlu, *Akhisar-Man.; *Bandırma-Ba.; *Mustafakemalpaşa-Bur.; *Emet-Kü.; *Osmaneli-Bil.; *Taşköprü-Kas.; *İskilip-Çor.; *Kurşunlu-Çan.; *Boyabat-Sin.; *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; Elmalı, *Kaş-Ant., *Bodrum-Mu.; *İpsala-Ed.; *Saray-Tk.; *Babaeski-Krk.; DS)

arbiş-: ... (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Beyşehir-Kon.; *Elmalı-Ant.; DS)

ardın-: ... (*Bafra-Sm.; DS)

arpiş-: ... (*Alaçam-Sm.; DS)

2.Asılmak, tutunmak, tırmanmak, takılmak, çıkmak (*Şarkikaraağaç-Isp.; Bur.; *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir *Turgutlu-Man.; *Edremit-Ba.; Bo.; Bozan-Es.; Giremez *Araç-Kay.; *Alaçam-Sm.; *Ermenek-Kon.; *Akseki-Ant.; DS)

arbil-: ... (*Yalvaç-Isp.; *Tavas-Den.; *Sivrihisar-Es.; *Bodrum, *Marmaris-Mu.; DS)

3.Atılmak, saldırmak (Alanlı-Ay.; *Edremit-Ba.; *Emet-Kü.; *Araç-Kay.; *Ermenek-Kon.; *Karaman-Mu.; DS)

4.Binmek (*Yeşilova-Bur.; İsabey *Çal-Den.; Eymir, *Bozdoğan-Ay.; Ni.; Kon.; Ant.; DS)

5.Uzanmak (Ba.; *Gerede, Karaağaç-Bo.; *Taşköprü-Kas.; *Akseki-Ant.; DS)

6.Sarkmak (Kay.; Sin.; DS)

7.Eğilmek (*Bozkurt-Kay.; DS)

8.Yüzüstü kapanmak (*Yalvaç-Isp.; DS)

9.Yıkılmak (*Bozkurt-Kas.; DS)

II.ardıl-: 1.Sataşmak, karşı gelmek (*Eğridir-Isp.; *Altıntaş-Kü.; Bo.; Bozan-Es.; *Zile-To.; Uzunmusa-Or.; DS)

2.Üstünde kalmak, asılmak (*Taşköprü-Kas.; *Fethiye köyleri-Mu.; DS)

3.Kaçarken dönüp karşı koymak (*Mesudiye-Or.; *Ayaş-Ank., Ed.; DS)

4.Peşe düşmek (Bur.; Kü.; Man.; DS)

5.Aleyhinde bulunmak, takip etmek (*Eşme-Uş.; DS)

6.Alay etmek, kızdırmak (*Çivril-Den.; DS)

7.Şakalaşmak (Aşağılıca-Es.; DS)

8.Eziyet etmek (*Yalvaç-Isp.; DS)

9.Konuşan ya da ağız kavgası yapan iki kişi arasına girmek (Or.; DS)

III.ardıl-: Yük olmak (*Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Ünye-Or.; *Fethiye köyleri-Mu.; DS)

arbıl-: ... (*Ermenek-Kon.; DS)

artla-: Enseyi tokatlamak, sille vurmak

I.artla-: Ayıklamak (*Dinar-Af.; *Alaşehir-Man.; Bur.; İskele-Va.; Barbaros-Tk.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

artda-: ... (İğ.; *Erciş-Va.; DS)

II.artla-: Sırtlamak (Tekkeköy-Den.; DS)

ardla-:1. Kovuşturmak, takip etmek (Sin.; DS)

2. Tekrar etmek (Siv.; DS)

as-(ıl-, -ış-, -tur-): Asmak

as(dır-), as(dur-): ... (Erz. İl. Ağz., 05 079 04)

as(ıl-): ... (Den.; DS)

I.as-: Üzüm ve soğan gibi meyve ve sebzeleri kış için saklamak üzere hevenk yapmak (Isp.; *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Osmaneli-Bil.; *Kandıra-Koc.; *Zara-Ama.; DS)

II.as-: 1.Zincirli ocaklarda yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya güğümü zincire geçirmek (*Maçka-Tr.; DS)

2.Yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya başka bir kabı ateşe, ocağa koymak (*Maçka, *Of-Tr.; İğ.; Diy.; DS)

aş-(rul-, un-): Aşmak, bir tepeyi öbür yana geçmek

aş-: ... (Erz. İl. Ağz. C.III. s.29)

I.aş-: Hayvanlar çiftleşmek (Türkmen Aşireti *Dinar-Af.; *Gelendost-Isp.; *Nazilli-Ay.; *Kandıra-Koc.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Ardanuç-Art.; *Zara-Siv.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; *Bodrum-Mu., Kıbrıs; DS s.361)

II.aş-: Açmak (*Akçakoca-Düz.; Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

aşa-(-t-): Yemek, aş yemek[**] (Hakanlılarca yalnız büküklerin sofrasında, öteki Türklerce herkes için)

I.aşa-: Yemek yemek (Af.; *Gemlik-Bur.; Düz.; *Şile-İst.; Karaçay aşireti *Kadınhanı, *İlgın-Kon.; DS)

II.aşa-: Üzerinden geçecek kadar adım aşımak (Güneyce-Ri.; DS)

aşla-(-l-, -t-): Kap kenetlemek

I.aşla-: Katmak, karıştırmak (*Eşme-Uş.; *Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Alaşehir-Man.; *Sivrihisar-Es.; *Kandıra-Koc.; *Bartın-Zon.; *İnebolu-Kay.; Çan.; Varay-Ama.; *Zile-To.; Or.; *Maçka-Tr.; Ri.; Art.; Erz.; Siv.; Yoz.; *Haymana-Ank.; *Bünyan-Kay.; Bor-Ni.; DS)

II.aşla-: 1.Yün giysilerin yırtık yerlerini örtmek (*Torbalı-İz.; Man.; Burs.; Tr.; DS)

2.Yamamak (*Torbalı-İz.; Man.; Or.; *Keşap-Gir.; Tr.; Gm.; DS)

III.aşla-: 1.Aşı yapmak (Tr.; *Şavşat-Art.; *Bor-Ni.; DS)

2.Sebze fidesi dikmek (*Osmaneli-Bil.; DS)

at-(ıl-, m-, iş-, tır-): Atmak

I.at-: Yükleme (*Bor-Ni.; DS)

II.at-:1. Beli gelmek (Kon.; DS)

2.Sinek yumurtlamak (Ni.; DS)

atsa-: Atmak istemek

atsa-:1. Kısırak, aygır istemek (Mar.; DS)

2. Ata binmeyi özlemek (Mar.; DS)

aw-: Avlamak, toplaşmak, üşüşmek, etrafı çevirmek Bk. awala-, awla-

I.av-: Aşağı inmek, yük veya terazide bir yanı ağır gelmek (*Bozdoğan-Ay.; Gavraz, Bolaman-Or.; *İlgın-Kon.; DS)

II.av-: Anmak (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

awla-(l-, ş-, n-, t-): Avlamak Bk. awala-, aw-

I.avla-: Ağlamak (Akçakoca-Bo.; Danışman *Fatsa-Or.; DS)

II. avla-: Bir yerin çevresini çitle çevirmek (Çanlılı *Ayaş-Ank.; DS)

ay-(ıl-): Söylemek (Oğuzca) sormak

I.ay-: 1.Ayılmak, kendine gelmek (*Eşme-Uş.; İz.; *Susurluk-Ba.; *Gelibolu-Çkl.; Kü.; To.; *Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; *Gerede-Bo.; *Silivri-İst.; Çan.; *Osmancık-Çor.; Sm.; Gaz.; *Ayaş-Ank.; Kon.; Ed.; Krk.; DS)

2.caymak, pişman olmak (*Emet-Kü.; İst.; *Taşköprü-Kas.; DS)

II.ay-: Parlatmak, ağartmak, temizlemek (Kon.; *Silifke-İç.; DS)

III.ay-: Gözetmek, nezaret etmek (Güvenç-Kon.; DS)

aya-: Lakap vermek, korumak

I.aya-: 1.Korumak (*Eğridir-Isp.; *Reşadiye-To.; *Mesudiye-Or.; *Tirebolu-Gir.; Mal.; *Göksun-Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Kır.; *İncesu-Kay.; *Bor-Ni.; Nev.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; Ant.; *Bodrum-Mu.; DS)

aya-(la-): ... (*Sütçüler-Isp.; DS)

2.Men etmek (Mal.; DS)

3.Karşı koymak, dayatmak (Mal.; DS)

4.Çok yüz vermek, şımartmak (Mar.; DS)

5.Serbest bırakmak (Çan.; DS)

6.Serbest büyüme, zorluk çekmeden gelişmek (İç.; DS)

7.Saygı göstermek, saymak (Kır.; DS)

II.aya-: 1.Yalnız veya işsiz kalmak (Kay.; Kar.; DS)

III.aya-: 1.Temizlemek (Ni.; DS)

2.Bitki yada fidanın çevresini temizlemek (Or.; Gir.; Güm.; Yo.; DS)

IV.aya-: Mehtapta yürümek, gezmek (Ant., DS)

ayala-(n-): El ayalarını birbirine vurmak

I.ayala-: 1.Kayırmak, korumak (*Sütçüler-Isp.; DS)

2.Sahip çıkmak, benimseyip kendine mal etmek (*Kadirli-Ada.; DS)

II.ayala-: 1.El ayasıyla süpürmek (Tokat-Es.; *Yıldızeli-Siv.; *Ermenek-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

2.Ayalama ile kar küremek (*Ayaş-Ank.; DS)

3.Harman sonunda kalan tozlu taneleri tırmıkla toplamak, süpürmek (Çan.; *Haymana-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

4.Hububat temizlemek, ayıklamak (*Ermenek-Kon.; DS)

III.ayala-: Oyalamak (*Yeşilova-Bur.; DS)

IV.ayala-: Alkışlamak (*Akhisar-Man.; DS)

V.ayala-: Hamur mayalamak (*Yeşilova-Bur.; DS)

VI.ayala-: El tezgahında varan gelen ağacı yukarı kaldırarak mekik yerini açmak (*Göksun-Mar.; DS)

ayıt-(ıl-, in-, tur-): Söylemek (Oğuzca), sormak

I.ayıt-: 1.Söylemek, anlatmak, nakletmek, konuşmak (Af.; *Nazilli-Ay.; Ba.; *Eceabat-Çkl.; *Tarsus-İç.; DS)

2.Türkü söyletmek (*Milas-Mu.; DS)

ayt-: ... (*Nazilli-Ay.; *Ezine-Çkl.; Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; Mu.; DS)

II.ayıt-: Ayıklamak, seçmek, temizlemek (*Muradiye-Ri.; DS)

III.ayıt-: Beyazlatmak, parlatmak (Kon.; DS)

az- (-ıl-, -ıt-): Azmak, yoldan çıkmak

I.az-: Yolunu kaybetmek, şaşırarak, kaybolmak (*Afşin-Mar.; *Reyhanlı-Hat.; *Şarkışla-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Haymana-Ank.; *Avanos-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; Kar.; DS)

II.az-:1.Toprak tavını kaybetmek (*Mudurnu-Bo.; DS)

2.Ekşimek, tadı bozulmak (*Ardanuç-Art.; DS)

III.az-: Oyun, eğlence maksadıyla boğuşmak (*Şavşat, *Ardanuç, *Yusufeli-Art., DS)

azı-: Sızmak, gürültüden ağır duyar olmak

I.azı-:Yiyecek şeyleri çiğnemek. (*Adapazarı-Sk.; Koc.; DS)

II.azı-: Baş kaldırmak (*Gülner-İç.; DS)

azıgla-: Azı dişiyle ısırarak, azı dişine vurarak

azı-: Yiyecek şeyleri çiğnemek (Ada.; Koc.; DS)

azıla-: İncitmek, ısırarak, düşmanlık etmek (*Fethiye-Mu.; DS)

azuğlan-: Azık sahibi olmak

azıkla-, azıklan-: Geliri ile kendini idare etmek, ürünü ihtiyacına yetecek kadar olmak (Ni.; Kon.; DS)

bağda-(t): Güreşte ayak yakalamak, çelme vurmak Bk. badğa-

bağda-: Çelme vurmak (Bo.; DS)

bağdala-: ... (Isp.; İz.; Siv.; Kon.; Tk.; DS)

bağırssa-: Canı ciğer istemek

bağırssa-: Boğaya gelmek, inekler (çiftleşmek için) boğa istemek. (Den.; Diy.; Gaz.; DS)

bağarsa-: .... (Gaz.; DS)

bağsa-: ... (Çkl.; Gaz.; Mar.; DS)

bağışla-(l-, n-): Bağışlamak

bağışda-: ... (Bay.; Kar.; Ds)

bağla-(n-, t-): Bağlamak, örgü yapmak Bk. ba-, bağla-

bāla-: Bağlamak (Sm.; Gaz.; Ank.; DS)

bağlé-: ... (Kır.; DS)

bayla-: ... (Bo.; To.; DS)

boğa-: ... (Isp.; DS)

I.bağla-: 1.Akan suyun önüne set yapmak. (Ama.; DS)

2.Akışı istenen tarafa çevirmek (Ama.; *Koyulhusar-Siv.; *Bor-Ni.; DS)

II.bağla-, bağ-: 1.Büyülemek, aldatmak (Ama.; *Artova-To.; *Darende-Mal.; Yoz.; *Bor-Ni.; Kıbrıs.; DS)

2.Erkeği büyüleyerek cinsi bakımdan iktidarsız kılmak (Ama.; *Artova-To.; *Darende-Mal.; Yo.; *Bor-Ni.; Kıbrıs.; DS)

3.Kısmetine mani olmak (*Darende-Mal.; DS)

bak-(-ıl-, -ın-, -ış-, -ıt-, ur-): Bakmak

baḥ-: ... (Kesirik-Elz.; Hasanoğlan-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

baķır-: Bağırmaq (Oğuzca)

bankır-: Bağırmaq (Sm.; To.; DS)

bār-: ... (Gaz.; DS)

bağır-: ... (İz.; DS)

bağırın -: ... (Bo.; DS)

bağrın -: ... (Bo.; DS)

bankır-: Böğürmek (Zo.; Çor.; To.; Tr.; Siv.; DS)

beğir-: ... (Isp.; Bur.; Den.; Ay.; Ba.; Çkl.; DS)

1.bağır-: Ağlamak (Bo.; DS)

balala-: Kuş yavrulamak

balala-: ... (Kır.; Erz.; DS)

bar-(-ıl-, -tur-, -ış-): Varmak

I.bar-: Gitmek (Karaçay, Başhöyük aşiretleri, *Kadınhanı-Kon.; DS)

II.bar-: Eğlenmek (Körküler *Yalvaç-Isp.; DS)

I.var-: 1.Gitmek (Yakademirci-Zon.; Kü.; İst.; *İskilip-Çor.; *Çarşamba-Sm.; *Ardanuç-Art.; Kır.; *Hasanoğlan-Ank.; *Silifke-İç.; *Bağyaka-Ant.; DS)

2.Gelmek (Kü.; İst.; Gaz.; *Divriği-Siv.; Yoz.; *Silifke-İç.; DS)

3.Yetişmek, ulaşmak (*Bor-Ni.; DS)

II.var-: 1.İyice anlamak (*Bor-Ni.; DS)

2.Duymak, sezmek (*Bor-Ni.; Ds)

3.Gönül kırmak, acı konuşmak (*Bor-Ni.; Ds)

bas (-ın-, -ık-, -ış-, -sık-, -tur-, -ur-): Basmak, üzerine çökmek, yıkmak

I.bas-: Evlenme niyetinde olan bir kızı alıp kaçırmak (Or.; DS)

II.bas-: 1.Cinsi münasebette bulunmak (*Sorgun-Yo.; DS)

2.Kümes hayvanları, hayvanlar çiftleşmek (*Kelkit *Bor-Ni.; *Mut-İç.; DS)

III.bas-: Kumes hayvanları kuluçkaya yatmak (*Dinar-Af.; Isp.; *Yeşilova *Tefenni-Bur.; Den.; *Nazilli-Ay.; *Safranbolu-Zon.; Çor.; Sm.; Ama.; *Ermenek-Kon.; *Finike *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; *Çorlu-Tk.; Ds)

IV.bas-: Oyunda yenmek (Sm.; DS)

başakla-(n-): Başak, demir uç takmak

I.başakla-: Tahıl ve meyveleri devşirdikten sonra geriye kalan döküntüleri toplamak (Af.; Isp.; Bur.; Ay.; İz.; Ba.; Çkl.; Koc.; Zon.; Kar.; Çan.; Or.; Bit.; Mar.; Ank.; Kay.; Ni.; Kon.; İç.; Ant.; Mu.; Ed.; DS)

başakla-: ... (Zon.; Kay.; Siv.; Kır.; DS)

başakla-: ... (Kay.; Ds)

başakla-: ... (Çan.; Siv.; Kay.; Nev.; Ni.; Kon.; DS)

II.başakla-: Koyun ve keçileri sağdıktan biraz sonra tekrar sağmak (Den.; DS)

başakla-: ... (Mu.; DS)

III.başakla-: Boşaltılan bir evi tekrar araştırmak (Kay.; DS)

bat-(ruş-, ur-): Batmak, gözden kaybolmak

bat-: 1.Acımak, batar gibi ağrımak (Siv.; Kon.; Ni.; DS)

2.Çok olmak (Gir.; DS)

bayu-(t-): Zenginlemek, zenginleşmek

bayı-: ... (Kay.; Yo.; Ank.; İç.; DS)

bayır-: ... (İz.; DS)

bayal-: ... (Gaz.; DS)

bay-: ... (Siv.; Ed.; Ada.; DS)

1.bayı-: Büyümek (Den.; DS)

bedü- (t-): Büyümek

beyin-: ... (Ri.; DS)

bedükle-: Büyük saymak

böyükle-: ... (İç.; DS)

bekiş-: Pekişmek, sağlamlaşmak

bekiş-: 1.Pekişmek, sertleşmek, katılaşmak, sıkışmak (*Eşme-Uş.; *Senirkent-Isp.; Bur.; Bekilli *Çal-Den.; Çor.; Ama.; *Artova, *Zile-To.; Or.; Tr.; Siv.; *Afşar aşireti, *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; DS)

bekeş-: ... (*Keşap-Gir.; DS)

beki-: ... (Siv.; DS)

berkil-: ... (Sin.; *Develi-Kay.; DS)

berki-: ... (*Bozdoğan-Ay.; Ama.; Kar.; Gaz.; *Göksun-Mar.; Ha.; DS)

berkiş-: ... (Gaz.; *Şereflikoçhisar-Ank.; Kır.; *Bor-Ni.; DS)

berkleş-: ... (Kar.; Ni.; DS)

2.İyileşmek, sağlamlaşmak (Siv.; DS)

pekiş-: 1.Sıkışmak, sertleşmek (*Tavas-Den.; Yeniköy-Ba.; *Gerede-Bo.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Or.; Tr.; *Ardanuç-Art.; *Koyulhisar-Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; Söğüt *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; DS)

2.Zorlamak (*Göynük-Bo.; DS)

3.Tutunmak (*Koyulhisar-Siv.; DS)

4.Güçlenmek (Yeniköy-Ba.; Or.; DS)

5.İki şey birbirine iyice yapışmak, tıpatıp eklenmek (*Merzifon-Ama.; *Bodrum-Mu.; DS)

pekleş-: ... (Tr.; DS)

pekeş-: ... (Ank.; DS)

bekit-: Pekitmek, sağlamlaştırmak

bekiştir-: (Isp.; Den.; Man.; Kü.; İst.; Kay.; Çor.; Sm.; Ama.; To.; Or.; Tr.; Gm.; Kay.; Ni.; Kon.; İç.; Mu.; DS)

bekiştir-: ... (Gir.; Ank.; DS)

beket-: ... (Es.; Gir.; DS)

bekit-: ... (Düz.; İst.; Kay.; Çor.; Sin.; Ama.; To.; Or.; Siv.; Ni.; Kon.; İç.; DS)

berket-: ... (Bo.; DS)

berkiştir-: ... (Kar.; Gaz.; Mar.; Ank.; Kır.; Ni.; DS)

berkit-: (Kü.; Koc.; Düz.; Or.; Gm.; Kar.; Ma.; Gaz.; Mar.; Siv.; Ank.; Ni.; Ada.; DS)

borkiştir-: (Tr.; DS)

1.bekit-: Kuşatmak (Or.; DS)

2.bekit-: Bir yere gözcü dikmek (Çor.; Siv.; DS)

3.bekit-: Vurmak (Kar.; Ama.; Gir.; İç.; DS)

bekit-: ... (Kon.; DS)

berkit-: ... (Mar.; DS)

beskit-: ... (Kon.; DS)

I.pekit-: 1.Sıkıştırarak sağlamlaştırmak, düzeltmek, onarmak (Kas.; Sm.; Gir.; DS)

II.pekit-: Tarla, bağ, bahçeyi korumak için çevresini çitle çevirmek, sarmak, örtmek (İz.; Burs.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Keskin-Ank.; *Akseki-Ant.; *Hayrabolu-Tk.; DS)

III.pekit-: 1.Sınırlandırmak, önünü almak (Mec.) (Pehlivan köy-Krk.; DS)

2. Işık ve yelin girmesine engel olmak (*Mustafakemalpaşa-Burs.; Tokat-Es.; Bulgaristan göçmenleri-İst.; DS)

IV. pekit-: Sulu şeyleri koyulaştırmak (Çkl.; DS)

bekle-(n-, ş-, t-): Beklemek, göz etmek, saklamak, hapsetmek, pekitmek, kapatmak Bk. berkle-

pekle-: Sağlamlaştırmak (Düz.; DS)

pekleş-: ... (Tr.; DS)

pekleştir-: ... (Düz.; DS)

I. pekle-: Temizlemek (Kas.; DS)

II. pekle-: Sağlamlamak (Düz.; DS)

bele-(l-): Belemek, beşiğe bağlamak, bulaştırmak

I. bele-: Çocuğu kundaklamak, sarmak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak (Af.; *Eşme-Uş.; *Eğridir-Isp.; *Yeşilova *Tefenni-Bur.; *Çivril *Tavas-Den.; *Bozdoğan *Nazilli-Ay.; *Çeşme *Bergama-İz.; *İnegöl-Burs.; Es.; Düz.; *Akyazı *Adapazarı-Sa.; *Ereğli-Zo.; *Daday *Araç *Taşköprü-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Çor.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Keşap *Tirebolu-Gir.; *Arpaçay-Kar.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ağın *Keban-Elz.; *Darende-Mal.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *Dört Yol *Yayladağı-Ha.; *Gürün *Kangal-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Şereflikoçhisar-Ank.; Kır.; Afşar aşireti, Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Tarsus-İç.; *Korkuteli *Elmalı-Ant.; *Marmaris-Mu.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; Kıbrıs; DS)

böle-: ... (*Dinar-Af.; *Reşadiye-To.; *Refahiye-Ezc.; *Şereflikoçhisar-Ank.; Kon.; DS)

II. bele-: 1. Bulamak, bulaştırmak (*Eşme-Uş.; Bur.; *Çivril-Den.; *Nazilli-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Edremit-Ba.; *İnegöl-Burs.; *Bozüyük-Bil.; Düz.; *Daday *Araç-Kas.; Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Darende-Mal.; *Arpaçay-Kar.; *Keban-El.; *Kilis-Gaz.; *Afşin-Mar.; Ha.; *Ayaş *Polatlı-Ank.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; *Elmalı *Korkuteli-Ant.; *Marmaris *Muğla-Mu.; Kıbrıs; DS)

bile-: ... (*Urula-İz.; DS)

2.Karıştırmak (*Palatlı-Ank.; DS)

bulakla-: ... (*Sandıklı-Af.; DS)

III.bele-, belemeh: Beşik sallamak (Kerkük ve çevresi)

belékle-: Armağan kılmak, hediye etmek Bk. belikle-

I.belekle-: Çocuğu kundaklamak, beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak (*Bor-Ni.; Çavuşköy *Babaeski-Krk.; DS)

II.belekle-: Şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, afallamak, şaşırarak (*Lapseki-Çkl.; DS)

belingle-: Belinlemek, korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek

I.belinle-: ... (*Sandıklı-Af.; *Eşme-Uş.; *Keçiborlu-Isp.; *Bucaklı *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Savaştepe-Ba.; *Gelibolu *Bayramiç-Çkl.; Kü.; Aşağılıca-Es.; *Kandıra-Koc.; Yeniköy-İst.; Çan.; Çor.; *Kavak-Sm.; Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Refahiye-Ezc.; *Koyulhisar-Siv.; Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek *Karaman-Kon.; *Mut *Gülner-İç.; *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

beğille-: ... (*Çal-Den.; Kas.; DS)

beğirle-: ... (*Gide-Kas.; DS)

behik-: ... (*Afşin, *Elbistan-Mar.; DS)

belekle-: ... (*Lapseki-Çkl.; DS)

belengle-: ... (*Uluborlu-Isp.; DS)

belenle-: ... (*Yeşilova *Tefenni-Bur.; *Çivril-Den.; *Akşehir-Man.; *Lapseki-Çkl.; Kü.; *Merzifon-Ama.; *Gürün-Siv.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Akşehir-Kon.; *Gündoğmuş-Ant.; Fadılca-Mu.; DS)

belevünne-: ... (*Şiran-Güm.; DS)

beliçe-: ... (*Mut köyleri-İç.; DS)

belingle-: ... (Kır.; DS)

belinlen-: ... (Yeniköy-İst.; *Şebinkarahisar-Gir.; DS)

beline-: ... (*Emet-Kü.; *Şiran-Güm.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

belünle-: ... (*Reşadiye-To.; DS)

bengilde-: ... (*Dinar-Af.; *Eğridir, *Yalvaç-Isp.; Bur.; *Çal, *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; *Kula-Man.; Kon.; *Manavgat-Ant.; *Bodrum-Mu.; DS)

bengille-: ... (*Ezine-Çkl.; DS)

benilde-: ... (*Çal-Den.; *Mihalıççık-Es.; Adapazarı-Sk.; *Seben-Bo.; *Çaycuma-Zon.; *Nallıhan-Ank.; *Fethiye-Mu.; DS)

benile-: ... (Düz.; Sin.; *Çanlı *Ayaş-Ank.; Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; DS)

benille-: ... (*Çal, *Çivril-Den.; *Kandıra-Koc.; *Mudurnu-Bo.; *Safranbolu-Zon.; *Araç, *Daday-Kas.; *Çerkeş-Çan.; Sm.; Ank.; DS)

benirle-: ... (Bo.; *Cide-Kas.; *Kızılcıhamam-Ank.; DS)

berile-: ... (*Vakfikebir-Tr.; DS)

berille-: ... (Gir.; DS)

beringle-: ... (*Keçiborlu-Isp.; DS)

berinle-: ... (Alayunt-Kü.; *Fatsa, *Ünye-Or.; *Keşap, *Görece-Gir.; *Gülner-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

beyik-: ... (*Göksun-Mar.; DS)

beyni-: ... (Çardak-Çan.; DS)

II.belinle-: Havale geçirmek (Den.; Ay.; DS)

III.belinle-: Uçuklamak, dudakta uçuk olmak (*Tavşanlı-Kü.; DS)

belinne-: Uçuklamak (*Emet-Kü.; DS)

IV.belinle-: Hayvanın beli çökmek (*Çorlu-Tk.; DS)

belgür-: Belirmek, meydana çıkmak, açığa çıkmak

belur-, belür-: ... (Ama.; DS)

beler-: ... (Den.; Ba.; Ank.; DS)

bér-(il-, iş-): Vermek, gelmek

bér-: ... (Kon.; DS)

vir-: ... (*Kavak-Sm.; *Hasanoğlan-Ank.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

I.ver-: Bir durumu, bir eylemi sürekli ve etkin biçimde sağlamak (Tr.; DS)

bérigse-: Vermek istemek, vere yazmak

virimse-: ... (Ni.; DS)

bert-(in-): Berelemek, el yorgunluk peyda etmek

bert-: 1.İncinmek, burkulmak (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Emet-Kü.; Urf.; Aslanköy-İç.; Fethiye- Mu.; DS)

2.Berelemek, yaralanmak (*Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; Ni.; DS)

3.Morarmak (Çkl.; DS)

bez-(it-): Titremek

I.bez-: Mısır, fasulye gibi bitkilerin tanelerini iyice dolgunlaşmamak (Or.; DS)

II.bez-: Solmak rengi atmak (Hat.; DS)

beze-(l-, n-, ş-, t-): Bezemek, nakışlamak

béze-: ... (Urf.; DS)

I.beze-: 1.Şifalı olduğuna inanılan çamur, toprak veya suyu ele yüze sürmek (Çan.; DS)

2.Hamuru bir parça atmak (Ni.; DS)

3.Ağzının payını vermek (Kır.; DS)

bıç-(il-, in-, iş-, tur-): Biçmek, kesmek

piç-: ... (Kar.; DS)

bil-(düz-, in-, iş-, sik-, tür-): Bilmek

bül-: ... (Kar.; DS)

bile-(t-): Bilemek

bilâle-: ... (Mar.; DS)

bilevile-: ... (Urf.; DS)

bilev-: ... (Sm.; DS)

biti-(l-, n-, t-): Yazmak

biti-: Yazmak (Kon.; DS)

bitle-: Bit aramak

bitle-: Bir işin ardına düşmek (Ri.; DS)

boğu-: Boyamak, yapıştırmak

I.boya-: Ağır söz söylemek, aşağılamak (*Mudurnu-Bo.; *Merzifon-Ama.; *Mesudiye-Or.; Tr.; DS)

II.boya-: Koku ortalığı kaplamak (*Elmalı-Ant.; DS)

boğ-(lun-, tur-, dur-, ul-, un-, uş-): Boğmak

boğ-: Torba, kese, çuval gibi şeylerin ağzını bağlamak (İz.; İç.; DS)

boğmakla-[*](l-, n-): Düğmelenmek

boğmakla-: 1.Bir ağacın kuruması için toprağa yakın yerinden kabuğunu kesmek (*Mersin-İç.; DS)

2.Bir değneğin çabuk kırılması için değişik yerlerinden bıçakla iz açmak (*Mersin-İç.; DS)

boğra-: Ağaca kertik kertmek

boğna-: 1.Boğar gibi sıkı sıkı bağlamak (Urf.; DS)

2.Dalı kertmek, gedik yapmak (Gaz.; Karaisalı-Ada.; *Mut-İç.; DS)

3.Ağaç kütüklerini enine parçalamak (Lohan-Gaz.; *Gürün-Siv.; Afşar *Pınarbaşı-Kay.; Kır., DS)

bol-: Olmak

bol-: ... (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

I.ol-: Bir işi bitirmek (*Acıpayam-Den.; *Hacıbeyli *Nazilli, Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; DS)

boluş-: Birinden yana çıkmak, birini dileğine uymak

boluş-: Yardım etmek (Karaçay, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

boşlağlan-: Kızmak, öğüt tutmamak

boşla-: Bırakmak, vazgeçmek (Bil.; Sm.; Erz.; Mar.; Siv.; Ni.; Kon.; Ada.; DS)

boşu-(n-, t-): Boşalmak, bırakmak, çözülmek, boşanmak, gevşemek, izin verip bırakmak

boşa-(l-): Eşini boşamak (Uş. İl. Ağz. I-2, 184)

boz-(ul-, uş-): Bozmak, yıkmak

bòzel-: Bozulmak (Ri. İl. Ağz.; 47/39)

I.boz-: Tarlayı iki defa sürmek (Minnetler-Ba.; DS)

bozla-(t-): Ses vermek, bağırmak, bozlamak

I.bozla-: Deve acı acı bağırmak (Karakuzu-Man.; Nev.; *Bor-Ni.; Burhaniye-Ada.; *Silifke-İç.; Kestep-Mu.; DS)

II.bozla-: Tarla boş kalmak, sürülmeden kalmak (Karakuş köyleri *Ünye-Or.; DS)

bozula-: 1.Deve acı acı bağırmak (*Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; Tokat-Es.; İçerenköy-İst.; *Sorgun-Yo.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Misis-Ada.; *Mut-İç.; *Serik-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Deve gibi bağırmak (Ank.; DS)

3.Acı, inilti ses çıkarmak, haykırmak, ağlamak (*Haymana-Ank.; Köşker-Kır.; *Bor-Ni.; DS)

4.Su çağlamak (*Keçeborlu-Isp.; DS)

böğürle-: Böğüre vurmak, harp safını karşılaşmadan sağ veya soldan vurup yenmek

böğürle-: Arada kalan tarlayı sulamak (Karamanlı *Tefenni-Bur.; DS)

bök-(üt-): Eğilerek yere kapanmak, yemekten bıkip usanmak bıkmak, gözü doymak, kanmak

I.bök-: 1.Dolmak, taşmak (Gaz.; Kır.; DS)

2.Çok kazanmak (Gaz.; DS)

buğ-(ut-): Buymak, donmak ve ölmek

buz-: Donmak (*Susurluk-Ba.; Salarha-Ri.; *Yıldızeli-Siv.; *Milas-Mu.; DS)

buyu-: ... (*Urla-İz.; Kar.; *Reyhanlı-Hat.; *Erciş-Va.; *Haymana-Ank.; Kır.; Ni.; DS)

bıy-: ... (İlbadi-Den.; *Alaşehir-Man.; *Beyoğlu-İst.; *Divriği-Siv.; DS)

biy-: ... (Den.; DS)

bucu-: ... (Alanlı-Ay.; DS)

buy-: ... (Kü.; Bo.; *Araç-Kas.; Çor.; Çan.; Man.; Ank.; Kon.; Ada.; DS)

büyü-: ... (*Fatih-İst.; DS)

buğ-(ul-, un-): Bükme, kıvrım

I.buk-: Bükme (Den.; DS)

II.buk-: Uğur sayılmak (İz.; DS)

III.buk-: Lehimlemek, tutturmak (Bur.; DS)

bul-(duk-, duz-, un-, uş-): Bulmak

bul-: ... (Uş. İl. Ağz.; I-15,73)

I.bul-: Değmek, dokunmak (kayık) (*Gelibolu-Çkl.; DS)

bula-(t-, d-): Pişirmek

I.bula-: 1.Dolanmak, sarmak (*Gazipaşa-Ank.; DS)

2.Kendi çevresinde dönerek inmek (uçurtma hak) (*Senirkent-Isp.; DS)

bulğa-(n-): Bulandırmak, barıştırmak, bulanıp kusayazamak, öfkelenmek

bulan-: ... (İç.; Kü.; DS)

bulat-: ... (Af.; DS)

bulaş-: Takılmak (Or. İl. Yö. Ağz.; 107/25)

I.bulga-: Çok olgunlaşmak (Mu.; DS)

bulgı-: ... (*Acıpayam-Den.; Sin.; DS)

bur-: Kokmak -iyi-, buğusu yükselmek, buğulanmak

I.bur-: 1.Darılmak (Es.; DS)

2. kıskanmak (Es.; DS)

II.bur-: Çevirmek (Bo.; Çor.; DS)

III.bur-: Sancımak (Karın hakkında) (Gaz.; DS)

burçaklan-: Burçaklanmak; -akar-hakkında-tane tane akmak, burçak burçak olmak

burcaklan-: Ter, damla damla birikmek (Bayburt-Erz.; DS)

burķur-: Buruşmak, büzülmek

burkuş-: ... (İç.; Ay.; Or.; DS)

burgaş: Karışmak, dolaşmak, burulmak (Den.; DS)

burgalaş-: ... (Ed.; DS)

burgeş-: ... (Den.; DS)

burunla-: Buruna vurmak

I.burunla-: Cıvcıv yumurtadan çıkmadan önce yumurtayı delmek (*Yeşilova-Bur.; DS)

II.burunla-: Öne geçmek (*Yeşilova-Bur.; DS)

III.burunla-: 1.Burnu ile itmek (Bozan-Es.; *Çatalca-İst.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Şavşat-Art.; *Bor-Ni.; *Pınarbaşı-Kay.; Kon.; Ada.; *Tarsus, Mut-İç.; *Gündoğmuş-Ant.; Ed.; DS)

2.Havan samanı burnu ile itmek (*Merzifon-Ama.; DS)

3.Darılmak, gücenmek (Gm.; DS)

buruş-: Buruşmak, büzülmek Bk. burķur-

1.buruş-: Baş sağlığı dilemek (Den.; DS)

2.buruş-: Vuruşmak, dövüşmek (Bo.; DS)

buş-(ur-): Sıkılmak, usanmak

busura-: ... (Ay.; DS)

butakla-(n-): Budamak, tomurcuklanmak, kollara ayırmak

budakla-: Damların üstünü loğ taşı ile düzeltmek (Kızıllar *Karaman-Kon.; DS)

buzagula-: Buzağlamak, buzağı doğurmak

buzagıla-: Doğurmak (*Yalvaç-Isp.; *Bucak-Bur.; Ay.; İsmetiye-Burs.; Berk-Bo.; *Piraziz-Gir.; *Siverek-Urf.; DS)

bızla-: ... (*Çal, *Acıpayam, *Tavas-Den.; *Tavşanlı-Kü.; Bozan-Es.; *Seben-Düz.; Bo.; *Çaycuma, *Bartın-Zon.; *Daday *Taşköprü-Kas.; *Çarşamba-Sm.; *Gerze-Sin.; *Zile-To.; *Fethiye-Mu.; DS)

bızağla-: ... (Yo.; DS)

bızala-: ... (*Dinar-Af.; *Tefenni-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; Aşağısoku-Bo.; Gökçekışla-Yo.; *Fethiye-Mu.; DS)

bızıla-: ... (*Dinar-Af.; *Keçiborlu-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; DS)

bızılı-: ... (Gökçekaya *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam Den.; DS)

buzala-: ... (*Dinar-Af.; Bur.; *Mecitözü-Çor.; *Boyabat-Sin.; Ama.; *Zile-To.; *Mesudiye-Or.; Ergan-Ezc.; *Zara-Siv.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke, *Tarsus-İç.; DS)

buzaz-: ... (*Mesudiye-Or.; DS)

buzla-: ... (*Edremit-Bal.; Hacıahmet-Düz.; Kilimli-Zon.; Taşköprü-Kas.; *Kandıra-Koc.; Sm., Ank.; DS)

buzula-: ... (*Gündoğmuş-Ant.; DS)

büg-(lün-, ül-, üş-): Durdurmak, hareketine mani olmak, kapanmak, sed çekilmek, toplamak, bükülmek

böge-: Suyun önüne bent yapıp toplanmasını sağlamak, göl haline getirmek (*Yalvaç *Gelendost-Isp.; *Yeşilova *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Torbalı-İz.; *Emet-Kü.; *İskilip-Çor.; Sin.; Karaman *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; *Elmalı-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

boge-: ... (Ziyere-Ama.; DS)

böv-: ... (*Şarkikaraağaç-Isp.; DS)

böğet-: ... (*Emet-Kü.; DS)

böğse-: ... (Kır.; DS)

böye-: ... (Sarıdris-Isp.; Armutlu-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Simav-Kü.; *Boyabat-Sin.; *Vezirköprü-Sm.; DS)

böyü-: ... (*Çıldır-Kar.; DS)

buge-: ... (Saray-Çan.; DS)

buğe-: ... (Saray-Çan.; DS)

büek-: ... (*Tarsus-İç.; DS)

büge-: ... (*Torbalı-İz.; DS)

büğe-: ... (*Acıpayam-Den.; *Bayramiç-Çkl.; Kas.; *Pınarbaşı-Kay.; *Hadım-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mersin-İç.; *Finike-Ant.; DS)

büğ-: ... (*Taşköprü-Kas.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

büğnü-: ... (*Pınarbaşı-Kay.; DS)

büke-: ... (*Safranbolu-Zon.; Kas.; DS)

büne-: ... (*İnegöl-Burs.; *Daday-Kas.; *Bor-Ni.; *Elbistan-Ma.; *Cebelibereket-Ada.; DS)

büve-: ... (*Şarkikaraağaç-Isp.; *Çivrit-Den.; Koc.; *Çavuşlu-İst.; *Tosya-Kas.; *Ünye-Or.; *Polatlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Kozan-Ada.; İç.; *Korkuteli-Ant.; *Saray-Tk.; *Babaeski-Krk.; DS)

büvetle-: (*Bakırköy-İst.; Yo.; DS)

büvet-: ... (*Mustafakemalpaşa-Burs.; *Saray-Tk.; DS)

büv-: ... (Misis-Ada.; DS)

büye-: ... (*Torbalı-İz.; Çkl.; Kü.; DS)

2.Engel olamk (Akçaeniş *Elmalı-Ant.; DS)

3.Öfkeli birini yatıştırmaq (Akçaeniş *Elmalı-Ant.; DS)

bür-(ül-): Büzmek

bür-(gül-): ... (Kar. İl. Ağz.)

I.bür-: Ağacın kuruması için köküne yakın bir yere soymak (*Ardahan-Kar.; DS)

II.bür-: Katlamak, devşirmek (*Edremit ve köyleri-Ba.; DS)

III.bür-: 1.Kederli bir insan seslice ağlamaklar (Or.; DS)

2.Hayvan bağırmaq, acı acı ses çıkarmak (Ulubey-Den.; DS)

buyur-: Buyurmak, emretmek (Oğuzca)

buyır-: Buyurmak (Urf. Mrk. Ağz.)

bürgelen-: Pirelenmek, öfkeden pire gibi sıçramak

I.bürlen-: 1.Örtünmek (Yukarıkaraçay *Acıpayam *Çivril-Den.; Bağyaka *Finike-Ant.; DS)

2.Birinin üzerine çullanmak (*Fethiye ve köyleri-Mu.; DS)

II.pürlen-: Kuşulanmak (*Kemalpaşa-İz.; *Alaşehir-Man.; *Bor-Ni.; DS)

pirelen-: Ürmek, kuşulamak (Bayburt *Sarıkamış, *Selim-Kar.; DS)

büt-: Bitmek -neşvü nema- yaratılmak, doğmak (Kıpçakça)

bit-: Birden ortaya çıkmak (Bo.; DS)

çağıla-: Çağırmak, bağırmaq Bk. çoğıla-

çār-: Çağırmak (Mu. Ağz.; I/14-145)

çaar-: ... (Kır. Yö. Ağz.; XLI*91)

çığıla-(t-): ... (Kar. İl. Ağz.; Honak Türkmenleri Ağzı)

çiğir:- ... (Ri. İl. Ağz.; 9/29)

çar:- ... (Uş. İl. Ağz.; I-20, 6)

I.çağla:- Koyun koça, keçi tekeye gelmek (*Ayaş *Kızılcahamam-Ank.; DS)

çağıla-: Çağlamak Bk. jağıla-, şağıla-

çağla:- Su ses çıkarmak, çağlamak (*Gelendost-Isp.; *Acıpayam-Den.; Cumayanı-Zon.; *Kelkit-Güm.; *Nazimiye-Tun.; Rumkuş-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

cavla:- ... (Rumkuş-Ada.; DS)

çağılda:- ... (Çor.; To.; Beşikdüzü *Vakfıkebir-Tr.; DS)

cığılda:- ... (Bozan-Es., Gaz.; DS)

cığıšta:- ... (*Sorgun-Yoz.; DS)

çağşa-: Çağıl çağul etmek, takılan süs eşyası, ses vermek

I.çağşa:- 1.Üşümek, titremek (Kas.; DS)

2.Gevşemek, birbirinden ayrılmak (*Gürün-Siv.; DS)

cığıšta:- 1.Para, zincir, çakıltaşı gibi cisimler birbirine çarparak ses çıkarmak, şakırdamak (*Tefenni-Bur.; *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

çağıšta:- ... (*Bor-Ni.; DS)

çağşa:- ... (Çor.; DS)

2.Su ses çıkarmak, çağlamak (*Sorgun-Yoz.; DS)

çağ-(ıl-, -ın-, ış-, tur-): Çakmak, eriştirmek

çak:- Silahla ateş etmek, vurmak (Ri. İl. Ağz.; 38/14; 51/112)

çağ: Çakmak, ateşlemek (Kır. Yö. Ağz.; XI/79)

çak:- Kötülük etmek (Gaz.; DS)

çakla-(n-): Çalkanmak

I.çakla-: Çalkalamak, yıkamak (Ri.; DS)

II.çakla-: Birer birer gizlice toparlayıp götürmek (*Afşin-Mar.; DS)

III.çalka-(n-): Üzölmek, darılmak (Gaz.; DS)

çal-(m-): Yere çalmak, vurmak, yenmek, söz kulağa çalmak

I.çal-: 1.Sütü mayalamak (*Eşme-Uş.; *Çal *Acıpayam-Den.; *Gelenedost, *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova, *Göhlhisar-Bur.; *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Burhaniye-Ba.; İsmetiye-Burs.; Kü.; Bozan-To.; *Kandıra-Koc.; Bo.; *Çaycuma-Zon.; Saray-Çan.; *Boyabat-Sin.; Kavak-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Şebinkarahisar-Gir.; *Kelküt-Güm.; *Çayırılı-Ezc.; *Kilis-Gaz.; Mar.; Hat.; Siv.; Yoz.; *Ermenek-Kon.; *Akseki-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; Kıbrıs; DS)

çal-: ... (*Fethiye-Mu.; DS)

2.Bulaştırmak (*Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; Isp.; *Ulubey-Or.; *Ağın *Keban-Elz.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

çal-: ... (*Fethiye-Mu.; DS)

3.Diş kamaşmak (Or.; DS)

4.Silahı ateşlemek (*Cumalıkızık-Burs.; DS)

5.Karıştırmak (İst.; DS)

6.Bıçmek (*Acıpayam-Den.; DS)

7.Badana yapmak (*Ermenek-Kon.; DS)

8.Yaralamak (*Ahıska-Kar.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

9.Hava çarpmak, hava etkisiyle hasta olmak (Uluşuran *Şiran-Gm.; DS)

çaldra-: Çağıl çuğul etmek, ses vermek

I.çıldıra-: Hafif rüzgür esmesiyle ağaçlar ve çalılar hışırdamak, ses çıkarmak (*Bucak-Bur.; *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; *Bodrum-Mu.; DS)

çıldırda-: (*Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; DS)

II.çıldıra-: Su şırıldayarak akmak (*Ünye-Or.; DS)

III.çıldıra-: Deve ve koyun gibi hayvanlara takılan top çanlar ses çıkarmak (*Akseki-Ant.; DS)

çap-(ıl-, ın-, it-): Yüzmek, arı çamurla sıvamak (Uygurca); vurmak

I.çap-: 1.Koşmak, ivmek (Dinar-Af.; Isp.; *Aziziye-Den.; Ay.; Man.; Kü.; Bo.; İst.; *Taşköprü-Kas.; Çan.; Sin.; Sm.; *Zile-To.; *Alucra-Gir.; Tr.; Kar.; Erz.; *Erciş-Va.; Bit.; Di.; Mş.; *Palu-Elz.; Ma.; Urf.; *Divriği-Siv.; Ank.; Kay.; *Kadınhanı-Kon.; Ada.; DS)

II.çap-: Köpek havlamak (Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

çarla-(ş-, t-): Cırlamak, ağlamak, bağırarak Bk. çoğla-

I.cırla-: 1.İnce ses çıkararak ağlamak (*Çal *Acıpayam-Den.; Düz.; *Seben-Bo.; *Çaycuma-Zon.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; Tr.; *Kelkit-Güm.; DS)

cıla-: ... (*Torbalı-İz.; *Gemlik-Burs.; *Reşadiye-To.; Karaçayaşireti *Kadınhanı-Kon.; Pazarcık-Krk.; DS)

cıldırda-: ... (*Seben-Bo.; DS)

cıllı-: ... (Cumayanı-Zon.; Küçükboymul-Yo.; DS)

cımbılda-: ... (*Şebinkarahisar-Gir.; DS)

çırıl-: ... (*Sivrihisar-Es., Ay., Ba., Güm., Urf., Kon., Çkl., Tr.; Karadere-Ri., Ni., To., Sm., Or.; DS)

2.Tiz sesle bağırıp çağırarak (*Bozdoğan-Ay.; *Edremit-Ba.; Gm.; Urf.; *Eregli-Kon.; DS)

çırıla-: ... (*Ezine-Çkl.; *Maçka-Tr.; *Çayeli-Ri.; *Bor-Ni.; DS)

3.Şarkı okumak (*Reşadiye-To.; *İlgın-Kon.; DS)

4.Ötmek (Sm.; *Ünye-Or.; DS)

II.cırıla-: Gevezelik etmek (*Tefenni-Bur.; *Çivril-Den.; İsmetiye-Burs.; Kü.; Düz.; Bo.; Cumayarı-Zon.; *İnebolu-Kas.; *Yayladağı-Hat.; *Koyulhisar-Siv.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Fethiye-Mu.; Ed.; DS)

III.cırıla-: İşemek (*Divriği-Siv.; DS)

IV.cırıla-: Oyunda mızıkçılık etmek (*Bozdoğan-Ay.; *Ağın, *Keban-Elz.; *Bor-Ni.; DS)

V.cırıla-: Çaresiz kalmak (Urf.; DS)

VI.cırıla-: 1.Zil çalmak (Siv.; DS)

2.Menteşe ve tekerlek sürtünerek ses çıkarmak (*Şavşat-Art.; Kar.; DS)

çat-: Kuzuyu koyuna katmak (Oğuzca)

I.çat-: Kan almak için ustura ile vücudu çizmek. (Ezc.; DS)

II.çat-: Rast gelmek, yetişmek (*Mudanya-Burs.; *Reşadiye-To.; DS)

çawlan-[*]: Ünlenmek, şöhretlenmek

çallan-: ... (İz.; DS)

çek-(il-, in-, iş-, tür-): Kitap noktalamak; attan kan almak, sıkalan oku çekmek; çekerek bağlamak

çek-: Çekmek (Uş. İl. Ağz.; I-16, 55)

I.çek-: Hayvanlar çiftleşmek (Gaz.; Yapıntı *Mut-İç.; DS)

II.çek-: Kız kaçırmak (*Maçka-Tr.; DS)

çelpeklen-: Çapaklanmak

çapaşlan-: ... (Art.; DS)

çerle-(n-): Vücut ağırlaşmak, hastalanmak (Hakanlılar dilince)

I.çeler-: 1.Hayvan, zehirli ot yiyerek ölmek (*Alaşehir-Man.; Alayunt-Kü.; Bozan-Es.; Kurugöl-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Aksaray, *Akseki-Ant.; DS)

celer-: ... (Ay.; DS)

cerel-: ... (*Afşin-Mar.; DS)

çerle-: ... (Çkl.; Or.; *Gürün-Siv.; Zencidere-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Kadirli *Saimbeyli-Ada.; DS)

çerlen-: ... (*Dört Yol-Ada.; DS)

2.Hayvan fazla yağlanarak ölmek (*Eğridir-Isp.; Çerçin-Bur.; *Sivrihisar-Es.; *Ermenek-Kon.; *Anamur-İç.; Çiçekli-Mu.; DS)

3.Hayvanlar ansızın ölmek (*Eşme-Uş.; *Kula-Man.; Kü.; Gögebakan aşireti *Pınarbaşı, *İncesu-Kay.; *Ermenek-Kon.; Gerdan-Ada.; *Mut-İç.; DS)

cerle-: ... (*Hekimhan-Mal.; Yoz.; DS)

çelle-: ... (Sakarya *Tirebolu-Gir.; *Bünyan-Kay.; DS)

çerle-: ... (*Gürün-Siv.; Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Kay.; DS)

4.Davarlar ilkbaharda taze olan otları çok yiyip hazmedemeyerek ölmek (*Yalvaç-Isp.; *Çivril-Den.; Kıbrısık-Bo.; *Göksun-Mar.; Ni.; *Akşehir-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

5.Gözleri bir noktaya dikerek ölmek (*Bozdoğan-Ay.; Ba.; Ada.; *Silifke, *Mersin-İç.; DS)

II.çeler-: Ekinler yeşermek (*Sandıklı-Af.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; DS)

III.çeler-: Büyüme, gelişme (*Acıpayam-Den.; Ay.; Bo.; *Kargı-Çor.; *Milas, *Fethiye-Mu.; DS)

IV.çeler-: 1.Sinirlenerek gözlerini açıp bağırarak (*Senirkent, *Ulubolur, Tahtacı-Isp.; Çkl.; Bo.; *Ünye-Or.; *Hekimhan-Mal.; *Elmalı-Ant.; DS)

celer-: ... (Gm.; Sulutaşköyü-Kon.; DS)

certle-: ... (*Keşap-Gir.; DS)

2.Büyüklerle karşı gelmek (*Kurşunlu-Çan.; Siv.; Mu.; DS)

celer-: ... (Akyoma-Gir.; DS)

celle-: ... (*Mudurnu-Bo.; Gir.; DS)

V.çeler-: Bebek ağlamaktan tıkanmak (Çiftepınar-İç.; DS)

VI.çeler-: Boğaza bir şey tıkanıp çıkarmaya çalışmak (*Bor-Ni.; DS)

VII.çeler-: Sallanarak yürüyüp kendini göstermek (Kon.; DS)

VIII.çeler-: Kan pıhtılaşmak (*Niksar-To.; DS)

IX.çeler-: Susuzluktan bayılmak (*Ayaş-Ank.; DS)

X.çeler-: Hastalıktan kalkmak, iyi olmak (*Malkara-Tk.; DS)

celer-: ... (*Acıpayam-Den.; DS)

çemre-(l-): Bir şeyin ucu kıvrılmak, bükülmek

çemren-: Kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak (Zarşat, İrişli, Bayburt, *Sarıkamış-Kar.; DS)

çert-: Elinden bırakmak, bir şeyin ucunu kırmak

çert-: Yontmak (Düz.; DS)

çent-: ... (*Boyabat-Sin.; DS)

cent-: ... (Akkışla *Bünyan-Kay.; DS)

çente-: ... (*Bucak-Bur.; Ba.; Düz.; DS)

çint-: ... (Bozan-Es.; *Akyazı-Sk.; *Gemerek-Siv.; *Beyşehir-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

çit-: ... (Uluşiran-Gm.; DS)

çende-: ... (Uzunmusa-Or.; DS)

çewür-(ül-, üş-): Çevirmek, bir şeyi sol elin baş parmağı üzerinde çevirmek

I.çevür-: Bahçenin etrafını dikenli ağaçlarla çevirmek (*Divriği-Siv.; DS)

II.çevür-: Hayvanları çifleştirmek (*Divriği-Siv.; DS)

çıfıla-: Çığıl çığıl ses vermek, sıra kaynarken ses vermek

çığıla-(t)-: Çağırttırmak (Kar. İl. Ağz.; Hanak Türkmenleri Ağzı)

çığ-: Dürmek, çıkınılamak, bağlamak

I.çığ-: 1.Testi dışına su vermek (Bozan, Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

2.Terlemek, nemlenmek (Bozan-Es.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; DS)

II.çığ-: Fırlamak, ansızın koşmak (Bur., Zon., To., Siv., Ni., DS)

çığrit-: Çiğnetmek; çiğneterek; işte pişirmek -insan için

çığrit-: Nefret ettirmek (Tokat-Es.; *Aşkale-Erz.; *Arapkir-Mal.; Gaz.; *Afşin-Mar.; Köşker-Kır.; DS)

çiyrit-: ... (Es.; Erz.; *Afşin-Mar.; DS)

çığna-: ... (Sm.; Kar.; DS)

çiynele-: ... (İç.; DS)

çık-(ar-, il-, iş-, rış-, tur-): Çıkmak Bk. taşıq-

çih-(ar-): ... (*Ahıska-Kar.; *Silifke-İç.; Gaz.; *Şavşat-Art.; *Ahıska-Kar.; *Silifke-İç.; DS; Kır. Yö. Ağz.; XLIV*119)

çığ-(ar-): ... (Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

çık-: ... (Uş. İl. Ağz.; I-20,10)

I.çık-: Oyunda kazanmak (Tr.; DS)

çık-(tur-): Nemlenmek

I.çığ-: 1.Testi dışına su vermek (*Mihalıççık, Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

2.Terlemek, nemlenmek (Bozan-Es.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; DS)

II.çığ-: Fırlamak, ansızın koşmak (*Yeşilova-Bur.; *Bartın-Zon.; To.; Siv.; Ni.; DS)

çılra-(t-): Çıgıl çıgıl ettirmek Bk. çılda-

I.çıldıra-: Hafif rüzgar esmesiyle ağaçlar ve çalılar hışırdamak, ses çıkarmak (*Bucak-Bur.; Karakuş bucağı ve köyleri *Ünye-Or.; *Ermenek-Kon.; *Bodrum-Mu.; DS)

çıldırda-: ... (Ulubey *Senirkent-Isp.; Moraca *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; DS)

II.çıldıra-: Su şakırdarak akmak (*Ünye-Or.; DS)

III.çıldıra-: Deve koyun gibi hayvanlara takılan top çanlar ses çıkarmak (*Akseki-Ant.; DS)

çingra-(t-): Çınlamak

çinile-, çinile-: 1.Kulak çınlamak (*Bucak-Bur.; *Çivril-Den.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Güm.; Gaz.; *Bor-Ni.; DS)

2.Yankılamak (*Senirkent-Isp.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; DS)

I.cingırda-: 1.Birbirine değen cam bilezikler ses çıkarmak (*Nizip-Gaz.; DS)

2.Yağ erirken ses çıkarmak (Siv.; DS)

II.cingırda-: Hava açık, parlak ve soğuk olmak (*Bor-Ni.; DS)

çile-: Yaşartmak, ıslatmak

I.çile-: Sulamak (*Gelendost-Isp.; Güm.; *Şavşat-Art.; *Aşkale-Erz.; *Çayırılı-Ezc.; *Keban-Elz.; Mar.; *Karaman-Kon.; *Silifke-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

II.çile-: Yağmur çiselemek (*Yeşilova-Bur.; *Acıpayam *Çal-Den.; *Bergama-İz.; *Alaşehir *Akhisar-Man.; Ba.; Kü.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; *Safranbolu-Zon.; *İnebolu-Kas.; *Merzifon-Ama.; *Erciş-Va.; *Arapkir-Ma.; Mar.; Avşar aşireti-Kay.; *Bor-Ni.; Ada.; *Elmalı-Ant.; *Milas-Mu.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

çilen-: ... (*Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; Bur.; *Çal *Çivril-Den.; *Susurluk-Ba.; *Ermenek-Kon.; *Saimbeyli-Ada.; *Silifke-İç.; Ant.; DS)

çileş-: (*Dinar-Af.; *Gelendost *Eğridir-Isp.; *Bucak-Bur.; *Çivril-Den.; *Alaşehir-Man.; *Tire-İz.; *Bor-Ni.; Karaman-Kon.; *Mut-İç.; *Yatağan-Mu.; DS)

çileştir-: ... (*Silifke-İç.; *Babaeski-Krk.; DS)

çintile-: ... (Yo.; DS)

çisala-: ... (*Şavşat-Art.; DS)

çisenle-: ... (Ank.; *Bor-Ni.; İç.; DS)

çişe-: ... (Tr.; DS)

çişne-: ... (Kar.; DS)

çizele-: ... (Tr.; DS)

II.çile-: Serpmek, saçmak, ekmek (Isp.; Uşhum *Yusufeli-Art.; Erz.; *Ermenek-Kon., İç.; DS)

cala-: ... (*İğdır, *Arpaçay-Kar.; DS)

IV.çile-: Terlemek, nemlenmek (Zon.; Çor.; *Merzifon-Ama.; Yo.; DS)

V.çile-: Pamukları kozadan ayırmak (*Bozdoğan-Ay.; DS)

VI.çile-: Çocuk dünyaya getirmek (*Develi-Kay.; DS)

çok(tur-): İnmek, konmak Bk. çak-

I.çok-: Köpek havlamak (Kas.; *Boyabat-Sin.; *Havza-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Erbaa-To.; *Ünye-Or.; Ed.; DS)

II.çok-: Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek (Uş.; *Senirkent-Isp.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Boyabat-Sin.; *Mersin-İç.; DS)

III.çok-: Davar sürüsü bir yere toplanarak yayılmak (Isp.; DS)

IV.çok-: Geçmek, bulaşmak (*Ünye-Or.; DS)

çokra(t-): Pınarda, su ve tencerede bir şey kaynamak

I.çokra-: Mide ekşimek, kaynamak (*Şarkikaraağaç-Isp.; Alayunt-Kü.; Ada.; Söğüt-Bil.; DS)

çıkırı-: ... (Yoz.; DS)

II.çokra-: Tencere içinde yemek kaynamak (Burs.; Bo.; DS)

çök-(tür-, -ür-): Diz çökmek, dibe çökmek

I.çög-: 1. Alçalmak, aşağı inmek (*Bolvadin-Af.; *Gerde-Bo.; *Kurşunlu-Çan.; Kas.; *Merzifon, *Ezine-Ama.; *Zile-To.; Siv.; Yoz.; *Kızılcahamam, *Ayaş-Ank.; Turan-Kay.; DS)

çoğ-: ... (*Kayal ve köyleri-Siv.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

çöy-: ... (Keçiköyü-Ama.; DS)

2. Birdenbire fırlamak (*Çal-Den.; *Nazilli-Ay.; *Mudanya-Burs.; DS)

3. Bir tarafa kaymak, eğilmek (*Yıldızeli-Siv.; Kay.; *Bor-Ni.; DS)

çöy-: ... (*Eğrigöz-Kü.; Düz.; DS)

4. Otururken ayağa kalkar gibi yapmak, doğrulmak (Bozan-Es.; DS)

5. Ayaklar üzerinde oturmak, çömelmek (*Suşehri-Siv.; DS)

6. Atlayıp zıplamak, hoplamak (*Bozdoğan-Ay.; *Gölpazarı-Bil.; Gaz.; *Lüleburgaz-Krk.; Barbara-Tk.; DS)

7. Hayvanlar arka ayakları üzerinde kalkmak, yukarı sıçramak (Honaz-Den.; DS)

II. çöğ-: 1. Yılan çöreklenip başını kaldırarak kaşısındakine atılacak duruma gelmek (*Senirkent-Isp.; DS)

2. Mandalar vuruşma esnasında kafalarını yukarı kaldırmak (Türkmenaraplısı-Yoz.; DS)

III. çög-: Gururlanmak (*Eşme-Uş.; DS)

çöm-: Dalmak, çimmek Bk. çum-

çöm-: Ayaklar üzerine oturmak, çömelmek (*Bolvadin-Af.; *Yalvaç, *Senirkent, *Gelendost, *Eğridir-Isp.; Bur.; *Foça-İz.; *Kula-Man.; Ba.; Burs.; Kü.; Es.; *Ilgaz-Çan.; Ant., Kon.; DS)

cömüt-: ... (*Çal-Den.; *Şereflikoçhisar-Ank.; *Beyşehir-Kon.; Ada.; DS)

çö-: ... (Çanlı *Ayaş-Ank.; DS)

çömel-: ... (Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS)

çön-: ... (*Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; *Yeşilova, *Göhlisar, Yayla, *Tefenni-Bur.; *Çivril, *Çal *Acıpayam-Den.; Eymir, *Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş, *Tire-İz.; *Alaşehir, *Kula-Man.; Çkl.; İsmetiye-Burs.; Kandıra-Koc.; Kü.; Düz.; *Ayaş-Ank.; *Milas-Mu.; DS)

çüm-: ... (Burhaniye-Ba.; DS)

çum-(tur-, ruş-, ur-, uş-): Dalmak, çimmek Bk. çom-, çüm-

çum-: Yıkanmak (*Bolçova-İz.; Art.; DS)

çüm-: ... (*Çeşme-İz.; *Vakıkebir-Tr.; *Divriği-Siv., Ada.; DS)

cum-: ... (*Merzifon-Ama.; *Bünyan-Kay.; DS)

cim-: ... (*Yalvaç-Isp.; Ay.; Susurluk-Ba.; *İskilip-Çor.; *Gürün-Siv.; Kır.; Hatip-Kon.; DS)

cin-: ... (*Maçka-Tr.; DS)

çin-: ... (İç.; DS)

çim-: ... (*Dinar, *Bolvadin, *Emirdağ-Af.; *Eşme-Uş.; *Eğridir, Yalvaç, *Gelendost, *Keçiborlu-Isp.; *Bucak, *Tefenni-Bur.; *Sarayköy, *Çal-Den.; *Nazilli, *Bozdoğan, *Karaağaç-Ay.; *Bergama, *Çeşme-İz.; *Kula-Man.; *Susukluk, *Edremit-Ba.; *Söğüt-Bil.; *Sivrihisar-Es.; *Karamürsel-Koc.; Bo.; Sk.; Tuzla-İst.; *Bartın-Zon.; *Taşköprü-Kas.; Saray-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Erbaa-To.; *Ünye-Or.; *Tirebolu-Gir.; *Kerkit-Güm.; *Şavşat-Art.; İğ., *Göle-Kar.; *Aşkale-Erz.; *Çayırılı-Ezc.; Ağ.; *Erciş-Va.; Bit.; Diy.; Tun.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; Urf.; *Kilis-Gaz.; *Afşin, *Elbistan-Mar.; *Antakya-Ha.; *Şarkışla, *Gürün-Siv.; *Sorgun-Yoz.; *Polatlı, *Balat-Ank.; Köşker-Kır.; *Develi, Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ereğli, Akşehir, *Ermenek-Kon.; *Kozan-Ada.; *Mut-İç.; *Elmalı *Akseki-Ant.; *Marmaris-Mu.; *Keşan-Ed.; *Malkara-Tk.; DS)

çubart-: Çalıp soyup çıplak bırakmak; cıbrılatmak

I.cıbrıla-: Parasız kalmak, dara düşmek (*Yalvaç-Isp.; *Acıpayam-Den.; Es.; Cumayanı-Zon.; Sm.; *Merzifon-Ama.; To.; *Ünye-Or.; Tr.; *Kangal-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; DS)

cıbrılaş-: ... (*Eğridir-Isp.; DS)

cılurla-: ... (*Gelendost-Isp.; DS)

II.cıbrıla-: Zayıflamak (*Yeşilova-Bur.; DS)

çun-: Yıkanmak (Oğuz ve Kıpçak dillerince)

I.çun-: 1.İmrenmek, heveslenmek (Mar.; *Alacahan, *Divriği-Siv.; DS)

II.çun-: 1.Gittiği yere alışmak (*Darendede-Mal.; DS)

eg-(il-, -iş, tür-): Eğmek

iğ-: ... (Ba.; DS)

eg-: ... (Urf. Mrk. Ağz.)

eğ-: ... (Uş. İl. Ağz.; II-87, 64)

egir-(t-, n-, l-, iş-): Sevk etmek, döndürmek; eğirmek; çevirmek, bir yeri kuşatmak, sarmak

eğir-: Hayvanları bir araya toplamak (*Orhaneli-Burs.; DS)

egir-: Yünü büküp iplik yapmak (*Edremit-Ba.; *şiran-Güm.; Kar.; Ezc.; *Arapkir-Mal.; *Gemerek *Divriği-Siv.; *Ereğli-Kon.; Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; DS)

eğdile-: ... (*Artova-To.; DS)

eğer-: ... (Uzunmusa-Or.: DS)

eğir-: ... (Bur.; DS)

eyir-: ... (*Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; *Ayaş-Ank.; DS)

egleş-: Birbirine uyup durmak, bir şeyi ayakta çiğnemekte birbirine yardım etmek

I.eğleş-: Hizmetçilik yapmak (Kır.; DS)

II.eğleş-: 1.Oturmak, yerleşmek, kalmak (Kon.; DS)

egleş-: ... (Tokat-Es.; DS)

2.Oyalanmak (Kon.; DS)

III.eğleş-: Sataşmak (Kas.; DS)

ek-(il-, in-, iş-, it-, tür-): Bir şey ekmek

ēk-: ... (Uş. İl. Ağz.; I-6, 3)

ekele-: “abla” diye aytamak, abla demek

I.ekele-: 1.Birini baştan savmak (Çor.; *Vakfıkebir-Tr.; *Şiran-Güm.; *Ardanuç-Art.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Aldatmak (*Acıpayam-Den.; DS)

II.ekele-: 1.Tane yada toz halindeki bir şeyi serpmek (Sm.; *Merzifon-Ama.; Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; *Antakya-Ha.; *Mersin-İç.; DS)

2.Yemeğe tuz, biber vb. şeyleri eklemek (*Çivril-Den.; Gaz.; DS)

III.ekele-: 1.Tarlayı ikinci kez sürmek (*Yeşilova, *Tefenni-Bur.; DS)

2.Tohumları tarlaya gelişi güzel dikmek (*Alucra-Gir.; DS)

3.Tarlayı ekime hazırlamak için sürmek (*Bozdoğan-Ay.; DS)

4.Tohumu seyrek olarak saçmak (Isp.; *Merzifon-Ama.; Kay.; DS)

IV.ekele-: Hafifletmek, değiştirmek (Ed.; DS)

V.ekele-: Bildiği bir şeyi söylememek (Ba.; DS)

eksü- Eksilmek

I.esil-: Eksilmek, azalmak (*Eğridir-Isp.; *Bucak-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Çor.; *Keban-Elz.; Urf.; Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Saimbeyli-Ada.; *Mut-İç.; *Serik-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

esilt-: ... (*Ağın-Elz.; DS)

II.esil-: İçini dökmek, iç sıkıntısından kurtulmak (*Çivril *Çan-Den.; DS)

elge-(l-, n-, ş-, t-): Elemek

I.ele-: Sorulan şeye kaçamaklı cevap vermek, yanıtlamak (Kır.; DS)

II.ele-: Eylemek, etmek (Kar.; DS)

elikle- Alay etmek

I.elikle-: 1.Büyümek (Or.; DS)

2.Babasız, annesiz çocuğu alıp evlat edinmek büyütme (Güm.; DS)

II.elikle-: Beslemek (Güm.; DS)

III.elikle-: Beklemek (Güm.; DS)

elik-: Yabancı gözüyle bakmak, yabancı saymak (Ada.; DS)

emge-(n-, ş-, t-): Emek çekmek

I.emen-: Boş yere uğraşmak, emek vermek, uğraşmak, dindirmek (*Bolvadin-Af.; *Eşme-Uş.; *Tefenni *Yalvaç-Bur.; *Çal *Çivril-Den.; *Alayunt-Kü.; Es.; *Kurşunlu-Çan.; *Kargı-Çor.; *Vezirköprü-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Niksar-To.; *Ünye-Or.; Siv.; *Haymana *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Tarsus-İç.; DS)

em-: ... (*Silifke-İç.; DS)

II.emen-: Gidip gelmek, geri dönmek (Bil.; DS)

III.emen-: Dikkat etmek, özen göstermek (Af.; Bur.; Kü.; Ank.; Kay.; Ni.; Ada.; DS)

IV.emen-: Ümit edip de olmamak (Kon.; DS)

emle-(l-, n-, ş-, t-): İlaçlamak, sağaltmak

I.emle-: Yaraya merhem sürmek, iyileşmek (*Göksun-Mar.; Sarıkavak-Es.; Uzunmusa-Or.; *Kemah-Ezc.; Gaz.; *Reyhanlı-Hat.; *Gürün *Gemerek-Siv.; *Bor-Ni.; *Osmaniye-Ada.; Ant.; DS)

II.emle-: Kalpteki acıyı dindirmek için uygun sözlerle karşındakini avutmak (Çor.; DS)

III.emle-: Çanak çömlek gibi kapların çatlaklarını onarmak (Çor.; DS)

éne-(t-): Enemek, kulaktan bir parçasını keserek imlemek

I.ene-: Hayvanlara işaret koymak amacıyla kulaklarını kesmek yada boynuzunu kertmek (*Çal-Den.; *Merzifon-Ama.; *Bor-Ni.; Karaçay, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; *Akseki-Ant.; DS)

eneştür-: ... (*Şiran-Güm.; DS)

enle-: ... (*Bolvadin-Af.; *Bucak, Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; *Sivrihisar-Es.; *İskilip-Çor.; *Ayaş-Ank.; *Beyşehir-Kon.; *Anamur İç.; DS)

enne-: ... (*Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Bozdoğan-Ay.; *Ardanuç-Art.; *Refahiye- Erz.; Ank.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

II.eşe-: İyisini seçmek, ayırmak (*Emirdağ-Af.; Ba.; Çan.; DS)

II.ene-: Pancar, turp gibi bitkilerin tohumluklarını kök kısmından kesip huni şeklinde oyarak dikmek (*Dinar-Af.; DS)

engreş-: Canı sıkılmak, inlemek, mızızlanmak, çocuk hakkında

enreş-: Sürü hep birden melemek (Kon.; DS)

enükle-(n-): Eniklemek, yavrulamak

enikle-: Kedi yada köpek doğurmak (*Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; Düz.; *Merzifon-Ama.; Kar.; Gaz.; *Antakya-Hat.; *Divriği-Si.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; DS)

ér-: İrkilmek, yalnızlık duymak; duvar yarmak

I.er-: Eğirmek (Gaz.; DS)

II.er-: Becermek, her işin altından kalkmak (Isp.; DS)

III.er-: Meyveler olgunlaşmak (Isp.; İz.; Ama.; DS)

IV.er-: Acele etmek (Siv.; DS)

ereğ-: Erkekleşmek

I.eril-: 1.Yaşı büyüyerek çocukluktan çıkıp, gençlik çağına ermek (İç.; DS)

2.Boyu bir yere yetişmek (İç.; DS)

ergür-: Erişmek, vaktinde yetişmek

I.ergür-: Ulaştırmak (*Kızılcahamam-Ank.; DS)

ergör-: ... (Ay.; Çor.; İst.; DS)

II.ergür-: Hamuru ekşitmek (Ank.; DS)

éiril-: Gedilmek, gedik açılmak; eksikleşmek

erkit-: ... (Erz.; DS)

I.eril-: Yaşı büyüyerek çocukluktan çıkıp gençlik çağına ermek (İç.; DS)

II.eril-: Boyu bir yere yetişmek (İç.; DS)

I.iril-: Dar olan bir şeyi büyütmek (Güm.; DS)

II.iril-: Deri, kulak, dudak vb. organlar yırtılmak (Urf.; DS)

erın-: Erinmek, üşenmek

erın-: ... (*Dinar-Af.; *Eğridir, *Gelendost, *Senirkent-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni, *Göhlhisar-Bur.; *Çameli, *Çivril-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Bayındır-İz.; *Karaağaç-Man.; Görele-Ba.; Çkl.; Bozan-Es.; Düz.; Bo.; *Akyazı-Sk.; İst.; *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Çor.; Sin.; Sm.; *Ezine *Merzifon-Ama.; To.; *Fatsa-Or.; *Görele-Gir.; *Vakıkebir-Tr.; *Şiran-Güm.; *Şavşat *Yusufeli-Art.; *İğdır-Kar.; Erz.; *Ahlat-Bit.; Mş.; *Nazimiye-Tun.; Elz.; *Darende-Mal.; Urf.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *Antakya-Hat.; *Divriği, *Gürün-Siv.; *Balat-Ank.; *Mucur-Kır.; *Develi-Kay.; *Ürgüp-Nev.; *Bor-Ni.; Kon.; *Kozan-Ada.; *Anamur-İç.; *Elmalı *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; *Malkara-Tk.; DS)

erkeklen-: Dalgalanmak; erkek olmak, ürpermek Bk. irkeklen-

erkeklen-: Kabarmak (*Gemerek-Siv.; DS)

I.erkekle-: Buluğa ermek, kendini bulmak (Art.; DS)

II.erkekle-: Gövdeleri yenen bazı bitkiler kartlaşmak, ihtiyarlamak (Kar.; DS)

erlen-: Kadın evlenmek, er sahibi olmak

erlen-: Cin çarpmak (*Fethiye-Mu.; DS)

erleş-: ... (*Acıpayam-Den.; *Bodrum-Mu.; DS)

erseklen-: Kadın azlığından erkek istemek

erse-: Koca istemek (Tokat-Es.; *Bor-Ni.; Kon.; *Mersin-İç.; DS)

ersi-: ... (İğ.; DS)

ert-(iş-, tür-): Geçmek

I.ert-: Kurtarmak (Ank.; DS,)

II.ert-: Köpek havlamak (Or.; DS)

értele-: Erken başlamak

irtele-: Ertesi güne kalmak (İz.; DS)

erükle-: Sepileme

erikle-: Çeşitli meyve ve çerez yiyip tıkanarak bir şey yiyemeyecek hale gelmek (Ni.; DS)

es-(il-, iş-, it-): Esmek, kalburlayarak savurmak, uzatmak

I.es-: 1.Sıvışmak, kaçmak (Den.; DS)

2.Herhangi bir şeye kızıp bulunduğu yerden hızla çıkmak (Isp.; DS)

3.Yüreği kalkmak, heyecanlanmak (Ni.; DS)

II.es-: Esnek olmak, yaylanmak (Burs.; Ama.; DS)

III.es-: Tahılı savurarak temizlemek (Elz.; DS)

esenle-: Selamlamak

esenle-: 1.Hayır dua ile yolcu etmek, selâmetlemek (Es.; Çan.; DS)

2.Hatırını hoş, gönlünü şen etmek (Den.; DS)

3.Ferahlamak, rahatlamak (Den.; DS)

esirge-(n-): Acımak, eseflenmek

I.esir-: 1.Azmak, kudurmak, delirmek (*Emirdağ-Af.; *Şarkikaraağaç-Isp.; *Nazilli-Ay.; *Tire-İz.; Yeniköy-Ba.; Nilüfer-Burs.; Bozan-Es.; *Adapazarı-Sk.; İst.; Bayad-Or.; *Yusufeli-Art.; Elz.; Siv.; Aniköy-Mu.; Ed.; DS)

2.Gereksiz yere öfkelenmek (*Bolvadin-Af.; *Orhaneli-Burs.; *Nallıhan-Ank.; DS)

3.Öfkelenip bağırarak, çağırarak (Kü.; Mu.; Tk.; DS)

4.Azarlamak (*Zonguldak-Zon.; DS)

II.esir-: 1.Kızgın erkek deve kükremek (İz.; Erz.; Kon.; DS)

2.Fazla beslenen hayvan etrafa saldırmak (Kü.; DS)

III.esir-: 1.Sallanmak (Gaz.; DS)

IV.esir-: Yaramazlık etmek (*Acıpayam-Den.; DS)

V.esir-: Üstelemek, ayak diremek (*Polatlı, *Ayaş-Ank.; DS)

VI.esir-: Boş yere para harcamak (Ba.; DS)

VII.esir-: Sarhoş olmak (Es.; Düz.; *Polatlı-Ank.; DS)

VIII.esir-: Bir söz ya da fikre fazlasıyla önem vermek (*Polatlı-Ank.; DS)

esirke-: Korumak, kayırmak (Kon.; DS)

eskir-: Eskimek

essi-: ... (İç.; DS)

I.eskir-: Köpeği birisi üzerine saldırtmak için kışkırtmak (Ba.; Tk.; DS)

esürt-: Sarhoş etmek

I.esirt-: Beslemek (Or.; DS)

II.esirt-: Sarhoş yapmak (*Reşadiye-To.; DS)

III.esirt-: Delirmek (Uzunmusa-Or.; DS)

eş-(il-, iş-, it-, tür-): Eşmek; taşmak; -at hakkında- yorga yürüme

I.eş-: Hareket etmek yola çıkmak (*Bozdoğan-Ay.; *Buca-İz.; Man.; *Lapseki-Çkl.; İst.; Gaz.; DS)

II.eş-: İp bükmek (*Merzifon-Ama.; *Ahlat-Bit.; DS)

III.eş-: Coşmak (*Göhlhisar-Bur.; DS)

IV.eş-: Toplanmış şeyi dağıtmak (*Kurşunlu-Çan.; DS)

eşgeklen-: Eşek sahibi olmak

eşşeklen-: Meyve çekirdeklerinin kabuğu katılaşmak (*Bor-Ni.; DS)

ét-(il-, in-, iş-): Yapmak, etmek, eylemek; (Oğuzca) kılmak

et-: ... (Uş. İl. Ağz.; I-64, 153)

I.et-: Demek, söylemek, ayıtmak (Ri. İl. Ağz.; 3/38)

etik-: Çocuk yetiştirmek, tombullaşmak, büyümek

I.etik-: Terbiyesi bozulmak, saygısızca davranmak (Ni.; DS)

étiş-: Barıştırmak

I.etiş-: Yetişmek (*Dinar-Af.; DS)

I.ediş-: 1.Tartışmak, söz atışmak (Çor.; Tr.; *Aşkale-Erz.; Kay.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; DS)

edeş-: (İz.; DS)

2.Büyüklerin sözüne saygısızca karşılık vermek (Çor.; *Merzifon-Ama.; Ni.; DS)

3.Kadınlar aralarında çekişmek (Çor.; DS)

itiş-: 1.Tartışmak, kavga etmek (*Eğridir-Isp.; Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; *Şiran-Gm.; *Bor-Ni.; DS)

2.Yarışmak (*Ayaş-Ank.; *Mersin-İç.; *Bodrum-Mu.; DS)

etle-(l-, n-, t-): Etik yapmak, et yapmak

etle-: Kireçten çıkarılan derilerin üzerindeki fazla et parçalarını ayıklamak (Isp.; Burs.; DS)

etmekle-(n-): Ekmek sahibi olmak

etmekle-: Ev halkını, misafirleri doyurmak, onlara yemek çıkarmak (İç.; DS)

éw-(il-, iş-): Acele etmek

ev-: Acele etmek, Acele ettirmek (*Dinar, *Bolvadin-Af.; *Keçiborlu, *Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Bucak, *Tefenni, *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam, Honaz, Kösten-Den.; *Bayındır, Kızılbağçe-İz.; Ba.; *İnegöl-Burs.; *Söğüt, *Bozüyük-Bil.; Tokat, *Sivrihisar-Es.; *Mudurnu-Bo.; Ist.; *Safranbolu-Zo.; *Araç, *İnebolu-Kas.; *Saray, Kavak-Çan.; *İskilip, *Sungurlu-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon, Zana-Ama.; *Reşadiye-To.; *Fatsa, *Ünye-Or.; *Görece, *Piraziz-Gir.; *Vakıfkebir-Tr.; *Şiran, *Kelkit-Gm.; Kar.; Erz.; Ezc.; Diy.; *Keban-Elz.; *Pötürge, *Darende-Mal.; *Göksun-Mar.; *Dört Yol-Ha.; *Gürün, *Gemerek, *Kangal-Siv.; *Boğazlıyan-Yoz.; *Ayaş, *Nallıhan-Ank.; Köşker-Kır.; Türkmen Aşireti *Bünyan-Kay.; *Avanos-Nev.; Ni.; *Karaman, *Ermenek-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mersin, *Mut-İç.; Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

evdir-: ... (*Keçiborlu, *Yalvaç, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova, *Bucak-Bur.; Beylerli-Den.; *Bergama, *Bornova-İz.; *Sivrihisar-Es.; Dadıç-Bo.; *Mecitözü, *İskilip-Çor.; *Reşadiye-To.; *Görece-Gir.; *Kelkit-Gm.; Uşum *Yusufeli-Art.; *Ardahan-Kar.; Erz.; Erc.; *Ağın, *Keban-Elz.; *Darende-Mal.; Gaz.; Mar.; *Dört Yol-Hat.; *Kangal, *Gemerek-Siv.; Türkmen, Araplı-Yoz.; *Ayaş, *Nallıhan-Ank.; *Karaman-Kon.; *Mut, *Mersin-İç.; *Akseki, *Korkuteli-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

evedle-: ... (*Çal-Den.; DS)

evekle-: ... (*Tavas-Den.; *Nazilli-Ay.; *Kırkağaç-Man.; DS)

evetile-: ... (*Gölköy-Or.; Gm.; DS)

evetle-: ... (Af.; Akse-Uş.; *Yalvaç, *Şarkikaraağaç-Isp.; *Çal, *Saray-Den.; Gelenbe-Man.; Ba.; *Tavşanlı-Kü.; İst.; *Kurşunlu-Çan.; Sm.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Tirebolu-Gir.; *Maçka-Tr.; *Çayeli-Ri.; *Afşin-Mar.; Siv.; *Mut-İç.; DS)

eviş-: ... (*Tavas-Den.; *Bornova-İz.; *Vakfikebir-Tr.; *Şiran-Gm.; *Ermenek-Kon.; Bozburun-Mu.; DS)

iv-: 1.Acele etmek (İz.; *Söğüt-Bil.; Bozan-Es.; Düz.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *Osmancık-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Kelkit-Gm.; Erz.; Mal.; *Elbistan-Mar.; *Gürün-Siv.; *Keskin-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Finike-Ant.; DS)

ivekle-: ... (Ada.; DS)

ivetle-: ... (*Artova, *Zile-To.; *Bayburt-Gm.; DS)

ivet-: ... (Çkl.; DS)

ivi-: ... (*Ula-Mu.; DS)

iy-: ... (Ahiköy-Mu.; DS)

2.Çok istemek (*Kilis-Gaz.; Mar.; DS)

ewdi-(l-, n-): Toplamak

ivdi-: Toplamak (*Divriği-Siv.; Boynuydoğan-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

ewlen-: Evlenmek Bk. edlen-

övlén-: Evlenmek (Kar.; DS)

ewsin-: Evini benimsemek, kendi evi saymak

I.evsin-: Isınmak, alışmak, evi gibi saymak, yabancılık çekmemek (Elz.; Ma.; Siv.; Ank.; *Afşin-Mar.; *Fethiye-Mu.; DS)

II.evsin-: 1.Daha önce korktuğu bir şeyi andıran olay yada nesneden korkmak (Çakır-Af.; DS)

2.Merak etmek, kuruntu etmek (*Bozdoğan-Ay.; DS)

ewze-: Koğlamak, müzevirlük etmek

I.evzi-(n-): 1.Yattığı yada oturduğu yerde sağa sola dönmek (*Çivril-Den.; Ay.; *Kula-Man.; DS)

2.Kabına sığmamak, rahat duramamak, gereksiz yere her tarafı karıştırmak (*Dinar-Af.; *Uluborlu-Isp.; DS)

3.Telaş etmek (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; DS)

4.İçten içe kıvrınmak, üzölmek (*Emirdağ-Af.; Ay.; DS)

5.Çocuk bir yerde duramamak, yaramazlık etmek (*Senirkent, *Uluborlu-Isp.; DS)

6.Eziyet etmek (Uş.; DS)

7.Eğlenmek, uğraşmak (İz.; DS)

II.evzi-(n-): Saçma sapan konuşmak (*Çal-Den.; DS)

III.evzi-(n-): Ellerini yere sürüştürerek aramak (Af.; DS)

eymen-: Utanmak, çekinmek

eymen-: 1.Korkmak, korkuyla canı sıkılmak, ürkmek (*Gelendost *Şarkıkaraağaç-Isp.; Bur.; *Çal-Den.; Sarıkamış, *Selim-Kar.; DS)

2.Utanmak, sıkılmak, çekinmek (Den.; İz.; *Gördes, *Demirci-Man.; Mar.; *Çerkeş-Çan.; *Gürün-Siv.; Yoz.; Keskin-Ank.; Kır.; Kon.; *Osmaniye-Ada.; *Marmaris-Mu.; DS)

ez-(it-, tür-): Kazımak, sıyırmak

I.ez-: Sırtı keseletmek yada sabunlatmak (Bur.; Den.; DS)

II.ez-: Bir konuyu ballandıra ballandıra anlatmak (Ni.; DS)

ıçgın-: Kaçırarak, kaybedilmek, yok edilmek, elden gitmek, yellenmek

ıçkit-: Kaybetmek (Kar.; DS)

ıçkın-: 1.Şaşırtmak (*Sarayköy-Den.; DS)

2.Kurtulmak (İst.; DS)

ığla-(ş-): Ağlamak Bk. yığla-

āla-: ... (Uş. İl. Ağz.; I-2, 86; III-95, 33; Or. İl. Yö. Ağz.; 49/150; Mu. Ağz.; I/5-49; Kır. Yö. Ağz.; IV/56)

āle-: ... (Kü. Yö. Ağz.)

ığla-: Kesilmiş süt dibe çökmek (Sm.; DS)

I.ağla-: Kesilen bağ çubuğunun budanan yerinden öz suyu akmak (Ama.; Ni.; DS)

II.ağla-: Tarlayı çitle çevirmek (Burs.; DS)

ıl-(dur-, iş-): İnme Bk. in-

ıl-: Uykuya dalmak, uyuklamak (Çor.; Ama.; To.; Koyulhisar-Siv.; DS)

ılın-: İlişmek, uğramak, takılmak Bk. ilin-

ilin-: ... (To.; DS)

ırga-(l-, n-, ş-, t-): Sallamak, ırgalamak

I.ırga-: Çabuk olmak, davranmak (Güm.; DS)

ırgada-: ... (Güm.; DS)

ırgan-: ... (Güm.; DS)

II.ırga-: Sarsmak, sallamak (*Görece-Gir.; DS)

ırgala-: Sarsmak, sallamak (*Çal *Çivril-Den.; *Nazilli-Ay.; *Bornova-İz.; *Akhisar-Man.; *Susurluk-Ba.; *Biga-Çkl.; Burs.; *Keskin-Es.; Düz.; Kas.;

*Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Ama.; *Zile-To.; *Ünye-Or.; *Görece-Gir.; Tr.;
*Şiran-Gm.; Erz.; *Varto-Mş.; Elz.; *Darende-Ma.; Mar.; *Antakya-Ha.; Yo.;
*Ayaş-Ank.; Kay.; Kon.; *Kaş-Ant.; *Bodrum-Mu.; Tk.; DS)

ığrala-: ... (*Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; DS)

ığra-: ... (*Şiran-Güm.; Afşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; *Osmaniye-Ada.; DS)

ığrat-: ... (Ni.; *Ermenek, *Beyşehir-Kon.; DS)

ındala-: ... (*Küre-Kas.; DS)

ırala-: ... (*Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; *Emet-Kü.; Es.; *Feke-Ada.; *Finike,
*Elmalı, *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

ırgalandır-: ... (*Ayaş-Ank.; DS)

ırga-: ... (*Görece-Gir.; DS)

ırgaştır-: ... (İz.; DS)

ırgat-: ... (Sm.; *Maçka-Tr.; DS)

ırgıt-: ... (Ank.; DS)

ırkala-: ... (*Balçova-İz.; Çor.; DS)

ırla-: ... (Bur.; *Sandıklı-Af.; *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Tefenni, *Yeşilova-
Bur.; *Acıpayam, Ekse-Den.; Köşk-Ay.; Burs.; *Biga-Çkl.; Ank.; *İlgın-Kon.;
*Yatağan-Mu.; DS)

ığrala-: ... (Ni.; DS)

ırgala-: ... (*Alaca-Çor.; *Şiran-Gm.; *Ardanuç-Art.; Gaz., Ada.; DS)

yırgala-: ... (Kar.; Urf.; DS)

yırgala-: ... (Art.; DS)

yılgala-: ... (Va.; DS)

ırkıla- Kâhinlik etmek, ırk fala bakmak

ırıkla-: Boş inanca göre hastayı çeşitli büyü yada sihirle iyileştirmek (Man.; Mu.; DS)

ışıla- İşlemek

ışıla-: Parlamak (*Maçka-Tr.; DS)

ıtıla- Köpekletmek, söğmek

ıtile-: 1.Kıskırtmak (*Tosya-Kas.; Çor.; *Şiran-Gm.; DS)

2.Sürmek, zorla götürmek (*Bornova-İz.; DS)

ıyın- İkinmek

ıkın-: 1.Soluğunu içinde tutarak kendini zorlamak (*Bolvadin-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Çivril-Den.; Man.; *Susurluk-Ba.; *Biga-Çkl.; *Sivrihisar-Es.; *Akyazı-Sk.; Düz.; Bo.; *Merzifon-Ama.; *Bulancak-Gir.; *Nizip-Gaz.; *Zara-Siv.; *Bor-Ni.; *Anamur-İç.; *Serik-Ant.; *Milas-Mu.; DS)

ığın-: ... (*Keçiborlu, *Senirkent-Isp.; *Mudurnu-Bo.; *Bozdoğan-Ay.; *Araç-Kas.; *Mecitözü-Çor.; *Şebinkarahisar-Gir.; Yoz.; *Ayaş-Ank.; *Köşker-Kır.; *Akseki-Ant.; DS)

2.Kanmak (Mar. ve çevresi; *Kozan-Ada.; DS)

3.Duraksamak, duraklamak (*Ermenek-Kon.; DS)

ıç-(il-, iş-, rüş-, ür-, tür-): İçmek, bir şeyi içmek veya sorup içine çekmek

ış-: ... (İç.; DS)

ıçık- Savaşta kendi dileğiyle teslim olmak

ıçık-: 1.Ağlarken hıçkırmak (Gir., Siv.; DS)

2.Çok sevinmek (Gir.; DS)

3.Korku ile iç çekmek (Isp.; DS)

içlen-: İçlenmek, tanelenmek, içi olmak

içlen-: Mısır olgunlaşmak (Koc.; DS)

ige-(ş-): İnat etmek

iğüş-: 1.İnatlaşmak, aksilik etmek (Bur.; Çor.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Afşin-Mar.; Siv.; Köşker-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Kozan-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Tartışmak, münakaşa etmek (*Şebinkarahisar-Gir.; DS)

iyeş-: 1.Yarışmak (*Bayramiç-Çkl.; *Afşin-Mar.; *Yerköy-Yoz.; *Osmaniye-Ada.; DS)

iğüş-: ... (*Ardanuç, *Şavşat, Cevizli-Art.; DS)

2.Tartışmak (Siv.; *Saimbeyli-Ada.; DS)

3.Yapılması istenen bir işi duymazlığa , anlamazlığa gelmek (Sin.; DS)

4.Geçimsizlik etmek (*Şarkışla-Siv.; *Marmaris-Mu.; DS)

5.Bir işi başkasının üzerine atmaya çalışmak (*Merzifon-Ama.; *Akdağmadeni-Yoz.; *Kadirli-Ada.; DS)

iğüş-: ... (*Bor-Ni.; *Saimbeyli-Ada.; DS)

eğüş-: 1.İki kişi iddialaşmak (*Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; Ba.; *Göynük-Bo.; *Çaycuma-Zo.; *Tosya-Kas.; *Çerkeş-Çan.; Gaz.; *Kangal-Siv.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Yarışmak (*Kangal-Siv.; DS)

3.Güvenmek (*Ermenek-Ko.; DS)

4.Şakalaşmak (Ba.; DS)

5.Bir işin yapılmasını emretmek (*Eğridir-Isp.; DS)

6.Söz etmek (Siv.; DS)

igeş-: Arka olmak, güvenmek

egeş-: Güvenmek (Kon.; DS)

igle-(l-, n-, ş-, t-): Hasta olmak

I.iğle-: 1.Zayıflamak (*Tefenni-Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Mudurnu-Bo.; Sm.; *Ünye-Or.; *Ilgın-Kon.; *Mut-İç.; *Marmaris-Mu.; DS)

iğlen-: (*Milas-Mu.; DS)

ili-: ... (*Erciş-Va.; DS)

iyile-: ... (*Yalvaç-Isp.; *Çal-Den.; *Kadirli-Ada.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak (*Mersin-İç.; DS)

3.İnlemek (*Ağın-Elz.; DS)

4.Yara iyileşmek (*Bulancak-Gir.; DS)

II.iğle-: 1.Kuraklık yada hastalık nedeniyle ağaç gelişmemek, meyve vermemek (*Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş-İz.; Çkl.; DS)

2.Bitki sararmak (*Senirkent-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; DS)

III.iğle-: Ezilmek, üzülme (*Silifke-İç.; DS)

IV.iğle-: Temizlemek (*Bor-Ni.; DS)

V.iğle-: Bir şeyi delmek (Çor.; DS)

VI. iğlen-: Tohum toprakta filizlenmeye başlamak (Ada.; DS)

ikıt-: Terbiye etmek, eğitmek, yetiştirmek Bk. ikid-

eğit-: ... (Kar.; DS)

egit-: Götürmek (Zo., Kas.; DS)

il-(iş-, tür-, in-): İlişmek, takılmak, uğramak

I.il-: 1.Dokunmak, değmek, ratlamak (*Dinar-Af.; *Eşme-Uş.; *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Tefenni, *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.;

*Urla-İz.; Man.; Düz.; *Safranbolu, *Devrek-Zon.; *Araç-Kas.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Reşadiye-To.; Gir.; *Zıvarık-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

iliş-: ... (*Şiran-Gm.; DS)

2.Göze takılmak, ilişmek (*Bulancak-Gir.; *Akmağdeni-Yo.; Kır.; *Bor-Ni.; DS)

3.Birbirine sataşmak, çatmak (Bur.; Bo.; *Koyulhisar-Siv.; DS)

4.İltifat etmek (*Şarkikaraağaç-Isp.; DS)

5.Eğlenmek (*Çivril-Den.; DS)

II.il-: Çiviye bir şey asmak (*İlgın-Kon.; DS)

III.il-: Odun ateş almak (*Mut-İç.; DS)

IV.il-: İki parçayı birbirine dikmek (*Yeşilova-Bur.; DS)

V.il-: Örmek, dikmek (Hisarüstü-Gir.; DS)

ilen-: Kötü dua etmek, ilenmek; ayıblanmak, tekdir etmek

ilen-: Beddua etmek (*Bolvadin, *Dinar-Af.; *Eğridir, *Senirkent, Gören-Isp.; *Tefenni *Yeşilova, *Bucak-Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı, *Urla-İz.; *Kula-Man.; *Bandırma-Ba.; *Biga-Çkl.; Burs.; *Emet-Kü.; *Gölpazarı-Bil.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; *Mudurnu-Bo.; *Bartın-Zo.; *Araç, *Daday-Kas.; Çan.; Çor.; Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Or.; *Alucra-Gir.; Tr.; *Sarıkaş-Kar.; *Divriği-Siv.; *Ayaş-Ank.; Kır.; *Ulukışla-Ni.; *Karaman, *İlgın-Kon.; Ada.; *Mersin, *Tarsus-İç.; *Elmalı *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; Ed.; Krk.; *Vize-Tk.; DS)

ilet-: İletmek, götürmek

yilet-: İletmek (Kon.; DS)

ilin-: Tutulmak, yakalanmak Bk. ılın-

I.ilin-: Dokunmak, değmek (*Niksar-To.; *Piraziz-Gir.; Bulgaristan göçmenleri-Ed.; DS)

2. Göze ilişmek (*Reşadiye-To.; DS)

II.ilin-: Su ısınmak (*Şavşat-Ant.; *Sarıkamış-Kar.; DS)

III.ilin-: Hastalık çekmek (*Sarıkamış-Kar.; DS)

imle-(l-, ş-, t-): İşmar itmek; işaret etmek, göstertmek

imet-: ... (Ada.; İç.; DS)

irde-: Aramak

I.irde-: 1.Beğenmemek, istememek (Çor.; Ama.; Gm.; Art.; Erz.; Siv.; Yoz.; DS)

irdele-: ... (Çkl.; DS)

2.Azarlamak (Or.; DS)

3.Kıskanmak (Sm.; DS)

4.Araştırmak (Gir.; DS)

I.irda-: İğrenmek (Art.; DS)

I.irdele-: 1.İncelemek, araştırmak (Den.; Ba.; Sm.; Kar.; Ama.; Gir.; Tr.; Gm.; Kır.; Siv.; Ank.; DS)

ındala-: ... (Zon.; DS)

indele-: ... (Sm.; DS)

irentele-: ... (Nev.; DS)

2.Bir sözü çok tekrarlamak, üstüne düşmek (Tr.; Erz.; Kay.; DS)

3.Çekememek (Ma.; Siv.; DS)

irdele-: ... (Art.; Erz.; Kır.; DS)

4.Hakaret etmek (Or.; DS)

5.Bir konuda birine karşı olmak (Siv.; DS)

irile-: ... (Zon.; DS)

6.Hırpalamak, zedelemek (Sin.; Sm.; Ezc.; Siv.; DS)

II.irdele-: Seçmek (Gir.; DS)

III.irdele-: Çıban deşmek (Erz.; DS)

IV.irdele-: Dedikodu yapmak (Kar.; DS)

irk-(eş-, il-, in-, iş-, eş-): Toplamak

I.irk-: Dibine çökmek (Sm.; DS)

II.irk-: 1.Tiksinmek (Gm.; Art.; DS)

2.Çekinmek, ürkmek, korkmak (Burs.; Gm.; Art.; DS)

irgil-: ... (Ay.; DS)

III.irk-: Dikmek (Çkl.; DS)

irte-(l-, ş-, t-): Arkasına düşmek, istemek Bk. iste-

irtekle-: Bir işin peşine düşmek, izlemek (Ama.; DS)

işen-: Güvenmek, inanmak

işan-: Güvenmek (İst.; Kon.; DS)

işle-(l-, ş-, t-): İşlemek Bk. işla-

işle-: Çalışmak (Koc.; Zo.; DS)

I.işle-: Çimlenmek, filizlenmek (Gaz.; DS)

II.işle-: 1.Ayçiçeği yada kabak çekirdeği yemek (Ank.; DS)

2.Mısır tanelerini ayırmak (Zo.; DS)

it-(il-,in-, iş-, lin-, liş-): İtmek

yit-: İteklemek, dürtmek (*İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Antakya-Hat.;

*Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; *Kozan-Ada.; Kon.; DS)

kabar-(t-): Kabarmak

güber-: ... (*Bolvadin-Af.; Seki yaylası-Isp.; DS)

gabar-: ... (Sm.; DS)

gübre-: ... (*Emirdağ-Af.; DS)

kabar-: 1.Birisine kafa tutmak (Düz.; DS)

2.Gururlanmak (Yavuz *Şavşat-Art.; DS)

kaç-(ıl-, ın-, ış-, it-, ruş-, tur-, ur-, ur-, t-): Kaçmak

gaç-(ın-): ... (*Bozdoğan-Ay.; Sm.; DS)

gaş-: ... (*Akşehir-Bo.; *Fatsa-Or.; Nefsiköseli *Görele-Gir.; *Ahıska-Kar.;
İncekum *Silifke-İç.; DS)

I.kaç-: Ateş sönmek (*Gelibolu-Çkl.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Kas.; *Lüleburgaz-
Krk.; *Saray-Tk.; DS)

kad-(ır-): Dönmek

I.gay-: 1.Sözünden dönmek (*Nazilli-Ay.; *Biga-Çkl.; Mühye-Ank.; DS)

II.gay-: Bir yerden kaymak (*Ayaş-Ank.; DS)

III.gay-: Yığmak, doldurmak (Kır.; *Bor-Ni.; *Ereğli-Kon.; DS)

kaç-(ıt-): 1.Geri dönmek (Ama.; *Doğubeyazıt-Ağ.; *Erciş-Va.; *Bor-Ni.;
*Kadınhanı-Kon.; DS)

2.Geri çevirmek, döndürmek (*Ahlat-Bit.; DS)

kaşısla-: Kayış yapmak

kayısla-: Sövmek, küfür etmek (Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; DS)

kağran-: Kızmak, köpürmek

kayran-: Kış hazırlığı yapmak (*Mut-İç.; DS)

gayran-: Artırmak (İç.; DS)

kağur-(l-, ş-): Kavurmak. Bk. kuwur-, kuğur-

gavur-: ... (Sm.; Kar.; Kesirik-Elz.; Hasanoğalan-Ank.; *Ermenek-Kon.; DS)

goyur-: ...(*Sarıkamış-Kar.; DS)

kağ-(ıl-, iş-, tur-): Kakmak, hafifçe vurmak

kağ-: ... (Ni.; DS)

kak-(ış-, tır-): 1.Toslamak (*Kurşunlu-Çan.; *Görel-Gir.; *Bor-Ni.; DS)

2.İtelemek (*Senirkent-Isp.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Ba.; Ni.: *Milas-Mu.; İç. DS)

3.El şakası yapmak (*Gelendost-Isp.; DS)

I.kak-: 1.Gaga ile vurmak, gagalamak (*Gürün-Siv.; DS)

II.kak-: 1.Sıçrayıp kalkmak (*Çerçin-Bur.; *Divriği- Siv.; DS)

2.Yürümek (*Gelendost-Isp.; DS)

3.Sürmek (*Ünye-Or.; DS)

kağı-(ş-, t-): Birine kızmak, darılmak Bk. kaku-

kağı-: ... (Isp.; Ba.; *Lapseki-Çkl.; *İzmit-Koc.; İst.; Çor.; *Niksar-To.; *Bayadı-Or.; Mar.; Kon.; *Kozan-Ada.; *Akseki-Ant.; Ed.; DS)

kakın-: ... (Ant.; Ba.; DS)

kağla-(n-,t-): Kurutulmak, kakaç yapılmak, su toplamak

kağla-: ... (*Eğridir-Isp.; Ba.; Düz.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Ama.; Gm.; Ni.; *Çumra-Kon.; Krk.; *Akseki-Ant.; *Saray-Tk.; DS)

2.Odunları kesmek, parçalamak (İz.; Bo.; Kon.; DS)

3.Küçültmek (Dikenli-Çan.; DS)

4.İkiye bükme (Çan.; DS)

II.kakla-: Saplamak, sokmak (*Akyazı-Sk.; DS)

gakla-: Kurutulacak meyveleri dilimlere ayırmak (Ama.; DS)

gaħla-: ... (Ama.; DS)

ķala-: Yıġmak, sandıġa koymak (Yaġma dilince) Bk. kıla-

kala-: Sobaya yada ocaġı odun koyup yakmak (Çayaġzı *Şavşat-Art.; DS)

ķalı-(ş-, t-): Sıçramak, çamışlanmak

galgı-: Zıplamak, hoplamak (*Şarkikaraaġaç-Isp.; *Sivrihisar-Es.; Hasanoġlan-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

galgıla-: ... (Mu.; DS)

kalgı-: Öfkeyle kalkmak (Ank.; DS)

ķaltur-: Geçmek, arkada bırakmak

galdır-: Kaldırmak (Düz.; DS)

galdur-: ... (Bo.; DS)

ķama-(ş-, t-): Kamaşmak

I.kama-: 1.Kapatmak (*Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoġan-Ay.; *Orhaneli-Burs.; DS)

2.Kilitlemek (*Sarayköy-Den.; DS)

3.Perçinlemek, tutturmak, pekiştirmek (*Eğridir-Isp.; İz.; Kas.; DS)

II.kama-: Yamamak (*Seydişehir-Kon.; Mu.; DS)

III.kama-: 1.Birini eleştirmek (*Mesudiye-Or.; Gir.; DS)

2.Desteklemek (*Eğridir-Isp.; DS)

IV.kama-: Yakalamak, bir yerde kıstırmak (Ed.; DS)

kame-(ş-): Kamaşmak (*Divriġi-Siv.; DS)

gamaş-: Kamaşmak, uyuşmak (diş için) (*Dinar-Af.; *Mudurnu-Bo.; *Daday-Kas.; Sm.; *Gölköy-Or.; DS)

gameş-: ... (*Yeşilova-Bur.; DS)

kaḡçıla-: Kamçılama, kamçı ile vurma

gamçıla-: ... (Gm.; DS)

kaḡul-: Söykenmek, yana yatmak

yamul-: Eğilmek, eğilip bükülmek (*Alaşehir-Man.; Tr.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

I.yamıl-: 1.Eğrilmek, bükülmek (*Dinar-Af.; *Gelendost, *Eğridir-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Nazilli-Ay.; *Biga-Çkl.; *İnegöl-Burs.; Kü.; Es.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; *Akyazı-Sk.; *İskilip-Çor.; Gaz.; Mar.; *Antakya-Ha.; *Şarkışla-Siv.; *Bor-Ni.; Kon.; *Tarsus-İç.; *Finike-Ant.; Mu.; Kırk.; Bulgaristan göçmenleri-İst.; DS)

2.Bir yana yaslanmak (Koc.; DS)

II.yamıl-: Utanmak, sıkılmak (*Bornova-İz.; DS)

kaḡan-(dur-/tur-): Su ve başka şeylere kanmak

I.gan-: Doymak (*Bozdoğan-Ay.; *Daday-Kas.; *Erbaa-To.; *Ahıska-Kar.; *Ayaş-Ank.; DS)

II.gan-: İnanmak (*Bozdoğan-Ay.; *Daday-Kas.; *Ayaş-Ank.; DS)

kaḡana-(t-): Kanamak, kan gelmek, kan almak Bk. kaḡanı-

I.kanat-: Sakız elde etmek için sakız otunun kökünü bıçakla çizerek süt çıkarmak (Ni.; DS)

ganat-: ... (Ni.; DS)

kaḡanıt-: Şevke getirmek

kanıt-: Bir işin üzerine çok düşmek (Mu.; DS)

ķap-(iş-, luş-, tur-): Kapmak, çalmak, dokunmak, çarpmak, uçurmak, hucum ve defi etmek

I.gap-: 1.Kapmak, almak (Sm.; Hasanoğlan-Ank.; DS)

2.Yağma etmek (*Sivrihisar-Es.; DS)

II.gap-: Hayvan ısırarak (Ezc.; DS)

I.kap-: Türemek, ıkmak (Gaz.; DS)

ķapđakla-(n-): Kapaklamak

I.kapakla-: Sebze dipleri sulandıktan sonra atlamak (an.; DS)

II.kapakla-: Ayak bir yere takılarak yüzüstü düşmek, kapaklanmak (an.; Siv.; Ni.; DS)

ķapın-: Yağma eder görünmek, hastalığa kapılmak, yakalanmak

kapın-: 1.Ağrı ve sızıdan kıvrınmak (an.; Es.; or.; Ama.; Kon.; Ni.; DS)

2.abalamak, uğraşmak (Ni.; DS)

3.Yitirdiği şeyi üzülererek aramak (Yoz.; Kay.; Ni.; DS)

4.Dilenmek (Siv.; DS)

5.Açlığını bastırmak için bir şeyler atıştırmak (Tk.; DS)

6.Aldanmak (Art.; Ed.; DS)

7.Açık olmak, sevdalanmak (Art.; DS)

gapın-: Sıkıntıya düşmek (Ni.; DS)

ķaplan-: Kap sahibi olmak

kaplan-: Abanmak, üzerine yıkılmak (To.; DS)

kar-(ıl-, ış-): Bir şeyi bir şeyle karıştırmak, katmak, karmak, boğazda su durmak, su bir yerde durmak, taşmak (Oğuzlarda yalnız başına, Ö. Türklerce “kat-“ Fiili birlikte kullanılır.)

I.kar-: Karıştırmak (Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bergama-İz.; *Alaşehir, *Turgutlu-Man.; *Susurluk-Ba.; *Lapseki-Çkl.; *Bozüyük-Bil.; *Akyazı-Sk.; İst.; *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Tirebolu-Gir.; Mar.; Gaz.; *Antakya-Hat.; Siv.; Yo.; Ank.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Akseki-Ant.; İç.; *Milas-Mu.; Ed.; *Saray-Tk.; DS)

II.kar-: Bentin yada arkın suyu çoğalmak, taşmak (*Menemen-İz.; *Kandıra-Koc.; Gaz.; *Çubuk, *Polatlı-Ank.; Kay.; *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; DS)

III.kar-: Hayvanlar çiftleşmek (Af.; DS)

IV.kar-: Eskimek (İz.; DS)

V.kar-: Hastalık bulaşmak (*İnegöl-Burs.; DS)

VI.kar-: 1.Bıkmak (*Lapseki-Çkl.; DS)

2.Birinin arkasından kötü konuşmak (*Kilis-Gaz.; *Kangal-Siv.; DS)

I.gar-: Karıştırmak (*Dinar-Af.; *Yalvaç, *Eğridir-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; *Edremit-Ba.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; *Mudurnu-Bo.; *Araç-Kas.; *Kargı-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Fatsa-Or.; *Vakfikebir-Tr.; Siv.; *Ayaş-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Elmalı-Ant.; Mu.; Kay.; Gm.; DS)

garsala-: ... (Kay.; DS)

gat-: ... (Gm.; Sm.; *Ahıska-Kar.; DS)

II.gar-: Su birikmek (Ni.; DS)

III.gar-: Bir hastalığa yakalanmak (*Senirkent-Isp.; Kas.; *Kaş-Ant.; DS)

IV.gar-: Kümes hayvanları çiftleşmek (*Çal-Den.; *Kandıra-Koc.; Çan.; *Merzifon-Ama.; DS)

karala-: Karalamak, pislemek

I.karala-: Kötülemek, kara sürmek (*Yalvaç-Isp.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; Man.; Ba.; Tokat-Es.; *Akyazı-Sk.; *Artova-To.; *Ünye-Or.; *Yusufeli-Art.; *Ağın-Elz.; Mar.; *Nizip-Gaz.; *Gürün-Siv.; *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç., Mu.; DS)

II.karala-: Kesici araçların ağzını bilemek (*Çal-Den.; DS)

III.karala-: Horoz tavukla çiftleşmek (Kü.; *Nazilli-Ay.; DS)

karar-(t-): Kararmak

karar-: 1.Kin tutmak (Den.; Ni.; DS)

2.İnat etmek (Ni.; DS)

3.Surat asmak (Kırk.; DS)

garal-: ... (ışık, ateş için) (*Şiran-Gm.; *Ahıska-Kar.; DS)

garar-: ... (Sm.; *Şiran-Gm.; Yoz.; DS)

karğa-(l-, n-, ş-, t-): Lânet etmek, lânetlemek, beddua etmek

karga-: İlenmek (Den.; Çor.; Ama.; To.; Kar.; Urf.; DS)

kargı-: ... (İz.; DS)

karğal-: ... (Kon.; DS)

karğa-: ... (Ama.; Kar.; Kon.; DS)

kara-: Kötü konuşmak (*Gelendost-Isp.; Çkl.; *İskilip-Çor.; Ama.; *Zile-To.; *Nizip-Gaz.; Mar.; *Gemerek-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; *Bünyan-Kay.; Nev.; *Ereğli-Kon.; Ada.; İç.; DS)

garga-: İlenmek (Kar.; DS)

karı-(t-): Kocalmak, yaşlanmak, kocamak

I.karı-: 1.Yaşlanmak (Çkl.; Ama.; Ağ.; Gaz.; Siv.; Ada.; İç.; Va.; DS)

2.Bir mali ya da insanı kötölemek (Ama.; DS)

II.karı-: Yoklamak (İst.; DS)

III.karı-: Mızıkçılık etmek (Ank.; DS)

karınla-: Karna vurmak

karınla-: Direk, duvar vb. şeyler eğilmek, bel vermek (Kay.; DS)

karış-: Karışmak, kamaşmak, karşılanmak, karşı koymak

garış-: Karışmak (Sm.; Yoz.; İç.; DS)

karmala-(ş-/karmaş-): Yağma etmek, kapmak, yağmalamak

I.karmala-: Tavanı kireç yada çamurla kaplamak (Çor.; DS)

II.karmala-: Avuçta sıkmak, avuçlamak (Ay.; Va.; Mu.; DS)

kartal-: Azmak, yaranın başı koparılmak

kartal-: İhtiyarlamak (Düz.; Bo.; Gir.; Gaz.; DS)

karva-: Ararken bir şeye dokunmak Bk. karwa-

I.gavra-: ... (Sm.; DS)

gavrala-: ... (Gm.; DS)

gavcakla-: ... (Ni.; DS)

II.gavra-: Köpek ısırarak (Bur.; DS)

I.kavra-: 1.Küçük orakla ekin biçmek (Isp.; Den.; Ama.; To.; DS)

2.El ile ekin yolmak (Isp.; Siv.; Ank.; DS)

II.kavra-: Sancılanmak (Den.; DS)

III.kavra-: Bir şeyi yakmak, kızartmak (İz.; DS)

IV.kavra-: Kaçırarak (Krk.; DS)

kaşığla-: İtelemek, itmek, avurda vurmak Bk. kısığla-

kasıkla-: Bıçaklamak (Mu.; DS)

kaşan-: Hayvan, at işemek

kaşan-: At, eşek işemek (*Çivril-Den.; Karacaören-Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; *Akyazı-Sk.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Keşap-Gir.; Tr.; *Yusufeli-Art.; Va.; Mar.; *Antakya-Ha.; Gaz.; *Şarkışla, *Divriği-Siv.; *Bünyan-Kay.; Kır.; Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

kaşanver-: ... (Burs.; DS)

koşan-: ... (Tr.; DS)

gaşan-: ... (Gm.; DS)

kaşı-(n-, it-): Kaşımak

kaşı-: Tımar etmek (Ama.; DS)

kaşla-: Kaş, germeç yapmak, kaşa vurmak

kaşla-: Yünü iki kat yapıp bükme (Af.; DS)

kat-(ıl-, in-, iş-, lış-, tur-): Katmak, karıştırmak, katılaşmak, sert olmak, mihnete ve sıkıntıya düşmek, yorulmak

kat-: Koymak (*Buldan-Den.; *Beyşehir-Ko.; *Silifke-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

I.gat-: Karıştırmak (Sm.; *Şiran-Gm.; *Ahıska-Kar.; DS)

II.gat-: Koymak, bırakmak (*Bayındır-İz.; *Silifke-İç.; DS)

katar-: Geri döndürmek, yöneltisinden döndermek, çevirmek Bk. kaytar-

katar-: Bir kaptan başka bir kaba yemek boşaltmak (Çan.; Tr.; DS)

katığla-(n-): Çabalamak, uğraşmak

I.katıkla-: 1.Abartmak (Siv.; DS)

2.Dayanmak, sabretmek (Ri.; DS)

II.katikla-: Çorbayı yoğurtlamak (Çor.; Siv.; DS)

katna-(t-): Tekrar etmek

katna-: Katına varmak, görmeye gitmek (Ant.; DS)

kawra-: Sıkmak, kavramak

I.kavra-: 1.Küçük orakla ekin biçmek (Isp.; Den.; Ama.; To.; DS)

2.El ile ekin yolmak (Isp.; Siv.; Ank.; DS)

II.kavra-: Sancılanmak, ağrımak (Den.; DS)

kavrı-: ... (Den.; DS)

III.kavra-: Bir şeyi yakmak, kızartmak (İz.; DS)

IV.kavra-: Kaçırarak (Krk.; DS)

I.gavra-: Köpek ısırarak (Bur.; DS)

II.gavra-: Kavramak (Sm.; DS)

gavrala-: ... (Gm.; DS)

gavcakla-: ... (Ni.; DS)

ķay-(ķur-, ış-, tar-, tur-, tış-): Meyletmek, kaymak, caymak, acımak, kayırmak, tınmak, iltifat etmek Bk. ķıř-

I.kay-: 1.Sobaya yada ocaķa odun sıramak (Man.; Burs.; Es.; *Niksar-To.; Or.; *Piraziz-Gr.; Tr.; Erz.; Elz.; *Arapkir-Ma.; Urf.; *Nizip-Gaz.; *Afşin-Mar.; *şarkışla-Siv.; *Polatlı-Ank.; *Develi-Kay.; *Bor-Ni.; *Akşehir-Kon.; Ada.*Yataķan-Mu.; Isp.; DS)

2.İstif etmek, yıķmak (*Ermenek-Kon.; *Pozantı-Ada.; DS)

II.kay-: 1.İgfal etmek (Sm.; DS)

2.Deve gebe kalmak (*Tire-İz.; İç.; DS)

ķayna-: Kaynamak Bk. ķayın-

I.ķayna-: 1.Sataşmak, takılmak (Çkl.; Koc.; İst.; Zon.; Kas.; Kay.; Ni.; DS)

2.Dövmek (Gr.; DS)

3.Yerinde duramamak, oynamak (To.; DS)

II.ķayna-: Kapta bulunan su donarak hacmi genişlemek (Ama.; Ed.; DS)

ķaytar-: (Oğuzca) Geri döndürmek, yöneltisinden döndürmek, çevirmek Bk. ķatar-

I.ķaytar-: 1... (İz.; Burs.; *Merzifon-Ama.; *Reşadiye-To.; Tr.; *Erciş-Va.; Kar.; Mar.; Ada.; DS)

kayıt-: ... (Bit.; DS)

2.Toplamak, bir araya getirmek (Diy.; DS)

3.Yerleştirmek (İst.; DS)

4.Başı boş bırakmak (Den.; DS)

II.ķaytar-: 1.Atın gemini ķıkarmadan ahıra ķekip baēlamak (Kü.; DS)

2.Atın dizginini eēerin üst kanarına takmak (*Yalvaç-Isp.; Bur.; Man.; Kon.; *Mut-İç.; Mu.; DS)

3.Hayvanın gemini, yularını kasmak (Man.; Ant.; DS)

III.ķaytar-: Kibirlenmek, kendini beēenmek (Kon.; Mu.; DS)

IV.ķaytar-: 1.Kayırmak (Mu.; DS)

2.Kurtarmak (Ama.; DS)

V.ķaytar-: Kusmak (Or.; DS)

VI.ķaytar-: Aşırmak, çalmak (Bil.; DS)

gaytar-: Geri çevirmek (To., Kar.; DS)

kaz-(ıl-, ın-, ış-, ın-, tur-): Kazmak, at haşarılanarak ve amışlanarak ayağıyla yeri kazmak, kazımak

kaz-(ın-): Hayvan eşmek (Ama.; DS)

gaz-: Dürtmek (Mu.; DS)

keç-(ıl-, ış-, it-, rüş-, tür-, ürt-): Geçmek, ölmek

I.geç-: 1.Uykuya dalmak (*Senirkent-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Man.; Es.; Koc.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Ayaş-Ank.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; DS)

2.Bilincini yitirmek (Ama.; DS)

II.geç-: ekiştirmek, yermek (*Ayancık-Sin.; *arşamba-Sm.; DS)

III.geç-: 1.Sönmek (*Bor-Ni.; DS)

2.Solmak (*Nizip-Gaz.; DS)

keçün-: Geçer görünmek

geçin-: Ölmek (*Senirkent-Isp.; *al, *Çivril-Bur.; *Sarayköy-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bornova-İz.; Man.; Ba.; *Lapseki-kl.; *İnegöl-Burs.; Tokat-Es.; *Merzifon-Ama.; *Fatsa-Or.; *Bayburt-Gm.; Art.; *Ahlat-Bit.; Elz.; Ma.; Gaz.; Mar.; *Antakya-Hat.; Siv.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İ.; *Finike-Ant.; Mu.; DS)

kéç-(ıl-, it-, ür-): Gecikmek

giç-: Gitmek (İ.; DS)

keç-(ıl-, rül-[*], rüş-, ür-): Giymek Bk. ket-

key-: ... (Den.; Gr.; DS)

gey-: ... (Düz.; Zon.; Or.; Ri.; Hat.; DS)

keğle-: abalamak

kezle-: 1.Avlamak için nişan almak (Ba.; kl.; Ama.; Or.; Ni.; Krk.; Tk.; DS)

2.Bir işi yapmak için zaman ve fırsat beklemek (İz.; Krk.; DS)

kefre-: Gevşemek Bk. küfre-

güver-: Gevremek (Sk.; DS)

güvre-: ... (Af.; DS)

kel-(dür-/tür-, iş-): Gelmek

I.gel-: Hamur mayalanmak (Den.; DS)

II.gel-: Uğraşmak (Or.; DS)

kem(i)ş-: Saldırmak, çıkarmak, atmak, sürmek, bir şeyi çıkarıp atmak

kemiş-: Yaşlılıktan zayıflamak (Burs.; DS)

kemür-(üş-): Kemirmek

gemir-: ... (Çor.; Ha.; DS)

gemür-: ... (Gm.; Elz.; DS)

kenge-(ş-): Danışmak, görüşmek, tedbir etmek

geneş-: Danışmak (Ama.; Kar.; Ağ.; DS)

gengeş-: ... (Kar.; DS)

kepi-(t-): Bazı yerleri kurumak

kepit-: 1.Bir şeyi zor kullanarak yıkmak (İç.; DS)

2.Bir şeyin ya da insanın ömrünü kısaltmak (Es.; DS)

ker-(il-, iş-, it-): Germek, çekip uzatmak, kapatmak (Karlukça) ürümek, havlamak

I.ger-: Kapamak (Bur.; Mu.; DS)

II.ger-: Yok olmak (İz.; DS)

III.ger-: Sıkıntı vermek (Kas.; DS)

kerğekle-: Yokluğu dolayısıyla aramak, araştırmak

gereklen-: Kullanmak (Tr.; DS)

kert-(il-, iş-): Kertmek (Köleyi yola getirmek için söylenir)

I.kert-: Yontmak, çizmek, kertik yapmak (Es.; Çan.; Yoz.; Ank.; Kır.; Ada.; DS)

kertükle-: ... (Ma.; DS)

II.kert-: 1.Kendine yontmak, çıkarını düşünmek (Mar.; DS)

2.Kendini beğenmek, övünmek (Mar.; İç.; DS)

III.kert-: Temriyenin iyileşmesi için hastanın damağından ustura ile kan almak (Tr.; DS)

IV.kert-: Cinsel ilişkide bulunmak (Ni.; DS)

kes-(il-, in-, iş-, lin-, liş-, tür-): Kesmek

I.kes-: 1.Birini kötülemek (Tokat-Es.; *Tirebolu-Gr.; *Merzifon-Ama.; To.; Tr.; *Ardanuç-Art.; Ezc.; *Arapkir-Ma.; Ga.; *Antakya-Hat.; Siv.; *Bor-Ni.; İç.; DS)

kesit-: ... (Gr.; DS)

2.Palavra atmak, abartmak (*Kandıra-Koc.; *Ermenek-Kon.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

II.kes-: Bir şeyin özelliği değişmek (Gm.; DS)

III.kes-: Taklit etmek, alaya almak (*Buldan-Den.; İç.; DS)

IV.kes-: Birisinin yanağını okşamak (Burs.; DS)

V.kes-: Pazarlık etmek (Isp.; *Ahıska-Kar.; *Afşin-Mar.; *Bor-Ni.; DS)

VI.kes-: Çocuğu memeden ayırmak (Tr.; DS)

VII.kes-: Yayıkta dövülen ayran yağ tutmaya başlamak (Tr.; DS)

ket-: Giymek Bk. keç-

ket-: 1.Gitmek (To.; Ko.; DS)

2.Düşmek (Mal.; DS)

kew-(il-, el-, tür-): Gevelemek, gevirmek, gevşetmek

I.gev-: Ağızda katı bir şey çiğnemek (*Dinar-Af.; *Gelendost, *Yalvaç-Isp.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; Ba.; Kü.; Tokat-Es.; Kas.; Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; To.; *Akkuş-Or.; *Alucra-Gr.; Siv.; Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke-İç.; *Elmalı-Ant.; Mu.; DS)

II.gev-: Eğmek, bükmek (Den.; DS)

III.gev-: Sürmek (*Yeşilova-Bur.; DS)

IV.gev-: Kendini koyuvermek (Çkl.; DS)

kewre-(t-): Zayıflamak, gevşemek Bk. köwre-, kefre-

I.gevre-: Öfkelenmek, kızmak (Erkinis *Yusufeli-Art.; Ada.; DS)

II.gevre-: 1.Ekin olgunlaşmak (*Kurşunlu-Çan.; Ersis *Yusufeli-Art.; DS)

2.Ekinin biçilme zamanı geçme (Art.; DS)

3.Ekin susuzluktan kurumak (Kü.; Ank.; Afşar *Pınarbaşı-Kay.; DS)

III.gevre-: Ölmek, gebermek (*Tirebolu-Gir.; Tr.; *Şiran-Gm.; *Şavşat-Art.; *Ağın *Keban-Elz., DS)

kewşe-(n-, ş-, t-): Geviş getirmek, gevşemek

gevşe-: Geviş getirmek, ağızda katı bir şey çiğnemek (*Bartın-Zon.; *Kurşunlu-Çan.; *Artova-To.; Or.; *Görelle-Gr.; Tr.; *Kelkit-Gm.; Ri.; *Yusufeli-Art.; Kar.; Siv.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Bor-Ni.; DS)

gevşele-: ... (Zon.; DS)

gevşen-: ... (*Dinar-Af.; *Çivril, *Acıpayam-Den.; Düz.; Sm.; *Saray-Tk.; DS)

kez-(iş-, it-): Gezmek, dolaşmak

kez-: Çözmek (Ank.; DS)

I.gezele-: 1.Can sıkıntısından boşu boşuna gezmek (*Eğridir-Isp.; *Bucak-Bur.; *Akkuş-Or.; *Görelle-Gr.; Tr.; *Ardanuç-Art.; Mar.; Siv.; *Ahırlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Silifke-İç.; DS)

geyges-: ... (Siv.; DS)

gezelet-: ... (Or.; DS)

gezenne-: ... (Af.; DS)

2.Belli bir şeyin üzerinde gezmek (Çan.; DS)

II.gezele-: İşemek (Or.; DS)

III.gezele-: Müzik aletini akort etmek (Çan.; Kır.; DS)

kezele-(n-, ş-, t-): Gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek

kezele-: 1.Avlamak için nişan almak (Yeniköy-Ba.; *Biga-Çkl.; *Taşova-Ama.; *Ünye-Or.; *Bor-Ni.; *Vize-Krk.; *Çorlu, *Saray-Tk.; DS)

kezile-: (Çkl.; DS)

2.Bir işi yapmak için zaman ve fırsat beklemek (*Tire-İz.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

kıçıla-: Gıdıklamak

I.gıçıla-: 1.Hücum etmek, saldırmak (Gaz.; DS)

gıçıla-: ... (Gaz.; DS)

2.Zorlamak (Bo.; DS)

3.Hareket etmek, devrilmek (Ni., DS)

II.gıçıla-: Acele etmek (Uş.; Kü.; DS)

III.gıçıla-: Hava birdenbire soğumak (Kon.; DS)

IV.gıçıla-: Bıçak ya da tahtayı bilemek (Den.; DS)

kıçur-: Kınamak, ayıplamak, başkasının kaygısından ferah duymak

kıçır-: Bağırmaq (İst.; Kon.; DS)

kıdığla-(n-): Kıyı dikmek, kıyılanmaq

I.kıyla-: Bir işi yapmaktan çekinmek (To.; Mu.; DS)

II.kıyla-: Ayakkabıların daha dayanıklı olması için alındığı zaman yüzü ile tabanını tekrar diktirmek (Ama.; DS)

gıyla-: Çarık yapılacak hayvan derisini parça parça kesip kenarlarını düzeltmek (Gir.; DS)

kıyla-: Kapı, pencere gibi şeyleri aralık bırakmaq (Düz.; DS)

kıftula-: Sındı ile kırmak, kırpmak

kıfla-: Arpa, buğday vb. tahılın başını koparmak (Ma.; Mar.; DS)

kığla-(t-): Fışkı ile gübreletmek, at sıçirtmek, tersletmek

I.kığla-: Tuttuğu işin sonunu getirememek (Ni.; DS)

II.kığla-: Koyun pislemek (Ni.; DS)

III.kığla-: Yerli yersiz konuşmaq (Ni.; DS)

kık(ı)r-(-ış-): Yüksek sesle çağırmaq, bağırmaq, haykırmak

gığır-: Çağırmaq (Çor.; DS)

I.kığır-: 1.Çağırmaq, davet etmek (Çkl.; DS)

2.Koyun ve keçileri çağırmaq (İst.; DS)

II.kığır-: Horoz ötmek (Ada.; DS)

III.kığır-: Bükmek (Siv.; DS)

IV.kığır-: Yiğitlik göstermek (Man.; DS)

kıl-(ın-, ış-, tur-): Kılmak, yapmaq, etmek, eylemek, olmak

gıl-: 1.Namaz kılmak (Sm.; Kar.; DS)

2.Yapmak etmek (Ni.; DS)

kına-(t-): İşkence etmek, cezalandırmak, bir şeye kın yapmak

kına-: Ayıplamak (*Bolvadin, *Dinar-Af.; *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Acıpayam, *Çal, *Çivril-Den.; *Nazilli-Ay.; *Torbalı-İz.; *Alaşehir-Man.; *Susurluk-Ba.; *Simav-Kü.; Tokat-Es.; Düz.; *Küre-Kas.; Saray-Çan.; *İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Tr.; Ri.; *Şavşat-Art.; Ezc.; Va.; Bit.; Diy.; Ma.; *Nizip-Gaz.; *Antakya-Ha.; *Afşin-Mar.; *Gürün-Siv.; Yo.; Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Elmalı-Ant.; *Marmaris-Mu.; Ed.; DS)

gına-: 1.Ayıplamak (*Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Güney-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; Akhisar-Man.; *Susurluk-Ba.; *Emet-Kü.; *Bozüyük-Bil.; Es.; Koc.; Çor.; Sm.; *Zana-Ama.; *Ünye-Or.; *Şiran-Gm.; Elz.; *Afşin-Mar.; Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; *Kaş-Ant.; Mu.; *Saray-Tk.; DS)

gınağla-: ... (Koc.; Ba.; Siv.; DS)

2.Birini başkasına yermek, kötölemek (Yörükoğlu-Mu.; DS)

kır-(ın-, ıl-, ış-): Kazımak, bir şeyi kökünden çıkarmak, kırmak

I.kır-: İskambil oyununda koz kırmak (Tr.; DS)

II.kır-: Sıvışmak, uzaklaşmak (Tr.; DS)

kırın-: Soyar veya kazır görünmek

kırın-: Oynamak, raksetmek (Siv.; Kon.; DS)

kırça-(l-, t-): Amacın kenarına dokunmak, silip geçmek

kırça-: Yağmur ve kar yavaş yavaş yağmak, serpiştirmek (Kü.; DS)

gırca-: Ezilmek (Kar.; Ada.; DS)

kırk-(ıl-, ış-): Kırmak

gırk-: ... (İç.; DS)

gırh-: ... (Kar.; DS)

kır-la-(n-): Kazmak, yerde çukurlar açmak

I.kır-la-: 1.Kaçmak (*Mustafakemalpaşa-Burs.; İst.; Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

2.Bir işte başarı gösteremeyip çekilmek (Tk.; DS)

II.kır-la-: Ağaçsız kalmak (Ri.; DS)

III.kır-la-: Gevezelik etmek (*Merzifon-Ama.; DS)

kır-lan-: Kırlaşmak, kıraçlaşmak

kır-laş-: Ağarmak, beyazlaşmak (İz.; Man.; Ba.; Koc.; To.; Or.; Art.; Ni.; Ed.; Krk.; DS)

gır-laş-: ... (Ank.; DS)

kır-tla-: Kötü huylu saymak

I.kır-tla-: Yavaş yavaş pişirmek (İst.; DS)

II.kır-tla-: 1.Bir şeyi az az ısırarak (Art.; DS)

2.Bir şeyi küçük parçalara bölmek (Kır.; DS)

kıs-(ıl-, in-, ır-uş-, tur-, ur-): Kısaltmak, daha kısa yapmak, kısarak çalmak, kıstırmak

kıs-: Pintilik etmek (*Bozan-Es.; Saray-Çan.; *Merzifon-Ama.; Bayadı-Or.; *Elbistan-Mar.; *Bor-Ni.; DS)

kısar-: ... (Af.; DS)

gıs-(tır-): ... (Sm.; DS)

kıs-ğan-: Kıskanmak, pintilik etmek, kısmırlanmak Bk. kısrğan-

gıs-ğan-: Kıskanmak (Sm.; DS)

kızkan-: Herhangi bir şeyi başkalarına karşı korumak (Kas.; DS)

kısrırgan-: Kıskanmak, pintilik etmek, kısımlanmak Bk. kısgın-

kısrırgan-: Esirgemek, bir şeyi vermekten çekinmek (Düz.; Gaz.; Ni.; Mu.; Kr.; DS)

kısrırgan-: ... (Ni.; DS)

kısrırgan-: ... (Zon.; DS)

kısrırgan-: ... (Düz.; DS)

kısrırgan-: Kıskanmak (Ed.; DS)

kışla-(t-): Kışlamak

kışla-: Kümes hayvanlarını kovalamak (Kas.; Krk.; DS)

kıy-(ıl-, ış-, tur-): Sözdən dönmək, kıymak, eğrilemesine doğramak

I.kıy-: Acımamak (İç.; DS)

II.kıy-: Kesmek, ufak ufak doğramak (İç.; DS)

III.kıy-: Yiyecek miğdeye ezinti vermek (Ni.; DS)

kızar-(t-): Kızarmak

I.kızar-: Oyunda mızıkçılık etmek (Ama.; DS)

gızar-: ... (To.; Yoz.; DS)

gızılla-: ... (Ni.; DS)

kızlan-: Pahalı bulmak

kızlan-: Kesilmiş tavuk vb. hayvanların derileri üstündeki kıllar ateşte yakılmak (Va.; DS)

kiçi-(n-, t-): Kaşınmak, gicişmek

I.gici-: 1... (*Merzifon-Ama.; DS)

giciş-: ... (*Çal-Den.; Düz.; Çor.; *Havza-Sm.; *Zile-To.; *Görel-Gir.; *Yusufeli, *Ardanuç-Art.; Ezc.; Ma.; *Afşin-Mar.; Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Karaman-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

gediş-: ... (*Urla-İz.; DS)

gıcış-: ... (Drama göçmenleri-İz.; *Susurluk-Ba.; *Gürün-Siv.; DS)

gıvtın-: ... (*Narlıdere-İz.; DS)

gicin-: ... (To.; *Bayburt-Gm.; *Ermenek-Kon.; DS)

2.Kaygılanmak (Kon.; DS)

3.Kızmak (Ay.; DS)

4.Neşelenmek (Mu.; DS)

5.Kuvvetle cinsi istek duymak (Or.; DS)

II.gici-: Peynir bozulmak (Mu.; DS)

kiçikle- Küçük saymak

küçüksün-: Küçümsemek (Düz.; DS)

kirik- Kirlenmek Bk. kirlen-

kirik-: İnat etmek, huylanmak (Es.; Ank.; DS)

kirlen- Kirlenmek Bk. kirik-

kirlen-: Dönmek (Hat.; DS)

koç-(tur-, uş-): Kucaklamak

koç-: 1... (Çkl.; Çor.; Urf.; Gaz.; Mar.; DS)

koc-: ... (Art.; Diy.; DS)

kocuş-: ... (Çkl.; DS)

kuc-: ... (Zon.; DS)

kucakla-: ... (Isp.; DS)

2.Cinsel ilişkide bulunmak (Bil.; Kar.; DS)

guç-: Kucaklamak, sevmek (Çocuk dilinde) (Mal.; DS)

goç-: ... (Bo.; DS)

guc-: ... (Kar.; DS)

koğ-: Koymak, bırakmak, terk edilmek, koyuvermek Bk. köt-, koy-

koy-: etkilenmek, dokunmak (*Dinar-Af.; Bur.; *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Man.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Gaz.; Ank.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; *Korkuteli-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

I.goy-: 1.Koymak (Sm., Kar., Yo.; DS)

goy-: Salıvermek (Ank.; DS)

II.goy-: Etkilendirmek, içlendirmek (Isp.; Den.; Ay.; Ank.; Ni.; DS)

koğsa-(ş-, t-): Katı şey gevşek olmak

kovşa-: Duvarın sıvası ayrılıp düşecek duruma gelmek (Burs.; İç.; Krk.; DS)

govsa-: Gevşemek, salıvermek (Isp.; DS)

koğ-(it-): Fena kokmak, kokusu yükselmek, -su- senmek, -hastalık- sakinleşmek

I.goh-: Bozulmak, kokmak (To.; DS)

II.goh-: İki kişi arasında söz getirip götürmek (To.; DS)

gok-: ... (Or.; DS)

koltukla-: Koltuklamak, koltuğuna almak, koltuğuna vurmak

koltukla-: 1.Pohpohlamak, abartmak, övmek (Düz.; DS)

2.Kışkırtmak, fit vermek, desteklemek (Man.; DS)

komıt-: Coşturmak Bk. komut-

komut-: Harekete getirmek (Or.; DS)

kon-(at-, dur-): Konmak

kon-: Kısa bir süre için bir yere yerleşmek (Tr.; Elz.; Ank.; DS)

kongra-: Ses kalınlaşmak, bir şey koñur yani kestane rengi olmak

konkurdaş-: Ağaç yaprakları hışırdamak (Gaz.; DS)

konukla-(ş-): Konuk etmek (Oğuzca), ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme (Oğuzlardan başkalarınca)

konukla-: 1.Yemeğe çağırma (İst.; Tk.; DS)

2.Konuk olmak (Ba.; DS)

kop-(ruş-, ur-, urt-, uş-): Kopmak, gelmek, kalkmak, başlamak, çıkmak, baş kaldırmak

kop-: 1.Koşmak, hızlı gitmek (*Dinar-Af.; *Gelendost-Isp.; Den.; *Balçova-İz.; *Kula-Man.; *Karacabey-Burs.; Es.; *Akyazı-Sk.; Kas.; Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Or.; Gm.; Va.; Hekimhan-Mal.; *Besni-Adı.; Mar.; *Nizip-Gaz.; *Gürün-Siv.; Yoz.; *Mucur-Kır.; *Develi-Kay.; Nev.; *Bor-Ni.; Kon.; Ada.; *Mersin-İç.; DS)

kopet-: ... (İst.; *Ardanuç, *Şavşat-Art.; Ed.; *Babaeski-Krk.; DS)

koptur-: ... (Af., İz., Ni.; DS)

2.Kalkmak, ayrılmak, gitmek (Tr., Kon.; DS)

I.gop-: Koşmak (*Dinar-Af.; *Zile-To.; *Gemerek-Siv.; *Akdağmağdeni-Yoz.; *Bor-Ni.; DS)

II.gop-: Kopmak (Sm.; Kar.; DS)

korı-(ş-): Korumak

I.koru-: Yetiştirmek, yetmek, idare etmek (Ni.; DS)

II.koru-: Kızmak, gücenmek (Ma.; DS)

gorun-: Korunmak (Ank.; DS)

korq-(it-, ul-, uş-, un-): Korkmak

korkala-: Korkmak (İç.; DS)

korhala-: ... (Mu.; DS)

gorh-: ... (Kar.; İç.; DS)

gork-: ... (Sm.; DS)

I.kork-: Ürünler sararmaya yüz tutmak (Sm.; Or.; Elz.; İç.; DS)

koş-(lan-, lun-, ul-): Koymak, katmak, türkü dizmek

I.goş-: Tarlayı sürmek (Or.; DS)

II.goş-: Koşmak (Sm.; DS)

I.koş-: Dökmek (Man.; DS)

II.koş-: Sürmek (Toprak için) (Art.; DS)

III.koş-: Katmak, karıştırmak (To.; DS)

IV.koş-: Yollamak, göndermek (Bur.; DS)

kow-(uş-): Koğmak, kovalamak, sürmek

kov-: Yürütmek, koşturmak, sürmek (Sin.; Ank.; Ni.; Ha.; DS)

koğ-: Sürekli arkasına düşmek, izlemek (Siv.; Ni.; Ed.; DS)

I.goğ-: Kovmak (Gir.; DS)

II.goğ-: Koymak (Gir.; DS)

koyğaş-: Koynuna girmek

koyaş-: Karşılıklı yardım etmek, yardımlaşmak (Çan.; DS)

köç-(ür-): Göçmek

köş-: Göç (Kar.; DS)

I.köç-: Kız evlenmek (Art.; DS)

II.köç-: Düşmek, yıkılmak (Isp.; DS)

I.göç-: Kocaya gitmek (Kar.; DS)

II.göç-: İhtiyarlamak (Düz.; DS)

köd-(üş-): Gözlemek, görmek

I.köy-: Beklemek, gözlemek, sabırsızlanmak (Ank.; Kon.; DS)

II.köy-: Yanmak, kavrulmak, kararmak (Tr.; DS)

göy-: 1.Katlanmak, beklemek, sabretmek (Gir.; Ni.; DS)

2.İzin vermek (Isp.; DS)

köger-: Göğermek, gök rengini almak

I.göger-: Bitki büyüyerek yeşillenmek (*Dinar-Af.; *Şarkikaraağaç, *Senirkent-Isp.; *Yeşilova, *Tefenni-Bur.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; *Susurluk-Ba.; Çkl.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Bo.; Kas.; Sin.; Sm.; *Yusufeli-Art.; Kar.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ahlat-Bit.; *Keban-Elz.; *Darende-Mal.; Mar.; Hat.; *Gürün-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; Ni.; Kon.; *Mut-İç.; Milas-Mu.; DS)

gogar-: ... (*Ardanuç-Art.; DS)

goğer-: ... (Tokat-Es.; *Bor-Ni.; DS)

göver-: ... (*Emirdağ-Af.; *Acıpayam-Den.; *Kuşadası-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; Düz.; *Çaycuma-Zon.; Sin.; *Kilis-Gaz.; *Koyulhisar-Siv.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Osmaniye-Ada.; *Bodrum-Mu.; DS)

göyer-: ... (Elz.; DS)

güver-: ... (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Şebinkarahisar-Gm.; *Gürün, *Divriği-Siv.; Kay.; Kır.; *Bodrum-Mu.; DS)

II.göğer-: Vurma yada çarpma sonunda vücudun herhangi bir yeri morarmak, çürümek (*Dinar-Af.; *Şavşat-Art.; *Tefenni-Bur.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; Kar.; *Keban-Elz.; *Afşin-Mar.; *Koyulhisar-Siv.; *Ayaş-Ank.; Nev.; *Bor-Ni.; *Karaman-Kon.; *Fethiye-Mu.; *Silifke-İç.; DS)

goğer-: ... (Tokat-Es.; DS)

gover-: ... (*Bor-Ni.; DS)

göver-: ... (*Sarayköy-Den.; Bo.; İst.; *Arduç-Art.; Ezc.; *Nizip-Gaz.; *Bünyan-Kay.; DS)

2.Vücutun herhangi bir yeri soğuk etkisiyle morarmak, kızarmak (Gm., Sm.; DS)

göver-: ... (*Gemlik-Burs.; DS)

III.göğer-: 1.Küflenmek (*Senirkent-Isp.; Burs.; Kü.; *Şiran-Gm.; Ni.; DS)

göyer-: ... (Ezc.; DS)

2.Kalaysız bakır kaplar oksitlenmek (Alayunt-Kü.; *Bozdoğan-Ay.; *Şiran-Gm.; Kar.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Milas-Mu.; DS)

IV.göğer-: Çok acıkmak (*Saray-Çan.; *Merzifon- Ama.; DS)

V.göğer-: Sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak (*Mudurnu-Bo.; DS)

VI.göğer-: İyi yıkanmayan çamaşırın rengi değişmek, morar (Sm.; DS)

VII.göğer-: Çocuk yetiştirmek, büyütme (Erz.; DS)

güğer-: Çimler, ekinler yeşermek (*Yeşilova-Bur.; Ama.; Mal.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

güger-: ... (*Kemaliye-Ezc.; Ağ.; *Divriği-Siv.; DS)

kögle-: -hayvan- yeşil ot yemek

I.kökle-: 1.Ağaç ve bitkiyi köküyle sökmek (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; Ay.; *İnegöl-Burs.; *Akyazı-Sk.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Kas.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Ermenek-Kon.; Ant.; *Milas-Mu.; Krk.; DS)

kökert-: ... (Ay.; DS)

2.Bağ çubuklarını yada fidanları köklendirip dikmek (*Acıpayam-Den.; To.; *Bor-Ni.; DS)

II.kökle-: Yağmur bitki köklerine inmek (Çan.; DS)

gögle-: İlbaharda hayvanları taze ota salmak (Çor.; DS)

kökle-(n-, ş-, t-): Eğer bağını sıkı bağlamak

I.kökle-: 1.Ağaç ve bitkiyi köküyle sökmek (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; *İnegöl-Burs.; *Akyazı-Sk.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Kas.; *Merzifon-Ama.; *Şavşat-Art.; *Ermenek-Kon.; Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

kökert-: ... (*Bozdoğan-Ay.; DS)

2.Bağ çubuklarının yada fidanları köklendirip dikmek (*Acıpayam-Den.; To.; *Bor-Ni.; DS)

II.kökle-: Yağmur bitki köklerine inmek (*Kurşunlu-Çan.; DS)

kökre-(ş-): Kükremek

gükre-: 1.Ağzı köpürmek (İz.; DS)

2.Azmak, kızmak (İz.; DS)

köler-: Göl haline gelmek, gölermek, toplanmak, su göllenmek

I.göller-: Akarsu çukurlardan birikmek, gölcük olmak, (*Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; DS)

II.göler-: 1.Hayvanın ipi boynuna ve ayağına dolaşarak kalkamayacak şekilde yere yıkılmak (*Sivrihisar-Es.; *Afşin-Mar.; *Gürün-Siv.; *Yerköy-Yoz.; *Develi-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Pozantı-Ada.; DS)

2.Hayvanların ayakları yere gelerek ölmek (*Senirkent-Isp.; Tokat-Es.; *Afşin-Mar.; *Avanos-Nev.; DS)

3.Hayvanlar çamura yatmak (Siv.; *Çiçekdağı-Kır.; Kay.; *Mersin-İç.; DS)

III.göler-: 1.Bağdaş kurup oturmak (*Avanos-Nev.; DS)

2.Yayılarak oturmak (Es.; *Saray-Çan.; Ni.; DS)

IV.göler-: Düşmek (Şambaytı-Ank.; DS)

V.göler-: Çocuklar katılarak ağlamak (*Ayaş-Ank.; DS)

köm-(tür-, ün-, üş-): Gömmek

köm-: ... (Düz., Zon.; DS)

köngüllen-: Gönüllenmek, -çocuk- düşünmek ve anlamak, arzu etmek

gönüllen-: 1.Küsmek, darılmak (*Senirkent-Isp.; *Çal-Den.; *Bergama-İz.; Ba.; Es.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Yusufeli-Art.; *Oltu-Erz.; *Darende-Mal.; Mar.; *Gürün-Siv.; Kır.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; DS)

gañüllen-: ... (*Bor-Ni.; DS)

2.Kibirilenmek, nazlanmak (Alacahöyük-Çor.; DS)

köpür-(t-): Köpürmek

köpür-: Ateş çok alevli yanmak (To., Kon., Bur.; DS)

kör-(küt-, tür-, ül-, üş-, ün-): Görmek, bakmak

kör-: ... (Kon.; DS)

kös-(ül-): -ayak- uzanmak, uzatılmak

I.kösül-: 1.Uzanıp yatmak, sere serpe oturmak (*Dinar-Af.; *Eğridir-Isp.; Bur.; *Çivril, *Çal-Den.; *Kışla-Man.; *Ayaş-Ank.; *Ermenek-Kon.; *Reyhan-Ada.; *Mut, *Silifke-İç.; *Akseki-Ant.; Mu.; DS)

kos-: ... (*Silifke-İç.; DS)

köşgel-: ... (*Göksun-Mar.; *Reyhanlı-Hat.; *Kaman-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Avanos-Nev.; *Ceyhan-Ada.; DS)

kösken-: ... (Ada.; DS)

kös-: (*Ermenek-Kon.; *Serik-Ant.; *Bodrum-Mu.; DS)

2.Büzülmek, toplanmak (Aliköy-Isp.; Den.; Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; *Alaşehir-Man.; *Ilgaz-Çan.; *Bor-Ni.; Kon.; *Kozan-Ada.; *Akseki-Ant.; Mu.; DS)

küsül-: ... (Ba.; Mu.; DS)

3.Yorulmak, gücünü kaybetmek (*Bolvadin-Af.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; Ba.; Burs.; Saraycık-Kü.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; Kas.; Gir.; *Ayaş-Ank.; *Milas-Mu.; DS)

4.Öfkesi geçmek, yatışmak (Bur.; *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba.; *Bodrum-Mu.; Tk.; DS)

küsül-: ... (Ba.; Mu.; DS)

5.Yılmak, pısmak, korkmak (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Çan.; *Bor-Ni.; DS)

II.kösül-: 1.Ateş yavaş yavaş sönmeye yüz tutmak (*Bozdoğan-Ay.; DS)

2.Kabaran bir şey sönmek (süt, yemek vb.) (Ay.; *Tire-İz.; DS)

3.Bitki, meyve vb. gibi şeyler kurumaya yüz tutmak (*Nazilli-Ay.; DS)

kötle-: Fenalık yapmak

I.götle-: Hoplamak, zıplamak (Isp.; DS)

II.götle-: Zengin iken fakir olmak (Kon.; DS)

kötür-(üş-): Götürmek

götür-: Dayanmak, tahammül etmek (Den.; DS)

köy-(tür-, ür-): Yanmak, yakmak

I.köy-: Yanmak, kavrulmak, kararmak (Tr.; DS)

köyün-: ... (Düz.; DS)

II.köy-: Beklemek, gözlemek, sabırsızlanmak (Ank.; Kon.; DS)

köze-(ş-): Ateş çevirmek

I.göze-: Örme yada dokuma eşyanın delik yerlerini örerek onarmak (*Dinar-Af.; *Sütçüler-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Tire-İz.; Ba.; *Gelibolu-Çkl.; *Emet-Kü.; *Bozüyük-Bil.; Bozan-Es.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; Kas.; Çan.; *Çıldır-Kar.; Va.; Diy.; *Ağın-Elz.; *Ahlat-Bit.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Fethiye-Mu.; DS)

gözele-: ... (Bur.; *Gelendost-Isp.; *Çivril-Den.; *Divriği-Siv.; *Akseki-Ant.; DS)

II.göze-: 1.Dikilen bitkilerin seyrek yerlerini sıklaştırmak (Af.; *Çivril-Den.; *Anamur-İç.; DS)

2.Çubukların etrafını kazmak (Kır.; DS)

3.Buğday, çavdar vb. ürünleri gözer denilen iri delikli kalburdan geçirmek (Çkl.; DS)

közger-: Göndermek, görüştürmek

gözer-: Buğday, toprak vb. şeyleri iri gözlü kalburdan elemek (Çkl.; DS)

közle-: Göze vurmak

közle-. 1.Et, sebze, meyve vb. şeyleri ateşte pişirmek (Isp.; *Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; *Nazilli-Ay.; *Bergama-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba.; Es.; *Kandıra-Koc.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Merzifon-Ama.; Boyadı-Or.; *Divriği-Siv.; *Ayaş-Ank.; Ni.; *Milas-Mu.; DS)

kozle-: (Den., Ama.; DS)

2.Sütü ateş üstünde hafif hafif pişirmek (Es.; DS)

I.gözle-: Onarmak, yamamak (Bo.; Krk.; DS)

II.gözle-: Nişan almak (Ha.; DS)

kudur-: Kudurmak, üstüne düşmek, çabalamak Bk. kutur-

gudur-: ... (Kar.; Yoz.; DS)

I.kudur-: Oynamak (Art.; DS)

kulaçla-: Kulaçlamak

kulaçla-: Vuracak gibi yapmak (Siv.; Kon.; DS)

kulaçlan-: ... (Nev.; DS)

kulna-: Kulunlamak, kısarak yavru doğurmak Bk. kulunla-

kunna-: ... (*Yalvaç, *Eğridir-Isp.; *Tefenni-Bur.; Honaz-Den.; *Bornova-İz.; Koc.; Bo.; Zon.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Ağın-Elz.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Divriği-Siv.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Kadirli-Ada.; *Silifke-İç.; Akseki-Ant.; DS)

kumla-: ... (*Tefenni-Bur.; *Acıpayam-Den.; Düz.; Bo.; İncirli-Bil.; Kilimli-Zon.; Ank.; Kay.; DS)

kunla-: ... (*Acıpayam-Den.; Ay.; *Bornova-İz.; *Karacabey-Burs.; *Beşiktaş-İst.; *Daday-Kas.; Çor.; *Ayaş-Ank.; *Avanos-Nev.; *Osmaniye-Ada.; *Anamur-İç.; Ant.; Ed.; DS)

kurna-: ... (*Vezirköprü-Sm.; Yoz.; Ank.; DS)

gunna-: 1.At, eşek vb. hayvanlar doğurmak (*Senirkent *Şarkikaraağaç-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Çivril-Den.; Çkl.; Yenişehir-Burs.; *Sivrihisar-Es.; Bo.; *Taşköprü-Kas.; İst.; Kas.; *Merzifon-Ama.; Ezc.; *Keban *Ağın-Elz.; *Gürün-Siv.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut-İç.; *Akşehir-Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

gunla-: ... (*Aksaray-İst.; Ank.; DS)

2.Yumurtlamak (İç.; DS)

gımla-: ... (Man.; DS)

kulunla-[*]: Kulunlamak, kısarak yavru doğurmak Bk. kulna-

kulunla-: ... (*Bandırma *Gelibolu-Çkl.; Es.; İst.; Sm.; Ama.; *Niksar-To.; *Akkuş-Or.; Tr.; Ni.; *Kadirli, *Osmaniye-Ada.; DS)

kulumla-: ... (*Kırkağaç-Man.; DS)

kulunna-: ... (Kar.; Erz.; DS)

kulünle-: ... (*Fethiye-Mu.; DS)

gulunla-: ... (İst.; DS)

gulunta-: ... (Erz.; DS)

golunla-: ... (Ama.; DS)

kur-(ış-, tur-, ul-): Kurmak, germek, toplamak, himaye etmek

gur-: Kurmak, yapmak (Bo.; Sm.; Kar.; DS)

I.kur-: Atmak, salmak (balık oltası için) (Burs.; DS)

II.kur-: Koyunlar sıcaktan bunalarak bir araya toplanmak (Ank.; DS)

kurğa-(d-/t-, ır-): Kurumak

guru-: ... (İç.; DS)

kura-: İki parçayı birbirine dikerek eklemek (İst.; DS)

kurulan-/Düzelt. korlan-: Acınmak, tasa, acı duymak, ziyan görmek, katılaşmak, koyulaşmak, mayalanmak, ekşimek

korlan-: Bir şeye iyice alışmak, bir şeye dadanmak, düşkün olmak (İç.; DS)

koran-: Birisinden ayrılınca onun için üzölmek, tasalanmak (Kar.; DS)

gorlan-: Alışkanlık edinmek, alışmak (Kır.; Kay.; DS)

kurşa-(n-, t-): Kuşanmak, kuşağı bağlamak

guşan-: Kuşanmak (Düz.; Bo.; DS)

kurşa-: Aldatmak, kandırmak (İst.; DS)

ķurtan-: Bitten aşınmak, koyunlarda bit aramak

kurdan-: 1.Kıvrınmak, oynamak, kımıldamak (Boyadı-Or.; *Akseki-Ant.; DS)

kurcan-: ... (Den.; DS)

2.Barınmak (İz.; DS)

3.Oyulanmak, uğraşmak, az çalışmak (*İskilip-Çor.; Siv.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.; DS)

kurda-: ... (*Mut-İç.; DS)

gurdan-: Oyulanmak, uğraşmak (Den.; Kon.; DS)

ķurtul-: Kurtulmak, doğurmak Bk. kutul-

kurtal-: Kurtulmak (Mar.; DS)

gurtul-: Doğurmak (Ni.; DS)

ķus-(tur-): Kusmak, -boya- solmak, bezikmek

gus-: Kusmak (Kas.; Kon.; DS)

ķuşla-(t-): Kuş avlamak

kuşla-: Zorlamak, omuzlamak (Nev.; DS)

ķutkar-: Kurtarmak Bk. kutrar-

kutkar-: ... (Tr.; DS)

ķutrar-: Kurtarmak Bk. ķutkar-

gutar-: Kurtarmak (Kar.; DS)

kutar-: Yemeği hazırlayıp yenecek duruma getirmek (Ba.; *Akyazı-Sk.; Düz.; *Develi-Kay.; *Bor-Ni.; DS)

kortar-: Yemeği kaplara dağıtmak (Es.; Siv.; DS)

gurtar-: Pişmiş yemeği kaplara dağıtmak (Ni.; DS)

kübi-(t-, ş-): Sıkı dikişle dikmek

köpü-: Yorgan, şilte, yatak gibi şeyleri kalın ve aralıklı sıkıca dikmek (*Artova-To.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; Gaz.; *Koyulhisar-Siv.; Yoz.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

köpüle-: ... (Kon.; DS)

küçe-(l-, n-, ş-, t-): Zulmetmek, zorla fenalık etmek

güce-: Üzölmek (Sm.; DS)

küğ-: Durmak, beklemek, gözlemek, gütmek (Oğuzca) Bk. küt-

I.küy-: 1.Gözlemek, beklemek (*İnebolu-Kas.; *Kavak-Sm.; *Çubuk-Ank.; Kon.; *Feke-Ada.; *Mut-İç.; *Alanya-Ant.; DS)

2.Kaçmak (Ünür-Çan.; *Merzifon-Ama.; DS)

3.Sessiz olmak (Havza-Sm.; DS)

II.küy-: Yanmak (*Reşadiye-To.; DS)

I.güy-: Dayanmak, beklemek, sabretmek (*Şarkikaraağaç, *Gelendost-Isp.; *Yeşilova-Bur.; İz.; *Susurluk-Ba.; *Lapseki-Çkl.; Elz.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Lüleburgaz-Krk.; *Saray-Tk.; DS)

güğ-: ... (Zeamet-Ada.; DS)

güğü-: ... (*Eğridir-Isp.; DS)

güv-: ... (*Şıran-Gm.; Ezc.; Kon.; Siv.; DS)

II.güy-: Yemek fazla pişmekten hafif yanık kokmak (Ni.; DS)

kül-(tür-, üş-): Gülmek

kül-: El ve ayaklarını bağlamak (Isp.; To.; Ni.; Kon.; DS)

küb-: ... (Yoz.; DS)

küle-: ... (Mar.; Siv.; Ada.; DS)

külü-: ... (Af.; Es.; Kır.; Ni.; İç.; DS)

küldre-: Güldür güldür etmek Bk. kültre-

guldura-: Açlıktan yada üşümekten barsaklar ses çıkarmak, guruldamak (Mu.; DS)

kürle-(n-): Gürlemek

I.gürle-: 1.Anlatmak, söylemek (Tokat-Es.; *Osmaniye-Ada.; DS)

2.Bir kimsenin üzerine yürüyerek bağırarak, azarlamak (*Çal-Den.; *Susurluk-Ba.; Ri.; *Nizip-Gaz.; *Antakya-Ha.; Ni.; DS)

3.Neşelenmek (Mapaçeri-Ri.; DS)

II.gürle-: Ateş alevle, hızla yanmak (*Antakya-Ha.; DS)

III.gürle-: Çağlamak, su gürül gürül akmak (*Bor-Ni., DS)

küs-: Küsmek (Oğuzca)

küs-: 1.Yoğurt tutmamak (Mu.; DS)

2.Muhallebi, un çorbası vb. yemekler iyi karıştırılmayarak top top olmak (Ni.; DS)

küt-: Durmak, beklemek, gözlemek, gitmek Bk. küd-

I.güt-: Gözetlemek, bir işi ya da düşünceyi izlemek (*Bozdoğan-Ay.; *Bornova-İz.; Düz.; *Ünye-Or.; Siv.; Ank.; *Mersin-İç.; DS)

II.güt-: Hayvan otlatmak (*Banaz-Uş.; *Atabey-Isp.; *Tefenni-Bur.; *Foça-İz.; *Çivril-Den.; *Demirci-Man.; *Edremit-Ba.; Kü.; Sin.; Or.; *Göksun-Mar.; *Divriği-Siv.; *Elmadağ-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Akseki-Ant.; *Marmaris-Mu.; DS)

güder-: ... (Ant.; DS)

güd-: ... (*Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Tavas-Den.; Almus-To.; *Pınarbaşı-Kay.; *Ayaş-Ank.; *Kaş-Ant.; DS)

küwen-: Öğünmek

I.kıvan-: 1.Sevinmek (Demrici-Man.; *Bandırma-Ba.; Kü.; Kıbrıscık-Bo.; *Bozan-Es.; Derbent-Koc.; Çor.; Mal.; Yoz.; *Ayaş, *Çubuk-Ank.; *Genezin-Kır.; *Avanos-Nev.; *Ereğli-Kon.; DS)

kınık-: ... (Siv., DS)

kıvılan-: ... (Ada.; DS)

kuvan-: ... (Bil., DS)

2.Övünmek (Ba.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; Kıbrıs-Ank.; Ni.; DS)

3.Güvenmek (*Kandıra-Koc.; *Bor-Ni.; DS)

II.kıvan-: İş görmeye özenmek (*Şabanözü-Çan.; DS)

güven-: 1.Sevinmek (Isp.; *Buldan, *Acıpayam-Den.; *Bartın-Zon.; Çan.; *Havza-Sm.; *Ezinepazarı-Ama.; Elz.; DS)

2.Ümit etmek (*Akyazı-Sk.; DS)

küze-(r-): Güzlemek

güzele-: Hava soğumak, güz gelmek (Kır.; DS)

mançuqlan-: Elbiseyi eğer heybesine koymak Bk. munçuqlan-

mancıkla-: Bir şeyi elle karıştırmak (Kas.; Sm.; Ni.; Ada.; DS)

mangra-(ş-, t-): Bağırmaq Bk. müngreş-

mankır-: Sığır bağırmaq, böğürmek (*Gelendost *Yalvaç-Isp.; *Mecitözü-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; *Ereğli-Kon.; DS)

mağar-: ... (*Küre-Kas.; *Akkuş-Or.; *Afşin-Mar.; Kay.; Ni.; DS)

mağır-: ... (Kay.; Ni.; DS)

mağla-: ... (Siv.; DS)

makır-: ... (*Reşadiye-To.; DS)

mangılda-: ... (*Şiran-Güm.; Kar.; Doğubeyazıt-Ağ.; *Koyulhisar-Siv.; DS)

mangırda-: ... (*Şarkışla-Siv.; DS)

mangır-: ... (*İnegöl-Burs.; *İskilip-Çor.; Ama.; Ezc.; *Bala-Ank.; DS)

manğırda-: ... (Elecik-Ank.; DS)

manğır-: ... (*Merzifon-Ama.; DS)

mankılda-: ... (*Ardanuç, *Şavşat-Art.; DS)

mayış- Buyurulan bir işi yapmaktan çekinmek, tembellikten yere yapışıp kalmak

mayış-: 1.Sıcaktan, mide dolgunluğundan ya da zevkten gevşemek, baygın duruma gelmek (*Emirdağ-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Yeşilova-Bur.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Gediz-Kü.; Tokat-Es.; Çor.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon-Ama.; Ezc.; *Ahlat-Bit.; *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; Kon.; *Finike-Ant.; DS)

2.Nazlanmak, kırıtmak, süzülme (*Uluborlu-Isp.; *Menemen-İz.; *Bafra-Sm.; *Elmalı-Ant.; DS)

mün-(dür-, eş-/miñeş-, ül-): Binmek

min-: ... (Den.; Kar.; Va.; DS)

oğra-(l-, ş-, t-): Uğramak

I.uğra-: Cine, şeytana çarpılmak (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Mudanya-Burs.; *Kandıra-Koc.; *Tirebolu-Gir.; Ri.; *Bor-Ni.; *Serik-Ant.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz- Krk.; DS.)

II.uğra-: Yerinden fırlayıp çıkmak (*Bor-Ni.; DS)

III.uğra-: Hastalığa tutulmak (*Bor-Ni.; DS.)

oğrıla-: Çalmak, hırsızlık etmek

oğrula-: ... (Ama., Gaz., Ank.; DS.)

oğrıla-: ... (Or.; DS.)

uğrula-: ... (Es., Çan., Ama., Sm., Or., Ni., Tr.; DS.)

oğurla-(n-): Vaktinde yapmak, çalmak, hırsızlık etmek

oğurla: Çalmak (*Çarşamba-Sm.; Tr.; *Nizip-Gaz.; *Andırın-Mar.; *Antakya-Ha., *Polatlı-Ank.; *Ceyhan-Ada.; DS.)

oğarla-: ... (*Pınarbaşı-Kay.; DS.)

oğorla-: ... (Kar.; DS.)

oğşa-(t-): Okşamak, şakalaşmak, oynaşmak, benzemek (yemek, yabaku ve göçebe halkın çokları dillerince) at uyumak

I.oğşa-: Benzemek (Mar.; DS.)

okşa-: ... (Çor., Art.; DS.)

II.oğşa-: Okşamak, sevmek (İz.; DS.)

oķı-(l-/n-, Ő-, t-): Okumak, çağırarak

oķu-: Düğün, mevlit vb. yerlere çağırarak (*Ödemiş-İz.; *Sivrihisar-Es.; *Akyazı-Sk.; Kas.; *Boyabat-Sin.; *Gölköy-Or.; *Gemerek-Siv.; *Mut-İç.; *Akseki-Ant.; DS.)

oķu-: 1.Okumak (Kar., Ank., Ni.; DS.)

2.Öğrenim yapmak (Kar.; DS.)

oķra-(Ő-): Yem zamanında kişnemek, homurdanmak

oķra-: 1.Bir Şeye karşı çok istek duymak, gönülde sevmek (İç.; DS.)

2.Yem isteyen hayvanlar bağırmak, kişnemek (İç.; DS.)

oltur-: Oturmak Bk. altur-

oltur-: ... (To., Kon.; DS.)

ong-: Solmak Bk. onguḡ-

oḡ-: 1.Rahata kavuşmak, mutlu olmak (*Senirkent-Isp.; *Acıpayam-Den.; Ay.; Düz.; Bo.; *Daday-Kas.; Sm.; *Ezine-Ama.; *Reşadiye-To.; *Görel-Gir.; Tr.; Gaz.; Mar.; *Akseki-Ank.; Ant.; *Fethiye-Mu.; Bur.; DS.)

2.Adam olmak (mecaz) (Af.; DS.)

3.Yetişmek, ermek (Bur., İz.; DS.)

op-(ruş-): Höpürdeterek içmek Bk. öp-

I.op-: Yer altı suları yada deprem nedeniyle toprak çökmek (İç.; DS.)

II.op-: Koymak (İç.; DS.)

opra-(ş-, t-): Yıpramak

yıpra-(n-, t-) : 1.Yıpranmak, eskimek (Den.; DS.)

2.Yırtınmak, bağırarak (Tr.; DS.)

3.Yırtmak, koparmak (Sk., Art.; DS.)

4.Usandırmak (Ni., Kon.; DS.)

or-: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak

ur-: 1.Vurmak (*Ağın-Elz.; Ni.; *Gazipaşa-Ant.; DS.)

2.Çalmak (*Ağın-Elz.; Ni.; *Gazipaşa-Ant.; DS.)

urla-: ... (Karaçay Aşireti, Bayhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS.)

vur-: 1.Denk getirmek (*Bor-Ni.; DS.)

2.Yönelmek, sapmak (genellikle yokuş için) (*Bor-Ni.; DS.)

3.Koymak (*Afşin-Mar.; *Silifke-İç.; DS.)

4.Yüklemek (*Silifke-İç.; DS.)

hur-: 1.Vurmak (Den., Mu.; DS.)

2.Koymak (Mu.; DS.)

ota-: Isınmak, odun yakmak (Yağma ve Yemek dillerince), ilaç yapmak

ota-: 1.Hastalığı geçmek, iyi olmak (*Boyabat-Sin.; DS.)

2.Hastalığı iyileştirmek (Mar.; DS.)

otla-: İlaçlamak (*Kadirli-Ada.; DS.)

otla-: Ateşlemek, ateş yakmak (Kas.; *Ulubey-Or.; DS.)

I.odla-: Yakmak, tutuşturmak (*Taşköprü-Kas.; *Akkuş-Or.; *Şavşat-Art.; *Suşehri-Siv.; Ni.; DS.)

II.odla-: Ödemek (Art.; DS.)

otğar-: Otlatmak

I.otar-: 1.Ot toplamak (*Merzifon-Ama.; *Koyulhisar- Siv.; DS.)

2.Hayvanları otlatmak (Yazı-Bur.; Düz.; *Kelkit-Gm.; Ri.; Kar.; Erz.; *Erciş-Va.; *Ağın-Elz.; Mar.; Krk.; *Arapkir-Mal.; DS.)

II.otar-: Beğenip istemek, birini öbüründen üstün tutmak (*Bergama-İz.; DS.)

otla-: Otlamak

I.otla-: Başkalarının sırtından geçinmek (*Ödemiş-İz.; Ba.; *Alaşehir-Man.; Bozan-Es.; *Kandıra-Koc.; Sm.; Bayadı-Or.; Mal.; *Afşin-Mar.; *Suşehri-Siv.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

otlan-: ... (*Bolvadin-Af.; *Yeşilova-Bur.; *Kadirli-Ada.; *Milas-Mu.; DS.)

II.otla-: İlaçlamak (*Kadirli-Ada.; DS.)

III.otla-: Ateşlemek, yakmak (Kas.; *Ulubey-Or.; DS.)

owun-: Oğuşturmak Bk. uwun-

I.ovun-: Topaç hızlı dönerken sesi kesilerek bir noktada durur gibi olmak (Gaz.; DS.)

II.ovun-: Eritilen yağın dumanı çıkmaya başlamak (Gaz.; DS.)

oy-(tur-, ul-, uş-): Oymak, yerleştirmek, sıkıştırmak

oy-: Söze karşılık vermek, yanıtlamak (Mu.; DS.)

oyna-(t-): Oynamak

I.oyna-: Kanun dışı cinsel ilişki kurmak (Gm., Kar.; DS.)

II.oyna-: Toprak yarılmak, kaymak (Siv.; DS.)

oynat-: Sara hastalığına tutulmak (Siv.; DS.)

oz-(ıt-)/Düzelt uz-: Başkasını ileri geçmek

I.oz-: Büyümek, yükselmek, büyük adam olmak (Çor.; DS.)

II.oz-: Öne geçmek, yarışı kazanmak (İst., To., Tk.; DS.)

III.oz-: İndirmek (Ank.; DS.)

öçeş-: Yarış etmek

öçeş-: Lades tutuşmak, bahse girmek (Kon.; DS.)

öcüş-: ... (Ed.; DS.)

öcümleş-: ... (To.; DS.)

öç-(ür-, üş-)/Düzelt üç-(rüş-): Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek

öç-: Sönmek (Kon.; DS.)

ög-(tür-, ül-, ün-, üş-): Öğmek, sena etmek

I.ög-: Kılmak (namaz) (Ezc.; DS.)

II.öğ-: Birisini izlemek, gözlemek (*Çal-Den.; *Reşadiye-To.; Mar.; *Koyulhisar-Siv.; *Ermenek-Kon.; DS.)

III.öğ-: Karıştırmak (*Akkuş-Or.; DS.)

IV.öğ-: 1.Emmek (Toprağın suyu emmesi için) (*Senirkent-Isp.; DS.)

2.Yağ vb. şeyler döküldüğü yer ya da kumaşın içine geçmek, yayılmak (*Bolvadin-Af.; *Yeşilova-Bur.; *Acıpayam-Den.; Kü.; Yoz.; DS.)

3.Yağ, boya vb. şeyler bulaşmak (Çor., Gir.; DS.)

V.öğ-: Kömür yavaş yavaş yanarak kor durumuna gelmek (*Emet-Kü.; DS.)

VI.öğ-: 1.Aksırıp tıksırmak (*Yalvaç-Isp.; DS.)

2.Kusmak (*Çivril-Den.; *Afşin-Mar.; *Bor-Ni.; DS.)

VII.öğ-: Etkilemek, duygulandırmak (Kon.; DS.)

I.öv-: Türkü söylemek (Kü.; DS)

II.öv-: Yayılmak (Isp.; Kü.; DS)

III.öv-: Ateş için yanarak yayılmak (Den.; DS)

IV.öv-: Üstüne sürmek (Gir.; DS)

V.öv-: Öğürmek (Den.; DS)

I.öy-: 1.Sakız vb. maddeleri özleştirmek (Kas.; DS)

2.İki yada daha çok şeyleri ezerek yoğurarak iyice birbirine karıştırmak (*Eğridir-Isp.; *Safranbolu-Zon.; *Araç-Kas.; Sm.; *Niksar-To.; Akkuş-Or.; Siv.; DS)

3.Karmak (*Araç-Kas.; DS)

4.Sıvı şeyleri sürmek bulaştırmak (Or.; Gir.; DS)

5.Yağ vb. maddeler düştüğü yerde yayılıp leke yapmak (*Eğridir-Isp.; *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; Kon.; *Mut-İç.; DS)

II.öy-: Yayılmak, otlamak (Bur.; DS)

III.öy-: Bozmak (Kas.; DS)

IV.öy-: İçine geçmek (Ank.; DS)

V.öy-: Övmek (Isp.; *Ahıska-Kar.; *Marmaris-Mu.; DS)

I.üv-: Övmek (Sk.; DS)

II.üv-: İçine işlemek (Ank.; DS)

ögele-: “öge” demek, “öge” adını vermek

ögele-: 1.Hamuru ele ile ovalayıp özleştirmek (Ant.; DS.)

2.Avuçlar arasında ovarak ufalamak, ezmek (Ni.; DS.)

öğren-: Öğrenmek

örge-: Öğrenmek (Kas.; DS.)

öğren-: Bir şeye alışmak, bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek (*Kilis-Gaz.; Mar.; *Lebelibereket-Ada.; DS.)

ögse-: Öğmek istemek

ögse-: Dişi hayvan çiftleşmek istemek (Or., Gir., Yoz.; DS.)

öğürle-(n)-: At sürüsü aygıra sahip olmak, başka hayvanlar sürü ve bölük halinde gezmek

I.öğürleş-: Birbirine alışmak, dost olmak, birbirinden ayrılmayacak derecede sevişip anlaşmak (*Yalvaç-Isp.; Yeşilova-Bur.; Den.; *İnegöl-Burs.; *Şavşat-Art.; *Ayaş-Ank.; İncesu-Kay.; *Bor-Ni.; *Mut-İç.; DS.)

öyürleş-: ... (*Uluborlu-Isp.; *Çal-Den.; DS.)

II.oğürleş-: Dişi hayvan çiftleşmek istemek (Den.; DS.)

öğütle-: Öğüt vermek, öğütlemek

ötle-: ... (Ank.; DS.)

ögütle-: Birini kandırıp bir başkasına karşı kıskırtmak (*Dinar-Af.; *Eğridir-Isp.; *Çal-Den.; Ama.; Or.; *Ağın-Elz.; Yoz.; Ed.; DS.)

ügütle-: Seçmek, ikisini ayırmak (*Emirdağ-Af.; *Sivrihisar-Es.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Kaş-Ant.; DS.)

üğürtle-: ... (Marmara-Ba.; Siv.; *Bor-Ni.; Kon.; DS.)

üvütle-: ... (*Tavşanlı-Kü.; Es.; *Bor-Ni.; *Mersin-İç.; DS.)

üyütle-: ... (Isp.; *Urla-İz.; *Bor-Ni.; *Korkuteli-Ant.; DS.)

ök-(tür-, ül-): Yığmak, biriktirmek

I.ök-: Beklemek (Mar.; DS.)

II.ök-: Onmak (Ni.; DS.)

öklen-: Dinlenmek, önceden anlamayıp sonradan anlamak, çocuk büyümek

ökle-: Hayvanı kaçmaması için bir yere bağlamak (Sm., Or., Gir., Mar., Siv., Kay., Ni., Mu.; DS.)

ökse-: Yığmak istemek

I.ökse-: Göreceği gelmek, özlemek, istemek (*Senirkent-Isp.; *Beşiri-Sr.; Diy.; *Birecik-Urf.; *Nizip-Gaz.; *Halfeti-Mar.; *Gürün-Siv.; Ni.; *Ereğli-Kon.; Ada.; *Mersin-İç.; *Malkara-Tk.; Af.; Ba.; Es.; Ank.; *Kadınhanı-Kon.; Nalkulal-Ada.; DS.)

öksi-: ... (İz.; DS.)

öksü-: ... (İz.; DS.)

ösge-: ... (Mal.; DS.)

öyse-: ... (Isp.; DS.)

özke-: ... (Kas., İç.; DS.)

ökün-: Pişman olmak

ökün-: 1.Birinin yaptıklarını, söylediklerini yineleyerek alay etmek (Kü.; Es.; *Arapkir-Mal.; Urf.; *Nizip-Gaz.; Çardak-Mar.; *Gürün, *Divriği-Siv.; *İncesu-Kay.; *Saimbeyli-Ada.; *Tarsus-İç.; *Fethiye-Mu.; DS.)

2.Öykü anlatmak (Kü., Mu.; DS.)

öli-(ş-, t-): Islanmak

I.öllüt-: Islatmak (Mal.; DS.)

II.öllüt-: Yumuşatarak işlenecek duruma getirmek (Mal.; DS.)

ön-(dür-): Bitki bitmek, yetişmek, neşvünema bulmak, (Uygurca) gitmek

ön-, öñ-: 1.Beklemek (*Sandıklı, *Dinar-Af.; *Yalvaç-Isp.; *Çal, *Acıpayam-Den.; *Çeşme-İz.; Ba.; Mar.; *Kayadibi-Gir.; *Dört Yol-Ha.; *Mucur-Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Ereğli-Kon.; *Kozan-Ada.; *Mut-İç.; Fethiye-Mu.; Ed.; DS.)

öng-: (*Mersin-İç.; DS.)

2.Gözetlemek, pusuya düşürmeye çalışmak (*Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; Ba.; *Kandıra-Koc.; Mar.; Ank.; Kay.; Ni.; *Ereğli-Kon.; DS.)

3.Saklamak (Den.; DS.)

4.Birinin önüne çıkmak, yolunu kesmek (*Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; *Bergama-İz.; *Mersin-İç.; DS.)

5.Sezdirmeden birini izlemek (Bo.; *Erbaa-To.; Siv.; Kon.; DS.)

öp-(tür-, üş-): Öpmek

öp-: Birbirine eklenen iki ağacın ek yerleri iyice birleşmek (Isp.; DS.)

öpkele-: Ciğerine vurmak, öfkelenmek Bk. öpkile-

öpkele-: Darılmak, gücenmek (To.; DS.)

ör-(üş-): Belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek -bulut- Bk. örlen-

I.ör-: Yapmak (Es., Kay., Kon.; DS.)

II.ör-: Türkü söylemek (Siv.; DS.)

III.ör-: Köpek havlamak (Krk.; DS.)

IV.ör-: Gözetlemek, pusuya düşürmeye çalışmak (Kon.; DS.)

üri-: İçten çürümek Bk. öri-

I.ürü-: Çoğalmak, üremek (Burs.; DS.)

II.ürü-: Sabaha karşı davar otlamaya kalkmak (Kon.; DS.)

ürül-: ... (Den.; DS.)

III.ürü-: Kendi kendine yıkılmak (Ank.; DS.)

örkle-: Örkleme, sıkı sıkıya bağlamak

örkle-: Hayvanı otlaması için uzunca bir iple bayıra bağlamak (*Bergama-İz.; Ba.; Es.; *Alaca-Çor.; Bayadı-Or.; Gir.; *Nizip-Gaz.; *Dört Yol-Hat.; *Divriği-Siv.; *Polatlı-Ank.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *İlgın-Kon.; *Kadirli-Ada.; *Mut-İç.; Çömlekçi-Mu.; DS.)

örükle-: ... (*Yeşilova-Bur.; *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; *Edremit-Ba.; Burs.; *Gediz-Kü.; *Bozüyük-Bil.; *Kandıra-Koc.; Bo.; Çor.; *Tosya-Kas.; *Boyabat-Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Reşadiye-To.; *Ünye-Or.; Gm.; Ank.; *Serik-Ant.; Mu.; DS.)

örlen-: Belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek -bulut- Bk. ör-

örle-: Yokuşu koşarak çıkmak (Ada.; DS.)

örüle-: Ayakta kesmek, boğazlamak

I.örüle-: Tepeleme doldurmak (Ada.; DS.)

II.örüle-: Gece uyuyamayan kimse kalkmak (Kon.; DS.)

öşer-: Açlıktan göz kararmak

öşer-(t): Abartmak, büyötmek (Çan.; DS.)

öşürt: ... (Ank.; DS.)

öt-(ür-/tür-, ün-/kün-): Ötmek

I.öt-: 1.Erinleşmek, evlenmek isteğini göstermek (*Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Kır.; Ni.; Kon.; *Milas-Mu.; DS.)

2.Hayvan cinsel istek duymak (*Ahıska-Kar.; *Marmaris-Mu.; DS.)

II.öt-: 1.Konuşmak, sözünü etmek (Tr.; DS.)

2.Alaycı bir dille konuşmak (*Yeşilova-Bur.; DS.)

3.Kavga aramak, horozlanmak (*Mudanya-Burs.; DS.)

III.öt-: Öğötmek (Hasanoğlan-Ank.; DS.)

IV.öt-: Ölmek (Zon.; DS.)

V.öt-: Oyunda kazanarak karşısındakinin elinde olanı almak (Tr.; *Ahıska-Kar.; *Bodrum-Mu.; DS.)

VI.öt-: Yemek, turşu, pekmez vb. yiyecekler ekşimek (*Dinar-Af.; Isp.; *Yeşilova-Bur.; DS.)

ötür-: Hatırlatmak

I.ötür-: İshal, sürgün olmak (*Dinar-Af.; *Senirkent-Isp.; Bur.; Honaz-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Kula-Man.; *Erdek-Ba.; Çkl.; *Tavşanlı-Kü.; *Söğüt-Bil.; Es.; *İzmit-Koc.; Düz.; *Mudurnu-Bo.; *Araç-Kas.; Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; *Merzifon-Ama.; Or.; *Görece-Gir.; Gm.; Ezc.; *Ağın-Elz.; Urf.; Gaz.; Mar.; *Antakya-Hat.; Siv.; *Ayaş-Ank.; *Bünyan-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; İç.; *Milas-Mu.; Ed.; Krk.; DS.)

II.ötür-: Kimse görmeden almak, aşırnak (Kar.; DS.)

III.ötür-: İlbaharda sürülmüş tarlalar kendiliğinden göz göz çamur olmak (Bo.; DS.)

özekle-: Şah damarını kesmek, şah damarına vurmak

özekle-: Derleyip toparlamak, dağınık olan şeyleri düzenlemek (İz.; DS.)

özel-: Özlemek

I.özele-: Özlem duymak, özlemek (Ant.; DS.)

II.özele-: Ezip çalkalamak, karıştırmak (Yoğurt vb. yiyecekler için) (Çan., Sm., Or., Gaz.; DS.)

özle-: Külde pişirmek, közleme yapmak

özle-: Ezip karıştırmak (Siv.; DS.)

piş-(rıl-, ur-): Pişmek, olmak (kemale gelmek), kıymız tulumunu olması için sallamak

bış-: Pişmek (Düz., Bo.; DS.)

büş-(ü-):... (Düz., Bo., Zon.; DS.)

biş-(ü-): ... (Düz., Bo.; DS.)

büş-(ür-): ... (Düz., Bo., To., Elz.; DS.)

pus-(ar-, uķ-, uş-): Pusu kurmak, pusuya girmek Bk. püs-

I.pus-: Korkudan sinmek, saklanmak, büzülmek, ses çıkarmak (*Dinar-Af.; Isp.; Bur.; Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Torbalı-İz.; Man.; *Edremit-Ba.; *İnegöl-Burs.; Kü.; *Kandıra-Koc.; Düz.; Bo.; İst.; *Tosya-Kas.; Çor.; Sin.; Ama.; *Arpaçay-Kar.; Gaz.; *Afşin-Mar.; *Hafik-Siv.; Yoz.; *Ayaş-Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; İç.; Ant.; *Bodrum-Mu.; DS.)

pusuk-: ... (Af.; DS.)

pusul-: ... (Düz.; DS.)

II.pus-: Tütmek (Den.; DS.)

bus-: Gizlenerek bir konuşmayı dinlemek (Kar., Va.; DS.)

pürçeklen-: Pürçeklenmek, yelesi çıkmak, kâkül –perçem- çıkmak

I.pürçüklen-: Dokuma eşyalar eskiyerek örselenerek kenarları tel tel olmak (*Kandıra-Koc.; Sm.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; DS.)

II.pürçüklen-: Bazı bitkiler tel tel köklenmeye başlamak (Kon.; DS.)

pürülen-: Tomurcuklanmak, filizlenmek

I.pürülen-: Başörtüsünü başa sarmak (Den.; DS.)

II.pürülen-: Sevinmek, gurur, mutluluk duymak (Çor., Nev.; DS.)

III.pürülen-: 1.Filizlenmek, yeşermek (Çor.; DS.)

pürtel-: ... (Ni.; DS.)

pürter-: ... (Ni.; DS.)

2.Tomurcuklar patlamak, açılmak (Ni.; DS.)

pürter-: ... (Ni.; DS.)

sana-: Saymak Bk. sa-,sağ-,san-

sana-: 1.Alay etmek (Siv.; DS.)

2.Tanımak, saymak (İst., Kon.; DS.)

sanı-: ... (Ama.; DS.)

sayla-:...(Isp., Kü., Kas., Ni., Ant.; DS.)

saysın-: ... (Af., Den., Kü., Ni., Kon., Krk.; DS.)

sabanla-: Sapanla sürmek

I.sabanla-: 1.Saçma konuşmak, saçmalamak (Den., Kü.; DS.)

2.Anlamsız oraya buraya konuşmak (Ri.; DS.)

II.sabanla-: Saban demiri hayvan ayağına batmak (Sm.; DS.)

sağ-(ıl-, ın-, ış-, tur-): Sağmak

I.sağ-: 1.Makara ya da yumaktaki iplik ve iplerin bir uncundan tutarak bunların bir bölümünü yada hepsini boşaltmak, çözmek (*İzmit-Koc.; *Merzifon-Ama.; Gir.; Gaz.; *Ermenek-Kon.; DS.)

sağla-: ... (*Daday-Kas.; *Merzifon-Ama., Gir.; DS.)

sağlat-: ... (Or.; DS.)

II.sağ-: Hastalık yada yara iyileşmek (Çan., Ank., Ni.; DS.)

III.sağ-: 1.Akmak, kaymak, aşağıya doğru hızla inmek (İz.; DS.)

2.Bir şeyi kucaklayarak yukarı çıkarmak (Çan.; DS.)

3. Bir şeyi atmak, fırlatmak (Bur.; DS.)

sat-(ıl-, ın-, ış-, tur-): Satmak

I.sat-: Kız evlendirmek (Zon.; DS.)

sal-(ış-, tur-): Atmak, bir şeyle işaret etmek, göndermek, götürmek, toplamak, toplu getirmek

I.sal-: Uğurlamak, yollamak (Sm., Siv., Yoz., Ni.; DS.)

II.sal-: Hayvan yavrusunu düşürmek (Art.; DS.)

III.sal-: Köpek havlamak (Koc.; DS.)

samsıt-: İncilmek

samsı-(t-): Ekşimek, bozulmak (Sk.; DS.)

sañç-(ıl-, ık-, ış-): Sañçmak, dürtmek, sokmak, yenmek

sañç-: 1.Saplamak, batırmak (Es., Ama., Art.; DS.)

sanc-: ... (Bit.; DS.)

2.Isırmak, sokmak (Bit.; DS.)

sanc-: ... (Bit.; DS.)

saniç:- ... (Uş.; DS.)

sangar-: Bir şeyden saymak, bir şeye nispet etmek

sana:- 1.Alay etmek (Siv.; DS.)

2.Tanımak, saymak (İst., Kon.; DS.)

sangla-(t-): Kuş pislemek

sanla:- Buğday başak tutmamak, içlenmek (Kas.; DS.)

sar-(mal-, maş-, mat-): Bir şeyi süzmek ve ayırmak, olgun hale gelmek Bk.sermet-

I.sar:- Köpek havlamak, saldırmak (İç., Ant.; DS.)

II.sar:- Değnekle, sopayla dövmek (İç.; DS.)

III.sar:- Değirmen arklarındaki suyu tahtalarla öbür yana geçirmek (Çan.; DS.)

IV.sar:- Yüklemek (Bo.; DS.)

V.sar:- Tırmanmak (Bo.; DS.)

saru-(t-): Sarmak (, s.495, Diz.)

saral-(t-): Sararmak (Zarşat-Kar.; Hozat-Tun.; DS.)

sawıl-: Savulmak, -güneş- inmek Bk. sawul-

savıl:- 1.değirmen boş durmak (Yukarı Seyit Çal-Den., Kuzköy Bucak-İz.; DS.)

2.Değirmenin suyu kesilmek (Bozdoğan-Ay.; DS.)

sawla-(ş-): Söylemek, atalar sözü söylemek

savla:- Başından savuşturmak, atlatmak (Bayat*Emirdağ-Af.; DS.)

savlaş:- Sıkıntıyı atmak, serinlemek (*Çal-Den.; DS.)

sawur-(ok-, ul-, uş-, t-): Savurmak, saçmak

savruk:- Keçi ve koyun çiftleşme isteği duymak (Ada., Karadirlik*Tarsus-İç.; DS.)

savrık-: ... (*Ermenek-Kon., Civanyaylağı-İç.; DS.)

sedre-(t-, ş-): İncelmek, seyremek, seyrekleşmek, elbise eprimek

I.seyre-: Sinek konan etlerde kurt yumurtaları oluşmak, et kokmaya yüz tutmak (Çan.; DS.)

II.seyre-: Sebze fidelerini bahçeye dikmek (*İskilip-Çor.; DS.)

III.seyre-: Az kıpırdamak, seğirmek (*Taşköprü-Kas.; DS.)

IV.seyre-: Aralıklı olmak, seyrelmek (*Taşköprü-Kas., Sm.; DS.)

sekri-(ş-): Seğırtmek Bk. sekre-

seğri-: Seğırmek (Çığrı*Dinar-Af., *Eğridir ve köyleri-Isp., Söğüt-Honaz-Den., *Bozdoğan-Ay., Tokat, Esk., Çan., *İskilip-Çor., *Merzifon-Ama., Hacıilyas *Koyulhisar-Siv., Ahırlı-Ank., Bor-Ni., *Ermenek-Kon., Mersin ve köyleri, *Mut-İç.; DS.)

seri-: ... (Den.; DS.)

sekit-: Sektirmek

sekit-: 1.Bir şey üstünden atlatmak, geçirmek (*Bor-Ni.; DS.)

sekirt-: ... (Mar., Gaz., Başhöyük*Kadınhanı-Kas.; DS.)

2.Yerinden oynatmak, kımıldatmak (Sm., *Merzifon köyleri-Ama.; DS.)

3.Ara vermek (Tepeköy*Torbali-İz., Hacıilyas*Koyulhisar-Siv.; DS.)

semri-(ş-, t-): Semirmek, yağlanmak

serme-: Büyüme, beslenme, gelişme (*Gelendost-Isp., *Nallıhan-Ank., Boynuydoğan-Ada.; DS.)

sem-: ... (*Düzce-Bol.; DS.)

semri-: ... (*Zile-To.; DS.)

sakın-: Sakınmak, sanmak, düşünmek

sahın-: Sakınmak (Ni.; DS.)

saklan-: Saklanmak, çekinmek

saklan-: Beklemek (Kon.; DS.)

sahla-: Sığır, koyun gibi hayvanları kış süresince birisin para yada hatır için bırakmak (Kar.; DS.)

sarağuçla-(n-): Baş örtüsü örtmek

saraçla-: Heybe, çanta, torba vb. şeylerin çevresine meşin geçirerek dikmek (Ni.; DS.)

sarğar-: Sararmak

saral-: Sararmak (Kar.; DS.)

saralt-: Sarartmak (Tun.; DS.)

sark-(ış-, it-, ur-): Akar şey sızıp damlamak, uyuşmak

sark-: 1. İstememek, çekememek, kıskanmak (Zon.; DS.)

2. Açgözlülük yapmak (Ni.; DS.)

3. İmrenmek, yönelmek (Düz., Kas.; DS.)

sarkın-: Sarkmak (Ni.; DS.)

sarsıt-: Sert ve kaba muamele yapmak

sarsın-: Sallanmak (Kon.; DS.)

sarla-(n-, ş-, t-): Sarmak

sarlaş-: Bıktırarak biçimde ilgilenmek (Kas.; DS.)

septür-: Çeyizlemek, çeyizle güveyin evine göndermeği emretmek

septir-: Ayakta işemek (*Merzifon-Ama.; DS.)

ser-(in-): Sabretmek

I.serin-: Kendisi için sermek, yaymak (*Bor-Ni.; DS.)

II.serin-: Sabırla beklemek (Kır.; DS.)

sergekle-: Yalpalanmak, iki yana sallanmak

serekle-: Sayıklamak, uykuda konuşmak (Alpı-Kas.; DS.)

sew-(iş-, tür-): Sevmek

süy-: Sevmek (Çilehane *Reşadiye-Tok.; DS.)

söy-: Sevmek (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS.)

sewün-: Sevinmek

sövün-: Sevinmek (İmamuşağı *Silifke-İç.; DS.)

söyün-: (Karakoyunlu *İğdır-Kar.; DS.)

söyünmeyh: (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

sézik-: Sezmek

sezikle-: Anlamak istemek (*Sivrihisar-Es.; DS.)

sezekle-: (Kü.; DS.)

sezin-: Sezinmek, sanmak

sezin-: Bir işi olamadan önce duymak (Seyit *Çal-Den., Bulgaristan Tuna boyu göçmenleri-Ed.; DS.)

sı-(n-, tur-): Kırmak, bozmak, yenmek, galebe etmek

sıdır-: 1.Patlatmak, ezmek (Çığrı *Dinar, Sınır köyü-Af., *Gelendost-Isp., Salda *Yeşilova-Bur., Oğuz *Acıpayam, Söğüt-Den., Eymir *Bozdoğan-Ay., *Tire-İz., Genezin *Avanar-Nev., Köşker-Kır., *Bor-Ni., *Mut köyleri-İç., Ant., *Bodrum, *Fethiye-Mu.; DS.)

sıdıver-: ... (Isp.; DS.)

2.Kırmak (Yumurta vb. için) (Gaz.; DS.)

sı-: ... (Ni.; DS.)

sidır-: ... (Bur.; DS.)

sıdır-(ış-, ıl-): Sıyırmak

I.sıyır-: Göndermek (Ağlı *Küre-Kas.; DS.)

II.sıyır-: Yukarı kaldırmak (sürgülü şeyler için) (*İskilip-Çor.; DS.)

sığ-(tur-, ur-): Sımak, tesir etmek, dokunmak, koymak

I.sığ-: Söylemek (*Gölpazarı-Bil., Bozan-Es., Bo., *Akyazı-Sk.; DS.)

II.sığ-: Yerleşmek (Kuz *Akkuş, *Ünye-Or.; DS.)

sık-(ıl-, ış-, ılış-, tur-): Sıkma

sıhmag: 1.Patlamak (Bur.; DS.)

2.İçindeki dökme (Bur.; DS.)

singıla-: Soğuktan zırcırmak, donacak halde soğumak, çınılamak Bk. singile-

I.sığla-: Budamak (Papazköy-Sm.; DS.)

II.sığla-: Çamura batmak (*Çarşamba-Sm.; DS.)

singile-: Soğuktan zırcırmak, donacak halde soğumak, çınılamak Bk. singıla-

singile-: 1.Boş yer hafif ve sin sin ses çıkarmak (Gaz., Yoz.; DS.)

2.Köpek inlemek (Kır.; DS.)

siğille-: 1.Madensel kaplar dokununca ses çıkarmak (Topaç-Yoz., Köşker-Kır.; DS.)

siñile-: ... (Bayadı-Or.; DS.)

2.Canı yanan köpek inler gibi ses çıkarmak (Topaç-Yoz., Köşker-Kır.; DS.)

siñile-: ... (Bozan-Es., Ni.; DS.)

sinile-: Hafif sesle inleyerek ağlamak (İshaklı *Bolvadin-Af., *Gelendost-Isp., Mar., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

sırı-(t-, ş-): Pislemek, siymek, sık dikişle dikmek

I.sırı-: 1.Yorgan, şilte vb. iri iri, aralıklı dikme (*Boyat-Af., *Şarkikaraağaç-Isp., Ezc., Diy., *Siverek-Urf., *Bor-Ni., Ada., *Civanyaylağı-İç.; DS.)

2.Sağlam ve sıkıca dikmek, çitirmek (Tokat-E. Danışman *Fatsa-Or., Kuz *Akkuş, Nefsiköseli *Görel-Gir., *Ahlat-Bit., *Şarkışla, *Koyulhisar-Siv., *Pınarbaşı ve köyleri-Kay.; DS.)

sırınla-: ... (Kuz *Akkuş-Or.; DS.)

3.Özensiz dikmek, iliştmek (*Mut-İç.; DS.)

4.Yamamak (Nev.; DS.)

II.sırı-: Sopa ile dövmek (*Merzifon-Ama.; DS.)

III.sırı-: Çok yüklemek (Cenciğe-Ezc.; DS.)

IV.sırı-: Birisinin sözünü başkasına ayrıntıyla söylemek (Arslanköy *Mersin, İç.; DS.)

sırla-(n-, t-): Sırlamak, sır vurmak

sırla-: Küpü sır sürerek parlatmak (*Kurşuni-Çan., *Merzifon-Ama., *Şarkışla-Siv.; DS.)

sıyu-: Yenmek, bozmak, yarmak

I.sıy-: 1.Kabuklu meyvelerin kabuğunu kırmak (Ceviz, fındık, badem vb. için) (Den.; Kuzköy *Bucak-Bur.; Çan.; Mu.; DS)

2.Taze fasulyenin kılçıklarını ayıklamak (Çığrı *Dinar-Af.; Oğuz *Acıpayam-Den.; DS)

3.sıymak-: Kendir soyulurken iki parmak arasında biriken parçalar (*Taşköprü-Kas.; DS)

II.sıy-: Oruç bozmak (Kesme *Eğridir ve köyleri-Isp.; Kınık *Fetheyi-Mu.; *Beyşehir-Kon.; DS)

III.sıy-: Kaymak (Den.; Nefsiköseli *Görel-Gir.; DS)

sız-(gur-, it-): Sızmak, erimek, -güneş- belirlemek, ucu görünmek, arıklamak, zayıflamak

sırk-: Sızmak (Den., *Alaşehir-Man., Gaz., Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS.)

sız-(dır-): ... (Homa *Çivril-Den.; DS.)

sız-(ır-): Bal, yağ vb., eritip süzmek (*Eğridir-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., *Bor-Ni.; *Ermenek, *Karaman-Kon.; DS.)

sırk-(it-): 1.Sıvıyı kabından son damlasına dek akıtmak sızdırmak (*Alaşehir-Man., Mar., Yoz., Tacın-Kay., *Ermenek-Kon., Ada., *Mut-İç.; DS.)

2.Bir kaç kaptaki yemeği bir kaba boşaltmak (Bademli *Emirdağ-Af.; DS.)

sızla-(t-): Sızlamak, ağrımak

sızıla-: Sızlamak (Sm., Tekeler, İncekum *Silifke-İç.; DS.)

sid-(it-, tür-): İşemek, siymek Bk. sit-

siy-: 1.Hayvan işemek, sidiklemek (*Eğridir-Isp., Salda *Yeşilova-Bur., Ortaköy *Çal, Çöplü *Çivril-Den., Yazırlı *Nazilli-Ay., *Bergama-İz., Man., *Mudanya-Burs.; Hisarcık *Söğüt-Bil., *Sivrihisar-Es., Bo., Peşman *Daday-Kas., *Kurşunlu-Çan., *İskilip, Çıkrık *Mecitözü-Çor., Çilehane *Reşadiye-To., Arpaköy-Or., Ezc., Gaz., Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Antakya-Ha., Siv. İlçe ve köyleri, Yoz., *Nallıhan-Ank., Kır., Nev., Bahçeli *Bor-Ni., *Mut ve köyleri-İç., *Bodrum-Mu.; DS.)

sī-: ... (Çanlı *Ayaş-Ank.; DS.)

2. Sızmak (Bur.; Çöplü * Çivril-Den.; *Nazilli-Ay.; Siv.; Ada.; *Fethiye-Mu.;DS) (İğdecik-Isp.;*Antakya-Hat.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.;DS)

3. Koyun ve keçi gibi hayvanlar kızgınlık dönemlerinde tohum akıtmak (İğdecik-Isp.;*Antakya-Hat.; *Ermenek-Kon.; *Mersin-İç.;DS)

II.siy-: Kötülük yapmak, sataşmak, baş belası olmak (*Eğridir-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; *Milas-Mu.; *Akkuş-Or.; *Gemerek-Siv.;DS)

silk-(in-): Silkmek

silke-: ... (*Maçka-Tr.; DS.)

silket-: ... (*Vakfikebir-Tr.; DS.)

sing-(dür-/ür-/ir-, iş): Sinmek, hazmedilmek, işlemek, girmek, saklanmak, sahibine sormadan bir yere gidip sinmek

sin-: Uygun düşmek, yakışmak (Bayat *Emirdağ-Af.; Sin., *İskilip-Çor., Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı, Büyükçaylı *Dört Yol-Hat., Kır., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., Meydan, Navdalı *Mut-İç.; DS.)

sinlen-: Gizlenmek, saklanmak (Uş., Çığrı *Dinar-Af., *Gelendost-Isp., Bur., Söğütlü-Den., Dallica *Nazilli-Ay., Tepeköy *Torbalı *Bergama-İz., Bal., Kü., *Çarşamba-Sm., *Koyulhisar-Siv., Ni., *Ermenek, *Bozkır-Kon., Tömük *Mersin, *Tarsus-İç., Bağkaya *Finike-Ant., *Bodrum-Mu.; DS.)

signenmeḡ: ... (*Antakya-Hat.; DS.)

sigenen-: ... (*Merzifon-Ama.; DS.)

siğnen-: ... (Oğuz *Acıpayam-Den.; Çıkrık *Mecitözü, *Osmancık-Çor., *Merzifon-Ama., *Sürmene-Tr., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

singillen-: Kız kardeş edinmek

singile-: 1.Boş yer hafif ve sin sin ses çıkarmak (Gaz., Yoz.; DS.)

2.Köpek inlemek (Kır.; DS.)

singirle-(n-): Sinir sarmak

singirlen-: ... (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

singirle-: Kereste, ağaç vb. şeylerin uçlarını balta ya da testereyle düzeltmek (*Maçka-Tr.; DS.)

sinirle-: Hayvanı işkenceyle öldürmek (Kon.; DS.)

sirkele-(n-): Bir şeye sirke katmak, baştan sirke toplamak

I.sirkele-: Silkelemek, sallamak (Düz., *Antakya-Hat.; DS.)

sırkala-: ... (*Bor-Ni.; DS.)

II.sirkele-: Bit, pire yumurtlamak (*Bor-Ni.; DS.)

sit-: İşemek, siymek Bk. sid-

sitmeyh: Üşümekten titremek (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

sitille-: ... (Siv.; DS.)

sit-: ... (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

soğ-: Elde etmek, edinmek Bk. soğur-

I.soğ-: Yenmek, ütmek (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

II.soğ-: Üzmek, baskı yapmak (Yürek sözcüğüyle birlikte kullanılır) (Genezin *Avanas-Nev.; DS.)

soğı-(l-, n-, ş-): Soğumak

soğul-: Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek (Bayat *Emirdağ-Ağ., Isp., *Çal., *Çivril-Den., *Bozdoğan-Ay., İz., *Sivrihisar, Tokat-Es., İğneciler *Mudurnu-Bo., Kargı *Tosya-Kas., Yenice-Zon., *Kurşunlu-Çan., Çıkrık *Mecitözü-Çor., *Ulubey-Or., *Bayburt-Gm., Erkinü *Yusufeli, Bağlıca *Ardanuç-Art., İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar., Erz., Siv. İlçeleri, Kır., *Bünyan-Kay., *Ermenek-Kon., Bahçeli *Bor-Ni.; Bilan *Kadirli, Yerebakan *Feke-Ada., Meydan *Mut, *Silifke-İç., Hayrabolu-Tk.; DS.)

soğuklan-: Soğk bulmak veya soğuk saymak

soğukla-: 1.Üşümek (Düz.; DS.)

2.Loğusa soğuk su içerek hastalanmak (Isp. ve çevresi; DS.)

soğ-(lun-, luş-, tur-, ul-, uş-): Sokmak, delmek, dögerek incelemek, toplamak (Oğuzca)

soğ-: Sokmak (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS.)

songda-: Arkasından kovalamak

I.soyla-: İzlemek, iz sürmek (Çanlılı *Ayaş-Ank.; DS.)

II.soyla-: Karşılama (Hortma ve çevresi *Acıpayam-Den., Kızlan *Datça, Çandır *Milas, Orhaniye *Marmaris-Mu.; DS.)

sor-(it-, tur-, uş-): Emmek, sormak

sor-: Emmek (*Nazilli, *Bozdoğan-Ay., *Menemen *Urla-İz., *Kırkağaç-Man., Zeytinli *Edremit-Bal., Tavaklı *Ezine-Çkl., Kü., Mahmudiye-Es., *Kandıra-Koc., Sandallar *Devrek-Zon., *Osmancık-Çor., *Boyabat-Sin., Çakıralan *Havza-Sm., *Zile-To., *Ulubey, *Gölköy Bayadı-Or., *Ahlat-Va., *Birecik-Urf., Maksutlu *Şarkışla-Siv., *Bodrum-Mu.; DS.)

sorur-: .... (Çığrı *Dinar-Af., Kırkağaç-Isp., Yazırlı *Nazilli-Ay., Man., *Kandıra-Koc., *Merzifon-Ama., Mar., *Antakya-Hat., *Koyulhisar-Siv., Bahçeli *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., İç. ilçe ve köyleri; DS.)

soru-: ... (Aliköy *Çaycuma-Zon., Karaaptal-Sm.; DS.)

soruşmağ, soruşmak-: ... (*Bor-Ni.; DS.)

sorış-: Yüzü ekşimek

I.soruşmağ, soruş-: Kurumaya başlamak (çamur vb.) (Çığrı *Dinar-Af., İgdecik *Gelendost-Isp., Salda *Yeşilova-Bur., Irgil, Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den., *Sivrihisar-Es., Kas., Sin., *Ünye, *Perşembe, Bayadı-Or., *Koyulhisar, *Gürün-Siv., Ank., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

II.soruşmağ, soruş-: Soruşturma, araştırmak (İrişli *Sarıkamış-Kar.; DS.)

III.soruşmağ, soruş-: Yüzü üzüntüden solmak (*Gürün-Siv.; DS.)

IV.soruşmağ, soruş-: Emmek (*Bor-Ni.; DS.)

soy-(uğ-/suk-, ul-, uş-): Soymak, deri yüzmek

I.soy-: Açmak, yontmak (kalem için) (Tr.; DS.)

sög-(tür-, üş-): Söğmek, sövmek

söğü-: Aşağılayıcı söz söylemek, sövmek (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

sögmük, söğ-: (*Taşköprü-Kas.; DS.)

söy-: ... (Gir.; DS.)

I.süğ-: Sözle aşağılamak (*Lüleburgaz-Krk.; DS.)

II.süğ-: 1.Düzgünce uzamak uzayıp gitmek (Çığırı *Dinar, Bayat *Emirdağ, İshaklı *Bolvadin-Af., Uş., Kon.; DS.)

2.Eğirmek, düzelterek uzatmak (*Söğüt-Den., Çukurköy-İz., *Ürgüp-Ni.; DS.)

3.Fıskırıp çıkmak, çimlenmek, sürgün vermek, uzamak (*Eğridir köyleri, İğdecik-Isp., *Çal, Işıklı *Çivril-Den., *Ermenek-Kon.; DS.)

III.süğ-: 1.Sarpmak, kaymak (Yeniköy *Osmaniye-Ada.; DS.)

2.Yıldız kaymak (Camili-Ant.; DS.)

sügül-: ... (*Ermenek-Kon.; DS.)

süy-: ... (Kösedere *Karaburun-İz., Sarıvadi *Ermenek-Kon., Yeniköy *Serik-Ant.; DS.)

sömür-(üş-): Sömürmek

sömür-: Hepsini birden bitirmek, silip süpürmek (Yiyecek içecek için) (Çığırı *Dinar-Af., *Atabey-Isp., Salda *Yeşilova-bur., Seyit *Çal, Çöplü *Çivril, Söğüt, Honaz-Den., Eymir *Bozdoğan, *Nazilli-Ay., *Urla-İz., *Alaşehir-Man., *Mudanya-Burs., Tokat-Es., *İskilip-Çor., Sin., *Çarşamba-Sm., *Merzifon-Ama., Bağlıcı *Ardanuç-Art., *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği-Siv., *Bünyan-Kay., Bahçeli *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Bodrum, *Milas-Mu., *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

sümür-: ... (Göndürle, *Atabey, *Eğridir köyleri, Uluğbey *Senirkent-Isp., Hacılar-Bur., Honaz, Söğüt-Den., İz. Ve çevresi, Çkl., *Mustafakemalpaşa-Burs., *Simav-Ka., Satılmış-Es., *İnebolu-Kas., İğneciler *Mudurnu-Bo., *Kurşunlu-Çan., Çıkrık *Mecitözü, *Sungurlu-Çor., *Ünye-Or., *Kangal-Siv., Yoz., Gürcü *Kızılcahamam-Ank., *Bor-Ni., *Ereğli, *Ermenek-Kon., *Kadirli-Ada., İç. ilçe ve köyleri, Güzelsu *Akseki, *Alanya-Ant., Mu. ve ilçeleri, *Hayrabolu-Tk., Kıbrıs; DS.)

söwle-(n-): Söylemek

söwle-: ... (*Akçakoca-Bo.; DS.)

söle-: ... (Hasanoğlan-Ank.; DS.)

sun-(uş-): Sunmak

I.sun-: 1.Dokunmak, elini uzatmak, uzanmak (Salda *Yeşilova-Bur., Oğuz *Acıpayam, Yukarıseyit *Çal-Den. ve çevresi, Bolçova-İz., *Susurluk-Bal., Yalana- *Eceabat-Çkl., *Kandıra-Koc., Peşman *Daday-Kas., Bayadı-Or., Çayırşeyhi *Boğazlıyan-Yoz., Sarılar *Avanos-Nev., Ulaş *Tarsus-İç.; DS.)

2.Kedi, köpek vb. hayvanlar yiyeceğe uzanmak dokunmak (İğneciler *Mudurnu-Bo., *Milas-Mu., *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

3.Uzatmak, tutmak, ağırlamak (Düz., *Safranbolu-Zon., *Antakya-Hat., Salmanlı, Haydarbeyli-Yoz., *Ayaş-Ank., Kır., Evrek *Develi-Kay., Ni., Şeref *Yatağan-Mu.; DS.)

II.sun-: 1.Güreşe tutuşmak, güreşmek (Peşman *Daday, Karabüzey *Araç-Kas., Erz.; DS.)

2.Saldırmak, elde etmek için arakasından koşmak (Eğrigöz-Kü., Şeref *Yatağan, Dont *Fethiye-Mu.; DS.)

III.sun-: Havlamak (Bo., *Finike, *Elmalı-Ant.; DS.)

suwal-: Sulanmak, su verilmek, su saçılmak

suwal-: Azalmak (Rumeli göçmenleri, Güleç *Biga-Çkl., *Çarşamba-Sm.; DS.)

suwar-: Sulamak, suvarmak

suvar-: Sulamak, su içirmek (Isp., Den. Köyleri, Karadoğan *Ödemiş, *Bergama-İz., Ba., Düz., Kas., Gm., Erkinis *Yusufeli-Art., Kas., Erz., Ezc., *Erciş-Va., *Ağın-Elz., *Arapkir-Mal., *Birecik-Urf., *Kilis-Gaz., Şabanözü *Polatlı-Ank., Nev., *Bor-Ni., Kon.; DS.)

suğar-: Bol sulamak (*Hozat-Tun.; DS.)

suwa-(ş-): -çamur vb.- sıvamak

suva-: Sıvamak (Gaz., *Afşin-Mar., *Antakya-Hat., *Bor-Ni.; DS.)

suwiğlan-: Sulu bulmak

sulan-: Semirmek, güzelleşmek, gelişmek (Tr.; DS.)

suwla-(n-, t-): Sulanmak, su içmek, sulandırmak, su koymak Bk. suwul-

sula-: Sulandırmak (Yoğur, bulama vb. için) (Sm.; DS.)

süngüklen-: Kemiklenmek, büyümek

süyükle-: Anlayamaz durumda olmak (Zo.; DS.)

süngüş-: Çarpmak, süngüleşmek, savaşta süngüleşmek

sünüş-: Uzanarak dinlenmek (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

süpür-(ül-): Süpürmek

I.süpür-: Kaçmak (Fırnis göçmenleri-Mar.; DS.)

II.süpür-: Silmek (Şehli-Gir., Tr.; DS.)

III.süpür-: Köpek, koyun sürüsünü toparlayıp sürmek (Ezc.; DS.)

süpürt-: Kovalamak, püskürtmek (*Kelkit-Gm.; DS.)

sür-(ül-, ün-, üş-): Sürmek, koğmak, sürgün etmek, devam etmek

I.sür-: 1.Götürmek (Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

2.İleri itmek, sürmek (*Akkuş-Or.; DS.)

3.Sürdürmek (*Silifke-İç.; DS.)

4.Kovmak (*Antakya-Hat., *Bor-Ni.; DS.)

5.İzlemek (Krk., *Bor-Ni.; DS.)

6.Direnmek (Sm.; DS.)

II.sür-: Tos vurmak (*Merzifon-Ama.; DS.)

III.sür-: Sığırla çiftleşmek (*Maçka ve köyleri-Tr., Gm.; DS.)

IV.sür-: Sürgün olmak (Keben *Silifke-İç.; DS.)

V.sür-: Filizlenmek (*Bozdoğan-Ay., *Milas-Mu.; DS.)

sürç-(it-): Sürçmek, ayak kaymak

I.sürç-: Ayak takılıp sendelemek (*Akyazı ve çevresi-Sk., Aşağı Kayı *Tosya-Kas., İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar., Ni.; DS.)

sürçük-: ... (Köşker-Kır.; DS.)

II.sürç-: Toprak kaymak (Honaz-Den., Müstecep-Ba., *Ayaş, Feruz, Kayaş, Pazar *Kızılcahamam-Ank.; DS.)

III.sürç-: Zenginken yoksul olmak (*İskilip-Çor.; DS.)

IV.sürç-: Değnek (*Urla-İz.; DS.)

sürkile-: Koğalamak, sürmek, koğalayıp sürerek üzerine saldırmak Bk. sürküle-

sürgüle-: Kütük çekmek (*Çarşamba-Sm.; DS.)

sürt-(ül-, ün-, tür-, üş-): Sürtmek, sürmek

I.sürt-: Söylemek, anlatmak (Kesme *Eğridir-Isp., Kızılcabölük-Den., Erbeyli *Bozdoğan, *Nazilli-Ay., Sancaklıboz *İğdecik-Man., *Burhaniye-Bal., Ahi-Mu.; DS.)

II.sürt-: Gizlenmek (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS.)

III.sürt-: Badana etmek (Çilehane *Reşadiye-To.; DS.)

IV.sürt-: Zaman öldürerek nedensiz gezip dolaşmak (*Alucra-Gir.; *Bor-Ni.; DS.)

süs-(tür-, üş-): Süsmek

I.süs-: 1.Toslamak, boynuz vurmak (Yassıören *Senirkent, *Atabey, *Eğridir köyleri, Gönen-Isp., Kavak *Yeşilova-Bur., Kale *Tavas, *Çivril, Ekse *Çal-Den., *Nazilli, *Bozdoğan-Ay., İz. İlçe ve köyleri, Zeytinli *Edremit-Bal., Kemalli *Ezine-Çkl., Kü., *Söğüt-Bil., *Sivrihisar-Es., *Gebze, *Kandıra-Koc., Düz., Kışla, Aliköy *Çaycuma-Zon., *Taşköprü, Peşman, *Daday, Aşağı Kayı *Tosya-Kas., *İskilip-Çor., Muscalı *Çarşamba-Sam., Zara, Ilıksu-Ama., *Perşembe-Or., *Tirebolu, *Mesudiye-Or., *Kemaliye-Ezc., *Kızılcahamam, *Keskin, *Çubuk-Ank., Kır., Aşağı Pınar-Kay., Bakırdağ, Çataloluk *Develi-Kay., *Bor-Ni., Kon. İlçe ve köyleri, *Feke, Gavurdağ-Ada., İç. ilçe ve köyleri, *Alanya-Ant., Mu., *Lüleburgaz-Krk., Karamemet *Çorlu, *Hayrabolu-Tk.; DS.)

2.Hor bakmak, itip kakmak (*Bor-Ni.; DS.)

II.süs-: Küskün kimse yan yana bakmak (*Kurşunlu-Çor.; DS.)

süz-(lün-, lüş-, tür-, ül-): Süzmek

I.süz-: 1.Gözden geçirmek (*Kandıra-Koc., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon.; DS.)

2.Tanımaya çalışarak bakmak (*Bor-Ni., *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

II.süz-: Temize çekmek (Kitiz *Göksun-Mar.; DS.)

III.süz-: Avcı nişan almak (Kırıklı *Karaisalı-Ada.; DS.)

süzün-: Süzülür gibi görünmek

I.süzün-: 1.Kırılmak (Çığrı *Dinar-Af., Söğüt, Çöplü *Çivril-Den., Tepeköy *Torbalı-İz., Tokat-Es.; DS.)

2.Gözlerini yere dikmek put gibi durmak (Uluğbey *Senirkent-Isp., Bur.; DS.)

II.süzün-: Etkili bakmak (Yukarı Seyit *Çal-Den.; DS.)

şeş-(tür-): Çözmek Bk. şeş-

çeş-: Dügümü çözmek (*Afşin-Mar., Hisarcık *Yayla dağı-Hat.; DS.)

tabala-: Kınamak, ayıplamak

taballa-: Çifte atmak (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS.)

I.daballa-: Çabalamak, uğraşmak (Arnav *Ermenek-Kon.; DS.)

II.daballa-: Azarlamak, hakir görmek (Macar *Gazipaşa-Ant.; DS.)

dabarla-: ... (*Fethiye ve köyleri-Mu.; DS.)

deberle-: ... (Tepeköy *Torbalı-İz.; DS.)

debesle-: ... (Marmaris-Mu.; DS.)

tağla-(t-): Dağlamak

I.dağla-: Dağa çıkmak, eşkıyalık yapmak (*Ünye-Or.; DS.)

II.dağla-: Yağı tavaya koyup kızdırmak (Kar. Köyleri; DS.)

tağ-(ıl-, tur-): Takmak

tak-: 1.Gagalamak (Arpaköy-Or.; DS.)

tıkmakla-: ... (*Senirkent-Isp.; DS.)

2.Fiske vurmak (*Senirkent-Isp.; DS.)

I.dak-: 1.Asmak (Yassıviran *Senirkent-Isp., Zana-Ama.; DS.)

2.Bağlamak (Yayla *Tefenni-Bur., *Ceyhan-Ada.; DS.)

II.dak-: 1.İki kişinin arsını bozmak, kavga ettirmek (Bozan, Tokat-Es., *Kurşunlu-Çan., Çor.; DS.)

2.Alay etmek (Çavuşköy *Babaeski-Krk.; DS.)

talbın-: -kuş- dalbınmak, çırpınmak Bk. talpış-, talpır-

I.dalbın-: Bir yere tutunarak sallanmak, iki tarafı sabit ağaç veya tahtanın ortası sallanmak, esnemek, asılmak (Bozan, Tokat-Es.; DS.)

dalabı-: ... (Saraycık, *Gediz-Kü.; DS.)

dalbı-: ... (Bozan, Tokat-Es.; DS.)

dallan-: ... (Bağyaka, *Korkuteli, *Elmalı-Ant.; DS.)

delebi-: ... (Honaz ve köyleri-Den.; DS.)

II.dalbın-: 1.Yüzme bilmeyen bir kimse su içinde çırpınmak (Kü., *Sivrihisar-Es., *Zile-To., Kon., *Bor-Ni.; DS.)

dalın-: ... (Ama. ve çevresi)

2.Suda yüzen bir cisim batıp çıkmak (Kü., Bozan-Es.; DS.)

3.Küçük çocuk elini, kolunu oynatmak, atılmak (Sin., Merzifon köyleri-Ama.; DS.)

dalcın-: ... (Yoz.; DS.)

dalpın-: Mücadele etmek (*Zile-To., *Ulubey-Or.; DS.)

talğır-: Kar tipisi kopmak Bk. talğur-

I.dalır-: Koşmak, seğırtmek (Mu. çevresi; DS.)

II.dalır-: Batırmak (Engiz *Bafra-Sm.; DS.)

talğalan-: Koruklamak, salkım koruk olmak

dalgalan-: Başı dertte olmak, telaşa düşmek (*Bozdoğan-Ay.; DS.)

taltur-: Bayıltıncaya dek döğmek

I.daldur-: 1.Dalmak (Uluşiran *Şıran-Gm.; DS.)

daldır-: (Çor., *Zile-To., *Bor-Ni.; DS.)

2.Kendinden geçercesine bir işe koyulmak (Es.; DS.)

II.daldur-: Bir dalı kökünden koparmadan orta kısmını toprağa gömerek köklendirmek (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS.)

I.daldır-: Dağıtmak (*Beypazarı-Ank.; DS.)

II.daldır-: 1.Dalmak (Çor., *Zile-To., *Bor-Ni.; DS.)

daldur-: ... (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS.)

2.Kendinden geçercesine bir işe koyulmak (Es.; DS.)

III.daldır-: Bir kimse yapamayacağı işlere girişmek (*Bor-Ni.; DS.)

talla-: Seçmek

I.dalla-: Seçmek, beğenmek (Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den., Eymir *Bozdoğan-Ay., Kas. ve çevresi, *Kargı-Çor., Bahattin, Şihlar *Ulubey, *Perşembe, Danışman *Fatsa-Or., *Alucra-Gir., Denizli, Beşikdüzü *Vakfikebir-Tr., Gm., Ezc., *Koyulhisar-Siv.; DS.)

II.dalla-: Takip etmek, peşinden gitmek (Süle, Uluşiran *Şiran-Gm., Davdas *Ermenek-Kon.; DS.)

III.dalla-: Savurup atmak, fırlatmak (*Havza-Sm., *Merzifon, Zigere-Ama., Siv.; DS.)

dılla-: ... (*Niksar-To.; DS.)

IV.dalla-: 1.Kaldırmak (*Eğridir köyleri-Isp., DS.)

2.İnsan hayvan yada bir şeyin ağırlığını anlamak için kaldırmak (*Eğridir köyleri-Isp., *Fethiye köyleri-Mu.; DS.)

V.dalla-: Budamak, seyreltmek (Kurna-Bur., *İskilip-Çor., Zana *Merzifon çevresi-Ama., Çilehane *Reşadiye, *Zile-To., Utav *Yusufeli-Art., Gaz.,Hisarcık *Yayladağı-Hat., *Koyulhisar-Siv., Yoz., *Bor-Ni., *Anamur-İç., Dont *Fethiye, *Marmaris, *Milas-Mu.; DS.)

dallamağ-: ... (*Gürün-Siv.; DS.)

tam-(çur-/çır-, ış-, it-, tur-, uz-, ur-): Damlamak

I.dammah: 1.Damlamak (Kızılçakçak *Arpaçay-Kar.; DS.)

2.Su konulan kap su sızdırmak (Kızılçakçak *Arpaçay-Kar.; DS.)

II.dam-: Gelmek (Gaz., Namrun *Tarsus-İç.; DS.)

III.dam-: Ekmeği yemeğe batırmak, daldırmak (Bozan-Es.; DS.)

IV.dam-: Akla gelmek, önceden hissetmek, sezme, ummak, (Bayat *Emirdağ, İshaklı *Balvadin-Af., *Eğridir köyleri-Isp., Kü., Bozan, *Sivrihisar-Es., Arpaköy *Ünye-Or., Nefsiköseli *Görel, Düzköy *Keşap-Gir., Diy., Mal., Gaz., *Antakya, Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri, Hisarcık *Yayladağı-Hat., Siv., *Akdağmadeni-Yoz., *Bor-Ni., Güvenç *Ermenek-Kon., *Cebelibereket-Ada., *Tarsus, *Mut, *Anamur-İç.; DS.)

damıçlı-: ... (Kon.; DS.)

dankla-: ... (Isp; DS.)

tan-(ış-, tur-): İnkâr etmek

tan-: 1.Beğenmek (Göçmenler-Siv.; DS.)

2.Şaşırmak (Burgaz-İst., Göçmenler-Siv.; DS.)

dan-: 1.Akla gelmek, önceden hissetmek, sezme, ummak (Es., *Zile-To., *Bayburt-Gm., Kar. ve köyleri, *Tortum-Erz., *Refahiye-Ezc., *Ağın, *Keban-Elz., *Koyulhisar-Siv.; DS.)

2.İnkâr etmek gizlemek (Uzunoba, Alakadı, Azeri köyleri-Ama., *İğdır, *Çıldır-Kar., Taşlıçay *Diyadin-Ağ.; DS.)

danmah: ... (İrişli, Bayburt *Sarıkamış, *İğdır-Kar.; DS.)

3.Düşünmek (*Bor-Ni.; DS.)

4.Sormak, fikir almak (*Bor-Ni.; DS.)

5.Şaşmak (Kü., Yoz.; DS.)

6.Ayıplamak, kınamak (Kay.; DS.)

tap-(ın-, ul-): Tapmak, hizmet etmek, bulmak, sezmek, kaybolanı bulmak

I.tap-: 1.Bulmak (*Merzifon-Ama., Kerkük göçmenleri-Tr., Suhara *Çıldır, *İğdir-Kar., Kazan-Ağ., Ni., Karkın *Çumra, Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon., Kerkük; DS.)

2.Kapmak (Şehli-Gir.; DS.)

II.tap-: Başa kakmak (Bereketli *Tavas-Den., *Bozdoğan-Ay., Man., *Simav-Kü., *Milas-Mu.; DS.)

III.tap-: Bir şeye tutkun olmak, düşkünlük göstermek (Ni.; DS.)

IV.tap-: Yapı, köprü vb. şeyler selden çökmek (*Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tangız-: Şişmek

danız-: 1.Güneş ve soğuktan el, yüz kurumak, sertleşmek (Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS.)

2.Ter birdenbire soğumak (Belenkeşli *Mersin-İç.; DS.)

3.Yufka ekmeği kuru pişmek (Belenkeşli *Mersin-İç.; DS.)

tamula-: Sıkılmak, sıkıştırmak, pekitmek

tamıla-: Anlamak (*Develi ve köyleri-Kay.; DS.)

tamla-: Evlenmelere yada yolsuz birleşmelere aracılık etmek (Bayadı-Or.; DS.)

tangla-(ş-, t-): Danlamak, taaccüp etmek

tanla-: 1.Kınamak, ayıplamak (Çan., Siv., Ank., Tepelice *Ermenek-Kon., *Mut ve köyleri-İç., *Fethiye-Mu.; DS.)

2.Aldatmak (*Afşin-Mar.; DS.)

3.Güç durumda olduğunu anlamak, aklı başına gelmek (Siv. ve köyleri)

4.Şaşırmak (Ank., Köşker-Kır., *Ürgüp-Nev.; DS.)

tan-: ... (Burgaz-İst., Göçmenler-Siv.; DS.)

danla-: 1.Şaşmak (Evciler *Dinar-Af., *Ulubey-Uş., *Yalvaç-Isp., Çındere *Buldan, Üçkuyu *Çal, Kavakköy, Çıtak *Çivril-Den., Çor., Cepni *Gemerek, *Gürün-Siv., *Bünyan-Kay., Güvenç-Kon., *Fethiye-Mu.; DS.)

dağla-: ... (Çepni *Gemerek-Siv.; DS.)

dangı-: ... (Karacaveren-Gaz.; DS.)

dağna-: ... (Yukarıseyit *Çal-Den., *Ayvacık-Çkl.; DS.)

dazla-: ... (Bayat *Emirdağ-Af., *Alaşehir-Man., *Üsküdar-İst., Kas., *Gürün-Siv., Kay., *Bor-Ni.; DS.)

dazmala-: ... (Diy.; DS.)

3.Bahane bulmak (Zon.; DS.)

4.Ağlamak (Emirce kiraz yaylası *Gerede-Bo., *Nallıhan-Ank.; DS.)

II.danla-: Sabahlamak (Çor.; DS.)

III.danla-: Uğuldamak, ses çıkarmak (*Afşin-Mar.; DS.)

tanu-(l-, ş-,t-): Danışmak, işaret etmek, söylemek, emretmek, tavsiye etmek

tanı-: 1.Dikkat etmek (Uluğbey *Senirkent, Bağlılı *Eğridir-Isp., Salda *Yeşilova-Bur., Yukarıseyit *Çal-Den., *Bozdoğan, Yazırlı *Nazilli-Ay., *Alaşehir-Man., Akarsu *Ardanuç-Art., *Ermenek-Kon., *Tarsus, Yanpar *Mersin, *Mut ve köyleri-İç., *Gazipaşa-Ant.; *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

tanımag-: (Bur.; DS.)

2.Denemek (Uluğbey *Senirkent, *Eğridir ve köyleri-Isp., Söğüt-Den., Yazırlı *Nazilli-Ay., *Bornova-İz., *Alaşehir-Man.; DS.)

danış-: 1.Sormak, fikir almak (Körküler *Yalvaç-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., Denizler *Çal, Çıtak *Çivril, Hırka *Tavas-Den., Sm., Çayağzı *Şavşat-Art., Kar. köyleri-Gaz., Mal., Urf., *Antakya-Hat., Haydarbeyli-Yoz., Çanlılı *Ayaş-Ank., Avşar köyleri *Pınarbaşı-Kay., *Tarsus-İç.; DS.)

dan-: ..(*Bor-Ni.; DS.)

tapla-(ş-, t-): Kabul etmek, razı olmak

I.tapla-: 1.Saptamak (*Pınarbaşı-Kay.; DS.)

2.Kestirmek (Bozüyük *Göksün-Mar., Şambayat-Ank., Çukur *Karaisalı, Kandilli *Saimbeyli, Faydalı *Kozan-Ada., Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS.)

3.Bir işin olabileceğine inanmak, akli yatmak (Bozlar-Yoz.; DS.)

4.Sahip çıkmak, malımsımak (Ni.; DS.)

II.tapla-: Hamur topağını biraz açmak (Gaz., DS.)

III.tapla-: Kimseye sezdirmeksizin bakmak (Epçe, Fıratın-Kay.; DS.)

tara-[*(l-, n-): Dağıtmak, yaymak, ayırmak

tara-: İyice yoklayarak, araştırmak geçmek (Ni.; DS.)

I.dara-: Taramak (Karakoyunlu *Iğdır-Kar., Gaz., *Bor-Ni.; DS.)

darat-: ... (İç.; DS.)

II.dara-: Sivilce, çıban çıkarmak (Tr.; DS.)

darat-: ... (Tr.; DS.)

III.dara-: Karınca, tavuk biti, kurt gibi küçük böcekler bir şey üzerine üşüşmek. (*Merzifon köyleri-Ama., Çayağzı *Şavşat-Ank.; DS.)

IV.dara-: Sığır, at, davar sürüsü yürümek (Gözlü *Kadınhanı-Kon.; DS.)

V.dara-: Toplamak (Yayla *Tefenni-Bur.; DS.)

tarasla-: Bir şeyi kuvvetle dağıtmak

I.tarasla-: Tarla, bağ ve bahçeden kaldırılan üründen arta kalanları toplamak (*Bergama, Tepeköy *Torbalı-İz., Adalı *Salihli, *Alaşehir-Man., *Mustafakemalpaşa *Mudanya-Burs., *Kandıra-Koc., Ed., Ceylan *Lüleburgaz-Krk., *Hayrabolu-Tk.; DS.)

II.taraşla-: Altüst etmek, araştırmak, karıştırmak (*Bergama, *Ödemiş-İz., *Akhisar, Adala *Salihli-Man., Yeniköy-Bal., Ali *Biga-Çkl., *Vize, *Lüleburgaz-Krk., *Hayrabolu-Tk.; DS.)

tarakla-: ... (Man. ve çevresi)

I.tarazla-: 1.Tarlayı 3 kez sürmek (Mastar *Bafra-Sm.; DS.)

2.Sürerek veya gübreleyerek tarlayı ekilecek durama getirmek (İlyas *Karamürsel-Koc., Kurtköy *Kartal-İst., Mardar *Bafra-Sm.; DS.)

II.tarazlan-: Kumaş eskiyerek atkısı seyrekleşmek (*Kandıra-Koc., *Kavak - Sm., Kayadibi-Gir.; DS.)

III.tarazlan-: Taranmış gibi yol olmak (Düz.; DS.)

IV.tarazlan-: Dağılmak (Düz.; DS.)

I.darazla-: Az eskimek, kumaşın havı dökülmek (Sm.; DS.)

II.darazla-: Toprağı iki defa sürmek (İncirli-Bil., *Ermenek köyleri-Kon.; DS.)

tarıġlan-: Ekin sahibi olmak

I.tarlan-: Tavuk tünemek (Erz., *Ahlat-Bit., Mal.; DS.)

II.tarlan-: Birinin başına üşüşmek (İst., *Çemişkezek-Tun., *Ağın-Elz.; DS.)

tarık-: Daralmak

darık-: Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek (Düz., Gm., Cinis *Aşkale-Erz., *Refahiye çevresi-Ezc., Gaz.; DS.)

darıġ-: ... (Zellice *Sarıkamış-Kar.; DS.)

darıġmah-: ... (Uluşiran *Şiran-Gm., *İğdır-Kar. Köyleri; DS.)

darsıġmah-: ... (*Bünyan-Kay., Bahçeli-Ni.; DS.)

darsık:- ... (Yeniköy-Ba., *Çarşamba-Sm., *Merzifon-Ama., Avşar köyleri *Pınarbaşı-Kay., *Bor-Ni., Yapıntı, *Mut, *Anamur-İç., Ceylanköy *Lüleburgaz-Krk.; DS.)

darsı:- ... (İz. Kılıkış göçmenleri-Kü.; DS.)

darlan:- ... (*Eğridir köyleri-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., İğneciler *Mudurnu-Bo., Sm. ilçeleri, Düzköy *Keşap-Gir., Tr. ve ilçeleri, Ri., Art. İlçe ve köyleri, Cinis *Aşkale-Erz., *Refahiye çevresi-Ezc.; DS.)

daral:- ... (Yayla *Tefenni-Bur., Es.; DS.)

darazı:- ... (Fırakdın-Kay.; DS.)

daraz:- ... (Siv.; DS.)

tarma-(ş-, t-): Tırmalamak

tırma-(ş-): Asma, sarmaşık, diken vb. bitkiler bir yere sarılarak tırmalamak (Düz.; DS.)

I.dırmala:- Tırmalamak (*Taşköprü-Kas.; DS.)

II.dırmala:- Kayalık yerleri, dik yokuşu emekleyerek çıkmak (Aslanköy *Mersin-İç.; DS.)

tart-(ıl-, ın-, ış-): Tartmak, cezbetmek, çekmek, uzatmak, germek, getirmek, almak, çıkarmak

I.tart:- Bir kimseyi denemek (Uluğbey *Senirkent-Isp.; DS.)

II.tart:- Çekmek (*Bozdoğan-Ay., Milas-Mu.; DS.)

III.tart:- dik duran bir şey ya da hayvan yüklü bir yana yatmak, dengesi bozulmak (Erkinis *Yusufeli-Art.; DS.)

IV.tart:- Uyuqlamak (*Ardanuç-Art.; DS.)

V.tart:- Başörtüsünü çene altından geçirip baş üstünde bağlamak (*İznik-Koc.; DS.)

I.tartıla-: Ağırılığını elle tartmak, yoklamak (Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; DS.)

tartala-: ... (Düz.; DS.)

II.tartıla-: Ağaç, kapı vb. şeyleri sökmek için güç harcamak (Salar-Af.; DS.)

I.tartın-: Başörtüsünü çene altından geçirip baş üstünde bağlamak (*Bozdoğan-Ay., *Alaşehir-Man., *Dursunbey-Ba.; DS.)

tart-: ... (*İznik-Koc.; DS.)

taru-(n-, t-): Daralmak

daral-: 1.Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek (Yayla *Tefenni-Bur.; Es.; DS)

2.Parasızlıktan sıkıntıya düşmek (*Merzifon ve köyleri-Ama.; DS)

3.Sıkışmak (*Merzifon ve köyleri-Ama.; DS)

taş-(ır-, it-, ur-, ut-): Taşmak

daş-: ... (Sm., Kesirik-Elz., Ni., Sökün *Silifke, Gürenli *Anamur-İç.; DS.)

taşla-(t-): Taşlamak, gurbete gitmek, dışarılıklı olmak

I.taşla-: 1.Birini kötülemek, arkasından atıp tutmak (Salarha ve Karadere köyleri-Ri., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

2.Göz koymak, nişan koymak (Genezin *Avanos-Nev.; DS.)

3.Laf atmak (*Bornova-İz.; DS.)

II.taşla-: At yürürken tırnağı taşa çarpmak (*Andırın-Mar.; DS.)

daşla-: 1.Tarladaki taşları temizlemek (Kolay *Bafra-Sm.; DS.)

2.Akarsu taş yığmak (İskele *Anamur-İç.; DS.)

3.Hayvanın aşağı taşa çarpmak (Nefsiköseli *Görel-Gir.; DS.)

taşu-: Taşımak, çıkarıp atmak, koğmak

daşı-: Taşımak (Gaz., *Antakya-Hat.; DS.)

tatġan-: Tatlı bulmak, tat almak

tadan-: Tad almak, hoşlanmak (Elz., Çombak-Mar., Tk.; DS.)

dadanmaġ: Alışmak (*İğdır, Kızılçakçak *Arpaçay-Kar., *Erciş-Va.; DS.)

tatı-: Tat vermek

dad-: Tatmak (Çıtak *Divril-Den.; DS.)

tatık- Düzelt. tutuk-: Paslanmak

dadıġ-: Yemek ve süt bozulmak (*Ağın, *Keban-Elz., *Arapkir-Mal.; DS.)

tatın-: Tadar görünmek

datın-: Yemeniyi başa bağlamak (Eymir *Bozdoğan-Ay.; DS.)

dadın-: Alışmak (Sürez *Bozdoğan-Ay.; DS.)

dadanmaġ: ... (*İğdır, Kızılçakçak *Arpaçay-Kar., *Erciş-Va.; DS.)

tat-(ıl-, it-, ruş-, ur-): Tatmak

dad-: Tatmak (Çıtak *Çivril-Den.; DS.)

dadıt-: 1. Tatlılaşmak (*Bozdoğan-Ay.; DS.)

2. Tatlılaştırmak (Sürez *Bozdoğan-Ay., Çan.; DS.)

tatlaş-: Farsça veya Uygurca konuşmak

tatlaş-: 1. Çekişmek, ağız dalaşı yapmak (Köşker-Kır.; DS.)

2. İşaretlerle konuşmak (*Mut ve köyleri-İç.; DS.)

taw-: Tasarruf etmek

tav-: Uyuşmak (ayak için) (Babik *Pütürge-Mal.; DS.)

tawışġanlaş-: Öndül olarak tavşan koyup yarış -bahis- etmek

tavşanla-: Yelden dalgalanmak (ekin için) (Kas., *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tavşanlan-: ... (İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS.)

tavşancıkla-: ... (Bektaş *Zara-Siv.; DS.)

tawra-(n-, t-, tış-): Davranmak, büyümek, kuvvetlenmek Bk. tuwra-

davrı-: Davranmak

I.tavlan-: Şişmanlamak, semirmek (Düz., Sm., *Merzifon-Ama., Ezc., *Antakya-Hat., Vazıldan *Divriği-Siv., *Bor-Ni., *Milas-Mu.; DS.)

tavsın-: (Düz.; DS.)

II.tavlan-: Kurmaya yüz tutmak (Bağlılı *Eğridir-Isp.; DS.)

tavlaş-: ... (Çöplü *Çivril, Oğuz *Acıpayam-Den., Çanlılı *Ayaş-Ank., İç.; DS.)

tay-(ış-, it-/tur-): Kaymak

tay-: Kaymak (Karaçay-To.; DS.)

taya-(n-): Dayak koymak, dayak dikmek, dayamak

daya-: 1.Kapı ve pencereyi ardına kadar açmak (Bit.; DS.)

2.Çekmek, tahammül etmek, kaldırmak (Çerçin-Bur.; DS.)

tayaqlan-: Dayak, baston sahibi olmak

dayakla-: Kapıyı bir destekle arkasından kapamak, sürgülemek (Çıtak *Çivril-Den., Es., Sıracettin *İskilip-Çor.; DS.)

tayuklan-: Dayılanmak, kibarlanmak

dayılan-: 1.Büyükleme, böbürlenme (Halkovan köyleri-Ank.; DS.)

daylan-: ... (*Dursunbey-Bal., Saray-Çan.; DS.)

2.Güvenmek, başkasının himayesine, yardımına sığınmak (*Merzifon-Ama., *Gürün-Siv.; DS.)

daylan-: ... (*Koyulhisar-Siv.; DS.)

teg-(iş-, üir-): Değmek, dokunmak, ermek, erişmek, varmak, yakalamak, düşmek, hücum etmek

teğ-: 1.Atlamak (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS.)

2.Sıçramak (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS.)

3.Görünmeden gitmek, kaçmak (*Zile-To., Kay., *Bor-Ni.; DS.)

tey-: Kaçmak (*Eğridir ve köyleri-Isp., Çavuşlu *Ilgın-Kon., *Fethiye-Mu.; DS.)

I.değ-: Miras kalmak (Cebel *Eğridir-Isp., *Sarayköy köyleri-Den., Eymir, - *Bozdoğan-Ay., *Alaşehir-Man., Kü., Tokat-Es., *Kurşunlu, Saray-Çan., Or. ve köyleri, Tr., *Bor-Ni., Dere *Mut-İç., Güzelsu *Aksek-Ant., *Milas-Mu.; DS.)

II.değ-: Olmak, olgunlaşmak (meyve ve çıban) (Kas., Azeri Köyleri-Ama., *Zile-To., *Alucra, *Şebinkarahisar ir., Gm., Ri., Ezc. ve köyleri, Bit., Kesirik-Elz., *Arapkir-Mal., *Koyulhisar-Siv., Kay., Mu.; DS.)

deg-: ... (*Zile-To., *Arapkir-Mal.; DS.)

dey-: ... (Uluşiran *Şiran-Gm.; Ri.; Ezc.; *Hozat-Tun.;DS)

telge-(n-): Sıkmak, can sıkmak (yalnız gelmez, “bulga-” ile birlikte kullanılır.)

I.tele-: Pihtilaşmak (*Hayrabolu-Tk.; DS.)

II.tele-: 1.Görmek (Çobansa *Fethiye-Mu.; DS.)

2.Gözetlemek (*Serik-Ant.; DS.)

III.tele-: Denemek (*Gördes-Man.; DS.)

temle-[*]: Tırkazlamak

demle-: Rahat etmek, sefa sürmek (İshaklı *Bolvadin-Af.; DS.)

demlemeg: Pişen yemeği bir müddet ateş üstünde bırakarak kıvama getirmek (Kerkük; DS.)

teng-(it-, ür-, tür-): Havalanmak, havaya yükselmek, gözden kaybolmak

ten-: 1.Koşmak (*İncesu-Kay.; DS.)

tengi-: (Kır., *Ermenek-Kon.; DS.)

2.Düşmek (Ama., Nar-Nev., Ni.; DS.)

3.Yenmek, üstün gelmek (Ama., Nar-Nev., Yoz.; DS.)

tengle-(ş-): İki şeyi birbirine denkleme, denk etmek, denkleştirmek

denkle-: Doğrusuna gitmek, dolanmamak (*Mersin köyleri-İç.; DS.)

tenger-: İki şeyi birbirine denkleme, denkleştirmek

tenger-: Yuvarlanmak (Kösten, Kızılyer-Den.; DS.)

tep-(il-, in-, iş-): Döğmek, vurmak, tepmek

I.tep-: 1.Deliğe bir şey tıkmak, bastırmak (Man. ve çevresi, Daz., Sm., *Tirebolu-Gir., Yavuz *Şavşat, Erkinis *Yusufeli-Art., Cenciğe-Ezc., *Nizip-Gaz.; DS.)

2.Saman yada otu sıkıca bastırarak doldurmak (*Milas-Mu., DS.)

3.Çiğnemek (Aliköy *Çaycuma-Zon., Yoz.; DS.)

4.Saklamak (Diy., Elz. ve çevresi; DS.)

II.tep-: 1.Tekme atmak , tepinmek (Düz., Aliköy *Çaycuma-Zon., Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

2.Dövmek (Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

3.Hastalık yada kapanmak üzere olan yara yeniden azmak, yinelemek (İğdecik-Isp.; DS.)

III.tep-: Sığır süt vermemek (Yavadi, Bebeme *Mesudiyi-Or., *Akyazı ve çevresi-Sk., Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS.)

IV.tep-: Tüylü kumaşları sürterek tüy ve kıllarından temizlemek (Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; DS.)

II.dep-: Nüksetmek, tepreşmek, tekrarlamak (Mar., Gaz.; DS.)

III.dep-: Bir şeyi tıka basa doldurmak, tıkmak (Düzköy *Keşap-Gir., Gaz., *Antakya-Hat.; DS.)

tepre-(n-, ş-, t-): Tepremek, kımıldamak

I.tepren-: 1.Yerinden oynamak, kımıldamak (Gelendost-Isp., Narlıdere *Buldan-Den., İz., *Alaşehir-Man., Tokat-Es., *Çarşamba-Sm., Tr., Ri. ve köyleri, Akarsu *Ardanuç, Erkinis *Yusufeli-Art., Erz., Diy., Siv., Ni., DS.)

téberel-: (Karacay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS.)

tepreş-: (Kösten, Honaz-Den., *Bergama-İz., *Alaşehir-Man., *Akyazı ve çevresi-Sk., *Merzifon ve köyleri-Ama., Tr., Ri., Çavdarlı *Şavşat-Art., Siv., Ni., *Bodrum-Mu.; DS.)

2.Tekme atmak, tepinmek (Narlıdere *Buldan-Den., *Alaşehir-Man. ve çevresi.; DS.)

tep-: ...(Düz., Aliköy *Çaycuma-Zon., Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

II.tepren-: Hastalık yada kapanmak üzere olan yara yeniden azmak, yinelemek (*Alaşehir-Man., Ba., Tokat-Es., Erkinis *Yusufeli-Art.; DS.)

tebren-: ...(*Çal-Den.; DS.)

tepse-(t-): Haset etmek, günölemek, çekememek Bk.tepze-

I.tepse-: Susuzluktan dudak kurumak (Isp., Çöplü *Çivril-Den., *Mecitözü-Çor.; DS.)

II.tepse-: Uzlaşmak, anlaşmak, barışmak (*Eğridir ve köyleri-Isp., Erdoğan *Gediz-Kü., *Mecitözü-Çor., *Ünye-Or., Ada.; DS.)

III.tepse-: Oynamak (Rumeli göçmenleri *Yalova-İst.; DS.)

tergeş-: Arka arkaya gelerek derleşmek Bk.tirkeş-

terge-: Vazgeçmek, istememek (*Afşin-Mar., Gaz.; DS.)

I.tirkeş-: 1.Sataşmak, tedirgin etmek (Kas., Urf., Akçakent *Nizip-Gaz., Koyulhisar-Siv.; DS.)

turlaş-: (Orhaniye *Marmaris-Mu.; DS.)

2.Ayak diremek, direnmek (*Eğridir ve köyleri-Isp., *Merzifon-Ama., Siv., Nev.; DS.)

tiret-: ... (*Maçka ve köyleri-Tr.; DS.)

II.tirkeş-: Sık sık nefes almak (Lamas *Silifke-İç.; DS.)

III.terkeş-: Birbirine fazla yanaşmak, yığılmak (Bahçeli, *Bor-Ni.; DS.)

I.dirkeş-: Dirilmek, sertleşmek, katılaşmak (Yenice *Ödemiş-İz.; DS.)

II.dirkeş-: Arka arkaya tek sıra olmak (Horzum-Bur., Kınık *Fethiye-Mu.; DS.)

III.dirkeş-: Harekete geçmek, peşine düşmek (Ev hakkında) (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

IV.dirkeş-: Niyetlenmek (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

teringüklen-: -su- derinlemek, çoğalmak

derine-: Derinleşmek (Kaledıran *Anamur-İç.; DS.)

tér-(il-, in-, iş-): Dermek, toplamak

der-: Ekini biçip toplamak (İst., Zencidere-Kay., Ceyhan *Ereğli-Kon., Yapıntı *Mut-İç., Pisi-Mu.; DS.)

I.dir-: Yırtmak (Babil *Pütürge-Mal.; DS.)

II.dir-: Toplamak, derlemek (*Alaca-Çor.; DS.)

döğşür-: ... (Çor.; DS.)

döşür:- ... (Çıkrık *Mecitözü-Çor., Sm., *Zile-To., *Ünye-Or., Düzköy *Keşap *Alucra *Şebinkarahisar *Tirebolu-Gir., Süle, Uluşiran *Şiran-Gm., Erkinis, Utav *Yusufeli, Bağlıca *Ardanuç-Art., Kar. ve köyleri, *Refahiye-Ezc., *Erciş-Va., Aşudu *Darende *Arapkir-Mal., Gaz., *Gürün *Kangal ve köyleri-Siv.; DS.)

dövşür:- ... (Azeri köyleri-Ama.; DS.)

2.Dilencilik etmek, dilenmek (Tokat, Bozan, Es., Savrun *Divriği-Siv., Ank., *Dereli-Kay., *Bor-Ni., *Anamur-İç.; DS.)

döşür:- ... (*Refahiye çevresi-Ezc., *Gürün *Kangal köyleri-Siv.; DS.)

terle-(n-, t-): Terlemek, kaşağılamak, gebrelemek, silmek

terle:- Bakmak (*Silifke-İç.; DS.)

tersi:- Hafifçe terlemek (*Bor-Ni.; DS.)

tersin-: Terslemek, kızmak, yara kapandıktan sonra azmak

I.tersle:- Tarlayı gübrelemek (Uş., *Eğridir ve köyleri, *Sütçüler ve köyleri, *Gelendost-Isp., Bur., Oğl., *Acıpayam, Çöplü *Çivril-Den., *Bozdoğan, Yazırlı *Nazilli-Ay., *Alaşehir-Man., Tepeviran *Gebze-Koc., Hacııyas *Koyulhisar-Siv., Çanlı *Ayaş-Ank., Ni., *Ermenek-Kon., *Mut ve köyleri-İç., *Milas-Mu.; DS.)

II.tersle:- Pislemek (Hayvan için) (*Kurşunlu-Çan., *Merzifon-Ama., Ezc., *Ağın-Elz., *Antakya-Hat., Ni.; DS.)

tet-(rül-): Çevrilmek, ters olmak, kötü olmak, kötüleşmek

tet:- 1.Kaymak, yerinden oynamak (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS.)

2.Kaybolmak (Kırcaklı *Nazilli-Ay.; DS.)

3.Tetikten kurtulmak (*Tire-İz.; DS.)

tettir-: İtmek, yerinden oynatmak, düşürmek, devirmek (*Eğridir ve köyleri-Isp., Çöplü *Çivril, Honaz-Den., Eymir *Bozdoğan-Ay., *Ödemiş ve köyleri, *Tire-İz., *Bodrum ve çevresi *Milas-Mu.; DS.)

tettirivir-: ... (*Dinar-Af.; DS.)

tewin-: Tasalanmak, utanmak, sıkılmak

I.devin-: 1.Kımıldamak, hareket etmek (Sm., Ni., *Karaman, Sille, *Ermenek-Kon.; DS.)

2.Çırpınmak, kıvrılmak, tepinmek (Bayındır-Kon.; DS.)

3.Çabalamak, uğraşmak, didinmek (Yakaköy, *Gelendost-Isp., Saray-Çan., Çor., Sm., Ama., *Ulubey, Kaleyaka *Perşembe-Or., *Koyulhisar-Siv., Ank., Bahçeli *Bor-Ni., *Ermenek köyleri-Kon., *Anamur-İç.; DS.)

devcin-: ... (Çerkeş-Çan.; DS.)

devinmeyh:... (*İğdir-Kar.; DS.)

devşin-: ... (Bur., *Kuşunlu-Çan., *Gürün-Siv., Ni.; DS.)

divin-: ... (Bozan-Es., *Koyulhisar-Siv., *Kayaş, Çayırılı *Haymana-Ank., Kır., *Bor-Ni.; DS.)

4.Yanıp yakılmak, dert yanmak (*Anamur-İç.; DS.)

5.Altüst olmak (Berit ve Gavurdağı Yörükleri-Mar.; DS.)

6.Kaşınmak (Toprakkale *Osmaniye-Ada., Çukurbağ *Mut, *Tarsus-İç.; DS.)

devele-: ... (Çakallık *Serik-Ant.; DS.)

tewşin-: Çalışmak, çırpınmak Bk. tewşün-

devşin-: 1.Yaramazlık yapmak (*Emirdağ-Ağ., Urf.; DS.)

devşen-: ... (Urf.; DS.)

2. Debelenmek, çırpınmak, kımıldamak (Çiftlik, *Dinar-Af., *Eğridir köyleri, Kesme, Cebel-Isp., Çıtak *Çivril-Den., Bozan-Es., *Taşköprü-Kas., Havsu *Kelkit-Gm., Gaz.; DS.)

devşen-: ... (Körküler *Yalvaç-Isp.; DS.)

devşin-: ... (Bur., *Kurşunlu-Çan., *Gürün-Siv., Ni.; DS.)

3. Omuzlarını kımıldatarak kendi kendine kaşınmak (Es.; DS.)

tewür-: Çevirmek (“ewür-” ile birlikte kullanılır.)

devir-: Tornacılıkta yontmak (İst.; DS.)

tez-(iş-, it-): Kaçmak, tezikmek

tez-: 1. Bulunduğu yerden yada sürüden ayrılıp uzaklaşmak (Mormat *Ezine-Çkl., Sarayözü, Ezine pazarı-Ama., *Şebinkarahisar-Gir., *Maçka ve köyleri-Tr., Akarsu, Bağlıca *Ardanuç, Zor *Yusufeli, Yavuz *Şavşat-Art., İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar., Erz., Ezc., Elz., Lohan-Gaz., *Gemerek, *Gürün-Siv., *Bodrum-Mu.; DS.)

tezik-: ... (İnsan yada hayvan için) (Sarıdris, *Şarkikaraağaç, *Uluborlu-Isp., Güney *Yeşilova-Burs., Kızılhisar, Çöplü *Çivril-Den., Kü., To., Es., İğneciler, *Mudurnu-Bo., Kavak *Taşköprü-Kas., *Ezine-Ama., Karakuş *Ünye-Or., Köşker-Kır., Hortu *Erenli-Kon., Civanyaylağı *Mersin, *Mut ve köyleri-İç., Manavgat-Ank.; DS.)

2. Yolunu şaşırarak (Bereketli *Nazilli-Ay., *Bergama-İz., *Kırkağaç-Man., Gözene-Mal., Paşalı *Feke-Ada.; DS.)

tezik-: ... (*Eğridir ve köyleri-Isp., Kızılhisar *Acıpayam, *Çal, Kızılcabölük *Tavas-Den., *Merzifon ve köyleri, Ezine-Ama., *Zile-To.; DS.)

teziktir-: ... (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS.)

tıd-(ıl-, in-, iş-, lın-): Geri koymak, men etmek Bk. tıt-, tıy-

tıdır-: Tutup atmak (Kümbet *Seyitgazi-Es.; DS.)

tıgda-/Düzeltilt. tıgra-(ş-, t-): Diğrek, sert, katı olmak Bk.yawra-

dıgra-: Artmak, yükselmek (Emre *Kula-Man., Es.; DS.)

tık-(ıl-, ın-, ış-, ıt-, tur-): Tıkmak, doldurmak

dık-: 1.Çok doldurmak (*Dinar köyleri-Af., *Ermenek-Kon., *Silifke-İç.; DS.)

2.Sokmak, koymak, kapamak (*Emirdağ, Kırklar *Dinar-Af., Yassıviran *Senirkent-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., *Kurşunlu-Çan., *Merzifon ve köyleri-Ama., *Zile-To., Gaz., *Göksun-Mar., *Antakya-Hat., Ağızboğaz *Ereğli-Kon., Çığışar *Kadirli-Ada., Sökün, Kürkçüler *Silifke, Sarıkavak *Tarsus-İç.; DS.)

dıhmağ ... (*Bunyan-Kay., *Bor-Ni.; DS.)

tın-(dur-, ıl-): Dinlenmek, solumak, nefes almak, dinmek, sonu gelmek

I.din-, diñ-: Çok yorulup iş göremez hale gelmek (İnsan ve hayvan) (İğdecik-Isp., Sürez *Bozdoğan-Ay., Kazanlı, Balabanlı, *Ödemiş-İz., Demirkapı, *Susurluk-Ba., Horlu *Ereğli-Kon.; DS.)

II.din-: 1.Söylemek (*Varto-Mş.; DS.)

2.Sataşmak (Va.; DS.)

tınça-: Bozulmak çürümek Bk.tança-, tançga-, tançı-, tınçı-, tunçı-

tunca-: Kömürün tavı kaçmak, kararmak (*Datça-Mu.; DS.)

duncu-: Kabına sığamamak, yaramazlık yapmak (Alayunt-Kü., Kıbrısık-Bo.; DS.)

tınla-(ş-, t-): Dinlemek tingle-

tınla-: Ses vermek, söylemek (Gökçesu, Yarhisar-Bil.; DS.)

I.tınna-: Gizlice, sessizce söylemek (İz.; DS.)

II.tınna-: Maden bir şeye vurulunca ses çıkarmak (Man. ve çevresi; DS.)

dıngırda-: Sürekli olarak gerekli gereksiz konuşmak, söylemek, mırıldanmak (*Emirdağ-Af., Güney *Yeşilova-Bur., Yukarıseyit *Çal-Den., Ba., Düz., *Taşköprü-Kas., *Ermenek-Kon.; DS.)

dıngılda-, dıngılda-: ... (*Ermenek-Kon.; DS.)

dınıla-, dınila-: ... (Sarı *Merzifon-Ama.; DS.)

dıñılda-: ... (*Mucur-Kır.; DS.)

dınla-, dıñla-: ... (*Taşköprü-Kas., *Ünye ve çevresi-Or.; DS.)

dıñırğa-: Dikkatle dinlemek, gizlice dinlemek, kulak vermek (*Bor-Ni.; DS.)

dığırğa-: ... (Emirşahlar *Akseki-Ant.; DS.)

tırmal- Tırmalanmak

I.dırmala-: Tırmalamak (*Taşköprü-Kas.; DS.)

II.dırmala-: Kayalık yerleri, dik yokuşu emekleyerek çıkmak (Aslanköy *Mersin-İç.; DS.)

tırmaş- Tırmaşmak, kaşınmak Bk.tarmaş-

tırmaş-: Asma, sarmaşık, diken vb. bitkiler bir yere sarılarak tırmanmak (Düz.; DS.)

tişe-(l-, t-): Dişemek

I.dişe-: 1.Bebek ve hayvan yavrusu diş çıkarmak, diş çıkarmaya başlamak (Bayat *Emirdağ-Af., Eşme-Uş., Yassıviran *Senirkent-Isp., Kozluca., Çebiş-Bur., *Alaşehir-Man., Ba., Bozan, *Sivrihisar-Es., Daz., *Taşköprü-Kas., Kale, *Kurşunlu-Çan., *İskilip-Çor., *Zile-To., *Tirebolu-Gir., *Kangal ve köyleri-Siv., Çanlı *Ayaş-Ank., Köşker-Kır., *Bor-Ni., *Ermenek köyleri-Kon., Yapıntı, *Mut *Anamur-İç., Güzelsu *Akseki-Ant., *Marmaris-Mu., DS.)

2.Yedi yaşındaki çocukların süt dişleri dökülüp esas dişleri çıkmak (Boyat *Emirdağ-Af., *Eşme ve çevresi-Uş., Bur., Yassıviran *Senirkent, *Eğridir köyleri-Isp., İğdir *Çivril, Bekilli, *Çal, *Acıpayam-Den., *Alaşehir-Man., Ba.,

*Kandıra-Koc., Kas., Kale, *Kurşunlu-Çan., Çıkrık *Mecitözü-Çor., Sm., *Merzifon köyleri-Ama., *Refahiye ve çevresi-Ezc., Gaz., *Antakya köyleri-Hat., *Kangal ve köyleri, *Koyulhisar-Siv., Çanlı *Ayaş-Ank., Kay., Nev., Bahçeli *Bor-Ni., *Ermenek köyleri-Kon., *Mut köyleri, *Mersin köyleri, *Anamur-İç., Güzelsu, *Akseki-Ant., *Fethiye ve köyleri, Şeref, Kavaklıdere *Yatağan-Mu.; DS.)

dişle-: ... (Eymir *Bozdoğan-Ay.;Ed., Çavuşköy *Babaeski, Ceylanköy, *Lüleburgaz-Krk., Büyükmanika *Saray-Tk.; DS.)

4.Yivlemek (*Milas-Mu.; DS.)

III.dişe-: Karı boşamak (Dereşeyh-Ank.; DS.)

IV.dişe-: Atlara köstek vurmak (Arpaköy-Or.; DS.)

tıt-(ıl-, ış-): Ditmek, ziyadesiyle parçalamak

titmikle-: Lif lif, ince ince ayırmak, didik didik etmek (Düz.; DS.)

dit-: Deşmek, deşelemek (Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Kay.; DS.)

ditmikle-: Ayıklamak, didiklemek (*Edremit-Ba., Çor.; DS.)

did-: 1.Tırmalamak (Yavuzköy *Şavşat-Art.; DS.)

2.Ditmek (Karabüzey *Araç-Kas., Kar. köyleri, Şeref *Yatağan-Mu.; DS.)

ditmak:... (Ba ve çevresi)

didikle-: 1.Tırmalamak (*Sivrihisar-Es., *Taşköprü-Kas., Uşhum *Yusufeli, Bağlıca *Ardanuç-Art., Iğ.; *Gürün-Siv., *Bor-Ni., Berendi *Ereğli-Kon., Ed., *Lüleburgaz, Çavuşköy *Babaeski-Krk.; DS.)

did-: ... (Yavuzköy *Şavşat-Art.; DS.)

tiğ- Düzelt. tiğ-: Eğmek

I.tiğ-: 1.Gizliden kaçmak, gitmek (Helvacı *Menemen-İz., Man. ve çevresi, Fili *Biga-Çkl., Bo., Bayadı, Or.; DS.)

tırla-: (Fili *Biga-Çkl., *Bozüyük-Bil., Tokat-Es., Düz., *Akyazı ve çevresi-Sk., Çan., *Ağın-Elz.; DS.)

2.Sıçrayıp aşağı düşmek (*Terme-Sm.; DS.)

3.Yokuş aşağı kaymak (*Terme-Sm.; DS.)

II.tığ-: Irmak suyu kabarmak (Kas., Sm.; DS.)

tik-(il-, iş-, lin-, liş-, tür-): Bir şeyi delmek, dürtmek, sokmak, -ağaç- dikmek, bir şeyi dikey hale getirmek, -dikiş- dikmek

I.tik-: İğneyle dikmek (Koyundere *Ahıska-Kar., *Silifke-İç.; DS.)

tıkmak: (*Şebinkarahisar-Gir., Kaptanpaşa köyleri *Çayeli-Ri.; DS.)

II.tik-: Uzunca bir şeyi dikine duracak biçimde bir yere tutturmak (*Silifke-İç.; DS.)

tikile-: Ses, hışırtı çıkarmak Bk. tıklıla-

tıkla-: Vurmak (Ada.; DS.)

tile-(n-, ş-, t-): Dilemek, istemek, beklemek, aramak

I.dile-: 1.Evlenmek için kızı ailesinden istemek (Kerkük ve çevresi; DS.)

2.Aramak (Çorlu-Tk.; DS.)

II.dile-: Kesmek (Yayla *Tefenni-Bur.; DS.)

tire-(n-, ş-): Dayak veya direk dikmek

tire-: Bir şeyi düşmemesi için desteklemek (Civanyaylağı *Mersin, *Silifke, *Mut ve köyleri-İç.; DS.)

tiren-: Düşmemek için tutunmak (*Mersin ve köyleri-İç.; DS.)

I.dire-: Bir şeyi dikine koymak, dayamak, durdurmak (Yassıviran, *Senirkent-Isp., Bozan-Es., Çor., *Merzifon köyleri-Ama., Kar., *Koyulhisar-Siv., Yoz., *Bor-Ni., *Ermenek köyleri-Kon., Yapıntı *Mut-İç.; DS.)

Diremeg: ... (Bur.; DS.)

II.dire-: İnat ve ısrar etmek (*Dinar-Af., *Bornova-İz., Kızılköy *Manyas, *Bandırma-Ba., *Alaşehir-Man., Kü., Akpınar-Or., Piraziz-Gir., Ersis *Yusufeli-Art., Ant.; DS.)

direklen-: ... (Tavaklı *Ezine-Çkl., Cinis *Aşkale-Erz.; DS.)

diremeg: ... (Bur.; DS.)

III.dire-: Bir şeyin ağırlığına dayanmak, çekmek (*Ermenek-Kon.; DS)

tir-(il-, gür-): Diriltmek

I.dir-: Yırtmak (Babil *Pütürge-Ma.; DS.)

II.dir-: Toplamak, derlemek (*Alanca-Çor.; DS.)

tizle-(t-): Dizle ezmek, çiğnemek

I.dizle-: Diz üstü düşmek (Zana-Ama., Lüleburgaz-Çkl., DS.)

II.dizle-: Diziyle bastırarak sımsıkı doldurmak (*Bor-Ni.; DS.)

toğ-(gur-/ur-, ğuruş-, ğurt-): Doymak

doyun-: Karnını doymak, doymak (Düz., *Bor-Ni.; DS.)

todun-: Doyar gibi görünmek

doyun-: Karnını doymak, doymak (Düz., *Bor-Ni.; DS.)

toğğurumsın-: Doyurur görünmek Bk. toğğurun-

toğsun-: Doymak (Tekeler *Silifke-İç.; DS.)

toğ-(tur-/urttur-, ur-)/Düzelt toğ-: Doğmak, meydana çıkmak, belirlemek, yükselmek, havalanmak, göğe ağmak

doğun-: Doğmak (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

toķı-(l-, n-, Ő-, t-): -insan- dögmek (Bu anlam Oğuzcadır, Öz Türkler bu anlamda “urtokı-”şeklinde iki kelimeyi birden kullanırlar), -demir- dögmek, vurmak, çarpmak, dokumak, dokunmak, götürmek ve batırmak

II.tokut-: Ceviz, pestil eriği vb. meyveleri sılıkla vurup düşürmek (Darıyeri-Düz.; DS.)

toku-: ... (Düz., Karaca *İnebolu-Kas., *Boyabat-Sin.; DS.)

toķu-(n-): Dokumak (Karakoyunlu *İğdır-Kar.; DS.)

I.doku-: Kusurlu bir malı kusurunu gizleyerek satmak (*Eğridir köyleri-Isp., Eymir *Bozdoğan-Ay.; DS.)

II.doku-: Ağaçtaki meyveyi toplamak için sılıkla vurarak düşürmek (Burs. ve köyleri, Pazar, *Karamürsel, *Gölcük-Koc., Düz., *Safranbolu, Aliköy *Çaycuma-Zon., Kas., *Kurşunlu-Çan., Çanlılı *Ayaş, Akdoğan, *Kızılıçhamam-Ank.; DS.)

toķula-: Toka yapmak

tokula-: Ham ipliği tokaçla dövme (*Buldan-Den.; DS.)

tol-: Girmek

dol-: Bir şeyin çevresinde dolaşmak (İskele *Anamur-İç.; DS.)

tolğa-(n-, Ő-): Takılmak, dolanmak, ağrı tutmak, iç bulanmak, burulmak

dolan-: Meyil göstermek, kur yapmak (*Maçka-Tr.; DS.)

tolandır-: Aldatmak, dolandırmak (*Bornova-İz., Kumburgaz-İst.; DS.)

tomur-(uş-): Tomruk yapmak, kesmek Bk. yemür-/yamur-

I.tomur-: 1.Ağacı dibinden kesmek (*Merzifon ve köyleri-Ama., *Koyulhisar-Siv.; DS.)

2.Ağaç dallarını kesmek (*İskilip-Çor., Sm., Yoz.; DS.)

3.Bir şeyi uzunluğuna yarmak (daha çok ağaç için) (Balkur *Devrek-Zon.; DS.)

II.tomur-: Oburca yemek (İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS.)

III.tomur-: Ağaç ve asmalarda filiz vermek üzere gözler kabarmak (*Gelendost-Isp., *Alaşehir-Man., *Düz., Ni.; DS.)

domur-: 1.Ağaçlar tomurcuklanmak (*Eğridir köyleri, *Sütçüler köyleri-Isp., Kozluca, Çebiş-Bur., İğdir, *Çivril, *Sarayköy köyleri-Den., Çor., Taşoluk *Göksun-Mar., *Antakya köyleri-Hat., *Gürün-Siv., Nev., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon.; DS.)

domal-: ... (Ba.; DS.)

domar-: ... (Yassıvıran *Senirkent-Isp., *Ermenek-Kon., *Mut köyleri-İç.; DS.)

domurmag: ... (Bur.; DS.)

2.Kabarmak (*Sarayköy köyleri-Den., Nev.; DS.)

tonguş-: Gözlerini dikerek bir şeye saldırmak, bir işi kabulden çekilmek, emreden kişiye gözlerini dikerek, iğneleyerek bakmak Bk. töngüş-

I.donuş-, doğuş-: 1.Hayrette kalmak, dona kalmak (*Silifke-İç.; DS)

2.Somurtmak sessiz ve dargın durmak (*Zile-To.; *Karaman-Kon.; DS)

II.donuş-: Hasta iyileşmeye başlamak (Şavşat köyleri-Art.; DS)

domuş-: 1.Somurtmak, sessiz ve dargın durmak (Bayat *Emirdağ, *Dinar köyleri-Af.; *Eşme ve çevresi-Uş.; *Eğridir köyleri, Ulubey, Yassıvıran *Senirkent, *Uluborlu-Isp.; Karamanlı *Tefenni-Bur.; Kızılcabölük, *Sarayköy köyleri, Alâettin, Darıveren *Acıpayam, İğdir *Çivril, İsabey *Çal, Honaz, Nikfer-Den.; Bozan-Es.; Çank.; Çıkrık *Mecitözü-Çor.; Azeri köyleri-Ama.; *Zile-To.; *Gürün-Siv.; Ahırlı, Çayırılı, *Haymana-Ank.; *Mucur, Köşker-Kır.; *Pınarbaşı köyleri, *İncesu-Kay.; *Bor-Ni.; *Ermenek köyleri, *Karaman, Tepelice, Pınarbaşı, Ayaslar *Ilgın-Kon.; Elmalı ve köyleri-Ant.; *Mut köyleri, Civanyaylağı *Mersin, *Anamur, Örmece Yörükleri, İncekum *Silifke-İç.; DS)

damuş-: ... (Ayvalı *Sivrihisar-Es.; Ahırlı *Haymana-Ank.; DS)

domuşmag: ... (Bur.; DS)

donuş-, donuş-: ... (*Zile-To.; *Karaman-Kon.; DS)

dumuş-: ... (*Çal-Den.; Çor.; *Ahlat-Bit.; DS)

toşgur-: Taşarak doldurmak

doşur-: Devşirmek, toplamak (Bağlıca *Ardanuç-Art.; DS)

doşur-: ... (Anaraş *Sürmene-Tr.; DS)

doşür-: ... (Zana-Ama.; DS)

toz-(it-): Tozarmak, toz yükselmek Bk. tozar-

I.toz-: Tozlanmak, toz havalanmak (*Bor-Ni.; İncekum *Silifke-İç.; DS)

II.toz-: Gözden kaybolmak (İmircik *Havza-Sm.; DS)

III.toz-: Eskimek (Kırım göçmenleri-İst.; DS)

tozar-: Tozlanmak (*Bornova-İz.; Düz.; DS)

I.toza-: Toz havaya kalkmak, tozlamak (Den.; İz.; Man.; Tuna boyu göçmenleri-Ed.; DS)

II.toza-: Koşup gitmek, kaçmak (*Lüleburgaz-Krk.; Saray-Tk.;DS)

tög-(üş-): Döğmek, dövmek, inceltmek

tög-: Atlamak (Doğanbeyli *Saimbeyli-Ada.; DS)

töy-: Dökmek (Çarıklı *İğdir-Kar.; DS)

I.döv-: 1.Yenmek (Kıbrıs)

2.Çalmak, vurmak (Ma.; DS)

dög-: ... (Sar, *Merzifon-Ama.; DS)

II.döv-: Koyun, keçi vb. hayvanları iğdiş etmek (Kızılcaören-Kü.; DS)

döy-: Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak (Çor.; *Bor-Ni.; Yoz. çevresi; Kon.; DS)

döyül-: ... (Köşk-Ay.; DS)

dözmeğ: ... (Kerkük)

döz-: ... (Iğdır-Kar.; Bakû göçmenleri-İst.; DS)

dözmeyh: ... (*Iğdır-Kar.; DS)

tök-(leş-, lün-, tür-, ül-, üş-): Dökmek

tök-: Dökmek (Koyundere *Ahıska-Kar.; Karaçay Aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

I.dök-: Vermek (*Bor-Ni.; DS)

II.dök-: Sebze ürün vermeye başlamak (*Ağın, *Keban-Elz.; DS)

töl- Düzelt. tüle-: Döllemek, kuzulamak (Oğuzca)

I.töle-: Döllemek (Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; DS)

türe-: ... (*Antalya-Hat.; DS)

II.töle-: Ödemek (Romanya göçmenleri)

dölle-: 1.Çocuk doğurmak (*Kandıra-Koc.; Süle-Gm.; *Bor-Ni.; *Cebelibereket-Ada.; DS)

2.Hayvan yavrulamak (Düz.; Gm.; *Bor-Ni.; *Mut köyleri-İç.; DS)

3.Ağaçlar meyve vermek (*Eğridir köyleri-Isp.; Çamlık *Bucak-Bur.; Kü.; DS)

tön-(gder-): Dönmek (Oğuzca)

I.dön-: Boğaya çektilen inek gebe kalmayıp tekrar çiftleşmek istemek (Nefsiköseli *Görel-Gir.; Köfünye, Tatlısu, Larnaka, Aksilu, Baf-Kıbrıs; DS)

II.dön-: Bulanmak, altüst olmak (*Bor-Ni.; DS)

III.dön-: Bir kimseden nefret edip yüz çevirmek, soğumak (*Bor-Ni.; DS)

dönder-: 1.Döndürmek, çevirmek (Sm.; *Zile-To.; Tünges *Yusufeli-Art.; Mal.; Silifke-İç.; DS)

2.Birinin yaptığına karşılık yapmak (*Zile-To.; DS)

3.İdare etmek (*Zile-To.; DS)

törü-: Yaratılmak

töre-: 1.Büyüme (Kay.; DS)

2.Çoğalmak (*Merzifon-Ama.; *Bayburt-Gm.; Erz.; *Erciş-Va.; *Ağın-Elz.;*Arapkir-Ma.; *Nizip-Gaz.; Gökahmetli-Mar.; *Koyulhisar, *Zara, *Gemerek-Siv.; Yoz.; *Bahçe-Ada.; DS)

töle-: ... (Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; DS)

türe-: ... (*Antakya-Hat.; DS)

töşe-(l-, n-, t-): Döşemek

I.döşen-: 1.Can çekişmek (Çor.; DS)

2.Bütün kuvvetini vermek (Düzköy *Keşap-Gir.; DS)

II.döşen-: İsteğini etraflıca açıp anlatmak (*Bor-Ni.; DS)

töz-: Soğuktan acıkmak (Kıpçakça)

döz-: Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak (*İğdır-Kar.; Bakû göçmenleri-İst.; DS)

döy-: ... (Çor.; *Bor-Ni.; Yoz. çevresi; Kon.; DS)

döyül-: ... (Köşk-Ay.; DS)

dözmeyh-: ... (*İğdır-Kar.; DS)

tu-(n-, ntur-): Kapatmak, tıkamak

I.tum-: Suya batırmak, dalmak (Firikli *Emirdağ-Af.; Ay.; *Sungurlu-Çor.; *Erciş-Va.; *Ahlat-Bit.; *Bismil-Diy.; Urf.; *Kilis, *Nizip-Gaz.; İğde *Elbistan, *Göksun, *Afşin ve köyleri-Mar.; Çaylı *Dörtyol-Hat.; *Gürün-Siv.; Yoz.; Çalış *Haymana-Ank.; Çıplak-Kır.; Saroğlan, *Erkilet, *Pınarbaşı-Kay.; *Kozan-Ada.; *Bodrum-Mu.; Kerkük; DS)

tumul-: ... (Arslanköy *Mersin-İç.; DS)

II.tum-: 1.Saldırmak (*Mersin, *Tarsus-İç.; DS)

tumet-: ... (Pinili *Avanos-Nev.; DS)

2.Koşmak (Ada. ilçe ve köyleri; DS)

tom-: ... (Kırıklı *Karaisalı-Ada.; DS)

III.tum-: Körebe oyununda gözleri yumarak duvara dayanmak (*Kilis-Gaz.; Yoz.; Kerkük; DS)

dum-: Suya dalmak, suya batmak (Çor.; Sar, *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; Bayburt-Kar.; *Pasinler-Erz.; Aşudu *Darende-Ma.; Türkmen aşireti *Bünyan, Avşar aşireti *Pınarbaşı-Kay.; DS)

dummaḥ: ... (Kazılçakçak *Arpaçay-Kar.; DS)

dumul-: (*Merzifon-Ama.; DS)

tuḡla-: Suyun gediğini, yarığını kapatmak

I.tuḡle-: Savuşmak, gitmek (Ama.; DS)

II.tuḡle-: Düğümlemek (*Gerze-Sin.; DS)

tuḡ-: ... (*Gerze-Sin.; DS)

düğümle-: Bağlamak, düğümlemek (Bağlılı *Eğridir-Isp.; DS)

tügle-: ... (*Mut ve köyleri-İç.; DS)

tüḡünle-: ... (*Taşköprü-Kas.; DS)

tüḡünne-: ... (Peşmen *Daday-Kas.; DS)

tühümle-: ... (Düz.; Ds)

tüyle-: ... (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS)

tüymükle-: ... (Düz.; DS)

tüynekle-: ... (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

tüyümle-: ... (Düz.; DS)

tul-(dur-): Topa vurmak

tulla-: Atmak, fırlatmak (Kar.; Erz.; *Doğubayazıt-Ağ.; DS)

tulazla-: ... (Çarıklı *İğdir-Kar.; DS)

tuncuk-: Kaygıdan soluyamaz olmak, hayvan kış için inine girip bahara dek çıkamamak

I.tuncuk-: Çok dinlenmiş hayvan tepinmek, koşmak, aşırı davranışlarda bulunmak (*Eğridir ve köyleri, *Gelendost-Isp.; Çamköy *Göhlisar-Bur.; Kızılcabölük-Den.; Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; Güvenç, Araplar-Kon.; Güzelsu *Akseki-Ant.; Geriçam, Eksere, *Köyceğiz-Mu.; DS)

II.tuncuk-: 1.Dişi hayvan erkek istemek (Yukarıseyit *Çal-Den.; Araplar-Kon.; DS)

2.Aşırı cinsel istek duymak (Kadın için) (*Eğridir ve köyleri-Isp.; DS)

3.Şaşmak (Elbistanlı *Kadirli-Ada.; DS)

4.Ürkmek (Den.; DS)

5.Bunalmak (Bağıllı *Eğridir-Isp.; Unulla *Akseki-Ant.; DS)

6.Üzölmek, tasalanmak (Peşman *Daday-Kas.; DS)

III.tuncuk-: Tütün, saman, buğday yığınları kızışıp bozulmak (Kon.; DS)

I.duncuk-: 1.Sıkılmak, bunalmak (Kas.; *Çerkeş-Çan.; *Çarşamba-Sm.; Bayadı-Or.; *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; Ada.; *Tarsus-İç.; DS)

duncuk-: ... (*Silifke-İç.; DS)

2.Utanmak (Çor.; DS)

tur-(ğur-, uş-, un-): Durmak, çıkmak, yükselmek, ayakta durmak, kalkmak, kalkımak, zayıflamak

tur-: Ayağa kalkmak, ayakta durmak (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

turk-: 1.Takılıp kalmak, durmak (*Seferihisar, *Torbalı-İz.; Kalkan, Sidek *Kaş-Ant.; Arapkırı, Kınık, Eldirek *Fethiye, *Milas, *Bodrum, *Marmaris-Mu.; DS)

2.Konuşurken tutulmak, donup kalmak (Karakuyu *Torbalı-İz.; DS)

dur-: Birinin hizmetine girmek (*Merzifon köyleri-Ama.; DS)

turuğsa-: Durmak istemek

I.duruksa-: 1. Tereddüt etmek, karar verememek (Or. ve köyleri; Rumeli göçmenleri-Siv.; Ada.; DS)

duruksun-: ... (Gaz.; DS)

2.Düşünceye dalmak (*Merzifon köyleri-Ama.; Tr.; *Bayburt-Gm.; DS)

3.Mahzunlaşmak, durgunlaşmak (Düz.; Kır.; DS)

II.duruksa-: ... (Düz.; DS)

4.Uslanmak (*Bor-Ni.; DS)

5.Konuşurken susuvermek (*Merzifon-Ama.; DS)

turuğ-: Durmak, toplanmak

I.duruk-: 1.Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak (*Eğridir köyleri-Isp.; *Çal-Den.; Düz.; Zana *Merzifon köyleri-Ama.; Zile-To.; Gaz.; Mar.; *Koyulhisar-Siv.; *Anamur, Namrun *Tarsus-İç.; DS)

duruhmağ: ... (Uluşiran *Şiran-Gm.; *İğdır, Kılılçakçak *Arpaçay-Kar.; *Gürün-Siv.; DS)

duruksa-: ... (Or. ve köyleri; Rumeli göçmenleri-Siv.; Ada.; DS)

duruksun-: ... (Gaz.; Ds)

2.Düşünceye dalmak (*Merzifon köyleri-Ama.; Tr.; *Bayburt-Gm.; Siv.; DS)

3.Mahzunlaşmak, durgunlaşmak (Düz.; Kır.; DS)

duruksa-: ... (Düz.; DS)

4.Uslanmak (*Bor-Ni.; DS)

5.Konuşurken susuvermek (*Merzifon-Ama.; DS)

II.duruk-: 1.Durmak, dinmek (Tuğut *Divriği-Siv.; *Bor-Ni.; DS)

2.Kımıldamak (Tuğut *Divriği-Siv.; DS)

3.Atılan, düşen yada suda hareket eden bir şey önüne gelen engele takılıp durmak (*Eğridir köyleri-Isp.; *Kandıra-Koc.; Büyükçaylı *Dört Yol-Hat.; *Anamur-İç.; DS)

4.Yiyecek boğazda kalmak (Solaklar *Kandıra-Koc.; DS)

turul-: Usanmak, bıkmak

turul-: Saydamlaşmak, durulmak (*Bornova-İz.; DS)

turumsın-: Kalkar görünmek

durumsun-: 1.Durur gibi olmak (Düz.; DS)

2.Su durulmaya yüz tutmak (Düz.; DS)

durumsa-: Tartışmada son sözü söyleyemeyip sözü ağzında kalmak (Sm.; DS)

tuş-(ğur-): Kavuşmak Bk. tuşur-

duş-: 1.Rastlamak, rast gelmek (Hasançelebi-Ma.; Bereketli, Maden-Ni.; DS)

2.Uğramak (Bağlıca *Ardanuç-Art.; DS)

3.Yakalanmak, tutulmak (Utav *Yusufeli-Art.; DS)

tuşal-: Dolaşmak, kösteklenmek Bk. tuşan-

I.duşa-: ... (*Uluborlu, Kesme *Eğridir-Isp.; Sürez *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Men.; Bayadı-Or.; Bağtepe *Kozan-Ada.; *Mut köyleri-İç.; Ovacık *Fethiye-Mu.; DS)

II.duşa-: Beklenmeyen bir şeyle birdenbire karşılaşmak (*Keskin-Ank.; DS)

I.doşa-: Hayvanın iki ayağını bağlamak, kösteklemek (Güvere *Silifke-İç.; DS)

duşala-: ... (Sıhlar *Ulubey-Or.; DS)

tuşakla-: ... (Oğuz *Acıpayam, Çöplü *Çivril-Den.; *Ezine, Ayvacı-Çkl.; DS)

duşakla-: ... (Gönen, *Eğridir köyleri-Isp.; Den.; Eymir *Bozdoğan-Ay.; Kaklıç *Menemen, İğdecik, Sancaklıboz, *Alaşehir-Man.; Kemel-Çkl.; Es. Köyleri; *Keskin-Ank.; *İlgın-Kon.; *Milas-Mu.; DS)

daşakla-: ... (*Akşehir-Kon.; DS)

II.doşa-: Yıpranmak, eskimek (*Anamur-İç.; DS)

doşanjı-: ... (*Ermenek köyleri-Kon.; DS)

doşanla-: ... (Manyan *Karaman-Kon.; DS)

duşaklan-: Ayak, taş yada başka bir engele takılarak düşmek (*Keskin-Ank.; DS)

tuşla-(n-, t-): Hizasına, karşısına durmak

tuşla-: Öne çıkmak, karşılamak, göğüslemek (*Çıldır-Kar.; DS)

duşla-: 1.Rastlamak, rast gelmek (Çor.; *Zile-To.; DS)

duş-: ... (Hasançelebi-Mal.; Bereketli, Maden-Ni.; DS)

2.Görmeden, el yordamıyla bir iş yapmak (Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS)

3.Acele etmek (*Sungurlu-Çor.; DS)

tut-(suğ-, tur-, ul-, un-, uş-): Tutmak, yakalamak

I.tut-: Yeni bir şeyi ilk kez kullanmak (Oğuz *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Milas-Mu.; DS)

II.tut-: 1.Çiftleşmek isteyen inek vb. hayvanları iple bağlayarak boğaya çekmek (*Maçka-Tr.; DS)

2.Dişi hayvan gebe kalmak (Kıbrıs; DS)

III.tut-: Nişan alınan yere değmek, vurmak (Çiftepinar *Mersin-İç.; DS)

tuy-(suğ-, tur-): Duymak

duysu-: Kulağına çalınmak, duyar gibi olmak (Bulgaristan göçmenleri-Ed.; DS)

tüg-(lün-, lüş-, ül-, ün-, üş-): Düğmek, düğülemek, bağlamak

düğ-: İpi düğülemek (İğdecik, *Atabey-Isp.; Yayla *Tefenni-Bur.; Erz.; *Ahlat-Bit.; *Ağın-Elz.; Dastarlı *Ayaş-Ank.; *Bor-Ni.; Güvenç-Kon.; *Korkuteli *Elmalı-Ant.; DS)

düğmükle-: ... (Sm.; DS)

düğüle-: ... (Erz.; DS)

dümüle-: ... (Sürez *Bozdoğan-Ay.; DS)

düvle-: ... (Tokat-Es.; Çor.; Havraniye *Ceyhan-Ada.; DS)

düy-: ... (Ank.; DS)

düyüle-: ... (İlyas *Keçiborlu-Isp.; DS)

tügmelen-: Dügmelenmek, ilikleri iliklemek

dügmelen-: Ağaçlar tomurcuklanmak, tomurcuklanmaya başlamak (Çor.; Sm.; DS)

tüke-(t-): Tükenmek, bitmek, yetmek, kifâyet etmek

tühet-: Bitirmek, tüketmek (*Gelendost-Isp.; DS)

tüle-: Tüyünü dökmek

I.tüle-: Kuş, tavuk vb. kanatlı hayvanlar tüy değiştirmek (*Gelendost, *Eğridir ve köyleri-Isp.; Tokat-Es.; *İskilip-Çor.; Tr.; Sm.; *Bayburt-Gm.; Ezc.; Urf.; Lohan-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; *Koyulhisar-Siv.; Ank.; *Pınarbaşı-Kay.; Genezin *Avanos-Nev.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek, Hatip-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

II.tüle-: 1.Kumarda yada ticarete para yitirmek (*Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

2.Kumarda yenmek (Maksutlu *Şarkışla-Siv.; DS)

3.Yoksul düşmek (*Koyulhisar-Siv.; *Beyşehir-Kon.; DS)

III.tüle-: Bir şeyi sona erdirmek (Siv.; DS)

IV.tüle-: Bir işin hilesini, kolayını öğrenmek, ustalaşmak (*Eğridir ve köyleri-Isp.; Ahırlı-Ank.; DS)

V.tüle-: Sıçramak (Kü. Ve köyleri; DS)

tümile-: Timbildemek, sekerek koşmak Bk. tümilen-

tümle-: Tamamlamak, bütünlemek (*Bor-Ni.; DS)

tüne-(t-): Gecelemek

I.tüne-: Ölmek (Alâaddin *Acıpayam-Den.; DS)

II.tüne-: Hendekten yada yüksekten atlatmak, yukarı doğru sıçramak (Ba.; DS)

tüngü-: ... (Gönen-Isp.; Bur.; Kösten, Honaz-Den.; İz.; *Akhisar, *Demirci-Man.; *Mersin ve köyleri, *Mut ve köyleri, *Anamur-İç.; *Kaş, *Elmalı, Apturrahmanlar *Serik *Bağyaka *Finike-Ant.; Gürme *Fethiye-Mu.; DS)

töngü-: ... (İz.; DS)

tüngel-: ... (*Kırkağaç-Man.; DS)

tüngen-: ... (Alacar *Karkağaç, Çiğiller *Gördes-Man.; DS)

tüngu-: ... (*Silifke-İç.; DS)

tüngül-: ... (İğdecik *Gelendost-Isp.; Bur.; Ant.; DS)

I.düne-: 1.Barınmak (Gelegermi *Yalvaç-Isp.; Tekerahma *Gürün-Siv.; DS)

2.Uyumak (Gelegermi *Yalvaç-Isp.; DS)

3.Kümes hayvanları tünemek (*Dinar köyleri-Af.; Yassıviran *Senirkent, *Eğridir köyleri-Isp.; Karamanlı *Tefenni-Bur.; *Sarayköy köyleri, İğdir *Çivril-Den.; *Bozdoğan, Kırcaklı *Nazilli-Ay.; *Alaşehir-Man.; Yeniköy, *Susurluk-Ba.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; DS)

tüngit-: Eğmek, baş eğmek Bk. tüngüt-, tüngüş-

tüngüt-: Hoplatmak, atlatmak, sıçratmak (*Finike ve köyleri, *Kaş ve köyleri-Ant.; DS)

tüple-(n-, ş-, t-): Diplemek, kökten aramak

tüple-: Korkudan yada heyecandan yürek çok çarpmak (Kü., Ada.; DS.)

I.diple-: İçilecek bir şeyi dibine kadar içmek (Yayla *Tefenni-Bur., *Edremit-Bal., Arife-Yoz., *Ermenek-Kon., Çiftepınar *Mersin-İç.; DS.)

II.diple-: Bir bitkiyi kökünden sökmek (*Merzifon-Ama.; DS.)

III.diple-: Olduğu yerde saymak (Navlu *Yeşilova-Bur.; DS.)

IV.diple-: Bir şeyi diğer bir şeyin içine tabanına kadar sokmak (*Merzifon-Ama., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

V.diple-: Üzüm, kiraz vb. meyvelerin konulacağı küfenin dipini otlarla doldurmak (Tavşancıl *Gebze-Koc.; DS.)

diplen-: Yeşermek, durumunu düzeltmek (Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

tüpüle-: Tepelemek, tepesine vurmak

tepele-: İyice yığmak, tam doldurmak (*Bornova-İz., Düz., Tr. ve ilçeleri; DS.)

I.depele-: Ezmek, hakkından gelmek (Körküler *Yalvaç-Isp., Düz., *Zile-To., Ni.; DS.)

II.depele-: Yığmak, bir şeyi bir yere doldurmak, tıkıştırmak (Düz.; DS.)

tür-(lün-, ül-, ün-, üş-): Dürmek

dür-: 1.Katlamak, katlayarak kaldırmak, sarmak, kıvrırmak (Isp., Den., *Bozdoğan-Ay., *Bornova, Balçova *Kuşadası-İz., Kemaliye *Alaşehir-Man., *İnegöl-Burs., Kü., Es., *Akyazı-Koc., *Silivri köyleri *Çatalca köyleri-İst., Çor., Alaçam *Bafra-Sm., *Merzifon-Ama., *Zile-To., Gaz., Küçükoyzgat-Ank., Kır., Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Kay., Ni., Kon., *Ula, *Milas-Mu., Muratlı *Çorlu-Tk., Magosa-Kıbrıs; DS.)

dürele-: ... (Homa *Çivril-Den., *Merzifon-Ama.; DS.)

dürmele-: ... (Karamanlı *Tefenni-Bur.; DS.)

dürü-: ... (Ada.; DS.)

2.Derleyip toparlamak (Honaz-Den., Davutlar *Kuşadası-İz., Karhisar *İncesu-Kay., Ada.; DS.)

3.Düğümlemek (Ank.; DS.)

türt-(ül-, ün-, üş-): Sürtmek, sıvamak, çalmak (., s.675, Diz.)

I. dürt-: Gagalamak (Kırcaklı *Nazilli-Ay.; DS.)

II.dürt-: Cinsi münasebette bulunmak (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS.)

I.sürt-: Söylemek, anlatmak (Kesme *Eğridir-Isp., Kızılcabölük-Den., Erbeyli *Bozdoğan *Nazilli-Ay., Sancakboz *İğdecik-Man., *Burhaniye-Ba., Ahi-Mu.; DS.)

II.sürt-: Gizlenmek (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS.)

III.sürt-: Badana etmek (Çilehane *Reşadiye-To.; DS.)

IV.sürt-: Zaman öldürerek nedensiz gezip dolaşmak (*Alucra-Gir., *Bor-Ni.; DS.)

tüş-(ür-): Düşmek, inmek

tüş-: İnme (Kar.; DS.)

I.düş-: Dadanmak (*Mut köyleri-İç.; DS.)

II.düş-: Bazı fiillerin sonuna eklenerek ivedilik fiili yapılır (*Bor-Ni.; DS.)

tüt-(üt-, ün-): Duman tütme Düzelt: ateş tutuşmak Bk. Düzelt: tutun-

I.tüt-: Kaçmak, koşmak (Erz.; DS.)

II.tüt-: Özlemek, göreceği gelmek (*Kandıra-Koc., *Merzifon ve köyleri-Ama., Afşin ve köyleri-Mar.; DS.)

III.tüt-: İyi yada kötü kokmak (Düz., *Merzifon ve köyleri-Ama., *Antakya-Hat., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Mut ve köyleri-İç., *Serik-Ant.;DS)

tüz-(er-, eş-/üş-, lin-/lün-/ül): Düzmek, düzeltmek

I.düz-: 1.Bir şeyi hazırlamak, eksikleri tamamlayıp yapmak (Körküler *Yalvaç-Isp., Yayla *Tefenni-Bur., Kırcaklı *Nazilli-Ay., Bo., Sm., Or. köyleri, Havsu *Kelkit-Gm.; DS.)

2.Bir sanatla ilgili aygıtları tamamlayarak bir yere kurup işlemeye başlamak (Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS.)

II.düz-: Düzene koymak, süslemek (Çiftlik *Dinar-Af., *Eğridir köyleri, Sücüllü, *Yalvaç, *Atabey-Isp., Karamanlı *Tefenni, Güney *Yeşilova-Bur., Oğuz., Alâettin *Acıpayam, Ortaköy *Çal-Den., Eymir, *Bozdoğan, Dallica *Nazilli-Ay., Man., Kerem *Burhaniye-Ba., *Kandıra, *Akyazı çevresi-Koc., Düz., *Zile-To., Salman *Akkuş, Uzunmusa-Or., Hacavera *Maçka, Den., Beşikdüzü *Vakfikebir-Tr., Muradiye-Ri., Ölçek Bayburt *Selim-Kar., Ma., *Kilis-Gaz., *Antakya-Hat., *Gürün-Siv., Yoz., Çanlı *Ayaş-Ank., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., *Korkuteli *Elmalı-Ant., Dont *Fethiye, Yenice-Mu., Büyükmanika *Saray-Tk.; DS.)

duz(mek)-: ... (Kaptanpaşa köyleri *Çayeli-Ri.; DS.)

tüzger-: Armağan vermek Bk. tüzgür-

düzer-: Mayalanmak, ekşimek (Şabanözü *Polatlı-Ank.; DS.)

uban-: Gizlenmek

uban-: Oyulanmak (Erz., Kar.; DS.)

ubalan-: ... (*Pınarbaşı-Kay., *Ahlat-Va.; DS.)

yuban-: ... Gecikmek, ayak sürmek (*İğdır-Kar., Erz., Va. ve çevresi, Kerkük ve çevresi; DS.)

uç-(ruş-, ur-): Uçmak

I.uç-: Bir şeyi çok sevinerek, isteyerek yapmak, yapmaya itmek (*Bor-Ni.; DS.)

II.uç-: Çok üşümek (Ağlı *Küre-Kas.; DS.)

uçlan-: Uç peyda etmek

uçlan-: Yararlanmak (Uluğbey, *Senirkent-Isp., *Alaşehir-Man., Kü., *Kandıra-Koc., *Akyazı-Sk., *Kurşunlu-Çan., *Bor-Ni., *Kadirli-Ada., İç. Köyleri; DS.)

uçuk-: Sonuna varmak

uçuk-: Görünmek (Mu.; DS.)

I.ucuk-: Uç vermek, belirlemek, gözükmek (*Bodrum-Mu.; DS.)

II.ucuk-: Gizlice savuşup gitmek (İç. Köyleri; DS.)

III.ucuk-: Bir mal çalınmak (İç. Köyleri; DS.)

uçuzla-(n-): Hor ve alçak görmek, hakaret etmek

ucuzsun-: Ucuz görmek, ucuz saymak (Gaz., *Afşin-Mar.; DS.)

uğı-(ş-, t-, ğar-): Uyumak Bk uğu-

uğu-: Lades tutuşmak (*Alucra *Şebinkarahisar-Gir., Siv.; DS.)

I.uyut-: Yoğurt yapmak için sütü mayalamak (Bağıllı, Anamos *Eğridir-Isp., Koc., Düz., İst., Kas., *Kurşunlu-Çan., Sm., Hat.; DS.)

uyuştur-: ... (Düz.; DS.)

II.uyut-: Kandırmak (*Mudanya-Burs.; DS.)

uğın-: Sönmek Bk.uğun-

I.uyun-: 1.Kan pıhtılaşmak (*Alaşehir-Man., Rumeli göçmenleri-Ed.; DS.)

2.Kanı uyuşmak yavaşlamak (Ba. Ve çevresi, DS.)

II.uyun-: Süt kaymak bağlamak (Rumeli göçmenleri-İst.; DS.)

III.uyun-: Bayılır gibi olmak (Mar.; DS.)

IV.uyun-: Sürekli sataşmak (Mar.; DS.)

uğula-(t-, ř-): Uymak

uzla-: Doğrultmak, nişan almak (Düz.; DS.)

uzlaş-: Ara açılmak (İğdecik-Isp.; DS.)

uyla-: 1.Üstelemek, sıkar biçimde sürekli üstüne düşmek (*Eğridir köyleri, *Sütçüler köyleri, İğdecik-Isp., Bur., Düz., Kas., Çor., Dereler-Sm., Beden *Gümüşhacıköy *Merzifon köyleri-Ama., Tekkeköy *Erbaa-To., Bayadı, Danışman *Fatsa-Or., Tr., Çavdarlı, Yavuz, *Şavşat *Yusufeli, Akarsu *Ardanuç-Art., Kar., *Afşin-Mar., Siv. ve köyleri, Ank., Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay., Genezin *Avanos-Nev., *Bor-Ni., *Ermenek-Kon., Ant., *Mut köyleri-İç.; DS.)

uysalla-: (Gazıpınar *Artova-To.; DS.)

2.Dokunmak (*Ünye-Or.; DS.)

3.Takılmak, alay etmek (Danışman *Fatsa-Or., Küçüllü *Bulancak, *Nefsiköseli *Görele-Gir.; DS.)

uçuzla-: Uyuzuna ilaç yapmak

uyuzlan-: Yoksulluğa düşüp uyuşuklaşmak (Tr.; DS.)

uķ-(tur-, ul-, uş-): Anlamak

uk-: Tasalanmak (Kon., DS.)

ul-(tur-): Eprimek, eriyecek ve dağılacak hale gelmek, eskiyerek yıpranıp yırtılmak

ul-: 1.Çürümek, ezilmek, kokmak (Bayat *Emirdağ-Af., *Eğridir köyleri-Isp., Kavak *Yeşilova-Bur., Yukarıseyit *Çal, Çöplü *Çivril-Den., *Alaşehir, Şaphane *Gediz-Man., *Kilis-Gaz., Mar., Erzin *Dört Yol-Hat., Siv ilçe ve köyleri, Kuzayca-Yoz., Genezin *Avanos-Nev., Madazı *Develi, Türkmen *Bünyan-Kay., Bahçeli *Bor-Ni., Azaplı, Kuzgün, *Kadirli-Ada., *Mut köyleri-İç.; DS.)

ulu-: ... (Dereçine *Bolvadin-Af., *Ereğli-Kon., İç.; DS.)

2.İncelip kırılmak, eskiyip üzülme, parçalanmak (Siv., *Elmadağ-Ank., Ni.; DS.)

ula-(n-, ş-, t-): Ulamak, eklemek, ulaşmak ve buluşmak

I.ula-: Eriştirmek (Düz.; DS.)

II.ula-: Uzamak (Kü., Siv.; DS.)

III.ula-: 1.Balta, keser gibi gereçlerin bozulan ağızlarını kızdırarak düzeltmek, onarmak (Yavuz *Şavşat-Art.; DS.)

IV.ula-: Halı tellerini birbirine düğümsüz bağlamak (*Bor-Ni.; Burs.; DS.)

V.ula-: Ulumak (Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

VI.ula-: Aşı yapmak (ağaç için) (Civanyaylağı, Çiftepınar-İç.; DS.)

ulı-(ş-, t-): Ulumak

ulu-: Çürümek, ezilmek, kokmak (Dereçine *Bolvadin-Af., *Ereğli-Kon., İç.; DS.)

ulun-: Usanmak, bıkmak, kıvrılmak, dolanmak Bk. ulun-

ulun-: Güneş batmak (*Kandıra-Koc.; DS.)

um-(dur-, un-): Ummak

um-: 1.Özenmek (Bağlılı, Anamas *Eğridir-Isp., *Ermenek-Kon.; DS.)

umsun-: ... (Bekeilli *Çal-Den., Çepni *Gemerek-Siv., Kır.; DS.)

umun-: ... (Ni.; DS.)

umursun-: ... (Çepni *Gemerek-Siv.; DS.)

unsun-: ... (Ekse *Çal-Den., Çepni *Gemerek, Vazıldan *Divriği-Siv.; DS.)

2.Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı, lohusada meme, erkek ve erkek çocukta üreme organı şişmek (*Ermenek-Kon., *Mut köyleri-İç.; DS.)

umsun-: ... (Siv., Kır.; DS.)

una-(ş-, t-): Rız olmak, kabul etmek

I.una-: Saymak, değer vermek, önem vermek (Bo., Çkl., Ortaburun *Yalova-İst., *Vize-Krk., Ed.; DS.)

II.una-: Anlamak (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kar.; DS.)

I.ona-: Olgunlaşmak, büyümek (Kurna-Bur.; DS.)

II.ona-: Üstün tutmak, yeğlemek (*Bergama-İz.; DS.)

ur-(ış-, ul-, un-, uş-): Urmak, vurmak, döğmek, koymak, yapmak, takmak Bk. üri-

ur-: 1.Vurmak (*Ağın-Elz., Ni., *Gazipaşa-Ant.; DS.)

2.Çalmak (*Ağın-Elz., Ni., *Gazipaşa-Ant.; DS.)

vur-: 1.Denk getirmek (*Bor-Ni.; DS.)

2.Yönelmek, sapmak (Genellikle yokuş için)

3.Koymak (*Afşin-Mar., İncekum *Silifke-İç.; DS.)

4.Yüklemek (İncekum *Silifke-İç.; DS.)

urla-: Kendini öğmek, kendini öğmekte ileri gitmek

urla-: Çalmak (Karaçay aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS.)

urul-: İp ve benzeri örülmek

I.örül-: Şaşırmak (*Simav-Kü.; DS.)

II.örül-: Bir araya toplamak, üşüşmek (Çepni *Gemerek-Siv.; DS.)

III.örül-: Sarılmak, yapışmak (*Bor-Ni.; DS.)

IV.örül-: 1.Kavga etmek (Köşker-Kır.; DS.)

2.Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak (Kavşıt *Sungurlu-Çor.; DS.)

urun-: Dikilmek, kalkmak

I.ürün-: Salınmak (Çan., Gir. Köyleri, Yoz., Ank., Kon., *Kozan-Ada.; DS.)

II.ürün-: Yüklenmek (Şabanözü *Polatlı-Ank.; DS.)

us-(it-, uk-): Susamak: Sanmak (Oğuzca) Bk. us-

I.us-: Ölçmek, karşılaştırmak (Sm., Merzifon köyleri-Ama., *Niksar-To.; DS.)

II.us-: Susmak (*Çal-Den., Siv.; DS.)

III.us-: Bıkmak, usanmak (Burs., Teynelli-Or.; DS.)

IV.us-: Ummak (Kadıköy *Sarayköy-Den.; DS.)

usuk-: 1.Uslanmak (İlegöp *Uluborlu-Isp., *Sivrihisar-Es., Maksutlu *Şarkışla-Siv., Ahırlı-Ank., Köşker-Kır., Bahçeli *Bor-Ni., Kilbasan *Karaman-Kon., Misis-Ada., Navdalı *Mut-İç.; DS.)

usula-: ... (Ni.; DS.)

2.Bir suçtan, öfkeden sonra sessizleşmek, uslu görünmek (Çepni *Gemerek-Siv., Bahçeli *Bor-Ni.; DS.)

3.Ağrısı azalmak, dinmek (Emircik *Çivril-Den., Kü., Çepni *Gemerek-Siv.; DS.)

4.Şaşkınlıktan susup kalmak, konuşamamak (*Çal-Den.; DS.)

ürper-: Ürpertmek, saçını dağıtmak Bk. orpat-

ürper-: Korkmak (*Şavşat-Art.; *Koyulhisar, *Divriği-Siv.; *Yeniköy-Yoz.; DS.)

usla-: Anlamak, hayrı şerden ayırd etmek (Oğuzca)

uslan-: Büyümek, eğitilmiş olmak (Şehli *Piraziz-Gir.; DS)

uşakla-: Koğlamak

uşakla-: Doğurmak (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

uşa-(l-, t-): Ufalanmak Bk. uwşat-, üšet-

I.ufala-: 1.Durmak (*Tirebolu-Gir.; DS)

2.Birini iyice dövmek (Bağlıca *Ardanuç-Art.; DS)

II.ufala-: Üflemek (Ni.; DS)

ufat-: Ufaltmak (Ri.; DS)

uvat-: ... (Gaz.; Siv.; Hat.; DS)

ufan-: Ufalanmak, küçük küçük parçalanmak (Isp.; Civanyaylağı-İç.; DS)

ut-(suğ-, uş-): Oyunda yutmak, oyunda ütmek

ut-: Oyunda kumarda kazanmak (*Sivrihisar-Es.; *Bulancak-Gir.; Ezc.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Ma.; Gaz.; *Birecik-Urf.; *Afşin köyleri-Mar.; Tekerahma *Gürün, Vazıldan *Divriği, Ağrakos *Suşehri-Siv.; Kon.; DS)

üt-: ... (*Eğridir köyleri, İğdecik, Geresun-Isp.; Bur.; Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; Alatepe, Eymir *Bozdoğan-Ay.; *Ödemiş-İz.; *Alaşehir-Man.; Burs.; *Tavşanlı-Kü.; Dodurga *Bozüyük-Bil.; Tokat-Es.; Düz.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Sin.; *Alaçam-Sm.; *Ünye-Or.; Nefsiköseli *Görele-Gir.; *Gemerek, *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla-Siv.; Yoz.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; Nev.; Bahçeli *Bor, *Ulukışla-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut köyleri-İç.; *Alanya-Ant.; Pınarlıbelen *Bodrum, *Milas-Mu.; Lüleburgaz-Krk.; Varna, Bulgaristan; DS)

ud-: ... (Çanlı *Ayaş-Ank.; DS)

utmek: ... (Siv.; DS)

ütele-: ... (*Merzifon köyleri-Ama.; DS)

üt-(i-, ül-): -kıl- yakmak, ütmek

üt-: 1.Koyun, tavuk vb. hayvanların kıllarını, tüylerini yakmak (*Eğridir köyleri-Isp.; Salda *Yeşilova-Bur.; *Alaşehir-Man.; Tokat-Es.; Çor.; Ezc.; Harput-Elz.; *Kilis-Gaz.; *Afşin ve köyleri-Mar.; Vazıldan *Divriği-Siv.; Yoz.; Genezin *Avanos-Nev.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor, Ulukışla-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mersin köyleri-İç.; Ada.; DS)

ütele-: ... (Tokat-Es.; *Merzifon-Ama.; Nefsiköseli *Görece-Gir.; DS)

ütüle-: ... (*Bozdoğan-Ay.; *Kurşunlu-Çan.; *Çarşamba-Sm.; Tr.; *Ağın-Elz.; *Antakya-Hat.; *Milas-Mu.; DS)

2.Taze mısırlı, buğday ateşe tutup pişirmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Salda *Yeşilova-Bur.; Çöplü *Çivril, *Çal-Den.; Ama.; Gaz.; Genezin *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Bozkır, *Ermenek-Kon.; Alibey-Ada.; *Mut köyleri, Civanyaylağı *Mersin-İç.; Pınarbelen *Bodrum-Mu.; DS)

ütele-: ... (Bayat *Emirdağ-Af.; DS)

uv-: Ufalamak Bk. uw-, öw-

I.öv-: Türkü söylemek (Beşkarış *Altıntaş-Kü.; DS)

II.öv-: Yayılmak (yağ için) (*Şarkikaraağaç-Isp.; Kü.; DS)

III.öv-: Ateş için için yanarak yayılmak (Çöplü *Çivril-Den.; DS)

IV.öv-: Üstüne sürmek (Gir. Köyleri; DS)

V.öv-: Öğürmek (*Tavas-Den.; DS)

uwutlan-: Utanmak (Oğuzca): Utanmak Bk. utan-, uyad-, uyart-

utlan-: ... (Cebel *Eğridir-Isp.; Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; Mar.; Gaz.; Karabekir, Yahşihan-Ank.; Sadık *Mucur-Kır.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

udlan-: ... (Kurşunlu-Çan.; Urf.; Nev.; Ni.; DS)

uyal-: Çekinmek, utanmak

uyal-: Utanmak (Karaçay Aşireti, Başhöyük *Kadınhanı-Kon.; DS)

uyğur-: Uyarmak Bk. uğgur-

uyar-: 1.Öğüt, eğitimle yola getirmeye çalışmak (*Eğridir köyleri-Isp.; Yukarıseyit, Ekse *Çal-Den.; *Tire, *Ödemiş köyleri-İz.; *Alaşehir-Man.; *Mudurnu-Bo.; *Akyazı-Sk.; Tokat-Es.; Sm.; Bayadı-Or.; Akarsu *Ardanuç-Art.; Harput-Elz.; *Arapkir-Ma.; *Besni-Adı.; Gaz.; *Afşin-Mar.; Tekerahma *Gürün, Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; Ni.; *Ermenek-Kon.; DS)

2.Uykudan uyandırmak (Kavak *Yeşilova-Bur.; Eziler *Güney-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Keskin *Sivrihisar-Es.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; Bayadı, Danışman *Fatsa, *Perşembe-Or. Merkez Köyleri; Nefsiköseli *Görel-Gir.; Harput-Elz.; *Besni-Adı.; Gaz.; *Afşin-Mar.; Siv.; Çanlılı *Ayaş-Ank.; Ni.; Reyhanı ve Amik Ovası Türkmenleri-Hat.; *Milas-Mu.; DS)

uyat-: ... (Kay.; DS)

3.Sönmüş ateşi canlandırmak (Ama.; Ni.; Kon.; DS)

uyandır-: ... (Sin.; DS)

uz- Düzelt oz-: Başkasını ileri geçmek

I.oz-: Büyümek, yükselmek, büyük adam olmak (*Osmancık-Çor.; DS)

II.oz-: Öne geçmek, yarışı kazanmak (Şumnu göçmenleri-İst.; Çilehane *Reşadiye-To.; Emiryakup *Hayrabolu-Tk.; DS)

III.oz-: İndirmek (Macar *Gazipaşa-Ant.; DS)

uzlan-: Ustalaşmak

uzla-: Doğrultmak, nişan almak (Düz.; DS)

üçlen-: Üç olmak, üçlenmek

I.üçle-: Bir işi, bir eylemi ardınca üç kez yapmak (*Bor-Ni.; DS)

II.üçle-. Üçtaş oyununda, taşları aynı çizgi üstündeki köşelere koyup oyunu kazanmak (*Bor-Ni.; DS)

üç-(ür-, üş-): Söndürmek, yatıştırmak Bk. öçrüş-

öç-: Sönmek (Kırligiret-Kon.; DS)

üdü- (ül-) Düzelt: ödü-: Seçmek, üstün tutmak Bk. ödü- (ül-)

ödü-: Koşturmak, hızlandırmak (Isp.; DS)

I.ödürt-: Abartmak (*Divriği-Siv.; DS)

II.ödürt-: 1.Davar ve sığırı sağarken yavruyu biraz emzirtip çekerek sütün inmesini sağlamak (Uluşiran *Şiran-Gm.; *Gürün, *Divriği-Siv.; DS)

2.Davar ve sığırları ikinci kez sağmak (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

ügi-(t-, ş-): Öğütmek

I.üğü-: 1. Öğetmek (Bağılı, Anamos *Eğridir, *Atabey-Isp.; *Tire-İz.; Fili *Biga-Çkl.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Akyazı-Sk.; Harput-Elz.; *Erciş-Va.; Vazıldan *Divriği-Siv.; DS)

II.üğü-: Sütü yoğurt yapmak için mayalamak (Salda *Yeşilova-Bur.; *Tire, *Çeşme-İz.; *Ermenek-Kon.; DS)

III.üğü-: Uyumak (Ağlı *Küre-Kas.; DS)

IV.üğü-: Birbiri ardınca, ara vermeden konuşmak (*Bor-Ni.; DS)

V.üğü-: Çok istekli, çabuk yemek (*Bor-Ni.; DS)

ügri-(l-, ş-, t-): Sallamak, kımılatmak, birisine karşı yaltaklanarak hilesini saklamak

üğü-: Yavaşça sallamak (Şaphane *Gediz-Kü.; Uzunkavak-Kas.; Apsarı-Çan.; *Ayancık-Sin.; *Çarşamba, Tekkeköy-Sm.; *Ünye, Danışman *Fatsa-Or.;

*Şebinkarahisar, *Alucra, Nefsiköseli *Görece-Gir.; *Kelkit-Gm.; Siv.; *Bor-Ni.; DS)

ugulle-: ... (Çepni *Gemerek-Siv.; DS)

ülle-: ... (Çepni *Gemerek-Siv.; DS)

ügre-: ... (*Erciş-Va.; DS)

üğüre-: ... (Karsın *Zile-To.; *Gürün *Koyulhisar-Siv.; Turan-Kay.; DS)

üğülle-: ... (Göynücek-Ama.; DS)

üğüre-: ... (Ama.; *Yerköy-Yoz.; *Haymana-Ank.; DS)

üğü-: ... (Başalan-Sm.; Gir.; *Ahlat-Va.; DS)

üle-: ... (Sm.; DS)

ülle-: ... (*Sivrihisar-Es.; Sm.; Ank. Köyleri; DS)

ürgüle-: ... (Merzifon köyleri-Ama.; DS)

ürküle-: ... (Narlıdare *Buldan-Den.; DS)

üle-(ş-, t-): Dağıtmak, yaymak, üleştirme

I.üle-: Yavaşça sallamak (Sm.; DS)

II.üle-: Balta, bıçak vb. nesnelere sivirtmek, bilemek (Siv.; Hacıköy-Ed.; Krk.; DS)

üleş-: Paylaşmak (*Eşme-Uş.; *Dinar-Af.; Cebel *Eğridir-Isp.; Çerçin-Bur.; *Çal, Çöplü *Çivril-Den.; *Bozdoğan, *Nazilli-Ay.; Tepeköy *Torbalı, *Bergama-İz.; *Alaşehir-Man.; Yeniköy-Ba.; *Biga-Çkl.; *Mudanya-Burs.; Es.köyleri; Bo.; *Akyazı-Sk.; *Safranbolu-Zon.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; Tanrıvermiş *Mecitözü-Çor.; *Boyabat-Sin.; Sm.; Dekhacı *Merzifon-Ama.; Bahtiyar *Ümranlı-Siv.; Beyoba, Kayaş, Etimesgut, Ahili, Çanıllı *Ayaş-Ank.; Köşker-Kır.; Ni. ve çevresi; Hatip, *İlgın-Kon.; Boynuyoğun-Ada.; Güzeloluk *Silfke, *Mut ve köyleri-İç.; Güzelsu *Akseki-Ant.; Mu.; Ceylan *Lüleburgaz-Krk.; Tk.; DS)

üeş-: ... (Bur.; DS)

ünde-(ş-): Ünlemek, çağırarak

ünne-: Seslenmek, çağırarak (*Eğridir köyleri-Isp.; Güney, Salda *Yeşilova, Çerpin-Bur.; Ovacık *Tavas, Üçkuyu, Narlıdere, Alâeddin *Acıpayam-Den.; *Karacasu, Eymir *Bozdoğan-Ay.; *Bayındır-İz.; Man. ve çevresi; Ba.; *Biga-Çkl.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; *Emet köyleri-Kü.; Dodurga *Bozüyük-Bil.; *Sivrihisar-Es.; *Hendek, *İzmit-Koc.; *İznik-Burs.; *Göynük, İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Kurşunlu-Çan.; Ama.; *Perşembe-Or.; *Arapkir-Mal.; *Gürün-Siv.; Deliviran *Çubuk, Üçem *Bala, Çanılı *Ayaş-Ank.; Köşker-Kır.; Bakırdağ *Develi-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; Yeniköy *Ereğli, *Ilgın *Ermenek-Kon.; Ada.; Güzelsu *Akseki-Ant.; Düğrek, Pınarlıbelen *Bodrum-Mu.; Ed.; DS)

ünlen-: ... (*Bozdoğan-Ay.; *Milas-Mu.; DS)

I.ünle-: Seslenmek (Yenişar, Gölkonak *Şebinkarahisar-Isp.; DS)

II.ünle-: İlenmek, kaygışlamak (Sincan *Alaca-Çor.; DS)

III.ünle-: Gözünü boyamak, aldatmak, şaşırtmak (Muradiye-Ri.; DS)

IV.ünle-: Ay doğup yükselmeye başlamak (Güzelsu *Akseki-Ant.; DS)

üng-(ül-, tür-): Delmek Bk. öng-

ön-: 1.Beklemek (Ürküt *Sandıklı, Evciler *Dinar, Dereçine *Bolvadin-Af.; Yarıkkaya, Körküler *Yalvaç, Nurda *Şarkikaraağaç-Isp.; Söğüt, Honaz, Hadım *Çal, Darıveren *Acıpayam-Den.; *Çeşme-İz.; Ba.; Kayadibi-Gir.; Bozhüyük-Mar.; Endel *Dört Yol-Hat.; Kurugöl *Mucur-Kır.; Afşar köyleri; *Pınarbaşı-Kay.; Dereözü, Zanapa *Ereğli, Alibeyhüyüğü *Çumra-Kon.; Şişşanı *Kadirli, Faydalı *Kozan-Ada.; *Mut köyleri, Yanpar, Karatiken, Ayvagediği *Mersin, *Tarsus, Taşucu, Yenisu *Silifke-İç.; Kaya *Fethiye-Mu.; Ed.; DS)

öng-: ... (Ayvagediği *Mersin-İç.; DS)

2.Gözetlemek, pusuya düşürmeye çalışmak (Güney *Yeşilova-Bur.; Hadım *Çal-Den.; Ba.; *Kandıra-Koc.; Bozhüyük-Mar.; Ank.; Turan-Kay.; Ni. ve çevresi, Zanapa *Ereğli, *Bozkır-Kon.; DS)

ör-: ... (Kon.; DS)

3.Saklanmak (Alaettin *Acıpayam-Den.; DS)

4.Birinin önüne çıkmak, yolunu kesmek (Güney *Yeşilova-Bur.; Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bergama-İz.; Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS)

5.Sezdirmeden birini izlemek (Bo.; Kale *Erbaa-To.; *Koyulhisar-Siv.; Sille-Kon.; DS)

ür-(ül-): Üflemek, ürmek, havlamak

I.ür-: 1.Havlamak (*Atabey-Isp.; Salda, Kavak *Yeşilova-Bur.; İsabey, Yukarıseyit *Çal, Homa *Çivril, Alaettin *Acıpayam, Honaz-Den.; *Alaşehir-Man.; *Söğüt-Bil.; *Sivrihisar, Tokat, Bozan-Es.; Çan ilçe ve köyleri; Halas *Gümüşhacıköy *Merzifon, *Taşova-Ama.; Uzunisa-Or.; Gm.; Lârhan *Maçka-Tr.; Ağ.; Erz.; Cenciğe-Ezc.; *Ahlat-Bit.; *Varto-Mş.; *Ağın-Elz.; *Arapkir-Mal.; *Afşin-Mar.; *Güdül, Hasanoğlan, Çanilli *Ayaş-Ank.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri-Hat.; Siv. ilçe ve köyleri; Ömerhacılı *Kaman-Kır.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Karısalı-Ada.; *Mut *Mersin-İç.; Abdurrahmanlar *Serik-Ant.; *Ula *Marmaris-Mu.; Lefkoşa-Kıbrıs; DS)

üre-: ... (Düz.; *Osmancık-Çor.; *Marmaris-Mu.; DS)

2.Kavgada bağırarak, kötü söylemek (*Arapkir-Mal.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

3.Gevezelik etmek, söze karışmak (Çepni, Karaözü *Gemerek, Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; DS)

II.ür-: Üfürerek şişirmek (Uş.; Ürküt *Sandıklı-Af.; *Eğridir köyleri-Isp.; *Çerpin-Bur.; *Çal-Den.; Kü.; DS)

ürk-(ül-, üş-, üt-): Ürmek

I.ürk-: Yıkılmak, çökmek (*Kandıra-Koc.; Gerze-Sin.; Sm.; *Perşembe köyleri-Or.; Gir.; DS)

II.ürk-: Yara başka yerlere sıçramak (*Eğridir köyleri-Isp.; Es. köyleri; *Perşembe köyleri-Or.; Çiftepınar *Mersin-İç.; DS)

III.ürk-: Sırçan denilen iğden çıkma bükülmüş iplik topağı birbirine karışmak, dolaşmak (İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS)

ürper-: -tüy- ürpermek Bk. orpat-, ürpeş-

ürper-: ... (Şalcı, Atalar *Şavşat-Ant.; Hacıilyas *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği, Karaözü *Gemerek-Siv.; *Yerköy-Yoz.; DS)

örper-: ... (İç. köyleri; DS)

üstel-: Artmak, çoğalmak, artırılmak

üstele-: 1.Ayak diremek, üstüne düşmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan, Dallica *Nazilli-Ay.; *Bergama, Tepeköy *Torbalı-İz.; *Alaşehir-Man.; Yeniköy-Ba.; Fili *Biga-Çkl.; Kü.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; Düz.; *Akyazı-Sk.; Kurşunlu-Çan.; Peşman *Daday-Kas.; Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; danışman *Fatsa-Or.; Nefsiköseli *Görel-Gir.; *Maçka ve köyleri-Tr.; Ri.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Gemerek, *Gürün, Gölcük, Hacıilyas, *Koyulhisar-Siv.; Çanlı *Ayaş-Ank.; Genezin *Avanos-Nev.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut köyleri, *Mersin köyleri-İç.; *Milas-Mu.; Ceylan *Lüleburgaz-Krk.; DS)

üsberte-: ... (Ada.; DS)

üsperle-: ... (Yoz. ve köyleri)

üstenle-: ... (İç.; DS)

2.Artmak, yenilenmek (hastalık için) (İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Bor-Ni.; DS)

3.Karşı koymak (*Ağın-Elz.; DS)

üş-(el-, tür-, gür-/kür-): Üsmek, üşüşmek, toplanmak, delgiç ile delmek

I.üş-: 1.Bir yere toplanmak (Man. ve çevresi; *Akyazı-Sk.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; İst.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon köyleri-Ama.; Şabanözü *Polatlı-Ank.; DS)

2.Bir kişi topluca saldırmak (İğdeciler *Mudurnu-Bo.; Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

üşüver-: ... (İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS)

3.Köpekler havlayarak saldırmak (Aliköy *Çaycuma-Zon.; DS)

II.üş-: Eşmek, kazmak (Ağlı *Küre-Kas.; DS)

üşe-(t-): Yer ve benzeri şeyleri aramak üzere eşmek

üşele-: Ufalamak, parçalamak (Çan.; DS)

üşü-: Soğuktan üşümek Bk. üşü-

üşü-(t-): Soğumak, sevgisi sönmek (*Bor-Ni.; DS)

üz-(lün-, lüş-, tür-, ül-, üş-): -ip ve benzeri şeyleri- kesmek

I.üz-: 1.Koparmak, ayırmak (*Merzifon köyleri-Ama.; *Çarşamba-Sm.; Nefsiköseli *Görel, *Tirebolu-Gir.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Milas-Mu.; DS)

2.Kopacak duruma getirmek (*Kurşunlu-Çan.; DS)

II.üz-: Yüzmek (Ezc.; DS)

üze-(l-): Yorulmak, sıkılmak, güç işe düşmek

üze-: Girmek (Taşkent göçmenleri-Elz.; DS)

üzne-: Karşı koymak, söz dinlememek

üzne-: Yıpranmak (Ed.; DS)

yaçan-: Utanmak, ocunmak, sıkılmak

yacan-: 1.Korkmak, ürkmek, çekinmek, sakınmak (Horu *Dinar-Af.; *Yalvaç, Uluğbey *Senirkent-Isp.; Sarayköy, Darıveren *Acıpayam-Den.; Eymir *Bozdoğan-Ay.; Ba.; Epçeler-Burs.; *Tavşanlı-Kü.; *Bor-Ni.; Yerkesik-Mu.; Hasköy *Saray, *Hayrabolu-Tk.; DS)

yecan-: ... (*Tavşanlı-Kü.; DS)

2.Utanmak, sıkılmak (Ömerköy *Bandırma-Ba.; *Bayramiç, Ayvacık, Bergaz *Ezine, Kuşköy-Çkl.; Gilevği *Elmalı-Ant.; Aliköy-Mu.; Hasköy *Saray-Tk.; DS)

3.Bıkmak, usanmak (Sebil *Beypazarı-Ank.; DS)

4.Tiksinmek (Deveçatağı-Tk.; DS)

yad-(ıl-, ın-, ış-, ılış-, tur-): Döşemek, yaymak, sermek

I.yaz-: Hamur açmak (Rumeli göçmenleri-Burs.; *Gediz-Kü.; İsmetpaşa-Es.; Düz.; *Tirebolu-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; Balıbey *Artova-To.; Hasanoglan-Ank.; Bahçeli *Bor-Ni.; İncekum *Silifke-İç.; Ed.; Çengelli *Lüleburgaz-Krk.; DS)

II.yaz-: Sofra hazırlamak, kurmak (Isp.; DS)

III.yaz-: Sermek, açmak, yaymak (halı, örtü, yatak vb. için) (Uluborlu, *Eğridir köyleri-Isp.; Çöplü *Çivril-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Kemalpaşa-İz.; *Turgutlu *Alaşehir-Man.; İsmetpaşa-Es.; Mecidiye *İzmit, *İnebolu-Kas.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; Oğmaca-Or.; Tepeören, Şehli *Piraziz-Gir.; Siv.; Ank.; Genezin *Avanos-Nev.; Ni.; *Ermenek-Kon.; *Kozan-Ada.; İncekum *Silifke-İç.; Ant.; *Milas-Mu.; DS)

I.yay-: 1. Sermek.(*Şarkikaraağaç-Isp.; Den.; İz.; *Maçka-Tr.; *Ayaş-Ank.;DS)

2. Dağıtmak (Sarıdris *Şarkikaraağaç-Isp.; Tr.; *Antakya-Hat.; Çanlılı *Ayaş-Ank.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; DS)

3.Duyduğu sözü orda burada söylemek (*Eğridir köyleri-Isp.; Man. ve çevresi; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; *Akyazı çevresi-Sk.; *İskilip-Çor.; Sm.; Ezc.; *Antakya-Hat.; Çanlı *Ayaş-Ank.; Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

II.yay-: Yayığı çalkalamak (*Kurşunlu-Çan.; *Ünye-Or.; Ezc.; *Antakya-Hat.; Hacılyas *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla-Siv.; *Boğazlıyan-Yoz.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Civanyaylağı, Çiftepınar *Mersin, Gökbelen *Silifke-İç.; DS)

yat-: Döşemek, yaymak, sermek

I.yat-: Uygun gelmek, içine sinmek (*Bor-Ni.; DS)

II.yat-: Loğusa olmak (Maçka-Tr.; DS)

yadtur-: Bir şeyi bohça veya benzeri içinde saklamak Bk. yittür-, yattur-

yatır-: Üzüm çubuklarını kökünden ayırmadan toprağa gömüp köklendirmek (*Bor-Ni.; DS)

yap-(çın-/çun-/çur-, in-, iş-, rul-, tur-, ul-, ur-, urt-): Örtmek, kapamak, kurmak, yapmak

I.yap-: Dışkısını yapmak, pislemek (*Bor-Ni.; DS)

II.yap-: Cinsel ilişkide bulunmak (*Bor-Ni.; DS)

yar-(ıl-, in-, iş-, tur-: Yarmak, bir şeyi keserek zorla yarmak, parçalamak, yere sınır çizmek Bk. yara-

I.yar-: Yavruyu memeden ayırmak (Dedeköy *Çal-Den.; Yazırlı, *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Kemallı *Ezine-Çkl.; Çiftepınar *Mersin, İncekum, Tosmurlu *Silifke-İç.; Milas-Mu.; DS)

II.yar-: Uğraşmak, emek vermek (İncekum *Silifke-İç.; DS)

III.yar-: Soymak, çalmak (*Silifke-İç.; DS)

IV.yar-: Öğütmek (buğday vb.) (İncekum *Silifke-İç.; DS)

V.yar-: Ardından konuşmak (*Ünye-Or.; DS)

VI.yār-: Düş yormak (*Kurşunlu-Çan.; DS)

yara-(n-, ş-): Yaramak, uygun gelmek, yaraşmak

yara-: Zamanı, sırası gelmek (koyun kırkma, tarla sürme, ekme vb. için) (Tokat-Es.; Önsen-Mar.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

yaramsın-: Dalkavukluk etmek

yarsın-: 1.Dost olmak (*Vize-Krk.; DS)

2.Korumak, yardım etmek (Kü.; DS)

3.Beğenmek, hoşlanmak, imrenmek, istemek (Merzifon-Ama.; DS)

yarla-: Tükürmek Bk. sud-

yarla-: Bağışlamak, korumak (*Emet-Kü.; Sm.; DS)

yarlığa-: ... (Oğuz *Acıpayam-Den.; Ba. ve çevresi; Ağızören-Kü.; *Osmançavuşlar-Düz.; *Taşköprü-Kas.; Ildızım-Çan.; Kar.; *Erciş-Va.; *Kilis-Gaz.; Salmanfakılı-Yoz.; Köşker-Kır.; Kirazlıyurt *Saimbeyli-Ada.; DS)

yargıla-: ... (Güllü *Buldan-Den.; *Karacasu, *Bozdoğan-Ay.; Asmasız-Ni.; DS)

yarılga-: ... (Bayındır *Beyşehir-Kon.; Güzelsu *Akseki-Ant.; DS)

yarsı-(t-, d-): Murdar bulmak ve iğrenmek

I.yarsı-: 1.Benimsemek, bağlanmak (Bayat *Emirdağ-Af.; DS)

2.Korumak, yardım etmek (*Simav-Kü.; DS)

yarsın-: ... (Kü.; DS)

3.Beğenmek, hoşlanmak, imrenmek, istemek (*Yalvaç-Isp.; Süller *Çal-Den.; *Manyas-Ba.; *Sivrihisar, Muttalip, Tokat-As.; Düz.; İğneciler *Mudurnu, *Kıbrısçık *Bo.; *Akyazı çevresi-Sk.; Ömerli *Üsküdar-İst.; *Ereğli-Zon.; *Kargı, *Boyalı *Araç-Kas.; Çardak, *Çerkeş, Kale, *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-

Çor.; Siv. ve çevresi *Alaçam-Sm.; *Merzifon-Ama.; Baydı-Or.; Ank. İlçe ve köyleri.; DS)

yarsa-: ... (Çerkeşli, Cuma *Gebze-Koc.; DS)

yarsın-: ... (*Merzifon-Ama.; DS)

4.Çok sevmek (*İskilip-Çor.; *Boyabat-Sin. Ve çevresi; DS)

5.Göreceği gelmek, özlemek (Ant.; DS)

6.Bir şeyi bir işi yapmaya heveslenmek yapmaya başlamak (Ortaköy *Çal-Den.; Gürlek *Gediz, Viranşehir-Kü.; Yenipazar *Gölpazarı-Bil.; Atlas *Sivrihisar, Keskin-Es.; *Safranbolu-Zon.; Çan. Köyleri; DS)

yarsa-: ... (Çöplü *Çivril-Den.; DS)

II.yarsı-: Yün örmek (*İnebolu ve çevresi-Kas.; DS)

yarı-(t-): Işımak

yarıt-, yarıtmağ: Tam düzgün, isteğe uygun yapmak (Tokat-Es.; *Merzifon-Ama.; *İğdır-Kar.; Türkşerefli, Oyaca *Haymana-Ank.; DS)

yas-(ıl-): Dağıtıp yaymak, çözmek

I.yas-: 1. Eğmek, çökertmek, yatırmak, bozup dağıtmak (Bayat *Emirdağ-Af.; *Şarkikaraağaç *Eğridir köyleri-Isp.; Yazırlı *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; Gurağaç *Tavşanlı-Kü.; Peşman *Daday-Kas.; *Perşembe-Or.; *Tirebolu-Gir.; DS)

yasa-: ... (*İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Hacıilyas *Koyulhisar, *Gürün-Siv.; Yoz.; *Bünyan, *Pınarbaşı, Hamurcu *İncesu-Kay.; DS)

yasla-: ... (*Eğridir köyleri-Isp.; Fili *Biga-Çkl.; Baklalı *Çatalca-İst.; Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; Ed.; Sarıcaeli *Lüleburgaz-Krk., DS)

2.Bastırmak, sindirmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Kümbe-Kar.; DS)

yastır-: ... (*Milas-Mu.; DS)

3.Yatıştırmak (*Yazırlı *Nazilli *Bozdoğan-Ay.; Kırık *Bergama-İz.; Ba. ve çevresi *Milas-Mu.; DS)

yastır:- ... (Milas-Mu.; DS)

4.Eğilmek, kamburlaşmak (*Tirebolu-Gir.; DS)

II.yas:- Düzen kurmak, düzene koymak (Aracı *Akhisar-Man.; Civanyaylağı, Arslan *Mersin-İç.; DS)

yasa:- ... (Lapseki-Çkl.; DS)

III.yas:- Yüzüstü bırakmak (Gündoğdu-Burs., DS)

IV.yas:- Dokuztaş oyununda üç taşı bir araya dizmek (İncirgediği *Karaisalı-Ada.; Lüleburgaz-Krk.; DS)

yasıla:-Yassılamak, yaymak, sözü açık geniş ve kinayesiz söylemek

yassıla:- Sözü yineleyerek alay etmek (*Erciş-Va.; DS)

yansıla:- ... (*Emirdağ-Af.; *Karamanlı *Tefenni-Bur.; Yukarıseyit *Çal-Den.; İz. İlçeleri; *Susurluk-Ba.; Çkl.; Gündoğdu-Burs.; *Alayurt-Kü.; Tokat-Es.; Bo.; İst.; *İskilip-Çor.; Sm.; *Zile-To.; Saylan-Or.; *Şebinkarahisar-Gir.; *Bayburt-Güm.; Ri.; *Şavşat ve köyleri-Art.; *İğdır *Ardahan-Kar.; Erz.; Ezc.; *Erciş-Va.; *Ahlat-Bit.; Ağın *Arapkir-Mal.; Diy.; Urf.; Ezbider *Suşehri *Koyulhisar-Siv.; Çanlı *Ayaş, Karahoca *Haymana-Ank.; Sarılar *Avanos, Büyük Afşar-Nev.; *Pınarbaşı-Kay.; Ni.; *Beyşehir ve çevresi-Kon. ilçe ve köyleri; Ada.; *Mersin köyleri, *Mut ve köyleri-İç.; Ed.; Lüleburgaz-Krk.; Karacagüz, *Malkara *Çorlu-Tk.; DS)

yağşala:- ... (Bağlılı, Anamos *Eğridir-Isp.; İnönü-Bil.; DS)

yağşıla:- ... (*Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Ank.; *Milas-Mu.; DS)

yamsıla:- ... (*Çarşamba-Sm., *Merzifon-Ama.; Ri.; Bayburt *Selim-Kar.; Erz.; DS)

yaşma:- ... (Bur.; DS)

yansala-: ... (*Bolvadin-Af.; Üçkuyu *Çal-Den.; *Bergama-İz.; Karşiyaka *Erdek, Ba.; Kır.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

yansla-: ... (*Ilgın-Kon.; DS)

yansula-: ... (*Merzifon-Ama.; Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

yaşala-, yaşala-: ... (Bağılı, Anamos *Eğridir-Isp.; Oğuz *Acıpayam, Çöplü, *Çivril-Den.; Alacalar-Man.; Bil.; *Kandıra-Koc.; *Fethiye, *Bodrum-Mu.; DS)

yaşan-: ... (*Alanya-Ant.; DS)

yaşıla-: ... (Darıveren, Oğuz *Acıpayam-Den.; *Alaşehir-Man.; DS)

yasla-: ... (Şalcı *Şavşat, Bağlıca *Ardanuç-Art.; Diy.; DS)

yāşıla-: ... (Oğuz *Acıpayam, Bereketli *Tavas-Den.; Alatepe-Ay.; *Milas-Mu.; DS)

yasta-(I-): Yastık dayamak, yaslanmak, söz dokundurmak

I.yasta-: Yaslamak (Düz.; DS)

II.yasta-: Ezmek, yere yaymak, çiğnemek (Patlangıç *Fethiye-Mu.; DS)

yaş-(ruş-, ur-): Gizlenmek, saklanmak

yaşın-: Yaşmak örtülmek (Isp.; DS)

I.yaşmaḥlamaḥ: Yaşmak örtmek (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

II.yaşmaḥlamaḥ: Değirmende, ambara ve taş altına serpilmiş un, toplanmak (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

yaşa-: Yaşamak

yaşa-: ... yaşında bulunmak (*Afşin-Mar.; DS)

I.yaşıat-: Barındırmak (*Bor-Ni.; DS)

II.yaşıat-: Birinin iyi vakit geçirmesini sağlamak (*Bor-Ni.; DS)

yatık-: Yabancılaşmak, yadlaşmak

yadı-: 1.Alışmamak, yabancılık çekmek (*Zara-Siv.; DS)

yadırgamağ, yadırga-: ... (*Yalvaç-Isp.; Yazak *Nazilli-Ay.; *Susurluk-Ba.; Çayağzı, *Şavşat-Art.; Kar.; *Bor-Ni.; *Fethiye-Mu.; DS)

yadırgala-: ... (Sm.; DS)

yadırgıla-: ... (*Merzifon-Ama.; DS)

yadırgı-: ... (*Mersin köyleri-İç.; DS)

yadırgula-: ... (Merzifon köyleri-Ama.; DS)

2.Yerinden, yurdundan soğumak (Çanılı *Ayaş-Ank.; DS)

3.Gönülden çıkarmak, unutmak (*İğdır-Kar.; DS)

yavaşlan-: Yavaşlanmak, döklemek, yumuşak huylu olmak

yavaşı-: Yavaşlamak (Düz.; *Afşin-Mar.; *Bor-Ni.; DS)

yavğanlan-: Yavan bulunmak

yavansa-: Tadını alamamak (İğdecik-Isp.; DS)

yak-(ıl-, iş-, tur-, ur-): Yaklaşmak, dokunmak, yakmak Bk. yağ-

I.yak-: Alıştırmak, ısındırıp sevdirmek (Uluğbey *Senirkent, *Eğridir köyleri-Isp.; Kurna-Bur.; Oğuz, Darıveren *Acıpayam-Den.; Lapseki-Çkl.; *Sivrihisar, Tokat-Es.; *Merzifon köyleri-Ama.; Küçükisa *Zile-To.; Şeyhler *Ulubey-Or.; *Gemerek-Siv.; Genezin *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Navdalı *Mut-İç.; Güzelsu *Akseki-Ant.; DS)

II.yak-: Önemli acılar, olaylar, ayrılıklar, seviler üstüne türkü, ağıt yapmak, düzenlemek (Uluğbey *Senirkent, Bağlılı, Anamos *Eğridir-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; Narlıdere-İz.; *Alaşehir-Man.; *Emet-Kü.; *Sivrihisar, *Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Taşköprü-Kas.; *Merzifon köyleri-Ama.; *Hasankale-Erz.; Maksutlu *Şarkışla-Siv.; Genezin *Avanos-Nev.; Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Milas-Mu.; DS)

yakıştır-: ... (Karahadırlı, Çiftepınar *Mersin-İç.; DS)

III.yak-: Sürmek, koymak (kına için) (*Bor-Ni.; DS)

IV.yak-: Oyunda yenmek, oyun dışı yapmak (*Maçka-Tr.; DS)

yan-: Yanılmak, alevlenmek, -yara- iltihaplanmak, güneş yüzü yalıyarak çalıp karartmak Bk. yal-

I.yan-: 1.Sevdalanmak (Ekse *Çal, Bereketli *Tavas-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; *Milas-Mu.; DS)

2.Candan, içten üzülme (*Alaşehir-Man.; DS)

3.Derdine ortak olmak (Kıbrıs; DS)

II.yan-: Oyunda yanlış yapmak, oyun dışı kalmak (*Maçka-Tr.; DS)

yaldra-: Az ışımak, parlamak Bk. yaldır-

yaldıra-: 1.İşık yansımak, parlak bir nesne parlayıp sönmek, şimşek çakmak (Arpaköy-Or.; Gir.; *Bor-Ni.; DS)

yaldırda-: ... (Sin.; *Antakya-Hat.; DS)

yalbıra-: ... (Emirşihlar, Akyene *Anamur-İç.; DS)

yalbırda-: ... (Bekilli *Çal-Den.; Karakuyu-Man.; Dursunlu *Burhaniye-Ba.; Keskin, Tokat-Es.; *Çarşamba-Sm.; *Afşin-Mar.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Bağyaka *Finike-Ant.; *Fethiye-Mu.; Ed.; DS)

yalpı-: ... (Yenice *Eğridir-Isp.; DS)

yalpırda-: ... (*Serik-Ant.; DS)

yalpır-: ... (*Çarşamba köyleri-Sm.; DS)

yalabı-: ... (Bölüme-Uş.; Af.; Cebel *Eğridir-Isp.; Kemaliye *Alaşehir, *Bayramiç-Çkl.; Zeyve *Söğüt-Bil.; Es.; *İnebolu-Kas.; Demirli, Çitli *Mecitözü-Çor.; Sal-Sin.; Küçükisa *Zile-To.; Çanıllı *Ayaş, Üçem *Bala-

Ank.; Köşker, Seydin *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Ereğli-Kon.; Ada.; *Mut köyleri *Mersin köyleri-İç.; Mu. Köyleri; Tunaboyu, Bulgaristan; DS)

yalabu:- ... (Boyadı-Or.; DS)

2.Düzgün, parlak duruma gelmek, güzelleşmek (İğneciler *Mudurnu-Düz.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yalğa-(n-, ş-, t-): Yalamak Bk. yalwa-

1.yala:- Sıyırarak berelemek (İncekum *Silifke-İç.; DS)

yalğandır:- Yalanlamak

yalandır:- Aldatmak, kandırmak (Yeniköy-Ba.; Fili *Biga-Çkl.; Tokat-Es.; *İzmit-Koc.; Düz., *Akyazı çevresi-Sk.; Şarkışla-Siv.; Nev.; *Bor-Ni.; *Beyşehir *Ermenek-Kon.; *Mut-İç.; *Milas, Kıran-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; *Hayrabolu-Tk.; Larnaka-Kıbrıs; DS)

yalk-: Kanmak, bıkmak, yağlı yemekten bıkmak

yalkı:- Yaralanıp berelenmek (*Sivrihisar-Es.; DS)

yama-(l-, n-, ş-): Yamamak

yama:- 1.Beğenilmeyen bir şeyi almaya birini razı etmek yada zorla vermek (Düz.; Tr.; DS)

2.Üstüne suç atmak (birinin) (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

yaman:- 1.Yüzüstü yere düşmek, yatmak, kapaklanmak (Af.; Çöplü *Çivril, Bekilli *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Man. ve çevresi; Tokat-Es.; *Kurşunlu-Çan.; *Merzifon-Ama.; Gir.; Çayağzı *Şavşat-Art.; *Ağın-Elz.; Gaz.; *Antakya-Hat.; *Milas-Mu.; DS)

2. Dayanmak, yaslanmak (Kumdanlı *Yalvaç, İğdecik-Isp.; Darıveren *Acıyapam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Bil.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; *Akyazı çevresi-Sk.; *Kurşunlu-Çan.; *Çarşamba-Sm.; Bağlıca *Ardanuç, Yavuz *Şavşat-Art.; *Kilis-Gaz.; *Antakya-Hat.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; Orhaniye *Marmaris-Mu.; DS)

3.Abanmak, eğilip kapanmak (Darıveren *Acıpayam-Den.; *Bozüyük-Bil.; *Kilis-Gaz.; Orhaniye *Marmaris-Mu.; Kıbrıs; DS)

4.Gelişi güzel yere çöküp oturmak (*Gürün-Siv.; Kaymaklı, Lefkoşa-Kıbrıs; DS)

II.yaman-: 1.Sığınmak, çıkar sağlamak için yaklaşmak (Eğridir köyleri-Isp.; Düz.; *Taşköprü-Kas.; *Antakya-Hat.; *Bor-Ni.; DS)

2.İsteği dışında birisine yaklaştırmaya çalışmak, balta olmak (Düz.; *Ağın-Elz.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

3.Birinin yanına yardımcı girmek (*Çarşamba-Sm.; DS)

III.yaman-: Sıvanmak (*Ermenek-Kon.; DS)

yamat-: Yamamak, yama yapmak (Tr.; Balıklı *Şavşat-Art.; DS)

yamraş-: Kuzular anaları ile karışmak

I.yamraş-: Yan gelip yatmak, tembellik yapmak, işi savsaklamak (Heniskeköy, Şehsadi-Ama.; DS)

I.yamrış-: ... (Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

II.yamraş-: Yerleşip kalmak, çevresini tedirgin etmek (Muradiye-Ed.; DS)

II.yamraş-: Bir yere biçimsiz oturmak (Ni.; DS)

yamur-: Kesmek Bk. tomur-, yemür-

yemir-: Yıkmak, çökertmek, bozup dağıtmak (Isp.; *Karacasu-Ay.; *Alacaşehir-Man.; Ba.; *Mut ve köyleri, *Mersin ve köyleri-İç.; DS)

yangıl-: Yanılmak

yaŋılmaŋ, yaŋıl-: Yanılmak (Posof-Kar.; Macar-Gaz.; DS)

yayıq-: Yaz olmak, baharlaştırmak

I.yayıq-: Çekinmek (Sarısu-Çan.; DS)

II.yayık-: Yerinden, yuvasından uzaklaşmak, soğumak, tedirgin olmak
(*Lüleburgaz-Krk.; DS)

yayla-(t-): Yaylanmak

I.yayla-: Yaylaya çıkmak (*Silifke-İç.; DS)

II.yayla-: Otlatmak (Ada. ve çevrisi; DS)

yazukla-: Suçu yüzünden yakalamak

yazıkla-: Açmak, üzölmek (Sm.; *Bayburt-Gm.; DS)

yazık-: ... (*Bayburt-Gm.; DS)

yé-(l-): Yemek yeyip telef etmek

ye-: Öldürmek (Tr.; DS)

yi-: 1.Yemek (Sm.; Koyunder *Ahıska-Kar.; *Antakya-Hat.; Hasanoğlan-Ank.; Ni.; DS)

2.Rüşvet almak (*Bor-Ni.; DS)

yél-(dir-): Koşmak

I.yel-: 1.Bir işin, bir şeyin, birinin peşinde koşmak, koşturmak (*Eğridir köyleri-Isp.; *Tefenni-Bur.; Söğüt *Çal-Den.; *Lapseki-Çkl.; *Mustafakemalpaşa-Burs.; *Söğüt-Bil.; Tokat-Es.; Orta *Kurşunlu-Çan.; Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; To.; Bahattin, *Ulubey, Bayadı-Or.; *Şebinkarahisar-Gir.; *Vakfikebir-Tr.; Mar.; Hacııyas *Koyulhisar-Siv.; Çanıllı *Ayaş, Gürcü, *Kızılcahamam-Ank.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı, Erkilet-Kay.; Genezin *Avanos-Nev.; Ni.; Bayındır *Beyşehir, *Çumra-Kon.; Yerebakan *Feke, Çukurköy *Karaisalı-Ada.; *Mut ve köyleri-İç.; *Ula-Mu.; DS)

yeldir-: ... (*Acıpayam-Den.; Düz.; *İskilip-Çor.; Gaz.; *Gürün-Siv.; Yoz.; DS)

yil-: ... (Gaz.; *Bor-Ni.; DS)

2.Çabuk yürümek (*Bolvadin-Af.; Den.; *Lapseki-Çkl.; *Orta-Çan.; Bayadı-Or.; Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; *Sorgun-Yoz.; Afşar *Pınarbaşı-Kay.; *Bor-Ni.; DS)

3.Amaçsız gezip dolaşmak (Ba.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *İskilip-Çor.; Sm.; Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; DS)

II.yel-: Oyunda ebe olmak (İnköy-Kü.; DS)

III.yel-: Erkek hayvan dişi istemek (Isp. ilçe ve köyleri; DS)

I.yil-: Koşmak (Gaz.; *Bor-Ni.; DS)

II.yil-: Eğilmek, bükülmek (*Afşin-Mar.; DS)

III.yil-: Kapılmak, uymak (*Bor-Ni.; DS)

yelpin-: Yele, cine çarpılmak, yal çarpmak, cin çarpmak, yeppazelenmek

yelpi-: Yel hafif esmek (Kü.; Ni.; DS)

yémsin-: Yemeksizin yer görünmek

I.yemsin-: Yemle, yiyecekle aldanmak (Çepni *Gemerek-Siv.; DS)

II.yemsin-: Canı çekmek, isteklenmek (Sarıoba *Polatlı-Ank.; DS)

III.yemsin-: Sığınmak, kapılanmak (Çor.; DS)

yenç-: Isırmak, yere vurup ayağıyla ezmek, dişle ısırarak parçaları birbirine katmak Bk. yençi-

I.yenç-: Sarsmak, silkelemek, tartaklamak (Bayat *Emirdağ-Af.; *Çal-Den.; Ay. Köyleri *Fethiye-Mu.; DS)

II.yenç-: Ezmek (Çayağzı *Şavşat köyleri-Art.; DS)

yeng-: Yenmek, alt etmek, (Oğuz ve kıpçak dillerince)

yén-: İnmek (Karakoyunlu, Şağaman-Kar.; Erz.; *Antakya-Hat.; Çandırlar-Ada.; DS)

yenk-: Kazanmak, yenmek (Tr.; *İkizdere-Ri.; Art. ilçe ve köyleri; Diy.; DS)

yér-(et-): Yermek, beğenmemek, iğrenmek, zemmetmek, hakir görmek (Oğuzca)

I.yer-: 1.Birinin ardından kötülüğünü söylemek, bir şeyi beğenmemek (İshaklı *Bolvadin, *Dinar-Af.; Gündürle *Atabey, Yılanlı *Eğridir-Isp.; Bur.; Den. İlçe ve köyleri; Burhaniye *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; İz. İlçe ve köyleri; Man. ve çevresi; *Susurluk, Ömerköy *Bandırma, Yeniköy-Ba.; Ağaçköy, Suluca *Lapseki-Çkl.; *Alayurt-Kü.; Bil.; *Sivrihisar köyleri-Es.; Demirciler *Gebze-Koc.; Dadanı-Düz.; *Akyazı çevresi-Sk.; *Bartın-Zon.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu, Orta-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Niksar-To.; *Ünye-Or.; *Afşin-Mar.; *Kilis-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Çanılı *Ayaş, *Beypazarı-Ank.; Kurugöl *Mucur, Genezin *Avanos-Nev.; *Beyşehir, Yaraşlı *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut ve köyleri, *Silifke-İç.; *Korkuteli, Kalkan *Kaş, Güzelsu *Akseki-Ant.; *Milas, Reşadiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yir-: ... (Ba. ve çevresi)

2.Kalabalık içinde birine kötü davranmak (*Mersin köyleri-İç.; DS)

II.yer-: Seçmek, ayırt etmek (*Silifke köyleri-İç.; İncir-Mu.; DS)

yét-(il-, iş-, rül-, rüş-, sik-): Yetişmek, erişmek

I.yet-: Olgunlaşmak (*Eğridir köyleri-Isp.; Ba. ve çevresi; düz.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Sm.; *Afşin, Kapıdere *Elbistan-Mar.; *Antakya, Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Maksutlu *Şarkışla, Hacıılyas *Koyulhisar, Vazıldan *Divriği-Siv.; Yoz.; *Haymana-Ank.; Genezin *Avanos-Nev.; Elbaşı *Bünyan-Kay.; Ni.; *Ermenek-Kon.; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye-Ada.; DS)

yetiş-: ... (Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

II.yet-. Sarmak, erişmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Bayburt *Selim-Kar.; DS)

III.yet-: Bir kimseyi elinden tutup götürmek, bir hayvanı yedeğe alıp çekmek (Sivaslı-Uş.; Çavdır-Bur.; *Çal-Den.; *Nazilli-Ay.; Man. ve çevresi; *Ayvalık-

Ba.; Burs.; Tokat-Es.; *Ermenek-Kon.; Tömük *Mersin, Afşarlı *Silifke-İç.;
*Lüleburgaz-Krk.; *Muratlı-Tk.; DS)

IV.yet-: Başa çıkmak, gücü yetmek (Diy.; DS)

yıdı(ş-): Kötü, fena kokmak, bozulmak

yy-: Kokmak, çürümek (İğdecik-Isp.; Bur.; Karakıyık *Bafra-Sm.;
*Akdağmadeni-Yoz.; Nev.; Bahçeli *Bor-Ni.; Kon.; DS)

yyi-: ... (Peşman *Daday-Kas.; DS)

yy-: ... (*Küre-Kas.; DS)

yığ-(ıl-, m-, lış-, rıl-, tur-): Yığmak, toplamak, bir şeye engel olmak, alıkoymak

yığ-: Dileğini geri çevirmek (*Bor-Ni.; DS)

yığla-(ş-, t-): Ağlamak Bk. ığla-

yığla-: Ağlamak (Tahtacı Türkmenleri *Buca-İz.; Kerkük; DS)

yık-(ıl-, ış-, tur-): Yıkmak, yıkılmak

I.yık-: Güreşte, oyunda yenmek (*Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

II.yık-: Büyük zarar vermek (*Bor-Ni.; DS)

yıh-: Yıkmak, yükü indirmek (Zarşat-Kar.; İncekum *Silifke-İç.; DS)

yıhıl-: Yıkılmak (Karakoyunlu-Kar.; DS)

yılı-(r-, ş-, t-): İlimak

I.yılış-: 1.Kendini sevdirmek, hoşla gitmek, ilgi toplamak için soğuk, yapma bir tavır takınmak, gülmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Salda *Yeşilova-Bur.; Oğuz *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Urla-İz.; *Alaşehir-Man.; Burs.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Akyazı ve çevresi-Sk.; *Kurşunlu-Çan.; Sin.; Sm.; *Merzifon ve köyleri-Ama.; To.; Boyadı, *Ünye-Or.; *Maçka ilçe ve köyleri-Tr. *Afşin-Mar.; Hacıilyas *Koyulhisar *Şarkışla, *Gürün-Siv.; Köşker-Kır.; Kızılviran *İncesu, Afşar köyleri *Pınarbaşı, *Bünyan-Kay.;

Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut ve köyleri-İç.; *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

2.Hoşa gitmeyecek biçimde sataşmak (Bur.; *Susurluk-Ba.; DS)

II.yılış-: Nişan alırken bir gözünü kapatmak (Civanyaylağı, Erdemli *Mersin-İç.; DS)

III.yılış-: Korkmak, sinmek (Çağlayık *Silifke-İç.; DS)

yılıt-: Çarpıtmak, eğriltmek (Ay.; DS)

yıpla-: İp üzerinde oynamak, canbazlık etmek

I.iple-: 1.Bir şeyin liflerini ayırmak, tiftiklemek (Süme *Bulancak-Gir.; DS)

2.Fasulyenin kenarındaki kılçıkları ayırmak (Süme *Bulancak-Gir.; DS)

II.iple-: Tarlayı ölçmek (*Merzifon-Ama.; DS)

III.iple-: 1.Tazıyı tavşan kovalamaya salmak (*Merzifon-Ama.; DS)

2.Bir kimseyi iş takibine göndermek (*Merzifon-Ama.; DS)

yıra-(t-): Uzaklaşmak, ırak olmak Bk. yara-

yıra-: Uzamak (Afşar, Pazarören-Ni.; *Pınarbaşı-Kay.; DS)

yırla-: Şarkı, gazel söylemek, ırlamak

yırla-: 1.Şarkı, türkü söylemek (İst.; Kar.; *Ahlat-Bit.; Va.; Diy.; Kesirik-Elz.; *Kilis-Gaz.; Urf.; *Ilgın-Kon.; Ada.; Drama, Rumeli; DS)

yıra-: ... (*Erciş-Va.; DS)

2.Koşuk okutmak (İst.; DS)

yigren-: Tüyü ürpermek, iğrenmek

yigren-: İğrenmek, tiksirmek (*Bor-Ni.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

yigtür-[*]: Bir şeyle iyilik etmek Bk. yiktür-, yüftür-

yiktür-: Hafif topallamak (*Bor-Ni.; DS)

yekdir:- ... (*Eğridir köyleri-Isp.; *Alaşehir-Man.; Tokat-Es.; Küçükisa *Zile-To.; Hacılyas, *Koyulhisar, Maksutlu *Şarkışla *Gemerek-Siv.; Yoz.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Ada.; İncekum *Silifke *Mut ve köyleri-İç.; *Fethiye-Mu.; DS)

yeke:- ... (Yılanlı *Eğridir-Isp.; Kon.; DS)

yekit:- ... (Muzvadi *Ermenek-Kon.; DS)

yek:- ... (Karamanlı *Tefenni-Bur.; Mut ve köyleri *Mersin-İç.; DS)

yektir:- ... (*Yalvaç-Isp.; Den. Köyleri; *Alaşehir-Man.; Çor.; *Merzifon köyleri-Ama.; Hacılyas *Koyulhisar-Siv.; Kocabey-Kır.; *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; Tekir *Silifke, Civanyaylağı *Mersin-İç.; DS)

yin-[*](dür-): Aramak, sormak Bk. yind-

yin-, yiñ:- Yenmek, üstün gelmek (*Bor-Ni.; Tekeler *Silifke-İç.; DS)

yinçgele-: İnce saymak, inceltmek

yincele-: Sarsmak (Kon.; DS)

yencele-: ... (Af.; *Gelendost-Isp.; *Beyşehir ve çevresi-Kon.; DS)

yir-[*](iş-): Yirmek Bk. yer-, yır-

I.yir-: Dilmek, yarmak (Bayat *Emirdağ-Af.; Güney *Yeşilova-Bur.; Darıveren *Acıpayam, Kızılhisar-Den.; *Alaşehir-Man.; Tokat-Es.; Kas.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Ünye-Or.; *Antakya-Hat.; Yoz.; Ni.; *Ereğli-Kon.; Ballı *Malkara-Tk.; Kıca *Silifke, *Mut-İç.; DS)

II.yir-: 1.Birinin ardından kötülüğünü söylemek, bir şeyi beğenmemek (Ba. ve çevresi)

I.yer-: ... (İshaklı *Bolvadin, *Dinar-Af.; Gündürle *Atabey, Yılanlı *Eğridir-Isp.; Bur.; Den. İlçe ve köyleri; Burhaniye *Nazilli, *Bozdoğan-Ay.; İz. Ve köyleri; Man. ve çevresi; *Susurluk, Ömerköy *Bandırma, Yeniköy-Ba.; Ağaçköy, Suluca *Lapseki-Çkl.; *Alanyunt-Kü.; Bil.; *Sivrihisar köyleri-Es.; Demirciler *Gebze-Koc.; Dadanı-Düz.; Akyazı çevresi-Sk.; *Bartın-Zon.;

Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu, Orta-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Sm.; *Merzifon-Ama.; *Niksar-To.; *Ünye-Or.; *Afşin-Mar.; *Kilis-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; Çanlı *Ayaş *Baypazarı-Ank.; Kurugöl *Mucur, Genezin *Avanos-Nev.; *Bünyan-Kay. Ve köyleri; Ni.; *Beyşehir, Yarşılı *Ermenek-Kon.; Ada.; *Mut ve köyleri, *Silifke-İç.; *Korkuteli, Kalkan *Kaş, Güzelsu *Akseki-Ant.; *Milas, Reşadiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

2.Kalabalık içinde birine kötü davranmak (*Mersin köyleri-İç.; DS)

II.yer-: Seçmek, ayırd etmek (*Silifke köyleri-İç.; İncir-Ma.; DS)

yit-(tür-, ür-): Kaybolmak, yitmek

I.yit-: Kaybolmak (*Dinar-Af.; Sarıdris *Karaağaç, *Eğridir köyleri-Isp.; Hacılar-Bur.; Yazır *Acıpayam, Honaz-Den.; Tepeköy *Torbalı, *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba. ve çevresi; Kamlık *Havza-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile ve köyleri, Bozcalı *Reşadiye-To.; Or.; *Alucra-Gir.; Tr.; Gm.; Müdrisler *Muradiye-Ri.; Çayağzı, *Şavşat, Baratlı *Ardanuç-Art.; Şambayat *Besni-Adı.; Lohan-Gaz.; Çardak *Göksun, *Afşin-Mar.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı, *Antakya-Hat.; Maksutlu *Şarkışla, Vazıldan *Divriği, Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; *Sorgun-Yoz., Demirtaş *Kalecik-Ank.; Genezin, Sarılar *Avanos-Nev.; Köşker-Kır.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Kadirli, Cevdetiye-Ada.; *Silifke köyleri, *Tarsus-İç.; Kalkan *Kaş-Ant.; Kınık, *Fethiye-Mu.; DS)

II.yit-: İtelemek, dürtmek (*İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; *Antakya köyleri-Hat.; Hacıilyas *Koyulhisar-Siv.; *Bor-Ni.; *Kozan-Ada.; *Taşarakarlan-Kon.; DS)

III.yit-: Olmak, ermek, erginleşmek (Hasanoğlan-Ank.; *Bor-Ni.; DS)

IV.yit-: yetmek (*Bor-Ni.; DS)

yod-(luş-, tur-, ul-, un-, uş-): Silmek, bozmak, mahvetmek

I.yoz-: 1.Bitki, hayvan, zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabanillaşmak (*Senirkent, *Eğridir köyleri-Isp.; Den.; *Bayındır-İz.; İğdecik, Sancaklıboz *Alaşehir-Man.; Mu.; DS)

2.Kök salamayıp gelişmemek (fidan vb.) (Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; İz. İlçe ve köyleri; Kocaşehler, Gerdan *Karaisalı-Ada.; Bağyaka *Finike-Ant.; *Milas-Mu.; DS)

3.Aşı tutmamak (*Ödemiş çevresi, Orta *Bayındır-İz.; DS)

4.Zayıflamak (Bur.; DS)

II.yoz-: 1.İsteğinden caymak, bir şeyden soğumak (Dariveren, Oğuz *Acıpayam, *Çivril-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; Çan.; *Bor-Ni.; *Mut ve köyleri, Karatiken, Karadirlik *Tarsus-İç.; *Alanya-Ant.; Şeref *Yatağan-Mu.; DS)

yozuk-: ... (Kızılhisar, Ekse *Çal-Den.; İnköy-Kü.; *Bor-Ni.; DS)

yozul-: ... (Tokat-Es.; DS)

2.Tavuk, kuluçkaya yatmadan caymak, yumurtlamaz olmak (*Eğridir köyleri-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; Orta *Bayındır-İz.; Kemalpaşa *Alayunt-Kü.; Köşler-Kır.; Şahin *Malkara-Tk.; DS)

yozuk-: ... (Çöplü *Çivril, Oğuz *Acıpayam-Den.; *Fethiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; Ed.; DS)

3.Cinsel kızgınlığı geçmek (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Aydınli Obası-Ama.; DS)

III.yoz-: 1.Sevişen iki kişi darılmak (Bayır *Malkara-Tk.; DS)

2.Huyu bozulmak, sevimsizleşmek (*Eğridir köyleri-Isp.; Bur.; DS)

IV.yoz-: Silmek (yazı için) (*Bartın-Zon.; DS)

I.yoy-: 1.Yorumlamak, açıklamak (Aliköy, *Gelendost-Isp.; Dombaylı *Salihli-Man.; Tokat-Es.; Akçakavak-Bo.; Çor.; Gir.; Gaz.; Mar.; Yoz.; Ank.; Kurugöl *Mucur-Kır.; Kon. ve ilçeleri; DS)

2.Başka anlam vermek; sözü davranışı amacı dışında yorumlamak (İğneciler *Mudurnu-Bo.; DS)

II.yoy-: 1.Eski durumunu yitirmek, bozulmak, çirkinleşmek (Aliköy, Göndürle *Atabey *Eğridir köyleri-Isp.; Sm.; DS)

2.Yabanıllaşmak (Aliköy-Isp.; DS)

3.Yerine uymamak, tutmamak (*Alanya-Ant.; DS)

III.yoy-: 1.Tavuk piliçlerini başından dağıtmak (Göndürle *Atabey-Isp.; Tokat-Es.; *İskilip-Çor.; DS)

2.Kuluçka kavuk, süresi dolmadan kalkmak (*Eğridir köyleri-Isp.; DS)

3.Başından savmak (*Bor-Ni.; DS)

IV.yoy-: 1.Yazılan yazıyı silmek, bozmak (Kas.; Çan.; Saray *Gerze-Sin.; Gir.; Ravlı *Çubuk-Ank.; DS)

2.Bozmak, işe yaramaz duruma getirmek (Uzuncaburç *Silifke-İç.; DS)

3.Değiştirmek (*Bor-Ni.; DS)

V.yoy-: Harcamak, yok etmek (Ada.; DS)

VI.yoy-: Sivriltilmek (Tekkesin *Tosya-Kas.; DS)

VII.yoy-: Başaramamak, becerememek, eline yüzüne bulaştırmak (İncirgediği *Karaisalı-Ada.; İç. ilçe ve köyleri; DS)

yoğur-(ul-, uş-, urt-): Yoğurmak Bk. yuğur-

yuğur-: Yoğurmak (Yukarıseyit *Çal-Den.; DS)

yuğur-: ... (Düz.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

yokla-(t-): Yükselmek, çıkmak

I.yokla-: 1.Nişanlılar ve aileleri birbirlerine armağan vermek (*Bor-Ni.; DS)

2.Hasta, loğusa görmek, armağan vermek (*Bor-Ni.; DS)

II.yokla-: Hastalık, ara ara belirlemek (*Bor-Ni.; DS)

yoklat-: Gelenekler gereği lohusaya, evlenene vb. armağan götürmek (Ezc.; DS)

yohla-: Yoklamak (Çakırlı *Iğrın-Kar.; DS)

yol-(tur, -un-): Yolmak, yolmak için kaynar suya bırakmak, kurtarmak, bırakmak, salıvermek, istinsah etmek

I.yol-: Tırmalamak, yırtmak (*Bor-Ni.; DS)

II.yol-: Parasını çekmek, ütmek (Çepni *Gemerek-Siv.; Bahçeli *Bor-Ni.; DS)

yonga-: Beye birini geçmek, gammazlık etmek, yanılmak, şikayet etmek

yongala-: Küçük küçük parçalar kopartmak (*Bor-Ni.; DS)

yonu-(l-, n-, ş-): Yonmak

yon-, yonmağ-: Yontmak (Bağıllı, Anamos *Eğridir-Isp.; Darıveren *Acıpayam-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; Düz.; *Akyazı çevresi-Sk.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Merzifon-Ama.; Ri.; Yavuz *Şavşat-Art.; Kar.; *Arapkir-Mal.; *Kilis-Gaz.; *Antakya-Hat.; Hacıilyas *Koyulhisar, *Maksutlu *Şarkışla-Siv.; *Çubuk-Ank.; Afşar, Pazarören *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; Çaylı *Dörtyol-Hat.; *Mut ve köyleri-İç.; Gölcük *Milas-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yontar-: ... (*Ünye-Or.; DS)

yori-(ş-, t-): Yürüme, gitmek, varmak, ismi varıp yayılmak, yürüyüp yorulmak

yörü-: Yürüme (*Antalya-Hat.; *Bor-Ni.; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye-Ada.; *Silifke-İç.; DS)

yürüt-: Götürmek (*Maçka ve köyleri-Tr.; DS)

yort-(uş-): Dört nala koşturmak, bir işe başlamak üzere yürüme

yort-: 1.Çalımla yürüme (Kay. ve köyleri; DS)

2.Şımarıkça davranmak, gezip dolaşmak (*Bor-Ni.; Tunaboyu, Bulgaristan)

3.Koşmak (Ayvagediği *Mersin-İç.; DS)

yoza- -kısırdan başka hayvan- kısır kalmak

I.yoz-: 1.Bitki, hayvan zamanla soysuzlaşmak, bozulmak, yabanıllaşmak (*Senirkent, *Eğridir köyleri-Isp.; Den.; *Bayındır-İz.; İğdecik, Sancaklıboz *Alaşehir-Man.; Mu.; DS)

yozuk-: ... (Güney *Yeşilova-Bur.; DS)

2.Kök salamayıp gelişmemek (fidan vb.)(Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan-Ay.; İz. İlçe ve köyleri, Kocaşehler, Gerdan *Karaisalı-Ada.; Bağyaka *Finike-Ant.; *Milas-Mu.; DS)

3.Aşı tutmamak (*Ödemiş çevresi, Orta *Bayındır-İz.; DS)

4.Zayıflamak (Bur.; DS)

II.yoz-: 1.İsteğinden caymak, bir şeyden soğumak (Dariveren, Oğuz *Acıpayam, *Çivril-Den.; *Bozdoğan-Ay.; *Bayındır-İz.; *Alaşehir-Man.; Çan.; *Bor-Ni.; *Mut köyleri, Karatiken, Karadirlik *Tarsus-İç.; *Alanya-Ant.; Şeref *Yatağan-Mu.; DS)

yozuk-: ... (Kızılhisar, Ekse *Çal-Den.; İnköy-Kü.; *Bor-Ni.; DS)

yozul-: ... (Tokat-Es.; DS)

2.Tavuk kuluçkaya yatmaktan caymak, yumurtlama olmak (*Eğridir ve köyleri-Isp.; *Bozdoğan-Ay.; Orta *Bayındır-İz.; Kemalpaşa *Alayunt-Kü.; Köşker-Kır.; Şahin *Malkara-Tk.; DS)

yörge-(n-, ş-, t-): Sarmak

I.yören-, yören-: Uğraşmak, didinmek (*Ermenek-Kon.; Korucuk, Tozkovan *Gülner-İç.; DS)

II.yören-: Girişmek (*Ermenek-Kon.; DS)

III.yören-: Kıpırdanmak (*Simav-Kü.; DS)

IV.yören-: Yemeğin tadına bakmak (Boyalık *Ermenek-Kon.; DS)

yu-(n-): Yıkamak Bk. çun-

yumah, yu-: Yıkamak (*Emirdağ-Af.; Honaz, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Foça, Balçova-İz.; *Alaşehir-Man.; Ba.; Çkl.; *Emet-Kü.; Çayköy *Söğüt-Bil.; *Sivrihisar, Çifteler, Keskin-Es.; *Hereke-Koc.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; Ahmetsaray *Ladik, *Çarşamba-Sm.; *Merzifon, Ziyere-Ama.; *Perşembe-Or.; Şehli, *Şebinkarahisar-Gir.; *Bayburt-Gm.; Karakoyunlu *İğdir-Kar.; Erz.; Cenciğe-Ezc.; Elz.; *Arapkir-Mal.; *Kilis, Haral-Gaz.; Kilir, *Göksun, Şekeroba-Mar.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Antakya-Hat.; Siv. ve ilçeleri; Alcı, Sarıhamzalı *Sorgun, *Yerköy-Yoz.; Ank. İlçe ve köyleri; Sarılar, Genezin *Avanos-Nev.; Kızılcın *Sarıoğlan-Kay.; *Bor-Ni.; Engili *Ermenek-Kon.; *Mersin köyleri, Uzuncaburç *Silifke-İç.; Apturrahmanlar *Serik-Ant.; Ortaca *Köyceğiz, *Milas-Mu.; DS)

yuğ-: ... (Çakalsuyu-Ada.; DS)

yüğ-: ... (Bağyaka *Finike-Ant.; DS)

yü-: ... (*Dinar-Af.; Yamşar, Gölkonak *Şarkikaraağaç-Isp.; *Yeşilova köyleri-Bur.; Den. İlçe ve köyleri; *Bozdoğan, *Germencik, Koçarlı-Ay.; *Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Çandır *Serik, Sidek, Kalkan *Kaş-Ant.; Karkın *Marmaris, *Ula-Mu.; DS)

yüv-: ... (*Urla, *Bornova-İz.; Ahi.; *Marmaris-Mu.; DS)

yun-: Yıkanmak (*Emirdağ-Af.; Uluğbey *Senirkent, Bakacak *Kumdanlı, *Yalvaç-Isp.; Yukarıseyit *Çal-Den.; *Çeşme-İz.; Man. ve çevresi; Yeniköy-Ba.; *Yenişehir-Burs.; Hisarcık *Söğüt-Bil.; *Sivrihisar, Tokat-Es., Kozan *Geyve, *Tuzla-Koc.; Düz.; *Amasra, *Devrek-Zon.; Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Gebze-Sin.; *Çarşamba-Sm.; *Merzifon-Ama.; *Zile-To.; *Mesudiye, Salman *Akkuş-Or.; *Tirebolu-Gir.; *Bayburt-Gm.; Kar.; Diy.; Akçakent *Nizip-Gaz.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Antakya-Hat.; Siv. ilçe ve köyleri; Çanlı *Ayaş, Hasanoğlan-Ank.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; Bahçeli *Bor-Ni.; Kılbasan *Karaman, *Ermenek-Kon.; Ada.; *Silifke-İç. ilçe ve köyleri; DS)

yün-: ... (Düz.; DS)

yuvun-: ... (Kemallı *Ezine-Çkl.; *Çarşamba köyleri-Sm.; DS)

yün-: ... (Af.; *Eğridir köyleri-Isp.; Bur. Köyleri; Derbent *Buldan, *Tavas, Kadıköy-Den.; *Bozdoğan-Ay.; Bezdegüme *Ödemiş, *Tire-İz.; *Alaşehir, *Turgutlu-Man.; Ant.; *Fethiye-Mu.; DS)

yuba-(l-, n-, t-): İhmal etmek, yüzüstü bırakmak, üstüne düşmek

yuban-: Gecikmek, ayak sürümek (*İğdır-Kar.; Erz.; Va. ve çevresi; Kerkük ve çevresi; DS)

yubat-: Geciktirmek, bekletmek (*Ünye-Or.; *Erciş-Va.; DS)

yufkalan-: Yaltaklanmak, yavuncılamak

yufkala-: Sığlaşmak, incelmek, zayıflamak (Yukarıseyit *Çal-Den.; Ri.; DS)

yufkal-: ... (Ed.; DS)

yukal-: ... (*Çal-Den.; *Taşköprü-Kas.; Genezin *Avanos-Nev.; *Bor-Ni.; *Silifke-İç.; DS)

yufluş-: Yuvarlanmak Bk. yuwluş-

I.yuvala-: Yuvarlamak (Yukarıseyit *Çal-Den.; *İskilip-Çor.; Sm.; Merzifon-Ama.; DS)

yuval-: ... (*Lapseki-Çkl.; DS)

II.yuvala-: İyice yerleşmek (*Mersin-İç.; DS)

yum-[*](ın-, luş-): Yummak

I.yum-: Çukuru toprakla doldurmak (*Eğridir köyleri-Isp.; Cumalıkızık-Burs.; DS)

II.yum-: Ortadan kaldırmak, yok etmek (Kay.; Kon.; DS)

yumul-: 1.Saklambaç oyununda ebe gözlerini kapamak (Eymir *Bozdoğan-Ay.; Düz.; *Taşköprü-Kas.; Sm.; *Antakya-Hat.; *Milas-Mu.; DS)

yumuş-: ... (Genezin *Avanos-Nev.; DS)

2.Gizlenmek (*Bozdoğan-Ay.; DS)

3.Başını bacakları arasına eğerek oturmak (*Tire-İz.; *Alaşehir-Man.; Ri.; *İğdir-Kar.; *Antakya-Hat.; *Fethiye-Mu.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

4.Bir şeyin üstüne kapanmak (*Kandıra-Koc.; *Mut ve köyleri-İç.; DS)

5.Büzülmek (düz.; *Merzifon-Ama.; *Ermenek-Kon.; DS)

6.Saldırmak (Eymir *Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Fili *Biga-Çkl.; *Merzifon-Ama.; *Mut ve köyleri-İç.; Abalar-Ed.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

7.Koşmak (*Ermenek-Kon.; *Lüleburgaz-Krk.; DS)

yumgaklan- Yumak, yuvarlak yapılmak

yumahla-: Dertop yapmak (Karaözü *Gemerek-Siv.; DS)

yumşa-(t-): Yumuşamak

yumuşamah: Yola gelmek (Uluşiran *Şiran-Gm.; DS)

yut- Yutmak (Oğuz ve Kıpçak dillerince)

yut-: Oyunda kazanmak (*Alaşehir-Man.; Kar.; *Antakya, Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; DS)

yuw- Koşmak

I.yuv-: Yıkamak (Uncuboz-Man.; Burs.; *Osmancık-Çor.; *Ayancık-Sin.; Köprüköy *Keskin-Ank.; Kon.; DS)

II.yuw-: Damın toprağını sıkıştırıp düzeltmek (Kumdanlı *Yalvaç, *Senirkent-Isp.; Darıveren *Acıpayam-Den.; Bahçeli *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; İncekum *Silifke, Çeltikçi *Anamur, *Mut ve köyleri, *Mersin ve köyleri-İç.; DS)

yüg- Toplamak

yüg-: Yıkamak (Bağyaka *Finike-Ant.; DS)

yüg(ü)r-(üş-, t-): -at- koşmak, yüğrükçe koşmak, geçmek, seğirtmek, beze eriş yapmak

I.yüğür-: Çiftleşmek, çiftleşme isteği göstermek (hayvan için) (*Kula-Man.; Düğger-Af.; Küçükkabaca *Uluborlu, *Eğridir köyleri-Isp.; Kızıllhisar *Acıpayam, Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; Eymir, *Bozdoğan-Ay.; Sasallı *Menemen-İz.; Gelenbe *Kırkağaç *Alaşehir-Man.; Tepecik *Emet, Yenice *Simav-Kü.; Yenipazar-Bil.; İğneciler *Mudurnu-Bo.; *Çerkeş-Çan.; Çepni *Gemerek-Siv.; Sarılar *Avanos-Nev.; Türkmen *Bünyan-Kay.; *Mut ve köyleri-İç.; Erenyaka *Akseki-Ant.; *Bodrum, *Milas-Mu.; DS)

yüğürul-: ... (İç. ilçe ve köyleri; DS)

yüğüt-: ... (Ada.; DS)

yürül-: ... (Isp.; Karamanlı *Tefenni-Bur.; Mahmutlar-İz.; Ada.; Apturrahmanlar *Serik-Ant.; Kınık *Fethiye-Mu.; DS)

yūr-: ... (Yatağan *Akhisar-Man.; DS)

yüvür-: ... (Kadıköy-Den.; DS)

yüyür-: ... (Solmaz *Tavas-Den.; Gaz.; Misis-Ada.; DS)

II.yüğür-: 1.Sallamak (Erkinis *Yusufeli-Art.; DS)

yürgele-: ... (Kar.; DS)

2.yüğür-: Koşmak (Zarşat *Çıldır-Kas.; DS)

yüğürt-: ... (*Mecitözü köyleri-Çor.; *Zile-To.; DS)

yügür-: ... (Koyundere *Ahıska-Kar.; DS)

yüğürt-: ... (Zarşat *Çıldır-Kar.; DS)

yürt-: ... (Burs.; Çor.; DS)

yüyür-: ... (Kar.; DS)

yükle-(t-): Yükleme

yukle-: Yükleme (İncekum *Silifke-İç.; DS)

yukled-: ... (Tekeler *Silifke-İç.; DS)

yuklet-: ... (*Silifke-İç.; DS)

yükse-(t-): Yükselmek, uzamak

yüğsel-: Yükselmek (Gaz.; DS)

yümsel-: ... (Tekir, Hurma *Silifke-İç.; DS)

yüñsel-: ... (Gaz.; DS)

yüysel-: ... (Gaz.; DS)

yüğlen-: ... (*Gediz-Kü.; DS)

yükün-: Secde etmek, ibadet etmek, namaz kılmak, büyük önünde eğilmek, baş eğmek

yüken-: Secde etmek (*Bayburt-Gm.; DS)

yükün-: 1.Öykünmek (Ada.; DS)

2.Umarsız kalıp kabul etmek, baş eğmek (Bağyaka *Finike-Ant.; DS)

3.Yüksünmek (Ada.; DS)

yüle-(l-): Desteklemek, destek vurmak, güvenmek

I.yüle-: 1.Balta, keser, çapa gibi gereçlerin ağzını düzeltmek, inceltmek, bilemek (*Eğridir köyleri, Uluğbey *Senirkent-Isp.; Darıveren *Acıpayam, Çöplü *Çivril, Yukarıseyit *Çal-Den.; *Bozdoğan-İz.; Sandallar *Devrek, Yakademirciler-Zon.; Mardar *Bafra, *Çarşamba-Sm.; *Merzifon köyleri-Ama.; *Zile ve köyleri-To.; *Görelî, Piraziz-Gir.; Bozüyük, *Göksun, *Afşin-Mar.; *Koyulhisar-Siv.; Afşar köyleri *Pınarbaşı-Kay.; *Ermenek-Kon.; *Saimbeyli, *Kozan-Ada.; İç. ilçe ve köyleri; Ant.; DS)

yülehle-: ... (Bur.; DS)

yülekle-: ... (*Merzifon köyleri-Ama.; DS)

yülele-: ... (Çor.; Kayadibi-Gir.; DS)

II.yüle-: Birini başkasına karşı doldurmak (Ada.; DS)

yüli-(l-, t-): Tıraş etmek, yülümek

yülü-: 1.Tıraş etmek, kazımak (İsabey *Çal, *Çivril-Den.; Umurlu, Eymir, *Bozdoğan-Ay.; İz. İlçe ve köyleri; *Alaşehir, Gelenbe *Kırkağaç-Man.; Mudam *Mustafakemalpaşa-Burs.; Tokat-Es.; *Kandıra-Koc.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; Sin.; *Çarşamba-Sm.; Ama. Köyleri; *Zile-To.; *Lice-Diy.; Lorşun *Elbistan, Şekeroba-Mar.; *Gemerek-Siv.; Gökdere *Akdağmadeni-Yoz.; Seydin *Avanos-Nev.; *Pınarbaşı ve çevresi-Kay.; Bozdoğan, Kesmeburun *Osmaniye-Ada. ve çevresi; *Mersin, *Mut ve köyleri-İç.; Mu. ilçe ve köyleri; DS)

yüle-: ... (*Alaşehir, Yatağan *Akhisar, *Kırkağaç-Man.; Burs. köyleri; Tokat-Es.; *Akyazı ve çevresi-Sk.; Gökçesu-Bo.; Bulgaristan, Tuna boyu; DS)

2.Yolmak, koparmak (çiçek, meyve vb. için) (*Senirkent-Isp.; Oba *Alanya-Ant.; DS)

yüle-: ... (Bur.; DS)

yüne-: ... (Kon.; DS)

I.yülüt-: 1.Tıraş ettirmek, tüylerini yolmak (*Bozdoğan-Ay.; *Alaşehir-Man.; Ilıcaksu *Domaniç-Kü.; Tokat-Es.; Deresag *Mudurnu *Gerede-Bo.; Kızılelma *Bartın-Zon.; Peşman *Daday-Kas.; *Kurşunlu-Çan.; *İskilip-Çor.; *Çarşamba-Sm.; Ören *Akçadağ-Mal.; *Kilis-Gaz.; Çardak-Mar.; Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri *Reyhanlı-Hat.; *Koyulhisar-Siv.; Kır.; *Akseki-Ant.; Mu.; DS)

2.Ormandaki ağaçları iyice budamak (Ank.; DS)

II.yülüt-: Ucu sivriltmek (Kızılelma *Bartın-Zon.; DS)

yület-: ... (Akçahatıpler *Devrek-Zon.; DS)

yüz-(tür-): Yüzmek, soymak, yayılmak ve dağılmak Bk. yoz-

I.üz-: Yüzmek (Ezc.; DS)

II.üz-: 1.Koparmak, ayırmak (*Merzifon köyleri-Ama.; *Çarşamba-Sm.; Nefsiköseli, *Görel, *Tirebolu-Gir.; Bahçeli, *Bor-Ni.; *Ermenek-Kon.; *Mut ve köyleri-İç.; *Milas-Mu.; DS)

2.Kopacak duruma getirmek (*Kurşunlu-Çan.; DS)

yüzlen-: Yüzünü dönmek, saygı sahibi olmak, halktan istemek

yüzlendir-: Düzeltmek (Peşman *Daday-Kas.; DS)

SONUÇ

Bu çalışmada Dîvânü Lügâti't Türk dizinindeki fiillerin bugün Anadolu ağızlarında kullanılmaya devam edilen, ağızlarla ses ve anlam açısından ortaklaşan karşılıklarının bulunması amaçlanmıştır. Bir XI. yüzyıl eseri olan DLT ile bugünün ağızları arasında ortaklaşan söz varlığı önce karşılaştırmalı bir sözlük haline getirilmiş, daha sonra da bu sözlük üzerine fonetik ve semantik inceleme bina edilmiştir.

Dîvânü Lügâti't Türk dizininden alınarak 1838 madde başı fiili Anadolu ağızlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmaya göre 1838 fiilden 707'sinin bugün Anadolu ağızlarında da kullanıldığı saptanmıştır.

Madde başı fiillerinin 1131'inin karşılığı ise Anadolu ağızlarında bulunamamıştır. Bu fiiller, gerçekten bugün Anadolu ağızlarında karşılaşılmayan fiiller olduğu gibi; unut-, yağla- gibi çok sık kullanılan fiiller de olabilmiştir. Bunun sebebi ağız kaynaklarında, ağız kaynaklarının sözlük kısımlarında standart Türkçede fazla kullanılmayan kelimelere yer verilmiş olmasıdır; fakat bu kelimelerin karşılıklarının bulunmaması o kelimelerin ağızlarda kullanılmadığını göstermez.

Bu çalışmaya dayanak olması bakımından ilk önce karşılaştırmalı sözlük oluşturulmasına rağmen, ilmi eser prensibi gereği fonetik-anlambilimi-sözlük düzeni takip edilmiştir.

Ortaklığın saptanmasında en büyük yardımcı ve takipçi öncelikle ses olayları olmuştur. Çalışmamızı diğerlerinden ayıran sebeplerden bir tanesi, ağızlardaki ses olaylarını zenginliğiyle ortaya koyması ve herhangi bir ses olayının yaşandığı fiilin hemen yanında kullanıldığı yerlerin de gösterilmesi sayılabilir. Fonetikğin önemine binaen çalışmamızın ilk bölümü olan fonetik kısmında öncelikle ses olayı yaşamayan fiillerin listesi verilmiştir. Ortaklaşan söz varlığı içinde ses olayı yaşamayan fiil sayısı 366'dır. Bu rakam, 707 ortak fiil sayısının içinde az bir dilim değildir; hatta ortaklaşan fiil sayısının yarısından daha fazladır. Bu rakam yüzdeye vurulursa ortak fiillerin % 51'i ses olayı yaşamadan ortaklığa devam etmiştir, % 49'u ise ses olayı yaşamıştır. Bu da fiiller açısından ses olayı gerçekleşmesinin mümkün olduğunun yanında ses olayı geçirmeyecek kadar da dayanıklı olmayı ortaya koymaktadır.

Ses olayı yaşamayan ortak fiillerin kelime başı ses dağılımında en fazla paya sahip olandan en aza doğru bir sıralama yapacak olursak; **k:** 54, **t:** 34, **s:** 30, **y:** 29, **a** ve **b:** 24, **k:** 19, **e:** 18, **ö:** 15, **u:** 14, **ü:** 10, **o** ve **i:** 9, **p:** 3, **ı:**2, **m:**1 dağılımı ortaya çıkar. Görülüyor ki bu sesler arasında ortaklıkta en fazla paya sahip olan **k** sesidir; ki bu sesle başlayan kelimelerin sayısı bugün standart Türkçede de daha fazladır.

Ses olayı yaşayan fiillerden bahsetmek gerekirse, Dîvân'daki fiillerin ses olayları geçirmesi bakımından ilk sırayı **125** örnekle “ötümlüleşme” alır. Bu ses olayının kendi içindeki dağılımı şu şekildedir:

Kelime başında:

#K> #G: 67

#t> #d: 21

#ç> #c:10

#p> #b: 2

Kök ünlüsünden sonra:

t/> d/: 5

K/> G/: 3

ç/> c/: 2

s/> z/:1

İki vokal arasında:

VçV> VcV: 8

VKV> VGV, VtV> VdV: 1

Sonda:

ç#> #c, t#> d#: 2

Ötümlüleşme ses olayı daha çok Batı ve İç Anadolu bölgeleri başta olmak üzere bütün ağızlarda görülmektedir. Bu sonuçlarda hakim ötümlüleşme temayülü göze çarpmaktadır.

Ötümlüleşmeden sonra sırayı **82** örnekle “sızıcılaşma” alır. Bu ses olayı ise daha çok iç ve batı bölge illerinde görülmektedir. Sızıcılaşma örneklerinden ikisinde yarı sızıcılaşma görülmektedir. Bu durum da Rize ili ağızlarında mevcuttur.

Kelime başında:

#b> #v, #ç>#c: 2

Kök ünlüsünden sonra:

G/> ğ/: 19

	ķ/> ħ/: 6
	ķ/> ğ/: 1
İki vokal arasında:	Sonda:
VGV> VġV: 16	ķ#> ħ#: 10
VķV> VġV: 5	G#> ğ#: 9
VķV> VħV: 1	ç#> ş#: 4
	K#> ğ#:3

Sızıcılaşma hadisesi en fazla batı illerimizde görülür; fakat VķV> VħV, ķ/> ħ/ sızıcılaşmaları daha çok Iğdır, Kars, Erzurum, Gümüşhane, Elazığ, Kayseri, Sivas, Artvin, Amasya gibi illerde görülmektedir, batı illerimizde görülmez. Bu ses olayı Azeri Türkçesi tesirini taşır. ç#> ş# sızıcılaşması ise Kıpçak tesiriyledir ve Kütahya, Afyon, Elazığ, Kırşehir, Kars, Bolu, Ordu, Giresun illerinde görülmektedir. Bu durum, ağızların oluşmasında boyların önemine işaret etmektedir.

Daha sonra ise 55 örnekle “geçişme” hadisesi gelir.

Kök ünlüsünden sonra:	İki vokal arasında:
G> y/: 4	VđV> VyV: 14
G/>v/: 1	VGV> VyV: 7
đ/>z/: 2	VGV> VvV: 6
đ/>y/: 1	VđV> VzV: 1
	VđV> VdV: 2
	VwV> VġV: 1

Sonda:

G#> v#, y#: 3

đ#> y#: 3

w#> y#. 2

d#> ğ#, v#; w#> ğ#:1

Geçişme ses olayı birden fazla ses olayını içerir ve yurdun her tarafında görülmektedir.

Geçişmeden sonra en fazla görülen ses hadisesi, benzetmedir. **45** fiilde benzetme hadisesi görülmektedir. Bunlardan **34**'ü ünlülerde, **11**'i ise ünsüzlerde gerçekleşmiştir.

Daha sonra ise **29** örnekle “yutulma” hadisesi gelir. Bunlardan 23'ü ünsüzlerde, 6'sı ise ünlülerde gerçekleşmiştir:

Kelime başında:

#b> Ø: 1

Kök ünlüsünden sonra:

G/> Ø: 2 ; b/, r/>Ø: 1

ı>Ø: 6

Daha sonra ise, **22** örnekle “daralma” ses hadisesi sırayı alır. Bu örnekler içinde iki tanesi yarı daralma örneğidir ve Rize ilinde kullanılmaktadır. Daralma ses olayı içinde en fazla görüleni e>i daralmasıdır ve onu ö>ü ve a>ı daralmaları takip eder. Bu ses olayı daha çok batı illerimizde görülmektedir.

Yine **22** örnekte ötümsüzleşme gerçekleşmiştir. Bunlar b>p ve K>G ötümsüzleşmeleridir.

Ünlülerle ilgili bir ses olayı olan incelme hadisesi, **21** örnekte kendini gösterir. İncelme kelimenin herhangi bir sesiyle ilgili 14, kelimenin bütün ünlülerinde ise 7 fiilde görülmektedir. İncelmelerin içinde en fazla paya sahip olanı a#>e# incelmesidir ve bu ses olayı Kırşehir, Kütahya, Burdur illerinde görülmektedir.

Erime ise **20** örnekte görülür:

Kök ünlüsünden sonra:

G/>Ø: 6

r/> Ø: 4

k/, l/, n/, r/, w/> Ø: 1

Sonda:

d#, G#, l#, m#, r#> Ø: 1

Görüldüğü gibi en fazla erime ses olayını geçiren ses G sesidir. Bu ses olayı da daha çok batı illerinde görülmektedir ve bu ses olayı sonucunda ünlü uzunlukları meydana gelmektedir.

Yine **20** örnekte Damaklılığı Kaybetme hadisesi gerçekleşmiştir:

Kök ünlüsünden sonra:	İki vokal arasında:	Sonda:
w/> v/: 10	VwV> VvV: 7	w#> v#: 3

Daha sonra ise, **16** örnekle “türeme” hadisesi gelmektedir. Bunlardan 9’u ünlü, 7’si ise ihtiyatlı olarak ünsüz türemesi örneğidir. Kullanım sayılarına göre, bu ses olayıyla ilgili dağılım şu şekildedir: Ø>#y: 4, h/, l/, v/: 1; e#, ı/: 3, i/, u/, ü/: 1

Fazla rastlanan ses olaylarından biri de **12** örnekle “göçüşme” hadisesidir. Bu hadise standart Türkçede görülmemesine rağmen, ağızlarda çok fazla görülmektedir. Belki de ağız olmanın işaretlerinden biri olabilecek hadiselerdendir. Göçüşme türleri ağızlarda çok fazla çeşitlenmiş durumdadır. Kendi içindeki alt türleri ünsüz-ünsüz göçüşmesi olarak dağılım şu şekildedir: gr>rg: 2; br> rb, gn> ng, ks> sk, ln> nl, rl> lr, rv> vr, tr> rt:1. Ünlü-ünsüz göçüşmeleri ise ar>re, ra>ar, el>le: 1 şeklinde dağılım göstermektedir.

“Genişleme” hadisesi de **12** örnekte ve daha çok batı illerinde görülmektedir.

“Konson ayrışması” ise sadece /ng/> g olarak gerçekleşmemiş, bu gerçekleşikten sonra kalan ünsüzün ötümsüzleşmesi ve damaklılaşması gibi durumlar da söz konusu olmuştur. Buna göre /ng/ > ğ: 3, K: 2, n: 6, y: 1 değişimleri yaşanmıştır.

“Konson kaynaşması” ise “ng>ŋ” hadisesiyle **8** örnekte görülmektedir. Bu hadise daha çok batı, kuzey ve güney bölgeleri illerinde görülmektedir, doğu illerimizde görülmez.

Daha sonra ise, **6** örnekle “büzülme”, **4** örnekle “yuvarlaklaşma” ve “ikizleşme”, **3** örnekle “damaklılaşma”, **2**’şer örnekle de “başkalaşma” ve “nazalizasyon” ses olayları gelmektedir.

Ses olayları ile ilgili sonuç olarak şunları söylemek gerekebilir. Ağızlar için, artzamanlı unsurlar eşzamanlı hale getirilmiştir. Sesin değişen hali ile değişmeyen hali bir arada bulunabilmektedir. Bunlar farklı farklı yerlerde olabileceği gibi, aynı ilde hatta aynı

köyde bil bulunabilmektedir. Bu tabakalaşmada, etnik unsurların rolü olabileceği gibi iklim, coğrafi şartlar vb. nedenler de etkili olabilmektedir.

Çalışmamızın ikinci kısmı ise anlam bilgisiyle ilgilidir. Bu konuda karşılaşılan zorluklardan biri kaynakların yetersiz ve tercüme olmasıdır. Bu nedenle Türk dili için bu çalışmalar yetersiz kalmakta ve yeni başlıklara ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmamızda bu doğrultuda anlam bilgisi açısından inceleme kısmına birkaç başlık eklenmiştir; fakat anlambilimi alanında etkili çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anlam bilgisi kısmında ilk önce fiillerin ağız kaynaklarında geçme durumlarına göre, sözlükte karşılaşılan farklı durumlarla ilgili olarak “Anlam Özellikleri Kaydedilen; Fakat Çeşitli Nedenlerle Anlam Değişmeleri Dışında Kalan fiiller” başlığı açılmış ve bunun da içinde alt başlıklarla örnekler verilmiştir. Bu kısmın alt başlığında şekilce eşleşmiş; fakat anlamca eşleşmemiş fiillerin anlam özellikleri verilmiştir. Bu fiiller ya sadece şekilce eşleşmiş ya da yine sadece şekilce eşleşmiş; fakat ağızlarda ses olayı yaşamış başka bir fiile işaret eden fiillerdir. Şekilce eşleşmiş; fakat anlamca eşleşmemiş fiillerin sadece şekilce eşleşmiş olanlarına şu örnekler verilebilir: **arta-** fiili DLT’te “bozulmak, kötüleşmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “artıp kalmak, bir aile efradından birkaçı, öldükten sonra sağ kalmak” anlamlarında; **çap-** fiili DLT’te “yüzmek, arı çamurla sıvamak; vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda “koşmak, ivmek; köpek havlamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Görülmektedir ki bu fiiller şeklen eşleşmiş; fakat anlamca hiçbir ilgiye sahip olmayan fiillerdir ve böyle toplam 45 fiil vardır. Ayrıca bu fiillerin seslere göre dağılımını şu şekilde gösterebiliriz:

Tablo 1. Sadece Şekilce Eşleşmiş Fiillerin Kelime Başı Seslerine Göre Dağılımı

ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	Sayı
a	2	ı	1	ö	5	ü	3
b	1	ķ	3	s	4	y	6
ç	2	k	4	t	6	-	-
e	2	o	2	u	4	-	-

Ağız kaynaklarında fiillerin karşılıkları aranırken onlarla şeklen eşleşmiş; fakat ses olayı yaşamış başka bir fiile işaret eden karşılıklarıyla karşılaşılmıştır. Bu durumda onlar için ayrı bir başlık açılmış ve örnekleri verilmiştir. Bu başlık için şu örnekler verilebilir:

aşla- fiili DLT 'te “kap kenetlemek” anlamında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda ise “aşı yapmak; sebze fidesi dikmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Ağızlarda karşılaşılan aynı şekil, aşıla- fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “aşı yapmak; sebze fidesi dikmek” anlamlarını karşılanmaktadır. **aw-** fiili ise 'te “avlamak, toplamak, üşüşmek, etrafı çevirmek” anlamlarında kullanılan bir fiildir. Ağızlarda karşılaşılan av- şekli ise ang-fiilinin ses olayı yaşamış halidir ve “anmak” anlamında kullanılmaktadır. Çalışmamızda bu şekilde 18 fiil yer almaktadır.

Bu kısımda şekilce eşleşmemiş fiiller başlığı altında ise ilk önce “şekilce eşleşmemiş; fakat kök anlamı bakımından eşleşmiş fiiller” kısmı için örnekler verilmiştir. Bu bölümde Dîvân'da kök, ağızlarda ise ek almış halde; fakat kök anlamı bakımından ilgili fiiller sıralanmıştır. Mesela; **bağda-** fiili 'te “güreşte ayak yakalamak, çelme vurmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda bağdala- şekliyle “çelme vurmak” anlamında kullanılmaktadır. Bunun gibi **bérigse-** fiili DLT 'te “vermek istemek, vere yazmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda virimse- şekliyle aynı anlam karşılanmaktadır. Bu türden fiiller toplam 52 tanedir.

Tablo 2. Şekilce Eşleşmemiş; Fakat Kök Anlamı Bakımından İlgili Fiiller

ses	sayı	ses	sayı	ses	Sayı	Ses	sayı
a	3	i	2	ö	4	Ü	3
b	3	ķ	2	s	6	Y	6
ç	2	k	3	t	12	-	-
e	4	o	1	u	3	-	-

Bu tabloda da görüldüğü gibi Dîvân ve ağızlar arasında bu türden bir ortaklık en fazla “t” sesinde görülmektedir.

Dîvân' da ek almış; fakat ağızlarda kök halinde bulunan fiiller de olmuştur. Bunların aralarında anlam ilgisi olanlar ses dağılımlarına göre **b:1, e:1, ö: 2, s: 2, t: 2, y:3** olmak üzere toplam 11 tanedir. Mesela; **buş-** fiili DLT 'te “sıkılmak, usanmak” anlamlarında kullanılırken ağızlarda busura- şekliyle aynı anlam karşılanmaktadır. Yine aynı şekilde **çemre-** fiili DLT 'te “bir şeyin ucu kıvrılmak, bükülmek” anlamlarında kullanılırken ağızlarda çemren- şekliyle “kolunu veya paçalarını sıvamak, eteğini toplamak” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu bölümde aralarında anlamca ilgi olmayanlar ise sadece 2 tanedir.

Anlam bilgisinin ikinci kısmı anlam değişmelerini içerir. Bu sınıflamaya göre her değişme türü için tablo seslerin dağılımına göre tablo kullanalım.

Tablo 3. Anlam Genişlemesi

Anlam Genişlemesi (1. Der.)						Anlam Genişlemesi (2. Der.)							
ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı
a	4	ķ	8	t	8	a	6	ı	2	m	1	s	5
b	3	k	6	u	1	b	2	i	1	o	2	t	4
ç	2	ö	3	ü	2	ç	3	ķ	5	ö	1	u	2
i	1	s	4	y	6	e	5	k	4	p	1	ü,y	2,9

1.ve 2. dereceden olmak üzere toplam anlam genişlemesi yaşayan fiil sayısı 103'tür. Bunlardan 48'i 1. dereceden; 55'i 2. dereceden anlam genişlemesi yaşamıştır. Ortaklaşan fiil sayısı 707 olduğuna göre anlam genişlemesi yaşayan fiiller, ortaklaşan fiillerin % 14.5'ini oluşturmaktadır.

Tablo 4. Anlam Daralması

Anlam Daralması (2. Der.)					
ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı
a	2	ķ	3	s	9
b	6	k	1	t	6
ç	1	o	4	u	1
i	4	ö	1	ü,y	3, 4

1.Dereceden anlam daralması örneği olmadığı için, tabloda gösterilmemiştir. Buna göre fiillerin çoğu çok anlamlıdır ya da birden fazla anlam değişimi yaşamışlardır. Anlam daralması yaşayan fiiller 45 tanedir ve ortaklaşan fiillerin %6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 5. Anlam Kayması

Anlam Kayması (1. Der.)								Anlam Kayması (2. Der.)					
ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı
a	6	ķ	11	s	7	y	6	a	6	ķ	11	t	13
b	10	k	4	t	16			b	9	k	4	u	1
ç	3	o	2	u	5			ç	3	ö	2	ü	1
e	8	ö	4	ü	2			e	6	s	9	y	4

Anlam kayması 1. dereceden 84; 2. dereceden 69 fiilde olmak üzere toplam 153 fiilde yaşanmıştır. Bu sayı da ortaklaşan fiillerin % 21.6'sını oluşturmaktadır.

Tablo 6. Çok Yönlü Değişme

ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı
a	12	ı	1	ö	2	u	2
b	10	ķ	16	p	2	ü	2
ç	3	k	9	s	12	y	9
e	1	o	4	t	29		

Bu tabloya göre toplam 114 fiilde çok yönlü değişme yaşanmıştır. Bu da ortaklaşan fiillerin % 16'sını oluşturmaktadır.

Tablo 7. Anlam Değişmesine Uğramayan Fiiller

ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı	ses	sayı
a	11	ı	1	m	2	u	2
b	14	i	3	o	2	ü	1
ç	2	ķ	12	s	8	y	5
e	5	k	7	t	1		

Tabloya göre anlam değişimi yaşamayan fiiller en fazla “b” sesinde olmakla birlikte 76 tanedir. Bu da ortaklaşan fiiller içinde % 10.8'lik paya sahiptir.

Bu tablolardaki sonuçlar gösteriyor ki ortaklaşan fiillerde anlam bilgisi açısından en fazla fiilde anlam kayması gerçekleşmiştir. Daha sonra ise çok yönlü değişme gelmektedir. Dîvân'daki fiillerin çoğunu çok anlamlı olduğu düşünülürse, böyle bir rakamın ortaya çıkması pek de yadırganabilir bir durum değildir. Anlam genişlemesine uğrayan fiiller de bu sırayı takip eder. Dilin tabii hayatı içinde kelimelerin anlamlarının, kavram alanlarının genişlemesi de gayet tabiidir. Anlam değişimleri içinde en az paya sahip olan anlam daralmasıdır. Anlam değişimi yaşamayan fiillerin sayısı ise 76'dır.

Çalışmamızın sözlük kısmında ise; yapım ekli fiiller madde başı yapılarak ağızlardaki ses ve anlam karşılıklarıyla ve kullanıldıkları yerlerle sıralanmıştır. Sözlükte farklılık arz eden durumlar anlam bilgisi kısmında ele alınmıştır.

Bu değerlendirme ve incelemelerden yola çıkarak söz varlığımız içinde önemli bir yer tutan fiillerin çeşitli nedenlerle ses olayı ve anlam değişimi yaşamış ve yaşamamış olduklarını gördük. İster değişim yaşamış ister yaşamamış olsunlar Dîvân'dan günümüz ağızlarına kadar ortaklığını koruyan fiiller hiç de yabana atılacak sayıda değildir. Bu da

aslında değişiyormuş gibi görünen; fakat değişmeyen, farklı tabakalaşmaları göstermektedir. Ses veya anlam değişmelerinin olması gayet tabiidir. Dilin kaidesi budur. Bu alışma bu yönleriyle ses ve anlambilimi çalışmalarına da katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (1999),- 7 Mayıs 1997, TDK. Yay.: 697, Ankara
- AKAR, Ali, (2004), Muğla Ağızları, Muğla Üniv. Yay.: 50, Muğla
- _____, (1999), Dîvânü Lügati't Türk ile Anadolu Ağızlarındaki Ortak Unsurlar Üzerine Bir Deneme, Dîvânü Lügati't- Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Mayıs 1999, Ankara, s.106-129)
- ATALAY, Besim, Dîvânü Lügâti't Türk Dizini
- BAKIR; Yeşim, (1996), Türkçedeki Çokanlamlı Sözcüklere İlişkin Anlan bilimsel Bir Değerlendirme- Çokanlamlı Sözcüklerin Öğretimine Yönelik Bir Gözlem (A-I Harfleri), basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst., Ankara
- BOZ, Erdoğan, (2002), Afyon Merkez Ağzı Dil Özellikleri, (Metinler-Sözlük), Afyon Kocatepe Üniv. Yay. No:28, Baskı: Başkent Grafik-Ank.; Afyon
- CAFEROGLU, Ahmet, (1994), Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, TDK Yay.: 91, Ankara
- _____, (1963), Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri, TDAY-Belleten, s. 1-32
- DEMİR, Necati, (2001), Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay.: 799, Ankara
- Derleme Sözlüğü, (1993),TDK. Yay.: 211, I-XII. Cilt, Ankara Üniv. Basımevi
- Divânü Lügâti't- Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Mayıs 1999 Ankara-Türkiye, TDK. Türksoy Yay.: 11, Ankara
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2005), Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay.: 603, 2. Baskı, Ankara
- _____, (2002), Kars İli Ağızları -Ses Bilgisi-, TDK Yay.: 797, Ankara

- GEMALMAZ, Efrasiyap, (1995), Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler), III.cilt, TDK Yay.: 590, Ankara
- GÜLENSOY, Tuncer, (1998), Kütahya ve Yöresi Ağızları, (İnceleme, Metinler, Sözlük), TDK Yay.: 536, Ankara, s.242-257
- _____,Doğu Anadolu Ağızları ve Divânü Lügati't Türk, V. Milletler Arası Türkoloji Kongresi (İst., 23-28 Eylül 1975)
- GÜLENSOY, T.-BURAN, A., (1994), Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1, TDK Yay.: 572, Ankara
- GÜLSEVİN, Gürer, (2002), Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük), TDK Yay.: 814, Ankara
- _____, (2001), TürkiyeTürkçesi Ağızlarında #h Sesi Üzerine, TDAY-Belleten, s.129-146
- GÜNAY, Turgut, (2003), Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay.: 795, Ankara
- GÜNŞEN, Ahmet, (2002), Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay.: 745, Ankara
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller, Cönk Yay.
- _____, (2003), Karahanlı Türkçesi Grameri, TDK. Yay.: 638, II. Baskı, Ankara
- KABATAŞ, Orhan, (2001), Divanü Lügati't- Türk'ten Türkiye Türkçesine, TDAY-Belleten
- KALAY, Emin, (1998), Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin, TDK Yay.: 694, Ankara
- KARACA, Gülendâ, (2002), Derleme Sözlüğünde Divânü Lugâti't- Türk'ten Fiiller, basılmamış yüksek lisans tezi, Adana
- KARAHAN, Leyla, (1996), Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yay.; 630, Ankara

- KILIÇ, Ayşen, (1990), Anadolu Ağızlarında Fiil Kökleri (2.cilt), basılmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst., Kayseri
- KORKMAZ, Zeynep, (1956), Güney-Batı Anadolu Ağızları-Ses Bilgisi (Fonetik), Atatürk Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay.; 114, Türk Dili ve Edebiyatı Serisi:11; TTK Basımevi, Ankara
- _____, (2005), Türk Dili Üzerine Araştırmalar, I. Cilt, TDK Yay.; 629/1, Ankara
- _____, (1971), Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu, TDAY-Belleten 1971, s.21-32
- _____, (1999), Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı, TDAY-Belleten 1999 I/II
- NAKİBOĞLU, Sadi H., (2001), Adıyaman ve Yöresi Ağızları, İnceleme-Metinler-Sözlük-İndeks, Niğde Üniv. Yay.: 7, Fen-Edb. Fak. Yay.: 4, Niğde
- ÖZÇELİK, Saadettin,(1997), Urfa Merkez Ağzı, TDK Yay.: 666, Ankara
- SAĞIR, Mukim, (1995), Erzincan Yöresi ve Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK Yay.: 565, TTK Basımevi, Ankara
- SELÇUK, Engin, (2000), Batı Türkçesinde Anlam Değişmeleri, basılmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst.
- TEKCAN, Münevver, (1990), Derleme Sözlüğünün Ağız Hususiyetleri ve Mana Değişmeleri Üzerine Bir Çalışma “D” Maddesi, basılmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi,Sosyal Bil. Enst., Edirne
- TİETZE, Andreas, (1957), Anadolu Türkçesinin Tabakalanışı, 8. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, TTK Basımevi-Ank.; s.71-76
- TOPRAK, Evrim, (2002), Divanü Lügâti't-Türk'te “t” Sesi İle Başlayan Kelimelerin Derleme Sözlüğüne Yansımaları, basılmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst.

TUNA, Osman Nedim, (1986), Türk Dilbilgisi Ders Notları (Fonetik-Morfoloji),
Malatya

TURAN, Zikri, (2000), Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin
Sınıflandırılması Nasıl Olmalıdır?, IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 25-29
Eylül, Çeşme-İzmir

_____, (2006), Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı, TDK Yay: 862,
Ankara

UYAR, Mehmet Ali, (1985), Karahanlı Türkçesi Fiilleri ile Türkiye Türkçesi Fiilleri
Arasında Fonetik ve Semantik Bakımlardan Bir Karşılaştırma, basılmamış yüksek
lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Ankara

ÖZGEÇMİŞ

1982 Sakarya doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sakarya'da tamamladı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girdi. 2004 yılı Haziran ayında mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisansa başladı. Yüksek lisans öğrenimi sırasında özel bir kurumda Türkçe Öğretmeni olarak görev yaptı. 2005 yılının Aralık ayında aynı üniversiteye araştırma görevlisi olarak atandı. Şu an aynı üniversitede görev yapmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

1982 Sakarya doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sakarya'da tamamladı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girdi. 2004 yılı Haziran ayında mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisansa başladı. Yüksek lisans öğrenimi sırasında özel bir kurumda Türkçe Öğretmeni olarak görev yaptı. 2005 yılının Aralık ayında aynı üniversiteye araştırma görevlisi olarak atandı. Şu an aynı üniversitede görev yapmaktadır.